

Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi

UYGULAMALI BİLİMLER DERGİSİ

dergipark.org.tr/tr/pub/makuubd

Yıl

2023

Cilt

07

Sayı

02

MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
UYGULAMALI BİLİMLER DERGİSİ

(MAKÜ-Uyg. Bil. Derg.)

(Cilt/Volume:7 Sayı/Issue:2 Yıl/Year:2023)

Sahibi / Publisher

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Rektör, Prof. Dr. Hüseyin DALGAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Correspondence Manager in Charge

Doç. Dr. Ali APALI

Editör Kurulu

Prof. Dr. Adnan KALKAN
Doç. Dr. Harun ÖĞÜNÇ
Doç. Dr. Ali APALI

Alan Editörleri/ Field Editors

Prof. Dr. Adnan KALKAN (Sosyal ve Beşeri Bilimler/Social and Human Sciences)
Doç. Dr. Ali APALI (Sosyal ve Beşeri Bilimler/Social and Human Sciences)

Editör Yardımcısı / Associate Editor

Arş. Gör. Dr. İlknur KORKMAZ

Yazışma Adresi / Correspondence

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu
BURDUR / Bucak
<http://dergipark.org.tr/tr/pub/makuubd>
makuubd@mehmetakif.edu.tr

Mizanpaj Editörü / Layout Editor

Arş. Gör. Dr. İlknur KORKMAZ

Dil Editörü / Language Editor

Arş. Gör. Dr. İlknur KORKMAZ

Kapak Tasarım / Cover Design

Öğr. Gör. Yasemin KAYABAŞI

Baskı / Print

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
MAKÜ Rektörlüğü Basım Merkezi-100

Danışma Kurulu-Bilim Kurulu /Advisory Board

- Prof. Dr. Adem KORKMAZ (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)
Prof. Dr. Ali M. AKHMEDOV (Baku State University, Azerbaijan)
Prof. Dr. Arzu ŞENCAN ŞAHİN (Süleyman Demirel University, Türkiye)
Prof. Dr. Asiya CHAUDHARY (Aligarh Muslim University, India)
Prof. Dr. Berrin ONARAN (Dokuz Eylül University, Türkiye)
Prof. Dr. Birgül KUTLU BAYRAKTAR (Boğaziçi University, Türkiye)
Prof. Dr. Cemal ZEHİR (Yıldız Teknik University, Türkiye)
Prof. Dr. Diana DZIDZIGURI (Tbilisi State University, Georgia)
Prof. Dr. Durmuş ACAR (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)
Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR (Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye)
Prof. Dr. Erkan POYRAZ (Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye)
Prof. Dr. Erman COŞKUN (Sakarya University, Türkiye)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes University, Türkiye)
Prof. Dr. Feriştah SÖNMEZ (Adnan Menderes University, Türkiye)
Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ (Ardahan University, Türkiye)
Prof. Dr. Hasan DAĞ (Kadir Has University, Türkiye)
Prof. Dr. Hayrettin USUL (İzmir Kâtip Çelebi University, Türkiye)
Prof. Dr. Himmet KARADAL (Aksaray University, Türkiye)
Prof. Dr. Imran SALEEM (Aligarh Muslim University, India)
Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR (İzmir Kâtip Çelebi University, Türkiye)
Prof. Dr. İsmail BEKÇİ (Süleyman Demirel University, Türkiye)
Prof. Dr. Kemaleddin TAŞ (Süleyman Demirel University, Türkiye)
Prof. Dr. Lütüfihak ALPKAN (İstanbul Teknik University, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet GENÇTÜRK (Süleyman Demirel University, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet KARACA (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)
Prof. Dr. Meltem ÖZTURAN (Boğaziçi University, Türkiye)
Prof. Dr. Mohammad. Ashraf ALİ (Aligarh Muslim University, India)
Prof. Dr. Muazzez BABACAN (Dokuz Eylül University, Türkiye)
Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA (Süleyman Demirel University, Türkiye)
Prof. Dr. Nawad Ali KHAN (Aligarh Muslim University, India)
Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY (Anadolu University, Türkiye)
Prof. Dr. Nilüfer KOÇAK (Dokuz Eylül University, Türkiye)
Prof. Dr. Oya ERDİL (Gebze Teknik University, Türkiye)
Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)
Prof. Dr. Petraq MILO (University of Tirana, Albania)
Prof. Dr. Ramazan ERDEM (Süleyman Demirel University, Türkiye)
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR (İstanbul University, Türkiye)
Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY (Akdeniz University, Türkiye)
Prof. Dr. Sotirag DHAMO (University of Tirana, Albania)
Prof. Dr. Yusuf KADERLİ (Adnan Menderes University, Türkiye)
Prof. Dr. Yücel BOZDAĞLIOĞLU (Adnan Menderes University, Türkiye)
Assoc. Prof. Dr. Dababrata CHOWDHURY (University of Suffolk, United Kingdom)

Derginin Amacı ve Kapsamı

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, 6 ayda bir olmak üzere (Mart ve Eylül) yılda 2 sayı olarak yayımlanan, elektronik ortamda uygulamalı bilimlerle ilgili olan tüm taraflara ulaşmayı hedeflemektedir. Kısaltılmış adı “MAKÜ-Uyg. Bil. Derg.” olan dergi, bilimsel ve hakemli bir dergi olup, yayım dili Türkçe ve İngilizce dilleridir. Uygulamalı Bilimler Dergisi, tüm uygulamalı bilimler yüksekokullarının ve uygulamalı bilimler fakültelerinin bünyelerindeki bölümlerden ve bu bölümler ile ilişkili uygulamalı sosyal ve beşeri bilimleri kapsayacak şekilde üretilen özgün bilimsel çalışmaları yayımlamayı amaçlamaktadır.

Dergi Kurulları

Dergi yayım kurulunun iki sosyal ve beşeri bilimler alan üyesi, sosyal ve beşeri bilimler alan editörü tarafından, üç yıllığına görevlendirilir. İlgili editörler, yayım kurulu üyelerini gerektiğinde değiştirebilir. Yayım Kurulu ve Editörlerin görevleri, yüksekokuldaki kadrolarına bağlı olup, herhangi bir nedenden dolayı yüksekokuldan ayrılanların görevleri de otomatik olarak sonlanmaktadır. Bu durumda ilgili editör, görevi yüksekokul kadrosunda bulunan bir başka öğretim üyesine devreder. Bilim/Danışma Kurulu üyeleri, editörler tarafından, belirlenen profesör ünvanlı öğretim üyelerinden izinleri doğrultusunda belirlenir. Dergiye gönderilen çalışmaları değerlendirecek olan hakem kurulu üyeleri ise doktor ünvanına sahip, öğretim üyelerinin izinleri doğrultusunda ilgili alan editörleri tarafından belirlenir.

Dergi Yayım Süreci ve Kuralları

Dergide yayımlanmak üzere gönderilen bilimsel çalışmalar, editör ve/veya yayım kurulu tarafından dergi ilke ve yazım kurallarına uygunluğu incelenir. Uygun bulunan özgün çalışmalar, bağımsız hakemlik “peer-review” ilkeleri doğrultusunda hakem kurulundan en az 2 hakeme gönderilir. Hakemlerden 15 gün içerisinde değerlendirme kabul onayı gelmediği takdirde çalışma başka bir hakeme gönderilir. Ayrıca değerlendirilmesi amacıyla hakemlerden 1 ay içerisinde değerlendirme raporu gelmediğinde çalışma değerlendirilmek üzere başka bir hakeme gönderilir. Hakemlerden gelecek kararlar doğrultusunda özgün çalışmalarla yayımlanır ya da reddedilir. Dergi yayım ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar çalışma sahibine/sahiplerine düzeltmeleri sağlamaları için geri gönderilir.

Dergide yayımlanan çalışmalar için ücret alınmamakla birlikte, çalışması yayımlanan yazar/yazarlara da ücret ödenmemektedir. Ayrıca yazar/yazarlar, dergiye gönderilen çalışmaların tüm yayım haklarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi’ne ait olduğunu kabul eder. Dergide yayımlanan çalışmaların bilimsel ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir.

*Dergimizin bu sayısı,
El-Kindî'ye
(Ebu Yusuf Yakub bin İshak el-Sebbah el-Kindî)
ithaf edilmiştir...*

Editörler'den

T.C. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu kurulduğu günden itibaren çağın gerektirdiği bilimsel yeterliliklere sahip, yerele kök salmış ancak evrensel değerlere açık, bilimin rehberliğini ilke edinen, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen, özgür ve özgürlükçü, etik değerleri önemseyen, doğa ve çevre bilinci gelişmiş, dinamik, araştırmacı, girişimci özelliklere sahip, sanat ve spor alanlarıyla da ilgili bireyler yetiştirmek ve bilimsel araştırma geliştirme faaliyetleri ile bölgesel ve ulusal sorunlara yönelik çözümler sunan misyonu ve vizyonu doğrultusunda 16. yılını tamamlamıştır. Genç ve aktif kadrosu ile yurtiçi ve yurtdışı bilimsel etkinliklere katılmak başta olmak üzere birçok bilimsel çalışmanın içerisinde bulunmuş ve elde ettiği bilgi ve deneyimi ile **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi**'ni bilim dünyasına kazandırmıştır.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, "İstiklalden İstikbale" sloganı ile bilim üreten üniversiteler arasında araştırmacı bir üniversite olarak Mehmet Akif Ersoy'un yakıtığı ışık ile özgün sosyal ve beşeri bilimler alanlarına ait çalışmalarını bilim dünyası ile buluşturma amacı ile ilk sayısını 2017 yılının Ekim ayında yayınlamıştır. Dergimiz siz bilim insanlarının sağlayacağı katkılar ile varlığını sürdürmeye ve gelişmeye devam edecektir.

Editör Kurulu

Prof. Dr. Adnan KALKAN

Doç. Dr. Harun ÖĞÜNÇ

Doç. Dr. Ali APALI

Bu Sayının Hakemleri (Reviewers for This Issue)

Prof. Dr. Aykut TURAN	Sakarya University
Prof. Dr. İsmail BEKCİ	Süleyman Demirel University
Prof. Dr. Ömer Kürşad TÜFEKÇİ	Isparta University of Applied Sciences
Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT	Burdur Mehmet Akif Ersoy University
Prof. Dr. Süleyman ERSÖZ	Kırıkkale University
Assoc. Prof. Dr. A. Mohammed ABUBAKAR	Antalya Bilim University
Assoc. Prof. Dr. Baran ARSLAN	Harran University
Assoc. Prof. Dr. Cemil ŞENEL	Ankara Hacı Bayram Veli University
Assoc. Prof. Dr. Eda ORUÇ ERDOĞAN	Akdeniz University
Assoc. Prof. Dr. Ender BAYKUT	Afyon Kocatepe University
Assoc. Prof. Dr. Hakan ÖZÇELİK	Süleyman Demirel University
Assoc. Prof. Dr. M. Hanefi CALP	Ankara Hacı Bayram Veli University
Assoc. Prof. Dr. Mesut DOĞAN	Bilecik Şeyh Edebali University
Assoc. Prof. Dr. Nilüfer YÖRÜK KARAKILIÇ	Afyon Kocatepe University
Assoc. Prof. Dr. Nuri AVŞARLIGİL	Akdeniz University
Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan ÇARIKÇI	Süleyman Demirel University
Assoc. Prof. Dr. Onur DOĞAN	Dokuz Eylül University
Assoc. Prof. Dr. Süleyman YURTKURAN	Trabzon University
Assoc. Prof. Dr. Ulukan BÜYÜKARIKAN	Afyon Kocatepe University
Asst. Prof. Dr. Adnan ÇALIŞKAN	Bandırma Onyediy Eylül University
Asst. Prof. Dr. Kutun KORUYAN	Dokuz Eylül University
Asst. Prof. Dr. Necla İrem ÖLMEZOĞLU İRİ	Pamukkale University
Asst. Prof. Dr. Ömer Faruk ACAR	Süleyman Demirel University

Dizinler ve Platformlar (Indexes and Platforms)

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, uluslararası hakemli ve indeksli bir dergi olup aşağıdaki dizinlerde taranmaktadır.

Google Scholar

Sobiad (Sosyal Bilimler Atıf Dizini)

DRJI (Directory of Research Journals Index)

ASOS Index (Academia Sosyal Bilimler İndeksi)

Index Copernicus

MAKÜ UYGULAMALI BİLİMLER DERGİSİ

(MAKÜ-Uyg. Bil. Derg.)

Cilt/Volume 7, Sayı/Issue 2, Yıl/Year 2023

İÇİNDEKİLER

Danışma Kurulu-Bilim Kurulu	
Derginin Amacı ve Kapsamı	
Editörler'den	
Bu sayının hakemleri	
Dizinler ve Platformlar.....	
İÇİNDEKİLER	

Araştırma Makaleleri/Research Articles

2021 Yılı Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavında Öğrenci Başarılarının Veri Madenciliği Yöntemleriyle İncelenmesi (The Research of Student Achievements in Secondary Education Institutions Central Placement Exam in 2021 by using Data Mining Methods) <i>Fevzi KARACA, Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT</i>	114
Kripto Varlık Piyasasında Sürü Davranışı: Yatırımcı Elon Musk'ı İzler mi? (Herd Behavior in Crypto Asset Market: Do Investor Follow Elon Musk?) <i>Gamze GÖÇMEN YAĞCILAR, Zühal ARSLAN</i>	132
The Impact of Firm Growth and Profitability on Debt Policy (Firma Büyümesi ve Karlılığın Borç Politikasına Etkisi) <i>Eda KÖSE</i>	149
Muhasebenin Asli Unsurlarından Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Araştırma (A Research on Tax Payers, One of the Essential Elements of Accounting) <i>Harun ÖĞÜNÇ</i>	163
Turizm Sektöründe Uygulanan Telafi Stratejilerinin Misafir Davranış Eğilimlerine Yansımaları: Nitel Bir Araştırma (Reflection of Compensation Strategies Applied in the Tourism Sector on Guest Behavior Trends: A Qualitative Research) <i>Nilgün TUZCU</i>	178
Yükseköğretimde Kurumlarının Bilimsel Yayın ve Yayıncılık Faaliyetlerinin Ulusal Ölçekte Değerlendirilmesi: TR Dizin Üzerinden Bir İş Zekası Uygulaması (Assessment of Scientific Documents and Publication Activities of Higher Education Institutions at National Scale: A Business Intelligence Application Through TR Dizin) <i>Muhammet DAMAR, Ömer AYDIN, Güzin ÖZDAĞOĞLU</i>	196
Müfredat ve Sektör Açısından Devlet Üniversitelerimizdeki Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümünün İncelenmesi (Examination of the Information Systems and Technologies Department in our State Universities in Terms of Curriculum and Sector Demands) <i>Hüseyin Bilal MACİT</i>	231
Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi: E7 Ülkelerinden Ampirik Kanıtlar (Testing The Convergence Hypothesis: Empirical Evidence From E7 Countries) <i>Ayşe ERYER</i>	245
Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısının Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkisi (The Influence of University Students' Perception of Gender on Their Attitudes Toward Women's Employment) <i>Zahide GENÇTÜRK</i>	256
İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğinin Türkçe Uyarlama Çalışması (Turkish Adaptation Study of The Workplace Gender Discrimination Scale) <i>Tolga GÜL</i>	279

Derleme Makalesi/Review Article

Girişimcilik Niyeti ve Hakimiyet İhtiyacı: Literatür Derlemesi ve Bir Önerme İncelenmesi (Entrepreneurial Intention and Need for Dominance: Literature Review and A Proposition) <i>Onur SARIKAYA</i>	289
Dergi Yayın İlkeleri	
HAKEM DEĞERLENDİRME FORMU	

2021 Yılı Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavında Öğrenci Başarılarının Veri Madenciliği Yöntemleriyle İncelenmesi

Fevzi KARACA^{1*} , Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT²

¹ Graduate Student, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Social Sciences Institute, Department of Management Information Systems, Burdur, Türkiye

² Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Bucak Faculty of Business Administration, Department of Management and Organization, Burdur, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 04.04.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 12.06.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1277232
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Yapılan bu çalışma ile ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavındaki (LGS) başarı durumları veri madenciliği yöntemleriyle incelenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler Antalya ili Aksu ilçesinde öğrenim gören öğrencilere ait farklı özniteliklerden oluşan resmi verilerdir. Uygulamada veri madenciliğinin tanımlayıcı tekniklerinden birisi olan kümeleme (clustering) yönteminin farklı iki algoritması kullanılmıştır. Veri seti üzerinde İki adımlı kümeleme (two step clustering) ve K-ortalama (K-means) metotları kullanılmak suretiyle veri analizi yapılmıştır. Yapılan iki adımlı kümeleme işlemi sonucunda öğrencilerin %62'sinin 200-250 puan bandında yer aldığı tespit edilirken, k-ortalama ile yapılan kümeleme işleminde öğrenciler başarı durumlarına göre dört farklı kümeye ayrılmış ve her kümenin merkez puan değerleri ve tüm öğrencilerin bu merkezlere olan uzaklıklarına göre bir gruplandırma işlemi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ise öğrenci başarısında okul türü, cinsiyet ve okulun bulunduğu çevrenin başat faktörler olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Eğitimde Veri Madenciliği, Öğrenci Başarı Analizi, İki Adımlı Kümeleme, K-Ortalama.

The Research of Student Achievements in Secondary Education Institutions Central Placement Exam in 2021 by using Data Mining Methods

ABSTRACT

The conducted study the success levels of the 8th-grade students in the Secondary Education Institutions Central Placement Exam (LGS) was examined by data mining methods. The data used in the study are official data consisting of different attributes belonging to the students studying in the Aksu district of Antalya province. In the study, two different clustering method algorithms, one of the descriptive techniques of data mining, were used. Data analysis was performed on the dataset by using two-step clustering and K-means methods. As a result of the two-step clustering process, while 62% of the students were found to be in the 200-250 score band, students were divided into four clusters according to their success levels in the clustering process with k-means and the center score values of each cluster and a grouping process according to all students' distance to these centers has been made. As a result of the analysis, it was seen that the school type, gender and the environment where the school is located were the dominant factors in student success.

Keywords: Data Mining in Education, Student Success Analysis, Two Step Clustering, K-Means.

1. GİRİŞ

Bilişim teknolojilerinin gelişimi ve kullanım alanlarının her geçen gün çoğalması büyük veri yığınlarını da beraberinde getirmektedir. Bu veri yığınları, işlenip ayrıştırılarak anlamlı ve işlevsel enformasyonlar haline gelebilmektedir. Veri madenciliği eldeki üstü kapalı, çok net olmayan verilerden, potansiyel olarak kullanışlı bilginin çıkartılmasıdır. Veriden enformasyona giden bu süreçte en çok kullanılan teknik veri madenciliğidir. Veri madenciliği uygulamaları bankacılık, pazarlama, e-ticaret, sigortacılık, tıp ve eğitim gibi birçok alan ve işkolunda kullanılmaktadır. Veri madenciliği teknikleri kullanılarak eğitim ve akademik başarı üzerine yapılan birçok çalışma bulunmaktadır.

Şen ve diğerleri (2012) çalışmalarında ortaöğretim yerleştirme sınavı sonuçlarını veri madenciliği yöntemleriyle tahminleme ve analiz etme yoluna gitmişlerdir. Sınav sonuçlarına ilişkin kapsamlı ve büyük bir veri seti kullanmışlardır. CRISP-DM metodolojisi ve k katmanlı çapraz doğrulama (k-fold cross validation) ile karar ağaçları (decision trees) teknikleri

kullanılarak başarı analizi yapılmış ve elde edilen sonuçların akademik başarının artırılması yönünde faydalı olacağı düşünülmüştür.

Bozkurt ve diğerleri (2015) Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yönetim ve Bilişim Sistemleri Bölümü 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin yönetim ve bilişim derslerindeki başarılarını karşılaştırmışlardır. 11 farklı öznelikten oluşan veri seti üzerinde Yapay Sinir Ağları (YSA) ve Uyarlamalı Sinir-Bulanık Sınıflayıcı (USBS) yöntemlerini kullanmışlardır.

Üçgün (2009) çalışmasında ortaöğretim kurumlarında okul yöneticileri tarafından kullanılan otomasyon yazılımları ve bu yazılımlara bağlı veritabanları üzerinde öğrenci başarısının analizi için veri madenciliği yöntemlerinden olan birliktelik kuramını kullanarak öğretim sürecinin düzenlenmesine yönelik sonuçları incelemiştir.

Shingari ve diğerleri (2017) tahmin edici veri madenciliği yöntemlerini kullanarak yükseköğrenim öğrencilerinin akademik performanslarını analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgularla öğrencilerin akademik başarısının artacağını öngörmüşlerdir.

Kaur ve diğerleri (2015) her öğrencinin kişisel, psikolojik, sosyoekonomik ve diğer çevresel değişkenlerinin farklılık göstereceğini ve bu durumun öğrencilerin öğrenme hızlarını etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Akranlarına göre daha yavaş öğrenen öğrencilerin başarı durumlarını incelemiştir. Çalışmalarında WEKA programında yapay sinir ağları, karar ağaçları ve K-en yakın komşu yöntemlerini kullanarak farklı sınıflandırma ve analizler yapmışlardır.

Abad ve López (2017) ilkokuldan seviyesinden lise seviyesine kadar farklı öğrencilerin matematik dersindeki akademik başarısını karar ağaçları ve yapay sinir ağları modellerini kullanarak araştırmışlardır.

Bu çalışmanın amacı 2021 yılında Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavına giren öğrencilerin okul türü, okul adı, okulun bulunduğu sosyokültürel çevre cinsiyet gibi değişkenler yönünden sınavda karşılaştıkları 6 farklı dersteki sorularda, toplam puanlarına ve yer aldıkları yüzdelerle ilişkilendirilerek başarı durumları incelenmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgi ve bulgularla başarısızlık nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle eğitim-öğretim faaliyetlerinde gerekli tedbirler alınarak ve doğru planlamalar yapılmak suretiyle eğitimcilere farklı modeller önerilecektir.

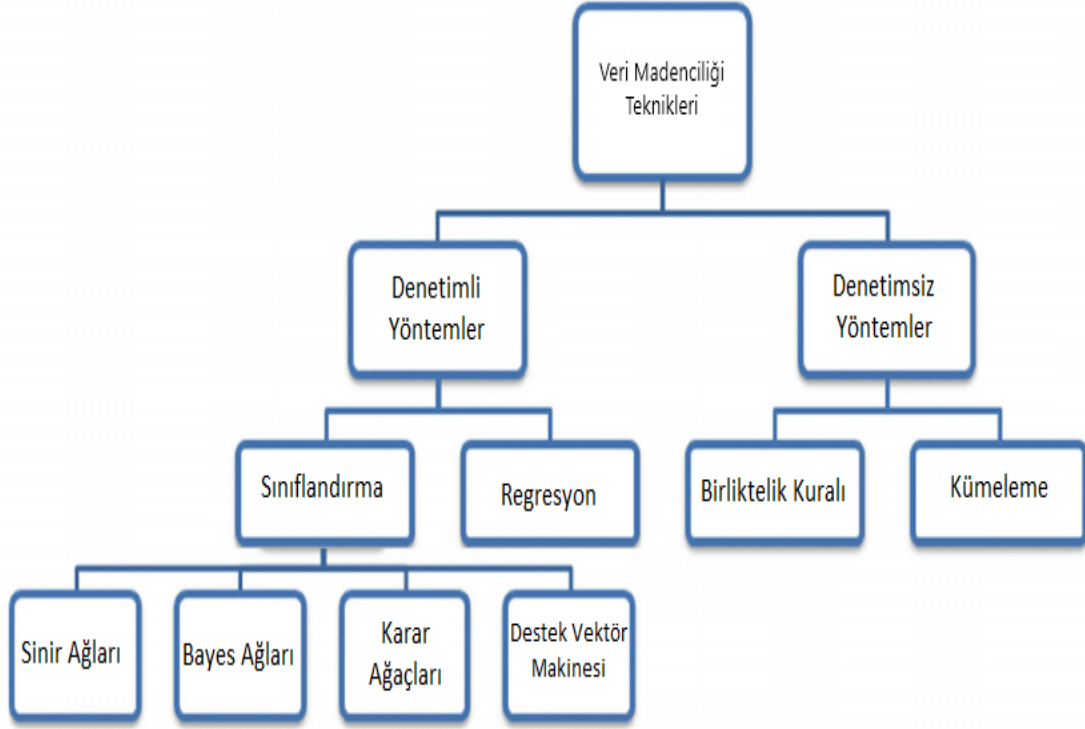
1.1. Veri Madenciliği

Veri madenciliği kavramı; ham halde bulunan veri yığınları arasından her türlü örgüt için değerli olan bilginin dinamik bir süreç ile tespiti işlemleridir. Elde edilen bilgiler ışığında karar verme süreçleri hızlandırılabilir, daha doğru kararlar verilebilir, seçme ya da eleme işlemleri yapılabilir ve gelecek için bir projeksiyon oluşturulabilir. Öte yandan veriler arasındaki benzerlikler, örüntüler ve bağıntılar tespit edilebilir. Böylece fayda sağlanacak alanın gelişimi hızlanır, üretim arttırılabilir, rekabet gücü artar ve örgüt kendini her zaman birkaç adım öne taşıyabilir (Çeşmeli vd., 2020, s.293).

Veriler arasındaki bilgi keşfi için istatistiksel yöntemlerin yetersiz kaldığı durumlarda veri madenciliği kullanılmaktadır. Çünkü veri sayısı ve öznitelik sayısı arttıkça verinin içinde saklı olan bilgiye ulaşmak için basit istatistiksel ve matematiksel yöntemler yetersiz kalmakta, veri madenciliği ön plana çıkmaktadır. Veri madenciliği sayesinde elde edilen bilgi ışığında karar vericiye yardım amaçlanmaktadır. Amaç asla karar vericinin yerine geçmek değil, aksine karar verme sürecini desteklemektir (Çeşmeli vd., 2020, s.294).

Bugün ticari işlemlerden, bilimsel verilere, uydu görüntülerine, eğitim alanına ve askeri istihbarata kadar elimizde tutabileceğimizden çok daha fazla bilgi vardır. Veri madenciliği, verileri farklı açılardan analiz etmek ve verilerden faydalı bilgiler elde etmek için etkili bir araç olmuştur. Artık birçok kuruluş, veri analizi için rekabetçi ortamlara başa çıkmak için veri madenciliğini bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Veri madenciliği, veri toplamak ve yönetmekten daha fazlasını içerir; aynı zamanda analiz ve tahmin içerir. Veri madenciliği hem özel sektörde hem de kamu sektöründe yaygınlaşmaktadır. Bankacılık, eğitim, sigortacılık, tıp ve perakendecilik gibi endüstriler, maliyeti azaltmak, araştırmayı geliştirmek, başarıyı ve satışları artırmak için yaygın olarak veri madenciliğini kullanırlar. Veri madenciliğinin temel amacı, minimum kullanıcı girdisi ve çabasıyla işlevsel veri modellerini otomatik olarak bulmaktır. Veri madenciliği, karar verme ve pazarın gelecekteki eğilimlerini tahmin etme becerisine sahip güçlü bir araçtır. Veri madenciliği araç ve teknikleri çeşitli alanlarda çeşitli şekillerde başarıyla uygulanabilmektedir (Dhote & Deshpande, 2016, s.211).

Veri madenciliği teknikleri, tahminleyici-denetimli yöntemler ve tanımlayıcı-denetimsiz yöntemler olmak üzere iki ana başlık altında açıklanabilir (Şekil 1).

Şekil 1. Veri madenciliği yöntemleri

Kaynak: Martín vd., 2014, s.612

Sonuçları önceden bilinen verilerden yola çıkılarak bir model geliştirilme aşaması ve kurulan bu modelden yararlanılarak sonuçları bilinmeyen veri kümeleri için sonuç değerlerin tahmin edilmesi ve öngörülmesi amacı tahminleyici (öngörü) yöntemin tanımıdır diyebiliriz. Tanımlayıcı modellerde ise veri kümesindeki örüntülerin ve ilişkilerin bulunması amaçlanmaktadır.

1.2. Veri Seti ve Öznitelikler

Bu çalışmada Antalya Aksu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından ortaokullardan toplanan resmi veriler kullanılmıştır. Kullanılan verilerde 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında hiçbir öğrencinin adı, soyadı veya Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık numarası gibi verileri kullanılmamıştır. Veriler 2021 yılı Haziran ayında yapılan Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavına giren 902 öğrencinin sınav sonuçlarından elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler öğrencilerin okul adı, okul türü, cinsiyet, dersler bazında doğru, yanlış ve boş bırakılan soru sayıları, yüzdeler, toplam net, toplam doğru, toplam yanlış, toplam boş yanıt sayıları ve merkezi sistem sınav puanı olmak üzere toplam 27 adet öznitelikten oluşmaktadır. Bu öznitelikler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Veri setinde yer alan öznitelikler ve anlamları

	Özelliği
Okul Türü	Okul türü (ortaokul veya imam hatip ortaokulu)
Cinsiyet	Kız veya Erkek
Türkçe Doğru	Türkçe dersinden doğru yanıtlanan soru sayısı
Türkçe Yanlış	Türkçe dersinden yanlış yanıtlanan soru sayısı
Türkçe Boş	Türkçe dersinden boş bırakılan soru sayısı
Matematik Doğru	Matematik dersinden doğru yanıtlanan soru sayısı
Matematik Yanlış	Matematik dersinden yanlış yanıtlanan soru sayısı
Matematik Boş	Matematik dersinden boş bırakılan soru sayısı
Fen Doğru	Fen Bilimleri dersinden doğru yanıtlanan soru sayısı
Fen Yanlış	Fen Bilimleri dersinden yanlış yanıtlanan soru sayısı
Fen Boş	Fen Bilimleri dersinden boş bırakılan soru sayısı
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Doğru	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinden doğru yanıtlanan soru sayısı
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Yanlış	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinden yanlış yanıtlanan soru sayısı
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Boş	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinden boş bırakılan soru sayısı
Din Doğru	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden doğru yanıtlanan soru sayısı
Din Yanlış	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden yanlış yanıtlanan soru sayısı
Din Boş	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden boş bırakılan soru sayısı
İngilizce Doğru	İngilizce dersinden doğru yanıtlanan soru sayısı
İngilizce Yanlış	İngilizce dersinden yanlış yanıtlanan soru sayısı
İngilizce Boş	İngilizce dersinden boş bırakılan soru sayısı
Sınav Puanı	Sınav Puanı
Yüzdelik Dilim	Türkiye Geneli Yüzdelik Dilimi
Toplam Doğru	Toplam Doğru Yanıtlanan Soru Sayısı
Toplam Yanlış	Toplam Yanlış Yanıtlanan Sayısı
Toplam Boş	Toplam Boş Bırakılan Soru Sayısı
Toplam Net	Toplam Net Sayısı

Araştırmada kullanılan veri setinde toplam 902 öğrenciye ait Tablo 1’de yer alan özniteliklerden oluşan veriler yer almaktadır. Öğrencilere ait en yüksek, en düşük ve ortalama değerler ile ilgili veriye ait standart sapma değerleri Tablo 2 de yer almaktadır.

Tablo 2. Veri setinde yer alan özniteliklere ilişkin istatistikî bilgiler

Öznitelik	En Küçük	En Büyük	Ortalama	Standart Sapma
TurkceDogru	0	20	7,59	3,974
TurkceYanlis	0	19	10,75	3,860
TurkceBos	0	13	1,66	2,231
MatematikDogru	0	19	3,49	2,477
MatematikYanlis	0	19	8,67	4,901
MatematikBos	0	20	7,84	6,104
FenDogru	0	19	6,56	3,790
FenYanlis	0	20	10,03	4,040
FenBos	0	20	3,40	3,741
InkDogru	0	10	4,36	2,513
InkYanlis	0	10	4,26	2,388
InkBos	0	10	1,39	1,929
DinDogru	0	10	5,45	2,526
DinYanlis	0	10	3,89	2,421
DinBos	0	9	0,66	1,239
IngDogru	0	10	3,86	3,053
IngYanlis	0	10	3,57	2,910
IngBos	0	10	2,55	3,351
SinavPuani	151,149	468,805	243,309	49,049434
YuzdelikDilim	0,42	99,95	60,5449	25,10178
ToplamDogru	6	84	31,31	13,716
ToplamYanlis	1	77	41,17	16,442
ToplamBos	30	95	47,52	13,932
ToplamNet	-12,67	83,67	17,5928	17,50097

2. YÖNTEM

Yapılan bu çalışmada tanımlayıcı veri madenciliği yöntemlerinden birisi olan “Kümeleme” metodunun iki farklı tekniği olan “Two-Step Cluster-İki adımlı Kümeleme” ve “K-Means Cluster- K-Ortalama Kümeleme” teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Veri seti üzerinde başarı analizi yapılırken öğrencilerin sınavda dersler bazında ve toplamda “net” olarak isimlendirilen ham başarı puanlarına bakılmaktadır. Bir derste “net” soru sayısı teste yer alan bir sorudaki seçenek sayısının bir eksiği kadar yanlış yanıtın, bir doğru yanıtı geçersiz hale getirmesi üzerinden hesaplanır. Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavında sorulan sorular 4 seçenekli olduğu için işaretlenen her 3 yanlış soru 1 doğru yanıtı etkisizleştirecektir.

2.1. İki Adımlı Kümeleme

İki Adımlı Küme Analizi tekniği, doğal yapıları ortaya çıkarmak için tasarlanmış bir keşif aracıdır. Bu yöntem ile çok büyük veri kümeleri işlenebilir. Bu teknik sayesinde hem kategorik hem de sürekli değişkenlere dayalı kümeler oluşturulabilir, küme sayısı otomatik olarak belirlenebilir ve büyük veri setleri ile çalışılabilir. İki aşamalı kümeleme analizinde ilk adım *ön kümeleme* ikinci adımda *kümeleme* olarak isimlendirilir. (Ceylan vd., 2017, s.478).

Ön kümeleme sürecinde veriler alt kümelere bölünerek ön kümeleme yapılır ve daha sonra bu alt kümeler ayrı veriler olarak değerlendirilir. Ele alınan verinin yeni bir alt kümemi oluşturacağı veya mevcut bir kümeye mi dâhil edileceği kararı uzaklık kriterlerine bağlı olarak hiyerarşik küme yöntemiyle yapılır (Rundle-Thiele vd., 2014, s.526).

Kümeleme sürecinde ise, ön kümeleme aşamasında oluşan alt kümeler, gerekli küme sayısına göre gruplara ayrılır. Daha sonra tüm kümeler karşılaştırılır ve aralarındaki mesafe en yakın olan küme çifti seçilir ve tek bir küme olarak birleştirilir. Birleşme sonrasında elde edilen yeni küme setleri karşılaştırılır ve en yakın küme çifti birleştirilir ve süreç tüm kümeler birleşene kadar yinelenir. İki aşamalı kümeleme tekniğinde aşağıdaki işlemler kullanılır (Tkaczynski, 2017).

Uzaklık Ölçüsü (Distance Measure)

Küme Sayısı (Number of Clusters)

Önem Ölçütü (Importance Measure)

2.1.1. Uzaklık ölçütü

İki aşamalı kümeleme analizi yapılırken her iki aşamada da uzaklık ölçüsüne gereksinim duyulur. Kullanılan veri setinde bir veya birden daha çok değişken kategorik olarak belirlenmişse, olasılığa bağlı uzaklığı temsil eden uzaklık ölçüsü kullanılır. Eğer tüm değişkenler sürekli değişken ise bu durumda Öklid uzaklığı kullanılır ve gözlemler küçük Öklid uzaklığına sahip kümede gruplanır (Bacher vd., 2004, s.4).

2.1.2. Küme sayısı

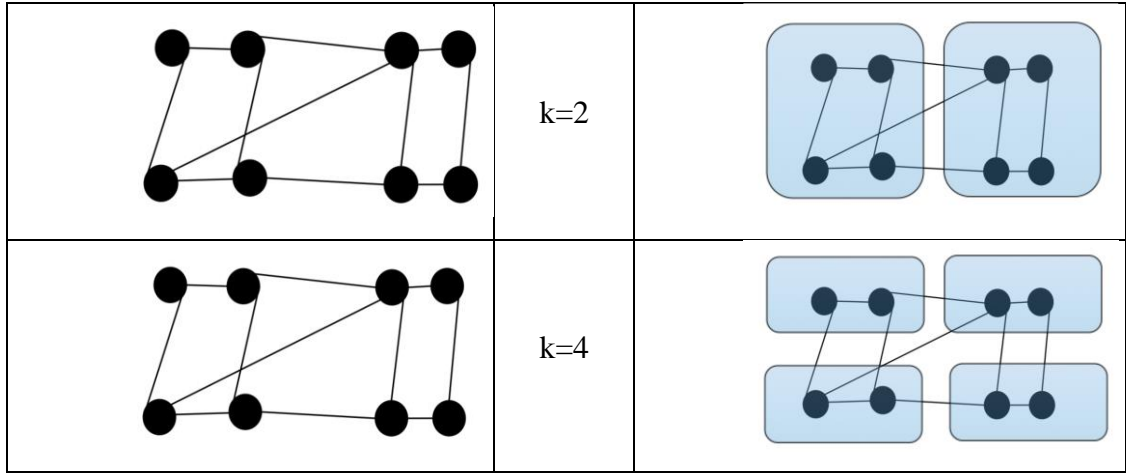
İki aşamalı kümeleme analizi, küme sayısının net olmadığı durumlarda kullanılır. Bu analiz yönteminde en uygun küme sayısı otomatik olarak belirlenir. Küme sayısı otomatik olarak belirlenirken Bayesian Information Criterion-BIC veya Akaike Information Criterion-AIC yöntemleri kullanılır (Ceylan vd., 2017, s.479).

2.1.3. Önem ölçütü

Kümeler oluşturulurken kullanılan değişkenlerin önemi 0-1 aralığında derecelendirilir. 0 değeri küme belirlemede en önemsiz değişkeni ve 1 değeri ise çok önemli değişkeni ifade eder (Ceylan vd., 2017, s.479).

2.2. K-Ortalama Kümeleme

K-Ortalama (K-Means) yöntemi kümeleme için kullanılan en eski ve popüler algoritmalarından bir tanesidir. Bu algoritma “k” tane kümenin ortalamasından oluşan bir değere göre kümelerin merkezlerini oluşturmaktır. K-Ortalama algoritmasının kullanılabilmesi için “k” sayısının önceden belirlenmiş olması gerekir. Aşağıdaki tabloda yer alan örnekte “k” sayısının 2 veya 4 olduğu durumlarda kümeleme işleminin nasıl ele alındığı gösterilmektedir (Fortunato, 2010, s.20).

Şekil 2. K-ortalama kümeleme

Kaynak: Şeker, 2015

K-Ortalama algoritması temelde 4 adımdan oluşur.

- Küme merkezlerinin belirlenmesi
- Merkez dışındaki değerlerin uzaklıklarına göre sınıflandırılması
- Yapılan sınıflandırmaya göre yeni merkezlerin belirlenmesi
- Kararlı bir yapı oluşturulana kadar 2. ve 3. adımların tekrarlanması

K-Ortalama algoritmasında amaç yapılan kümeleme işlemi sonunda ortaya çıkan kümelerin küme içi benzerliklerinin en fazla, kümeler arası benzerliklerinin ise en az seviyede olmasıdır (Şeker, 2015, s.32).

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. İki Adımlı Kümeleme Yöntemi Uygulaması Bulguları

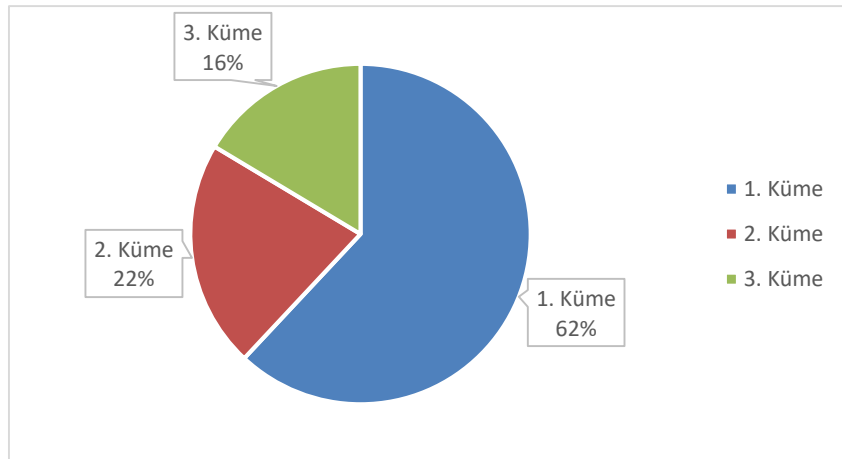
İki adımlı kümeleme uygulaması yapılırken nitel ve süreksiz değişkenler olarak “Okul Türü” ve “Cinsiyet” alanları nicel ve sürekli değişkenler olarak öğrencinin “Toplam Net Sayısı”, “Sınav Puanı” ve derslerdeki doğru sayılarını içeren alanlar referans alınmıştır.

“Okul Türü” ve “Sınav Puanı” arasındaki ilişkiyi betimlemek için yapılan iki adımlı kümeleme uygulamasına ilişkin sonuçlar Tablo 3’de görülmektedir. Modeli özetleyen şekilde algoritmanın iki adımlı kümeleme algoritması olduğu, iki değişken kullanıldığı, işlem sonucunda üç küme oluşturulduğu ve kümeleme işleminin üst düzey kalitede başarılı bir şekilde yapıldığı ifade edilmiştir.

Tablo 3. Okul türü ve sınav puanı bağlamında iki adımlı kümeleme özeti

Kullanılan Algoritma	İki Adımlı Kümeleme
Değişken Sayısı	2
Küme Sayısı	3
Uyum ve Ayrışma Bağlamında Küme Kalitesi (zayıf, yeterli, iyi)	İyi
Uyum ve Ayrışma Bağlamında Küme Kalitesi Katsayısı (1 üzerinden)	0,7

Şekil 3’de veri seti üzerinde yer alan 902 öğrencinin üç kümeye dağılımı gösterilmiştir. Birinci küme % 62, ikinci küme %21,6 ve üçüncü küme ise %16,4 oranlarında veri setini bölümlenmişlerdir. En büyük kümenin en küçük kümeye oranı 3,78 olarak elde edilmiştir. Kümeleme yapılırken kullanılan değişkenlerin önem düzeyleri 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Buradaki değer 1 değerine yaklaştığı ölçüde tahminleyici önemi (predictor importance) artacaktır. Kullanılan iki değişkenden “Okul Türü” değişkeninin önem düzeyi 1, Sınav Puanı değişkeninin önem düzeyi ise 0,91 olarak belirlenmiştir.

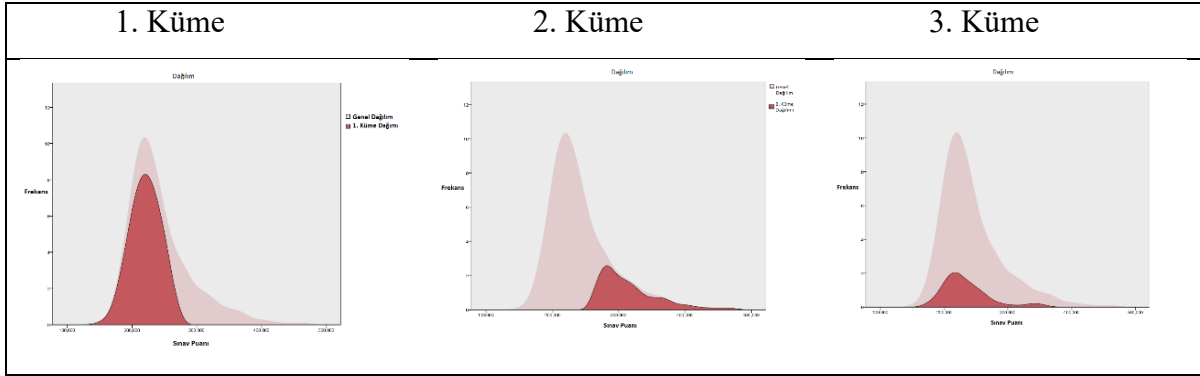

Şekil 3. Verilerin kümelere dağılımı

Her üç kümeye ait sınav puanı dağılım grafikleri ve sınav puanlarına ait frekanslar Tablo 4’de gösterilmektedir. 559 öğrencinin birinci kümede yer aldığı, puan ortalamalarının 220,740, okul türlerinin “ortaokul”, birinci çeyreğin 204,980, ikinci çeyreğin (medyan) 220,500 ve üçüncü çeyreğin 237,530 sınav puanı değerlerinden oluştuğu görülmüştür. En başarılı öğrencilerin ikinci kümede toplandığı ve bu kümede 195 öğrencinin yer aldığı görülmektedir. Bu öğrencilerin puan ortalamasının 315,070, okul türlerinin “ortaokul”, birinci çeyreğin 280,890, ikinci çeyreğin (medyan) 303,620 ve üçüncü çeyreğin 334,000 sınav puan değerinden oluştuğu gözlemlenmiştir. Üçüncü ve son kümede yer alan öğrenci sayısının 148, puan ortalamalarının 234,030, okul türlerinin “imam hatip ortaokulu”, birinci çeyreğin 209,850, ikinci çeyreğin (medyan) 225,900 ve üçüncü çeyreğin ise 250,220 puan olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilere ait puan dağılımları 300,000 puana kadar normal dağılım gösterirken, 300 ile 500 puan arasında sağa çarpık bir dağılım söz konusudur. En çok öğrencinin ise 200 ile 250 puan aralığında yer aldığı gözlemlenmiş ve sınava giren tüm öğrencilerin sınav puanı ortalaması 243,309 olarak hesaplanmıştır. Üç küme şeklinde gruplandırılan öğrencilerin puan dağılım grafikleri Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Kümelerin puan dağılımları

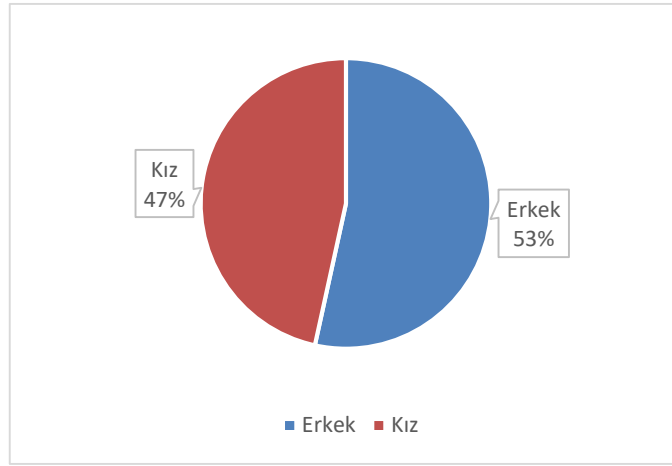

“Cinsiyet” ve “Toplam Net Soru Sayısı” arasındaki bağıntıyı incelemek için yapılan ikinci iki adımlı kümeleme uygulamasında elde edilen sonuçlar Tablo 5’de yer alan model özetinde görülmektedir. Algoritmanın iki adımlı kümeleme algoritması olduğu, iki değişken kullanıldığı, işlem sonucunda iki küme oluşturulduğu ve kümeleme işleminin üst düzeyde başarılı bir şekilde sonuçlandığı gösterilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyet ve toplam net sayısı bağlamında iki adımlı kümeleme özeti

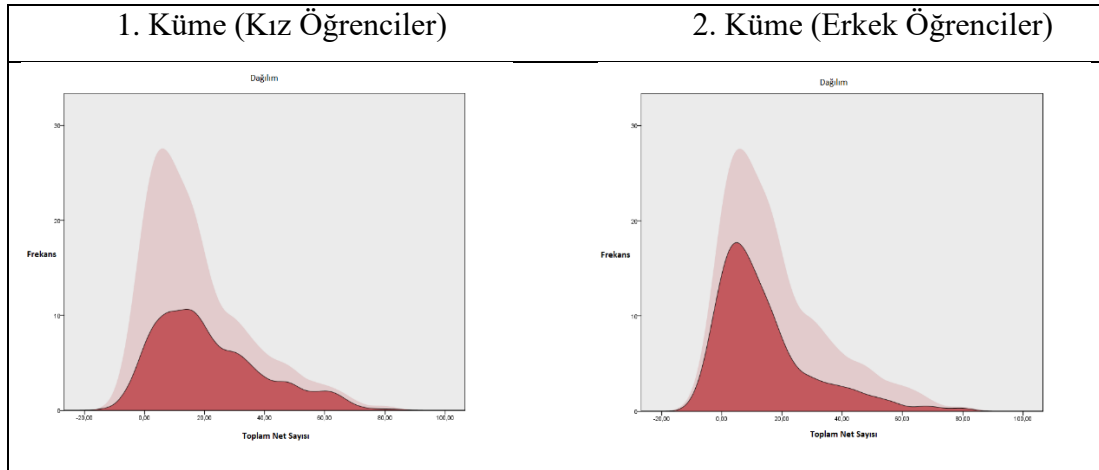
Kullanılan Algoritma	İki Adımlı Kümeleme
Değişken Sayısı	2
Küme Sayısı	2
Uyum ve Ayrışma Bağlamında Küme Kalitesi (zayıf, yeterli, iyi)	İyi
Uyum ve Ayrışma Bağlamında Küme Kalitesi Katsayısı (1 üzerinden)	0,8

Şekil 4’de veri setinde yer alan öğrencilerin oluşturulan iki kümeye dağılımları ve oransal durumları gösterilmektedir. Buna göre sınava giren erkek öğrenci sayısı 482, kız öğrenci sayısı da 420’dir. Seçilen örneklemin %53,4’ü erkek, %46,6’sı ise kız öğrencilerden oluşmaktadır. Erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısına oranı 1,15 olarak belirlenmiştir. Kümeleme işleminde kullanılan başat değişken “cinsiyet” alanı olup, önem düzeyi 1’dir. Öğrencilerin cinsiyete göre oransal dağılımları Şekil 5’de yer alan grafikte gösterilmiştir.

Şekil 4. Verilerin cinsiyete bağlı kümelere dağılımı

Birinci küme 420 öğrenciden oluşmakta ve bu öğrencilerin tamamı kız öğrencilerdir. Kız öğrencilerin toplam net ortalaması 21,63’tür. Bu öğrenci grubuna ait birinci çeyrek 7,78, ikinci çeyrek (medyan) 17,83 ve üçüncü çeyrek ise 31,95 değerinden oluşmaktadır. İkinci kümede yer alan 482 öğrencinin tamamı erkektir. Bu kümedeki öğrencilerin net ortalaması 14,07’dir. Erkek öğrencilerin birinci çeyreği 3,06, ikinci çeyreği (medyan) 10,02 ve üçüncü çeyreği ise 19,22 olarak gözlemlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyete bağlı toplam net sayıları Tablo 6’da yer alan grafiklerde gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin cinsiyet ve toplam net sayıları ilişki grafiği

Toplam net sayılarına ilişkin ortalamalar göz önüne alındığında kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında toplamda 75 net sayısının üzerine çıkan öğrencilerin de erkek öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerinden 0 net sayısının altında yer alan öğrenci sayısının kız öğrencilere göre daha fazla olduğu, kız öğrencilerin 15-20 net sayısı aralığında, erkek öğrencilerin ise 10-15 net aralığında yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Kız öğrencilerin net sayısı kararlı ve dengeli bir dağılım göstermemektedir. Erkek öğrenciler de durum biraz daha farklı olup, 30 net sayısı bandına kadar dengeli bir dağılım oluşmaktayken, 30 net üzeri dağılımda grafik sağa çarpık bir eğilim göstermektedir.

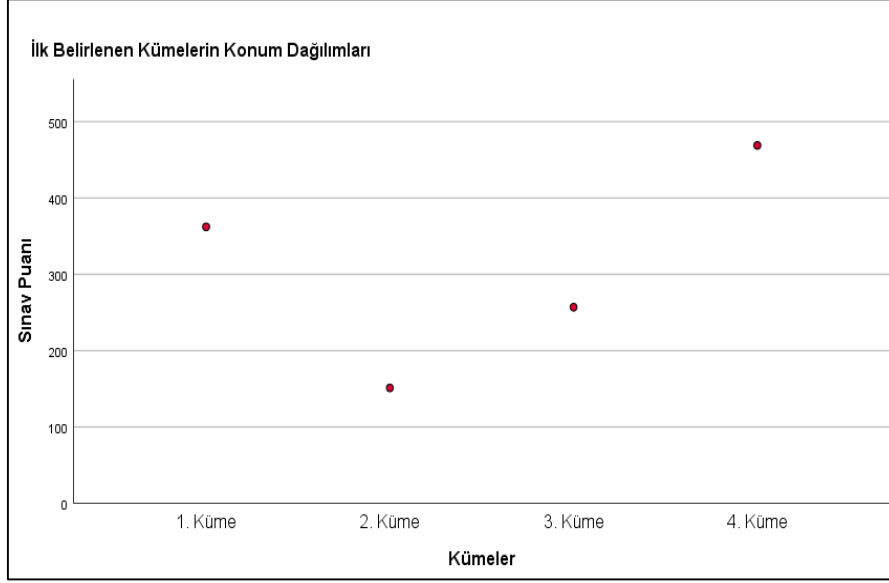
3.2. K-Ortalama Yöntemi Uygulaması Bulguları

K-Ortalama yöntemiyle yapılan kümeleme birinci kümeleme işleminde okul türü ve sınav puanı esas alınmıştır. Burada okul türü bağımlı, sınav puanı ise bağımsız değişkendir. Bir başka ifadeyle okul türü ve sınav puanı arasındaki ilişki incelenmiştir. Küme sayısı, iki adımlı kümeleme işleminde otomatik olarak belirlenirken burada K-Ortalama algoritmasında küme sayısı yani “k” değeri 4 olarak belirlenmiştir. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde “k” merkez sayısı değerinin hangi doğrultuda veya hangi veriler ışığında belirlendiğine dair çok fazla açıklama veya dayanak bulunmamaktadır (Pham vd., 2005, s.103). “k” değerinin belirlenmesi genellikle objektif norm ve kriterler dışında araştırmacıların deneme yanılgıları neticesinde öznel bir seçim olmaktadır (İlkin vd., 2020, s.186). Bu bağlamda sınava giren öğrencilerin 0 ile 500 puan aralığında bir skor elde edeceği göz önüne alındığında, bölütlemenin 4 farklı merkez ekseninde yapılmasının yeterli olacağı düşünülmüştür. Yapılan kümeleme işleminde ilk adımda 4 tane küme merkezi belirlenmiştir. Veri seti üzerinde yer alan değerler oluşturulan bu 4 küme merkezi etrafında gruplanmıştır. Tablo 7’de ilk yapılan işlem sonrasında

oluşan 4 farklı küme merkez değerleri gösterilmiştir. Şekil 5’de ise kümelerin sınav puanı değişkenine bağlı olarak oluşan ilk konumları gösterilmiştir.

Tablo 7. İlk kümeleme işlemi sonrasında küme merkezi değerleri

	Küme			
	1	2	3	4
Sınav Puanı	362,137	151,149	256,869	468,805

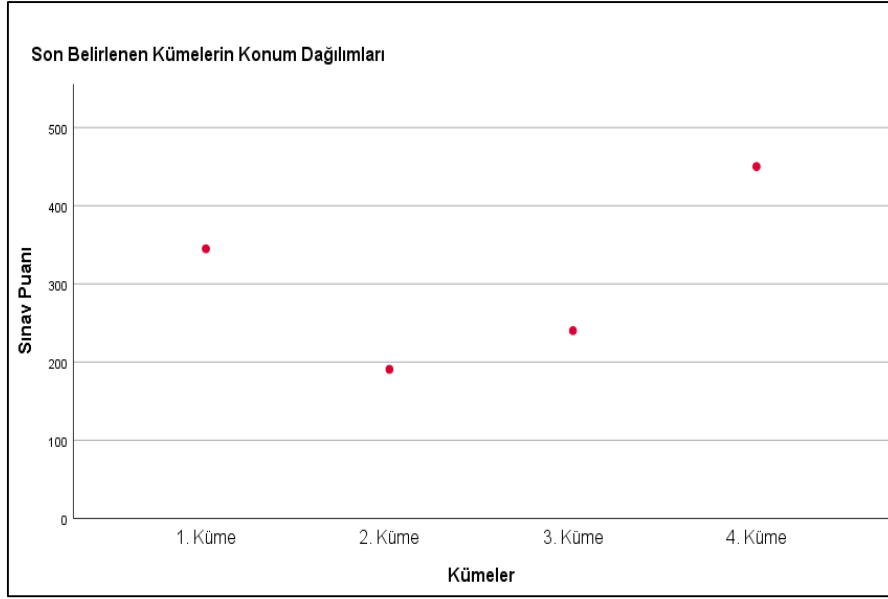

Şekil 5. Belirlenen kümelerin ilk konum dağılımları

Merkez dışında kalan değerler 4 farklı merkez noktaya olan uzaklıklarına göre sınıflandırılmıştır. Bu işlem eldeki yapının kararlı hale gelmesi için 10 defa tekrarlanmıştır. Yapılan 10 tekrarlama işlemi (iterasyon) sonrasında oluşan yeni küme merkezleri ve bu merkezlere ait değerler Tablo 8’de gösterilmiştir. Kararlı hale gelen küme merkezlerinin sınav puanına bağlı olarak oluşan son konumları da Şekil 6’da yer alan grafikte gösterilmiştir.

Tablo 8. Son kümeleme işlemi sonrasında küme merkezi değerleri

	Küme			
	1	2	3	4
Sınav Puanı	344,864	190,741	240,184	450,014

Şekil 6. Belirlenen kümelerin son konum dağılımları

Veri seti üzerindeki sınav puanı değeri Tablo 8’de yer alan küme merkezlerine olan uzaklıklarına göre gruplara ayrılmıştır. Herhangi bir değerin küme merkezine olan uzaklığı hesaplanırken en yaygın kullanılan doğrusal uzaklık hesaplama yöntemlerinden biri olan “Öklid Uzaklığı” kullanılmıştır. K-Ortalama yöntemiyle yapılan kümeleme analizinde kararlı bir yapı oluşturulduktan sonra öğrencilerin başarı durumlarına göre sırasıyla 4. kümede, 1. kümede, 3. kümede ve 2. kümede yer aldıkları görülmüştür.

En başarılı olan öğrencileri içeren 4. küme aynı zamanda elaman sayısı en az olan kümedir. Veri seti üzerinde yer alan 902 öğrenciden sadece 6 tanesi 4. kümede yer alabilmektedir. Bu 6 öğrencinin tamamının okul türünün “ortaokul” ve okullarının ilçe merkezinde yer alan okullar olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin sınav puanları ve küme merkezlerine olan uzaklıkları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. 4. Kümede yer alan öğrenci bilgileri

Sıra Numarası	Okul Türü	Ait Olduğu Küme	Küme Merkezine Olan Uzaklık	Sınav Puanı
40	Ortaokul	4	0	468,805
41	Ortaokul	4	1,0102	467,795
42	Ortaokul	4	37,8558	430,949
286	Ortaokul	4	30,2907	438,514
327	Ortaokul	4	10,6835	458,122
328	Ortaokul	4	32,9054	435,900

Diğer kümeler incelendiğinde 1. Kümede 90 öğrenci, 3. Kümede 647 öğrenci ve son küme olan 2. Kümede 159 öğrencinin yer aldığı görülmüştür.

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Günümüzde veri madenciliği yöntemleri sadece iş ve finans dünyasında kullanılmamaktadır. İlerleyen dönemde eğitim alanında da yoğun olarak kullanılacaktır. Öğrencilerin akademik ve sosyal başarılarının artırılması 21. yüzyıl eğitimcilerinin en büyük hedeflerinden bir tanesi olup, üzerinde yoğun olarak çalışılan bir konudur. Veri madenciliği araçlarıyla yapılan analiz ve incelemeler neticesinde elde edilen veriler ile günümüz eğitim uygulamalarının akademik, bilişsel, duyuşsal, sosyolojik ve yönetsel boyutları farklı biçimlerde değerlendirilebilecektir. Bu bağlamda eğitsel içerik geliştirme süreçlerinde ve pedagojik kararlar almada etkili olacaktır.

Bu çalışmanın amacı ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin yılsonunda girdikleri ortaöğretim kurumları merkezi yerleştirme sınavındaki başarılarını incelemektir. Çalışmada geleneksel istatistikî yöntemler yerine “iki adımlı kümeleme” ve “k-ortalama” teknikleri kullanılmıştır. Bu kümeleme teknikleri veri madenciliği ve veri analizinin merkezinde yer alarak yoğunlukla kullanılmaktadır. Kümeleme analizi ile karmaşık veri toplulukları belli değişkenler referans alınarak daha anlamlı hale getirilmesidir. Elde edilen sonuçlar sayesinde karar verme süreçlerine destek sağlanır. Kümeleme sayesinde büyük veri yığınları içerisinde gizli kalmış ama kullanışlı olabilecek bilgiler ortaya çıkarılabilir. Kümeleme algoritmaları tarafından etkin şekilde ele alınan veriler daha anlaşılır ve işlevsel hale getirilebilir.

Yapılan çalışmada öğrencilere ait cinsiyet, okul türü ve okulun bulunduğu bölge gibi değişkenler göz önüne alınarak başarı durumları incelenmiştir. Yapılan çalışma neticesinde farklı başarı durumlarına göre ayrıştırılan öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Sınavla öğrenci alan üst düzey nitelikli okullara kayıt yaptırmaya hak kazanan öğrenci sayısının, genel öğrenci sayısı dikkate alındığında yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin okul türleri incelendiğinde ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin imam hatip ortaokullarında öğrenim gören öğrencilere göre daha başarılı olduğu belirlenmiştir. İlçe merkezinde yer alan okullarda öğrenim gören öğrencilerin kırsal bölgelerde yer alan okullarda öğrenim gören öğrencilere oranla daha iyi sınav sonuçları aldığı gözlemlenmiştir. Genel öğrenci başarısında cinsiyet faktörü ve puan ortalamaları göz önüne alındığında kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha

başarılı olduğu görülmesine karşın genel başarı sıralamasında üst sıralarda yer alan öğrenciler içerisinde erkek öğrencilerin de çoğunlukta olduğu bir tablo ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak; Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavı her öğrencinin hayatı boyunca sadece bir defa girebileceği bir sınav olup nitelikli bir ortaöğretim kurumuna yerleşebilmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle istenilen başarı seviyesine ulaşamayan öğrencilerin derslerdeki kazanım eksiklerinin yıl içerisinde yapılacak çalışmalarla tespit edilmesi ve okulları tarafından gerekli önlemlerin alınması son derece önemlidir. Bu çalışmada genel bir başarı analizi yapılmıştır. İlerleyen süreçte Ortaöğretim Kurumları Merkezi Yerleştirme Sınavında soru sorulan alanlara kaynaklık eden altı farklı derse ait daha detaylı ve kapsamlı incelemeler yapılabilir. Yapılan bu çalışmalarla başarısızlık nedenleri ortaya çıkarılabilir, doğru yorumlar yapılarak başarıyı artırma yönünde çözümler önerilebilir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Araştırmacıların çalışmaya katkı oranları eşittir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Abad, F., & López, A. (2017). Data-mining techniques in detecting factors linked to academic achievement. *School Effectiveness and School Improvement*, 28(1), 39-55. doi: <https://doi.org/10.1080/09243453.2016.1235591>
- Bacher, J., Wenzig, K., & Vogler, M. (2004). SPSS twostep cluster-a first evaluation. *Lehrstuhl für Soziologie - Arbeits- und Diskussionspapiere*.
- Bozkurt, Ö., Kalkan, A., Pençe, İ., & Çeşmeli, M. (2015). Yönetim bilişim sistemleri öğrencilerinin yönetim ve bilişim derslerindeki başarılarının veri madenciliği yöntemleri ile incelenmesi. *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 2, 36-47.
- Ceylan, Z., Gürsev, S., & Bulkan, S. (2017). İki aşamalı kümeleme analizi ile bireysel emeklilik sektöründe müşteri profilinin değerlendirilmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 10(4), 475-485.
- Çeşmeli M., Bozkurt Ö., & Pençe İ. (2020). *Yönetim bilişim sistemleri*. Ankara: Nobel.
- Dhote, R. A., & Deshpande, S. P. (2016). Data mining with cloud computing: An overview. *International Journal of Advanced Research in Computer Engineering & Technology*, 5(1).
- Fortunato, S. (2010). Community detection in graphs. *Physics reports*, 486(3-5), 75-174.

İlkin, S., Aytar, O., Gençtürk, T. H., & Şahin, S. (2020). Dermskopik görüntülerde lezyon bölütleme işlemlerinde k-ortalama kümeleme algoritmasının kullanımı. *Gazi University Journal of Science Part C: Design and Technology*, 8(1), 182-191.

Kaura, P., Singhb, M., & Josanc, G. S. (2015). Classification and prediction based data mining algorithms to predict slow learners in education sector. *Science Direct*, 57, 500-508.

Martín, L., Baena, L., Garach, L., López, G., & De Oña, J. (2014). Using data mining techniques to road safety improvement in Spanish roads. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 160, 607-614.

Pham, D. T., Dimov, S. S., & Nguyen, C. D. (2005). Selection of K in K-means clustering. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part C: Journal of Mechanical Engineering Science*, 219(1), 103-119.

Rundle-Thiele, S., Kubacki, K., Tkaczynski, A., & Parkinson, J. (2015). Using two-step cluster analysis to identify homogeneous physical activity groups. *Marketing Intelligence & Planning*, 33(4), 522-537.

Shingari, I., Kumar, D., & Khetan, M. (2017). A review of applications of data mining techniquesfor prediction of students' performance in higher education. *Journal of Statistics and Management Systems*, 20, 713-722. doi:<https://doi.org/10.1080/09720510.2017.1395191>

Şeker, S. E. (2015). Sosyal ağlarda veri madenciliği (data mining on social networks). *YBS Ansiklopedi*, 2(2), 30-39.

Şen, B., Ucar, E., & Delen, D., (2012). Predicting and analyzing secondary education placement-test scores: A data mining approach. *Expert Systems with Applications*, 39(10), 9468-9476.

Tkaczynski, A. (2017). Segmentation using two-step cluster analysis. *Segmentation in Social Marketing: Process, Methods and Application*, 109-125.

Üçgün, K. (2009). *Ortaöğretim okulları için öğrenci otomasyonu tasarımı ve öğrenci verileri üzerine veri madenciliği uygulamaları* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kripto Varlık Piyasasında Sürü Davranışı: Yatırımcı Elon Musk'ı İzler mi?

Gamze GÖÇMEN YAĞCILAR¹ , Zühal ARSLAN^{2*}

¹ Assoc. Prof. Dr., Süleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Department of Banking and Finance, Isparta, Türkiye

² Lecturer Dr., Isparta University of Applied Sciences, Büyükkutlu Faculty of Applied Sciences, Department of
Banking and Insurance, Isparta, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 10.04.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 07.08.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1280719
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışmada Elon Musk'ın twitter üzerinden kripto varlıklarla ilgili olarak paylaştığı tweetlerin kripto varlıklar üzerinde sürü davranışına neden olup olmadığı ele alınmış ve bulgular yüksek ve düşük getiri, yüksek ve düşük volatilité, pandemi dönemi ve pandemi dışı dönem kapsamında Elon Musk'ın tweet paylaştığı ve paylaşmadığı tarihler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada Tether, Binance ve USD Coin hariç Temmuz 2022 itibarıyla en yüksek piyasa kapitalizasyonuna sahip 17 para birimi kullanılmış ve 01.04.2019-14.07.2022 tarihleri arasında 59 farklı günde toplam 84 ayrı tweet incelenmiştir. Çalışma neticesinde Elon Musk'ın kripto varlıklar ile ilgili tweetlerinin kripto varlık piyasasında sürü davranışına neden olmadığı aksine pandemi harici diğer tüm dönemlerde ters sürü davranışına neden olduğuna dair bulgular elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kripto Varlık, Elon Musk, Twitter, Sürü Davranışı.

Herd Behavior in Crypto Asset Market: Do Investor Follow Elon Musk?

ABSTRACT

In this study, it is discussed whether Elon Musk's tweets about crypto assets cause herd behavior on crypto assets and the findings were evaluated within the scope of high and low returns, high and low volatility, pandemic period and non-pandemic period, within the framework of the dates Elon Musk tweeted and didn't. In the study, 17 currencies with the highest market capitalization as of July 2022, excluding Tether, Binance and USD Coin, were used and a total

of 84 separate tweets were analyzed on 59 different days between 01.04.2019 and 14.07.2022. As a result of the study, findings revealed that Elon Musk's tweets about crypto assets do not cause herd behavior in the crypto asset market, on the contrary, they causes reverse herd behavior in all other periods except the pandemic.

Keywords: Crypto Asset, Elon Musk, Twitter, Herd Behavior.

1. GİRİŞ

Kripto varlıklar, internet aracılığıyla kullanılabilen, merkezi otoriteye bağlı olmayan ve şifreleme tekniklerine dayanan sanal para birimleridir. Kripto varlıkların geçmişine bakıldığında; 2008 krizi sonrası mevcut ekonomik düzenin ciddi bir şekilde sorgulanmasıyla birlikte yatırımcıların farklı uygulamalara yöneldiği ve hızla değişen teknolojiye paralel olarak 2009 yılında Satoshi Nakamoto tarafından, fiziki bir varlığı ve karşılığı bulunmayan, değişimi için aracıya ihtiyaç duyulmayan sanal bir kripto varlık birimi olan Bitcoin'inin ortaya çıktığı daha sonra da farklı özellikteki birçok altcoinin ortaya çıkmasına da önderlik ettiği görülmektedir (Akcan, 2018, s.46). Bitcoin ve türevleri günümüzde hızla popüler hale gelmiş ve dünya genelinde coinmarketcap.com tarafından 05.08.2022 tarihi itibarıyla paylaşılan verilere göre kripto varlık piyasalarında işlem gören 9773 adet kripto varlık bulunduğu görülmüştür.

Kripto varlıklara gösterilen ilginin ve yakın geçmişte popüler hale gelmesinin sebepleri arasında, üçüncü bir taraf başka bir deyişle aracı kurumun olmaması ve diğer kredi kartı işlemcilerine göre daha düşük işlem ücretlerinin olması sayılabilir (Blau, 2017, s.493). Geleneksel para birimlerinin aksine, kripto varlık birimleri, yetkilendirme veya diğer güvenlik sorunlarını ele almak için güvenilir üçüncü şahıslara ihtiyaç duymamaktadır. Kripto varlık birimlerinin merkezi olmayan yapısı, güvenlik sorunlarının özel algoritmalar aracılığıyla ele alınmasını sağlamakta ve dış tehditlere ve saldırılara karşı güvenlik, "blockchain" adı verilen bir teknoloji ile sağlanmaktadır (Hotar, 2020, s.79). Kripto varlık işlemlerinde üçüncü taraf aracı olmadığı için işlemler geleneksel ödeme ağlarından önemli ölçüde daha ucuz ve daha hızlı olmakta ve kripto varlıklar, küçük işletmeler ve küresel havaleler için işlem maliyetlerini düşürmenin bir yolu olmakta dolayısıyla sermayeye erişimi geliştirerek, bireyleri sermaye kontrollerine yönlendirmekte ve inovasyonu teşvik etmektedir. Diğer taraftan kripto varlık piyasalarında düzenleyici denetleyici otoritenin olmaması riski arttırmakta birtakım suç unsurlarına neden olmaktadır (Brito & Castillo, 2013, s.6).

Kripto varlık piyasasının nispeten genç yaşı nedeniyle, aynı zamanda geleneksel haber kuruluşlarının olayları her zaman zamanında bildirmemesi, sosyal medyanın kripto varlık yatırımcıları için birincil bilgi kaynağı olmasına yol açmıştır. Özellikle de mikro-blog sitesi olan Twitter, kripto varlık hakkında bilgi için çok kullanılan bir kaynaktır. Twitter sadece kripto varlık birimleri hakkında canlı güncellemeler vermemekte, aynı zamanda yatırımcıların düşüncelerini ifade ettikleri zengin bir duygusal zekâ kaynağı olarak da görülmektedir (Kraaijeveld & De Smedt, 2020, s.2). Örneğin twitter hesaplarında kripto varlıklarla ilgili sık sık paylaşım yapan ve mesajlar ileten 255,9 milyar dolar servetiyle dünyanın en zengin insanları arasında yer alan, Tesla ve Space X gibi şirketlerin CEO'su olan Elon Musk'ın 103,1 milyon Twitter takipçisi vardır (Musk, 2022). Elon Musk'ın da hemen hemen her gün mesajlar ilettiği sosyal medya paylaşımları hem insanların algılamalarını anlamak hem de mesajların insanların algılamalarına ne yönde etki ettiğini görme noktasında önemli olmaktadır. Sosyal medya paylaşımları ve kripto varlıklarla ilgili birçok çalışma yapılmaktadır. Çalışmaların çoğunda aşırı volatilitenin olduğu kripto varlık piyasalarında; aşırı volatiliteye rağmen sürekli talebin artmasının nedeni olarak piyasa etkinliğini önemli ölçüde ihlal eden yatırımcı irrasyonelitesi kavramı görülmektedir (Bulut & Akbulut Bekar, 2020, ss.66-67).

İrrasyonel yatırımcı davranışlarının etkisiyle piyasalarda, geleneksel varlık fiyatlama modellerinin öngördüğü şekilde doğru fiyat oluşumları gözlenememekte ve fiyatlar ekonomik temellerden sapabilmektedir (Göçmen Yağcılar, 2021, s.268). Geleneksel finans teorileri, bireylerin rasyonel davrandıklarını varsaymakta ve varlıklarını maksimize etmek için nasıl davranmaları gerektiğini anlatmaktadır. Geleneksel finans teorilerine göre rasyonel kişi, etkin piyasalar hipotezinin varsayımlarına ilişkin yeni bilgiler ışığında beklentilerini güncelleyebilen, her türlü açık ve yeterli bilgiye sahip olan, piyasaya gelen yeni bilgilere eş zamanlı olarak erişen ve yatırım seçimi yaparken beklenen fayda teorisi çerçevesinde aynı hataları tekrarlamayan kişidir. Davranışsal finansın da ortaya çıkış nedeni olan; bireylerin her zaman rasyonel davranmamalarının nedenleri; statü ve sahiplenme arzusu, popüler olma, beğenilme ve saygı görme, sürüye ayak uydurma eğilimi gibi davranışsal farklılaşmalardır (Aydın vd., 2020, ss.582-583). Davranışsal finans açısından kripto varlık piyasalarındaki büyüme ve yüksek hacimli işlemler; yatırımcıların irrasyonel davranışlarından kaynaklanmakta, bilgi azlığı ve kâr etme fırsatını kaçırma duygusu, katılımcıları büyük oranda yatırım yapmaya itmekte ve piyasanın çökmesine yada sürü davranışı gibi birtakım irrasyonel davranışların oluşmasına da neden olmaktadır (Jalal vd., 2020, s.28). Hotar'a (2020) göre kripto varlık piyasalarında görülen irrasyonel davranışların dört ana nedeni ise; küresel gelişmeler kapsamında spekülasyon

haberler, fiyatı artıran olumlu piyasa algıları, yükselen borsa değerleri ve kripto varlıklara yönelik sürü davranış eğilimleridir.

Sürü davranışı kavramı ise daha geniş kapsamda bir finansal varlığın gerçek değerlerinden ayrılması olarak ifade edilen fiyat köpüğü ve bunu izleyen çöküşler ve kriz kavramlarına dayanmaktadır. Piyasada yaşanan balon ve köpükler ile krizler varlık fiyatlarının doğru şekilde fiyatlanmadığı ve değerlendirilmediğini göstermektedir. Bu hareketlerin arkasında, genelde sürü tipi davranışlar görülmektedir. Sürü davranışı, yatırımcıların bir sürü gibi hareket etmelerini ve aynı zamanda aynı varlıkları satın almaları ile kendini göstermektedir. Bu davranış, yatırımcıların kendi bireysel bilgileri yerine başkalarının bilgilerine ve işlemlerine göre davranmaları sonucu oluşmakta ve finansal krizlerin yaşandığı piyasalarda olumsuz ve istenmeyen bir davranış tipi olarak ortaya çıkmaktadır (Kıyılar & Akkaya, 2016, ss.203-205). Piyasanın hem düşüş hem de yükseliş eğiliminde olduğu dönemlerde ortaya çıkabilen sürü davranışı, yatırımcıların daha fazla kazanç elde etmek için kendi bilgilerinden ziyade başkalarının hareketlerini takip etmeleri şeklinde kendini gösteren, kısa bir süre ile sınırlı olabilen davranışsal finans eğilimi olarak da tanımlanmaktadır. (Tan vd., 2008, ss.61-62). Buradan hareketle bu çalışmada; öncelikle kripto varlık piyasasında sürü davranışı görülüp görülmediğinin tespit edilmesi amaçlanmış, ardından Elon Musk'ın twitter üzerinden kripto varlıklarla ilgili olarak paylaştığı mesajların bahsi geçen kripto varlıklar üzerinde sürü davranışına neden olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Bu çerçevede ilk olarak kripto varlık piyasalarında sürü davranışını inceleyen uluslararası ve ulusal literatüre yer verilmiş, ardından sürü davranışı ile ilgili metodoloji açıklanmış, bulgular değerlendirilmiş ve temel sonuçların, önerilerin yer aldığı sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılmıştır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Kripto varlıklarda sürü davranışı ile ilgili olarak hem uluslararası hem de ulusal finans literatüründe birçok çalışma söz konusudur. İncelenen çalışmalarda ele alınan kripto varlıklar ve elde edilen bulgular değişiklik göstermektedir. Bu doğrultuda aşağıda kısaca daha önce yapılan bazı çalışmalar, yöntem ve bulgular açısından özet şekilde sunulmuştur.

Sürü davranışını ölçen uluslararası çalışmalar kapsamında; Vidal-Tomás vd. (2019) 65 kripto varlık birimini, 5 ana ve 60 en küçük para birimine bölerek standart test yöntemleri aracılığıyla kripto varlık piyasalarında sürü davranışını inceledikleri çalışmalarında; en küçük dijital para birimlerinin en büyükleriyle sürü halinde olduğu; bu nedenle yatırımcıların kararlarını ana kripto varlık birimlerinin performansına dayandırdıkları sonucuna varmışlardır.

Bouri vd. (2019) 2013-2018 yılları arasında 14 kripto varlık birimi üzerinde sürü davranışını inceledikleri araştırmalarında CSAD modelini kullanmışlar ve CSAD modelinden elde ettikleri sonuçlara göre kripto varlık piyasalarında sürü davranışına ilişkin hiçbir kanıt rastlamamışlar ayrıca ABD ekonomi politikası belirsizliği olarak adlandırdıkları belirsizlik ölçüsü arttığında sürü davranışının arttığını tespit etmişlerdir. Stavros ve Vassilios (2019) en büyük 8 kripto varlık birimi üzerinde sürü davranışının varlığını standart CSSD ve CSAD statik modelleri ile araştırmışlar ve kripto varlık piyasalarında sürü davranışının varlığına herhangi bir bulguya rastlamamışlardır. Silva vd. (2019) Mart 2015 ile Kasım 2018 arasındaki dönemde en likit ve aktifleştirilmiş 50 kripto varlık birimi üzerinde kesitsel mutlak sapma ve kesitsel standart sapma testleri ile kripto varlık piyasasındaki sürü davranışını inceledikleri çalışmalarında; kripto varlık yatırımcılarının olumsuz bilgilerden daha fazla etkilendiklerini tespit etmişlerdir. Amirat & Alwafi (2020) kripto varlık piyasalarında sürü davranışı olup olmadığını 20 büyük kripto varlık birimi üzerinde statik CSAD yöntemi ile incelemişler ve kripto varlık piyasalarında sürü davranışına ilişkin herhangi bir bulguya rastlamamışlardır. Ballis ve Drakos (2020) 2015-2018 yılları arasında altı büyük kripto varlık birimi üzerinde sürü davranışını araştırdıkları çalışmalarında, CSAD modeli sonuçlarına göre en üst sektördeki yatırımcılar arasında sürü davranışı olduğunu tespit etmişlerdir. Hotar (2020) kripto varlık piyasalarında sürü davranışı eğilimlerini sosyal psikoloji açısından incelemeyi amaçladığı çalışmada; 2013-2019 yılları arasında en yüksek işlem hacmine sahip 22 kripto varlık üzerinde kesitsel mutlak sapma (CSAD) yöntemi ile araştırma gerçekleştirmiş ve kripto varlık piyasalarında sürü davranışının varlığına ilişkin önemli bulgular elde etmiştir. Jalal vd. (2020) araştırmalarında 2015-2018 yılları arasında CCI30 Endeksi'nde listelenen büyük kripto varlık birimlerinin ve Dow-Jones Endüstriyel Ortalama Endeksi'nde listelenen alt ana kripto varlık birimlerinin ve ana hisse senedi getirilerinin günlük getirileri üzerinde sürü davranışının varlığını incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre piyasanın hızlı hareket ettiği, sürekli işlem yapıldığı ve yükseliş eğiliminin hâkim olduğu piyasalarda üst dağılım dilimlerinde sürü davranışının bulunduğu yani piyasa çalkantısını artıran ve yatırımcılara sürü oluşturma fırsatı veren nedenin yatırımdaki yükseliş eğilimi olduğunu tespit etmişlerdir. Alp Coşkun vd. (2020), kripto varlık piyasasında sürü davranışını tespit etmek için CCK modelini TV-MS yöntemi ile analiz etmiş ve piyasada anti-sürü davranışının hakim olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yükselen ve düşen piyasalar açısından anlamlı bir asimetriye rastlanmamıştır. Choi (2021) Bitcoin ile ilgili tweetlerin Bitcoin likiditesi üzerindeki gerçek zamanlı etkilerini araştırmak amacıyla çalışma gerçekleştirmiş ve tweetlerdeki %1'lik bir artışın, 5 ila 10 dakika içinde bitcoin likiditesindeki artışın yaklaşık %7'sine yol açtığını ve tweetlerin bu olumlu etkisinin yaklaşık bir saat sonra

azaldığını yani aktif yatırımcı ilgisinin bitcoin likiditesini gerçek zamanlı olarak önemli ölçüde artırabileceğini tespit etmiştir. Omane-Adjepong vd. (2021) çalışmalarında, G20 ülkeleri içindeki 10 gelişmekte olan ülke ekonomisinin geleneksel finansal piyasalara göre en likit kripto varlık piyasalarında sürü davranışını olup olmadığını incelemişler ve kripto varlık ve hisse senedi piyasalarında asimetrik sürü davranışını olduğunu tespit etmişlerdir. Aharon vd. (2022) COVID-19 küresel krizin neden olduğu belirsizliğin, korkunun ve güven eksikliğinin dört ana kripto varlık birimi (Bitcoin, Ethereum, Bitcoin Cash ve Ripple) performansı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında Twitter tabanlı ekonomik ve piyasa belirsizliğini ölçen yeni yaklaşımlar kullanmışlar ve sosyal medyada ifade edilen belirsizlik ile kripto varlık kazancı arasında güçlü bir nedensel bağlantı olduğunu tespit etmişlerdir. Ante (2022) olay analizi yöntemi ile Elon Musk'ın kripto varlık birimleri ile ilgili tweetlerinin kısa vadeli kripto varlık birimi getirilerini ve işlem hacmini ne ölçüde etkilediğini analiz etmek amacıyla 47 kripto varlık birimi üzerinde çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonuçlarına göre Elon Musk'ın tweetlerinin kripto varlık fiyatlandırması ve işlem hacmi açısından önemli bir etkiye sahip olduğunu ve Dogecoin ile ilgili tweetlerin sürekli olarak önemli olumlu getiriler sağlayarak işlem hacmini artırırken, Bitcoin ile ilgili tweetlerin sadece işlem hacmini arttırdığını ve getiri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Zaman vd. (2022) Elon Musk'ın 29 Ocak 2021'deki Twitterdaki bilgilerinin değişikliğinin Bitcoin'e karşı halkın duyarlılığı üzerindeki değişiklikleri etkileyip etkilemediğini ve dolayısıyla bu değişikliğin Bitcoin fiyatı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olabileceğine anlamak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre 29 Ocak 2021 tarihinde yapılan değişikliğin Bitcoin'den bahseden tweet hacmini arttırdığını tespit etmişlerdir. Youssef ve Waked (2022) COVID-19 salgını sırasında kripto varlık piyasasındaki sürü davranışını inceledikleri çalışmalarında sürü davranışının medyadaki korona virüs haberlerinden etkilenip etkilenmediğini incelemişlerdir. Çalışma kapsamında 2013 ve 2020 yılları arasında piyasa değeri açısından en iyi 43 kripto varlık birimi örneklem olarak alınmış ve COVID-19 krizi sırasında, kripto varlık piyasasındaki yatırımcıların görüş birliğini takip ederek medyadaki korona virüs haberlerinden etkilendiklerini ve yatırımcılar arasında sürü davranışı üzerinde korona virüs haberlerinin etkisinin büyük olduğunu tespit etmişlerdir. Duc Huynh (2022) Aralık 2017' den Mayıs 2021'e kadar Elon Musk'ın Twitter içeriklerinin Bitcoin piyasasındaki fiyat ve oynaklıkla ilişkili olup olmadığını dinamik koşullu korelasyon ve genelleştirilmiş otoregresif koşullu heteroskedastisite modelini kullanarak incelediği araştırmasında 157.378 kelime içeren 10.850 tweet incelenmiş ve olumlu tweetlerin Bitcoin getirilerini olumlu yönde etkilediğini tespit etmiş ancak tweetlerin oynaklığa olan etkisiyle ilgili herhangi bir bulgu elde

edememiştir. Shahzad vd. (2022) ise Bitcoin ve Dogecoin'de fiyat patlaması ve çöküşü dönemleri ile Elon Musk'ın tweetleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, her iki kripto varlık biriminde birden fazla balon olduğu ve bu balonların Bitcoin'de daha sık görüldüğü, kripto varlıkla ilgili genel tweet'lerin Bitcoin'in fiyat patlaması, Dogecoin'e özgü tweet'lerin ise Dogecoin'deki fiyat patlaması ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında; Akcan (2018) piyasa değeri en yüksek olan 40 adet kripto varlık üzerinde 2015-2018 yılları arasında Christie ve Huang (1995) ile Chang vd.'nin (2000) geliştirdikleri yatay kesit dağılımlarına dayalı yöntemleri kullanarak kripto varlık piyasalarında sürü davranışını araştırmıştır. Çalışma sonuçlarına göre CH (1995) yöntemi kullanılarak hem günlük hem de haftalık verilerle yapılan analiz sonucunda, CCK (2000) yöntemi kullanılarak ise haftalık verilerle yapılan analiz sonucunda kripto varlık piyasalarında sürü davranışının varlığına ilişkin bulgulara rastlanmamıştır. Bulut ve Akbulut Bekar (2020) işlem hacmi en yüksek 100 kripto varlık üzerinde 2013-2018 yılları arasında kripto varlık piyasasında sürü davranışını incelemek amacıyla Chang vd. (2000) tarafından geliştirilen yatay kesitsel mutlak sapmaya dayalı yaklaşımı ve en küçük kareler yöntemi kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında; kripto varlık piyasasında ilgili dönemde sürü davranışı tespit etmişler ve kayıp yaşamak istemeyen yatırımcıların, kendi sahip oldukları bilgilerden ziyade, diğer yatırımcılardan aldıkları özel bilgileri dikkate aldığı bulgusuna ulaşmışlardır. Aydın vd. (2020) işlem hacmi en yüksek 100 kripto varlık birimi üzerinde 2014-2019 yılları arasında, Markov Switching yaklaşımının yanı sıra Chang vd. (2000) tarafından geliştirilen çok sayıda modeli kullandıkları araştırmalarında; kripto varlık piyasasında sürü davranışının varlığına ilişkin bulgular elde etmişlerdir. Çoşkun vd. (2020) 14 kripto varlık birimi üzerinde CSAD ve Markov-değişim modelini kullanarak kripto varlık piyasasında sürü davranışını incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında sürü davranışının olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanmamışlardır. Başbuğ ve Lokmanoğlu (2021) 1 Ocak-1 Temmuz 2021 tarihleri arasında Elon Musk'ın twitter üzerinden kripto varlıklar ile ilgili 63 paylaşımı söylem analizi ile inceledikleri araştırmalarında Elon Musk'ın emoji, görsel veya sözlerden oluşan tweetlerinin kripto varlık piyasalarını etkilediği ve yön verdiği dolayısıyla yatırımcılarının kararlarının değiştirebildiği bulgusuna ulaşmışlardır. Hamurcu (2022) Elon Mask'ın kripto varlıklar ile ilgili Twitter paylaşımlarının kripto varlık piyasaları üzerindeki etkilerini sürü davranışı eğilimi kapsamında incelediği çalışmasında Bitcoin ve Dogecoin'in günlük fiyat değerleri ve işlem hacimlerini EGARCH modelleri uygulayarak analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Elon Musk'ın olumlu içerikli Twitter gönderilerinin, fiyat ve işlem hacmi açısından Dogecoin'in

oyunluğunu Bitcoin'den daha fazla artırdığını tespit etmiştir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre olumsuz tweetin ardından hem bitcoin hem de dogecoin işlem hacimlerinin ilk günlerde arttığı ancak oynaklıklarının etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Şahin (2022) Elon Musk'ın twitter üzerinden kripto varlıklarla ilgili olarak paylaştığı mesajlar ve bu mesajların kripto varlıkların değerine ve kripto varlık piyasasına etkisini eşik bekçiliği kuramı bağlamında 20 Aralık 2020 ile 15 Nisan 2021 tarihleri arasındaki twitter mesajları üzerinden incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre Elon Musk'ın twitter paylaşımları ile mesajlarına konu olan kripto varlık değer ve toplam küresel kripto varlık değeri kazanması arasında kronolojik olarak pozitif bir korelasyon tespit etmiştir. Göçmen Yağcılar (2022) altı kripto varlık birimi üzerinde 2015-2022 yılları arasında GSADF yaklaşımı kullanarak balon oluşumlarını tespit etmeyi amaçladığı çalışmada; balonların oluşumunda yatırımcı ilgisinin etkili olduğunu ve spekülasyon oldukları bilinen kripto varlıkların fiyat oluşumlarının sürü davranışı, fırsatı kaçırma korkusu ve benzeri davranışsal önyargılar tarafından yürütülmüş olabileceğine dair bulgulara ulaşmıştır. Şengül ve Medetoğlu (2022) ise Elon Musk'ın Twitterda Bitcoin ile ilgili paylaşımlarının Bitcoin fiyatlarına etkisini inceledikleri çalışmalarında; Musk'ın paylaşımlarının Bitcoin fiyatları üzerinde büyük etkisinin olduğu ancak tek etkili olan faktörün paylaşımlar olarak değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır.

3. VERİ SETİ

Çalışmada Temmuz 2022 itibarıyla en yüksek piyasa kapitalizasyonuna sahip 20 kripto varlık birimi kapsama alınmıştır. Bu 20 para birimlerinden stabil para birimleri olarak kabul edilen Tether, Binance ve USD Coin kapsam dışı bırakılmıştır ve geriye kalan 17 para birimi kullanılarak sürü davranışı araştırılmıştır. Araştırmanın odağında Elon Musk'ın sosyal medya platformu Twitter üzerinden gerçekleştirdiği paylaşımların kripto varlık piyasasında sürü davranışını tetikleyip tetiklemediği olduğu için, araştırma dönemi bu kapsamdaki ilk tweetlerin gönderilmeye başlandığı 2 Nisan 2019 tarihi baz alınarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, sürü davranışı alanıyla ilgili literatürde sıkça yer verilen volatilité bağlamında da incelenmiş; söz konusu dönemde finans piyasaları üzerinde önemli etkileri olan pandemi dönemi de ayrıca dikkate alınmıştır. Volatilité hesaplamalarında 30 günlük kayan pencere yöntemi uygulandığı için veri seti 01 Mart 2019 tarihinden başlamakta, analizlerin gerçekleştirilmeye başlandığı 14 Temmuz 2022 tarihinde ise sona ermektedir. Sürü davranışının varlığı 01.04.2019-14.07.2022 dönemi için araştırılmıştır. 01.04.2019 tarihinden sonra ihraç edilen coinler, ihraç tarihlerinden itibaren hesaplamalara dahil edilmiştir. Veriler coinmarketcap.com internet sitesinden elde

edilmiştir. Tablo 1’de 17 para biriminin 14 Temmuz 2022 itibarıyla piyasa kapitalizasyonları yer almaktadır.

Tablo 1. 14 Temmuz 2022 itibarıyla piyasa kapitalizasyonları

Sıra no	Coin	Market Cap (\$)	Sıra no	Coin	Market Cap (\$)
1	Bitcoin	392,755,738,689	10	Shiba Inu	5,819,715,755
2	Ethereum	144,828,136,302	11	Polygon	5,665,530,326
3	BNB	38,886,774,290	12	Avalanche	5,595,976,324
4	Ripple	16,108,927,504	13	Unus Sed Leo	5,136,402,500
5	Cardano	14,885,733,804	14	Uniswap	5,132,612,282
6	Solana	12,823,564,044	15	Litecoin	3,622,124,669
7	Doge Coin	8,277,852,718	16	Cronos	2,992,071,885
8	Polkadot	6,635,136,930	17	Stellar	2,686,146,671
9	Tron	6,184,977,450			

Elon Musk’ın kripto varlıklara atıfta bulunan tweetlerine ait bilgiler ise ekler bölümünde sunulmuştur. Buna göre Musk, 02.04.2019-14.07.2022 tarihleri arasında 59 farklı günde toplam 84 ayrı mesaj yayınlarak kripto varlıklara işaret etmiştir.

4. METODOLOJİ

Sürü davranışı, yatırımcıların rasyonel bir gerekçe olmaksızın diğer yatırımcıların kararlarını takip etmeleri ve finansal piyasalarda buna göre pozisyon almaları durumu olarak özetlenebilir. Böyle bir davranışın varlığı halinde ise varlık getirileri arasındaki farkın azaldığı gözlenmektedir (Christie & Huang, 1995). Bu anlayıştan yola çıkan Chang vd. (2000) (CCK) yatay kesit mutlak sapmalarına (Cross Section Absolute Deviations-CSAD) dayalı olarak bir model geliştirmişlerdir. CSAD’nin hesaplanmasında Denklem (1)’den yararlanılmaktadır:

$$CSAD_t = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N |R_{i,t} - R_{m,t}| \quad (1)$$

CSAD’nin hesaplanmasından sonra Denklem (2)’de gösterilen regresyon modeli çözümlenerek sürü davranışının varlığı araştırılmaktadır. γ_2 katsayısının negatif ve anlamlı olması, ilgili piyasada sürü davranışının kanıtı olarak öne sürülmektedir (Chang vd., 2000, s.1652).

$$CSAD_t = \alpha + \gamma_1 |R_{m,t}| + \gamma_2 (R_{m,t})^2 + \varepsilon_t \quad (2)$$

Sürü davranışı bazı durumlarda piyasanın yükselişine ya da düşüşüne bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu etkiyi ortaya koyabilmek amacıyla Denklem (3) ve Denklem (4) hesaplanmış ve böylece sürü davranışı üzerindeki muhtemel asimetrik etkiler tespit edilmeye çalışılmıştır.

$$CSAD_t^U = \alpha + \gamma_1^U |R_{m,t}^U| + \gamma_2^U (R_{m,t}^U)^2 + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$CSAD_t^L = \alpha + \gamma_1^L |R_{m,t}^L| + \gamma_2^L (R_{m,t}^L)^2 + \varepsilon_t \quad (4)$$

Bu çalışmada Denklem (3) ve Denklem (4)'te yer alan modeller yükselen (U) ve düşen (L) piyasaların yanında; yüksek (U) ve düşük (L) volatiliteler, pandemi dönemi (U) ve pandemi dışı dönem (L) ile tweet paylaşılan (U) ve paylaşılmayan (L) dönemler için de analiz edilmiştir.

Chiang ve Zheng (2010) (CZ) ise Chang vd.'nin (2000) modelini kukla değişkenler eklemek suretiyle revize etmiştir. Böylelikle modelde yükseliş ve düşüş dönemlerindeki asimetrik etkilerin ortaya konulması için Denklem (5) elde edilmiştir.

$$CSAD_t = \alpha + \gamma_1 D |R_{m,t}| + \gamma_2 (1 - D) |R_{m,t}| + \gamma_3 D (R_{m,t})^2 + \gamma_4 (1 - D) (R_{m,t})^2 + \varepsilon_t \quad (5)$$

Denklem 5'te görünen D kukla değişkeni $R_{m,t}$ 'nin pozitif olduğu durumda 1, diğer durumda 0 değerini almaktadır. Sürü davranışının varlığından söz edebilmek için γ_3 ve γ_4 katsayılarının negatif ve anlamlı olması gerekmektedir. Bu durumda pozitif ve negatif getirili dönemlerde sürü davranışının gözlemlendiği söyleyebiliriz. Ayrıca farklı getiri dönemleri için yapılan araştırmadan ayrı olarak getirilerin volatiliteleri, Covid-19 pandemisi ve Elon Musk Tweetleri gibi faktörlerin de sürü davranışını tetikleyip tetiklemediği araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla Denklem (6), Denklem (7) ve Denklem (8)'den yararlanılmıştır.

Volatiliteler hesaplanmasında 30'ar günlük getirilerin varyansları hesaplanmış ve ilgili güne denk düşen varyansın ortalama varyansından yüksek olması durumunda volatiliteler yüksek kabul edilmiştir. D_{vol} , volatilitenin yüksek olduğu dönemlerde 1, düşük olduğu dönemlerde 0; D_{covid} , pandemi döneminde 1, diğer dönemlerde 0; D_{Twt} ise Elon Musk'ın kripto varlıklarıyla ilişkili tweet paylaştığı günlerde 1, diğer günlerde 0 değerini almaktadır.

$$CSAD_t = \alpha + \gamma_1 D_{vol} |R_{m,t}| + \gamma_2 (1 - D_{vol}) |R_{m,t}| + \gamma_3 D_{vol} (R_{m,t})^2 + \gamma_4 (1 - D_{vol}) (R_{m,t})^2 + \varepsilon_t \quad (6)$$

$$CSAD_t = \alpha + \gamma_1 D_{covid} |R_{m,t}| + \gamma_2 (1 - D_{covid}) |R_{m,t}| + \gamma_3 D_{covid} (R_{m,t})^2 + \gamma_4 (1 - D_{covid}) (R_{m,t})^2 + \varepsilon_t \quad (7)$$

$$CSAD_t = \alpha + \gamma_1 D_{Twt} |R_{m,t}| + \gamma_2 (1 - D_{Twt}) |R_{m,t}| + \gamma_3 D_{Twt} (R_{m,t})^2 + \gamma_4 (1 - D_{Twt}) (R_{m,t})^2 + \varepsilon_t \quad (8)$$

5. BULGULAR

Yatay kesit mutlak sapmalarına dayalı olarak kurulan modellerin analizinde ne küçük kareler yönteminde yararlanılmış, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerini dikkate alan Newey West (1987) tahmincisi kullanılmıştır.

Tablo 2’de Chang vd.’nin (2000) Denklem 2, 3 ve 4’te yer alan modeline ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 2. CCK modeli sonuçları

	A	γ_1	γ_2	R ²	F ist.	Olasılık (F ist.)	Gözlem sayısı
Tüm piyasa	0.0158*** (0.0030)	0.8164*** (0.1416)	0.3058*** (0.0407)	0.9819	32494.15	0.0000	1201
Yükselen piyasa	0.0104*** (0.0037)	1.0924*** (0.1744)	0.2263*** (0.0502)	0.9885	28711.36	0.0000	671
Düşen piyasa	0.0255*** (0.0017)	0.2566*** (0.0772)	1.3236** (0.6352)	0.2624	93.73382	0.0000	530
Yüksek volatilité	0.0212*** (0.0064)	0.9266*** (0.2371)	0.2724*** (0.0681)	0.9891	15642.93	0.0000	347
Düşük volatilité	0.0221*** (0.0013)	0.1695** (0.0873)	4.5042*** (1.2845)	0.3689	248.7262	0.0000	854
Pandemi dönemi	0.0150*** (0.0020)	0.4615*** (0.1428)	0.3002 (0.4847)	0.6645	117.8404	0.0000	122
Pandemi dışı dönem	0.0156*** (0.0032)	0.8552*** (0.1522)	0.2917*** (0.0438)	0.9828	30810.74	0.0000	1079
Tweet paylaşılan tarihler	0.0324*** (0.090)	0.4136 (0.4264)	3.8563** (1.8213)	0.6265	52.83669	0.0000	66
Tweet paylaşılmayan tarihler	0.0168*** (0.0032)	0.7519*** (0.1565)	0.3243*** (0.0450)	0.9847	36810.82	0.0000	1135

Not: ** ve *** sembolleri sırasıyla %5 ve %1 anlamlılık seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlı katsayıları temsil etmektedir.

Tablo 2’de yer alan CCK sonuçlarına bakıldığında sürü davranışının kanıtı olarak kabul edilen γ_2 katsayısının hem tüm piyasa için oluşturulan modelde, hem yükselen hem de düşen piyasalar için oluşturulan modellerde istatistiksel olarak anlamlı olmakla birlikte, negatif değer almadığı görülmektedir. Bu bulgu, sürü davranışının varlığına dair kanıt elde edilemediği anlamına gelmektedir. Diğer taraftan γ_2 katsayısının anlamlı ve pozitif olması, ters sürü davranışı (anti-herding) olarak ifade edilen bir piyasa davranışına işaret etmektedir. Bu bulgular

ışığında kripto varlık piyasasında sürü davranışı değil, ters sürü davranışı gözlemlendiğini söylemek mümkündür. Bu bulgu Alp Coşkun, Lau ve Kahyaoğlu'nun (2020) çalışmasını desteklemektedir.

Bu bulgulara ilave olarak incelenen tüm modellerde de ters sürü davranışına dair kanıtlar elde edilmiştir. Bunun tek istisnası ise pandemi dönemi olmaktadır. Bu bulgu pandemi döneminde kripto varlık piyasasının işleyişinde davranışsal bir değişim gerçekleşmiş olabileceğini gösterebilir.

Tablo 3. CZ modeli sonuçları

	A	γ_1	γ_2	γ_3	γ_4	R ²	F ist.	Olasılık (F ist.)	Gözlem sayısı
Getiri Etkisi	0.0160*** (0.0027)	0.9887*** (0.1624)	0.5820*** (0.1117)	0.2559*** (0.0468)	-0.1598 (0.5744)	0.9837	18043.37	0.0000	1201
Volatilité Etkisi	0.0218*** (0.0027)	0.9215*** (0.1729)	0.1861 (0.1421)	0.2748*** (0.0498)	4.3831*** (1.4138)	0.9839	18309.74	0.0000	1201
Pandemi Etkisi	0.0156*** (0.0030)	0.4424*** (0.1389)	0.8662*** (0.1472)	0.3699 (0.4997)	0.2914*** (0.0424)	0.9825	16803.78	0.0000	1201
Tweet Etkisi	0.0172*** (0.0033)	0.8058*** (0.2601)	0.7420*** (0.15687)	2.2348 (1.4748)	0.3272*** (0.0450)	0.9825	16771.16	0.0000	1201

CZ Modeline ait sonuçların yer aldığı Tablo 3 incelendiğinde elde edilen bulguların CCK modeli ile genel olarak tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. Getiri modelinde γ_3 katsayısı anlamlı bulunduğu; ancak katsayının pozitif olduğu görülmektedir. Bu durum yükselen piyasa dönemlerinde ters (negatif) sürü davranışının var olduğunu göstermektedir. Getiri modelinde γ_4 katsayısı negatif bir değer almış olmakla birlikte, istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuca göre de negatif getirili dönem için sürü davranışını ya da ters sürü davranışını destekleyen bir kanıt elde edilememiştir.

Volatilitenin etkisine bakıldığında ise hem yüksek hem de düşük volatilité dönemlerinde ilgili katsayıların (γ_3 ve γ_4) anlamlı fakat pozitif değer aldığı, yani bulguların ters sürü davranışını desteklediği söylenebilir.

Pandemi etkisi incelendiğinde ise diğer modellerle benzer şekilde sürü davranışına dair bir kanıt elde edilememiştir. Pandemi döneminde sürü davranışını ifade eden γ_3 katsayısı istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış; pandemi dışındaki dönemleri temsil eden γ_4 katsayısı ise anlamlı olmakla birlikte pozitif değer almıştır. Bu durumda pandemi dönemi dışında kripto varlık piyasasında ters sürü davranışını destekleyen bulgular elde edilmiş olmaktadır. Bu bulgu da CCK modeli ile tutarlı olup, pandemi döneminde piyasada davranışsal değişimler gözlemlendiğine işaret edebilir.

Elon Musk'ın kripto varlık piyasası ile ilişkili tweetlerinin etkisi araştırıldığında tweet atılmayan dönemlerde (γ_4) ters sürü davranışının görüldüğü, kripto varlıklarla ilgili tweetlerin paylaşıldığı günlerde ise ilgili katsayının (γ_3) anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, pandemi etkisine benzer şekilde, Elon Musk'ın paylaşımlarının sürü davranışına neden olmadığı; fakat süregelen ters sürü davranışını ortadan kaldırarak davranışsal bir değişime neden olabildiği söylenebilir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada kripto varlık piyasasında sürü davranışının varlığına odaklanılmış; yüksek ve düşük getiri, yüksek ve düşük volatilité, pandemi dönemi ve pandemi dışı dönem ile kripto varlık piyasasına etki etmeye çalıştığı yönünde sıkça tartışmalara konu olan Elon Musk'ın tweet paylaştığı ve paylaşmadığı tarihler çerçevesinde incelemeler yapılmıştır. Literatürde sürü davranışının araştırılmasında yaygın olarak kullanılan Chang vd. (2000) ile Chiang ve Zheng (2010) modellerinden birbiriyle tutarlı bulgular elde edilmiştir.

Tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde, kripto varlık piyasasında sürü davranışına rastlanmadığı, aksine, ters sürü davranışına işaret eden sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir. Elon Musk'ın sosyal medya paylaşımlarının piyasada sürü davranışına yönelik bir eğilim ortaya çıkartmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte piyasada genel olarak hakim olan ters sürü davranışının, Musk'ın paylaşımları ile bozulduğu, dolayısıyla piyasanın bu tür paylaşımlara duyarlı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda ilgili tweetlerin muhtemel etkilerinin, paylaşımlarda adı geçen coinler ile sınırlı kaldığı düşünülebilir. Çalışmada kapsamında sürü davranışına rastlanılmaması literatür kapsamında değerlendirildiğinde bu bulgunun aksine Ante (2022) araştırmasında Elon Musk'ın Bitcoin ile ilgili tweetlerinin işlem hacmini arttırdığını, Zaman vd. (2022) Elon Musk'ın Twitterdaki bilgilerinin değişikliğinin Bitcoin'den bahseden tweet hacmini arttırdığını, Hamurcu (2022) Elon Musk'ın olumlu tweetlerinin Bitcoin'in hem fiyat hem de işlem hacmini etkilediğini, Duc Huynh (2022) ise Elon Musk'ın olumlu tweetlerinin Bitcoin getirilerini olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen bir diğer önemli sonuç ise pandemi ile birlikte kripto varlık piyasasında genel olarak hakim olan ters sürü davranışının ilgili dönemde görülmediğidir. Ancak diğer tüm dönemlerde ters sürü davranışına dair bulgular elde edilmiştir. Bu bulgunun aksine pandemi döneminde yapılan çalışmalar incelendiğinde Başbuğ ve Lokmanoğlu (2021) çalışmalarında pandemi döneminde alt ve orta gelir gruplarının yeni arayışlara girmesi sebebiyle kripto varlık olgusunun gündeme geldiğini ve Elon Musk'ın tweetlerinin kripto varlık piyasanın değer kazanmasında önemli rol

oynadığını, Haykır ve Yağlı (2022) ise kripto varlık piyasasında pandemi sırasında, yatırımcılar arasında sürü davranışının belirgin olduğunu tespit etmişlerdir.

Literatürde kripto varlık piyasasında sürü davranışının varlığını gösteren çalışmalara rastlanabilmekle birlikte, bu çalışmanın sonuçlarının Bouri vd. (2019), Stavros ve Vassilios (2019) ve Amirat ve Alwafi (2020) ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlarla uyumlu olarak Kumar (2020) düşük volatilité dönemlerinde ve boğa piyasasında; Alp Coşkun vd. (2020) genel örnekleme ve yüksek volatilité rejiminde; Choi vd. (2022) Kore kripto varlık piyasasında gün içi kısa zaman aralığında ters sürü davranışı tespit etmişlerdir. Yousaf ve Yarovaya (2022) geleneksel kripto varlıklar, NFT ve DeFi türü varlıklar için gerek statik gerekse dinamik yöntemle yaptıkları analizlerde yüksek/düşük getiri ve yüksek/düşük volatilité dönemlerinde ters sürü davranışına dair kanıtlar elde etmişlerdir. Sürü davranışı ise daha kısa zaman ufukları ile yapılan analizlerde gözlenmiş ve sürü davranışının kısa vadeli olduğu sonucuna varılmıştır. NFT'lerde ise herhangi bir sürü davranışına rastlanmamıştır. Diğer taraftan Youssef (2022) zamana göre değişen analizlerde sürü davranışına rastlamakla birlikte statik analizlerde incelen dönemde kripto varlık piyasası için ters sürü davranışını bulgulamıştır.

Yousaf ve Yarovaya (2022, s.7) anti sürü davranışının piyasanın etkin olduğuna dair bir işaret olarak kabul etmekte ve bu tür varlıklara yatırım yapmanın çeşitlendirme fırsatı sunacağını belirtmişlerdir. Alp Coşkun vd. (2020, s.15) ise sürü davranışı karşıtı bir davranışın belirsizlik altında ortaya çıktığını ve aşırı güven ile ilişkili olarak, yatırımcıların finansal kararlarında yeteneklerine olduğundan fazla değer vererek piyasa sinyallerini görmezden gelmesinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Bu bilgiler ışığında kripto varlık piyasasında gözlenen anti-sürü davranışının çeşitlendirme için bir fırsat yarattığı fakat belirsizliklerin yol açtığı risklerin de görmezden gelinmemesi gerektiği söylenebilir. Ters sürü davranışı piyasanın etkin olduğunun bir sinyali olarak kabul edilirse, pandemi döneminde ve Elon Musk'ın paylaşım yaptığı tarihlerde, sürü davranışına yol açmasa dahi, bu etkinliğin zedelendiği düşünülebilir.

Daha güçlü kanıtların elde edilebilmesi noktasında ileriki çalışmalarda dinamik/zamana göre değişen yöntemler ve daha yüksek frekanslı veriler kullanmak suretiyle yapılacak analizlerin katkı sağlayacağı beklenmektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Araştırmacıların çalışmaya katkı oranları eşittir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Aharon, D.Y., Demir, E., Lau, C.K.M., & Zaremba, A. (2022). Twitter-based uncertainty and cryptocurrency returns. *Research in International Business and Finance*, 59, 1-13.
- Akcan, M. M. (2018). *Kripto varlık piyasalarında sürü davranışının ölçülmesi* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Aktaş, S. (2021). *Gelişmekte olan ülkelerde kripto varlık kullanımının davranışsal finans perspektifinden analizi: Türkiye örneği* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Altınbaş Üniversitesi, İstanbul.
- Alp Coşkun, E., Lau, C. K. M., & Kahyaoğlu, H. (2020). Uncertainty and herding behavior: Evidence from cryptocurrencies. *Research in International Business and Finance*, 54, 1-17.
- Amirat, A., & Alwafi, W. (2020). Does herding behavior exist in cryptocurrency market? *Cogent Economics & Finance*, 8, 1-10.
- Ante, L. (2022). How Elon Musk's twitter activity moves cryptocurrency markets. *Blockchain Research Lab Working Paper Series*, 16, 1-28.
- Aydın, Ü., Ağan, B., & Aydın, Ö. (2020). Herd behavior in crypto asset market and effect of financial information on herd behavior. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 12(2), 581-604.
- Ballis, A., & Drakos, K. (2020). Testing for herding in the cryptocurrency market. *Finance Research Letters*, 33, 1-5.
- Başbuğ, B., & Lokmanoğlu, E. (2021). Sosyal medya paylaşımları üzerinden kripto varlık incelemesi: Global bir dijital kanaat önderi olarak Elon Musk örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(88), 4277- 4295.
- Blau, B. M. (2017). Price dynamics and speculative trading in bitcoin. *Research in International Business and Finance*, 41, 493-499
- Bouri, E., Gupta, R., & Roubaud, D. (2018). Herding behaviour in the cryptocurrency market. *University of Pretoria Department of Economics Working Paper Series*, 1-13.
- Bouri, E., Gupta, R., & Roubaud, D. (2019). Herding behaviour in cryptocurrencies. *Finance Research Letters*, 29, 216-221.
- Brito, J., & Castillo, A. (2013). Bitcoin: A primer for policymakers. *Policy*, 29(4), 3-12.
- Bulut, E., & Akbulut Bekar, S. (2020). Yatırımcı irrasyonallitesi bağlamında kripto varlık piyasası. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 652, 65-89.
- Chang, E. C., Cheng, J. W., & Khorana, A. (2000). An examination of herd behavior in equity markets: An international perspective. *Journal of Banking & Finance*, 24(10), 1651-1679.

- Choi, H. (2021). Investor attention and bitcoin liquidity: Evidence from bitcoin tweets. *Finance Research Letters*, 39, 1-9.
- Choi, K.-H., Kang, S. H., & Yoon, S.-M. (2022). Herding behaviour in Korea's cryptocurrency market. *Applied Economics, Taylor & Francis Journals*, 54(24), 2795-2809.
- Christie, W. G., & Huang, R. D. (1995). Do individual returns herd around the market? *Financial Analysts Journal*, 51(4), 31-37.
- CoinMarketCap. (2022). Erişim tarihi: 05.08.2022, <https://coinmarketcap.com/>
- CoinTurk. (2022). Erişim tarihi: 05.08.2022, <https://coin-turk.com/piyasalar>
- Duc Huynh, T. L. (2022). When Elon Musk changes his tone, does Bitcoin adjust its tune? *Computational Economics*. <https://doi.org/10.1007/s10614-021-10230-6>
- Göçmen Yağcılar, G. (2021). Borsa İstanbul'da piyasa yönünde sürü davranışının araştırılması: Banka hisseleri için CSSD ve CSAD modellerinin analizi. İçinde M. Mete ve A. Toptaş (Ed.), *İktisadi ve idari bilimlerde araştırma ve değerlendirmeler-I* (ss. 267-298). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Göçmen Yağcılar, G. (2022). Kripto varlık piyasasında fiyat balonları ve yatırımcı ilgisinin etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 6(1), 108-131.
- Hamurcu, Ç. (2022). Can Elon Mask's twitter posts about cryptocurrencies influence cryptocurrency markets by creating a herding behavior bias? *Fiscaoeconomia*, 6(1), 215-228.
- Haykır, Ö., & Yağlı, İ. (2022). Speculative bubbles and herding in cryptocurrencies. *Financial Innovation*, 8(78), 1-33.
- Hotar, N. (2020). Herd behavior in terms of social psychology: The example of crypto asset markets. *International Journal of eBusiness and eGovernment Studies*, 12(1), 79-90.
- Jalal, R. N., Sargiacomo, M., Sahar, N. U., & Fayyaz, U. (2020). Herding behavior and cryptocurrency: Market asymmetries, inter-dependency and intra-dependency. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(7), 27-34.
- Kıyılar, M., & Akkaya, M. (2016). *Davranışsal finans*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Kraaijeveld, O., & De Smedt, J. (2020). The predictive power of public twitter sentiment for forecasting cryptocurrency prices. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 1-65.
- Krafft, P. M., Penna, N. D., & Pentland, A. S. (2018). An experimental study of cryptocurrency market dynamics. *CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, Montreal, Canada, ACM Press, 1-13.
- Kumar, A. (2021). Empirical investigation of herding in cryptocurrency market under different market regimes. *Review of Behavioral Finance*, 13(3), 297-308.
- Musk, E. (2022). Erişim tarihi: 13.08.2022, <https://twitter.com/elonmusk>
- Omane-Adjepong, M., Alagidede, I. P., Lyimo, A. G., & Tweneboah, G. (2021). Herding behaviour in cryptocurrency and emerging financial markets. *Cogent Economics & Finance*, 9, 1-14.
- Öztürk, S. S., & Bilgiç, M. E. (2022). Twitter & bitcoin: Are the most influential accounts really influential? *Applied Economics Letters*, 29(11), 1001-1004.
- Shahzad, S. J. H., Anas, M., & Bouri, E. (2022). Price explosiveness in cryptocurrencies and Elon Musk's tweets. *Finance Research Letters*, 47, 1-11.
- Silva, P. V. J. G., Klotzle, M. C., Pinto, A. C. F., & Gomes, L. L. (2019). Herding behavior and contagion in the cryptocurrency market. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 22, 41-50.

Stavros, S., & Vassilios, B. (2019). Herding behavior in cryptocurrencies revisited: Novel evidence from a TYP model. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 22, 57-63.

Şahin, M. O. (2022). Elon musk'ın tweetlerinin kripto varlıklara olan ilginin artmasına etkisi. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 2(3), 158-186.

Şengül, M., & Medetoğlu, B. (2022). Algı yönetimi ve Bitcoin: Elon Musk örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4(9), 701-718.

Tan, L., Chiang, T. C., Mason, J. R., & Nelling, E. (2008). Herding behavior in chinese stock markets: An examination of a and b shares. *Pacific-Basin Finance Journal*, 16, 61-77.

Vidal-Tomás, D., Ibáñez, A. M., & Farinós, J. E. (2019). Herding in the cryptocurrency market: CSSD and CSAD approaches. *Finance Research Letters*, 30, 181-186.

Yousaf, I., & Yarovaya, L. (2022). Herding behavior in conventional cryptocurrency market, non-fungible tokens, and DeFi assets. *Finance Research Letters*, 50, 103-299.

Youssef, M. (2022). What drives herding behavior in the cryptocurrency market? *Journal of Behavioral Finance*, 23(2), 230-239.

Youssef, M., & Waked, S. S. (2022). Herding behavior in the cryptocurrency market during COVID-19 pandemic: The role of media coverage. *North American Journal of Economics and Finance*, 62, 1-10.

Zaman, S., Yaqub, U., & Saleem, T. (2022). Analysis of bitcoin's price spike in context of Elon Musk's twitter activity. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 1-15.

The Impact of Firm Growth and Profitability on Debt Policy

Eda KÖSE^{1*}

¹ Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Nevşehir, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 23.05.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 03.07.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1300990
Araştırma Makalesi/Research Article

ABSTRACT

Debt policy is one of the decisions that a firm should consider. Managers should set a sound debt policy, taking the right risks and ratios into consideration to ensure the growth of the firm. There are factors that need to be taken into consideration when determining debt policy. These are the asset structure of the firm, firm size and profitability. The aim of this study is to determine the impact of firm growth, asset structure, and profitability on debt policy. Financial statement data of 312 firms traded on the BIST between 2012 and 2021 were used. Panel data analysis was conducted as the methodology in the study. According to the findings of the analysis, firm growth has a positive and statistically significant impact on debt policy. However, other independent variables have no statistically significant impact on the dependent variable.

Keywords: Debt Policy, Firm Growth, Asset Structure, Profitability.

Firma Büyümesi ve Karlılığın Borç Politikasına Etkisi

ÖZET

Borç politikası, bir firmanın dikkate alması gereken kararlardan biridir. Yöneticiler, firmanın büyümesini sağlamak için doğru riskleri ve oranları dikkate alarak iyi bir borç politikası belirlemelidir. Borç politikası belirlenirken dikkate alınması gereken unsurlar bulunmaktadır. Bunlar firmanın aktif yapısı, firma büyüklüğü ve karlılık başlıca unsurlar arasındadır. Bu araştırmanın amacı, firma büyümesinin, aktif yapısının ve karlılığın borç politikasına etkisini saptamaktır. 2012-2021 yılları arasında BİST’te işlem gören 312 firmanın finansal tablo verileri kullanılmıştır. Araştırmada yöntem olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Analizden elde

edilen bulgulara göre, firma büyümesinin borç politikası üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi tespit edilmiştir. Bununla beraber, diğer bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

Anahtar kelimeler: Borç Politikası, Firma Büyümesi, Aktif Yapısı, Karlılık.

1. INTRODUCTION

Firms always have the objective of making a profit, and if they are managed properly, they will achieve their objectives. The management of firms, including the setting of financing policies, is also the responsibility of managers. Financing policy is the policy of firms to identify funds to finance their business activities. Wiliandri (2011) explained corporate finance as internal and external sources of finance. Internal sources consist of paid-up shares, retained earnings, ordinary share capital and preference shares, while external sources are external sources, i.e. third parties or debts and receivables (Agustina, 2017). If firms are to survive in an evolving economic environment, each firm must have its own strict rules. No matter which firm wants to continue its activities, it will unquestionably need funds. One of these funding needs is debt policy (DP) (Triyono, 2023).

DP is the policy of firms in determining funds from external sources. DP is a firm's policy of using financial debt or financial leverage. To increase the firm value, firm managers can prevent the risks arising from excessive borrowing by setting DP appropriately. However, the distortion or inconsistency of the DP may negatively affect the firm's assets and reduce the firm value (Afiezan et al., 2020). Nonetheless, the firm's DP serves as a mechanism for managers to monitor the actions they take in managing the firm (Nugraha et al., 2020).

The factors that should be taken into account when deciding on DP are the firm's asset structure (AS), firm size, and profitability. A change in total assets is a sign of firm growth (FG). AS compares fixed assets with the total assets owned by the firm. Accordingly, the larger the tangible fixed assets, the more likely the firm would use long-term debt to finance itself. Creditors or other lending institutions analyze AS when deciding whether or not to lend money. This is because substantial wealth or assets that may be utilized as corporate guarantees will facilitate their lending (Prathiwi & Yadnya, 2017). FG is the process in which the firm experiences significant improvements in comparison between the previous year and the current year. Increased growth of the firm will enable the firm to obtain the funds it needs for its activities more easily. External funds also affect the growth of the firm. Making good use of

funds and maximizing returns on investments will positively affect the firm's growth rate (Hardiningsih & Oktaviani, 2012). Profitability is the firm's capability to earn profit from its operational activities. The profitability of firms may be measured using the return on assets (ROA), which shows the firm's net profit after tax and its ability to utilize its existing assets. Firms with high profitability will use internal resources instead of borrowing to meet their funding needs (Brigham & Houston, 2010). Therefore, the firm will be able to better utilize its internal resources and meet its financing needs with its own resources.

DP is a determinant of the appropriate capital structure and is a critical decision for every firm. The rapidly-changing nature of the business environment means that debt planning must be continuous (Latifi & Azami, 2010). Debt and equity are the two leading sources of financing firms' long-term operations. Millar and Moadigliani (1963) argued that the profitability of firms highly relies on the extent to which they utilize debt and equity in their operations. The DP debate has recently attracted considerable attention from both academics and practitioners.

In the literature, studies have been conducted to identify the factors affecting DP. This study focuses on how profitability, AS and FG affect DP. Profitability is one of the factors affecting a firm's DP. Anindhita (2017), Takengkeng et al. (2018) and Sari et al. (2021), Putri et al. (2023) concluded that profitability had significant impact on DP. Nonetheless, Peranginangin et al. (2018) found that profitability had a negative and insignificant impact on DP. Another factor that may affect a firm's DP is its AS. Ehikioya (2018) and Asiyah and Khuzaini (2019) found that AS had a positive and significant impact on DP. In contrast to these results, Desmintari and Yetty (2016), Nurdani and Rahmawati (2020) and Nurfathirani and Rhayu (2020) and Putri et al. (2023) found that AS has insignificant effect on DP. Another factor affecting DP is firm size. Nurdani and Rahmawati (2020), Sunardi et al. (2020) and Sari et al. (2021) and Putri et al. (2023) find that firm size has a significant and meaningful effect on DP, while Lumapow (2018), Umbarwati (2018), Afiezan et al. (2020) and Mukhibad et al. (2020) found that firm size had a statistically insignificant impact on DP.

Existing research findings in the literature are inconsistent. Firm risk and growth opportunities related to DP vary across countries and sectors due to country-specific and sector-specific factors. For this reason, this research is important in terms of revealing the relationship between FG, AS and profitability and DP, especially for firms operating in Turkey. The aim of the study is to determine the impact of FG, AS and profitability on DP. In this study, the impact

of FG, AS and profitability on DP of 312 firms traded on BIST between 2012-2021 will be analyzed using panel data analysis method. The findings of the study may contribute to the existing literature in determining the variables affecting DP.

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

Today's fast-paced business activities have necessarily positioned firms in a state of full competition. Firms compete not only in national markets but also in international markets. The availability of sufficient resources to finance firm activities has become a critical factor for the sustainability and development of the firm. Therefore, firms need to have sufficient financing (Lumapow, 2018).

In the theory developed by Modigliani and Miller (1958), they explained that the use of equity or debt or both in financing the company has no impact on the firm value. The reason for this is that the firm's cash flow remains unchanged in the event of a change in the debt-equity ratio. However, they argued that all companies have the same opportunity to borrow at the same rate. Following these theories, capital structure was categorized under three theories; hierarchy theory, barter theory and agency theory. According to the hierarchy theory, the first option for financing firms is internal financing through profit retention, debt financing in case of insufficient internal funds, and equity financing as the last resort. According to this theory, it is emphasized that firms should avoid equity financing as much as possible, thus illustrating the imperfect financial market where asymmetric information among managers and outside investors affects corporate financing decisions (Myers, 1984). Firms have the option of using trade-off theory to model the optimal capital structure. The trade-off theory recognizes the utility of debt financing and the existence of the bankruptcy cost of debt. Under this theory, the firm's inability to make interest payments may lead to bankruptcy costs. Therefore, firms aiming to achieve a balance between internal and external financing may take precautions against the possibility of financial distress and may also benefit from the tax advantage of high debt (Drobotz & Fix, 2003). Agency theory is defined as a contract between two parties, a manager as an agent and a shareholder as a principal, in which the manager fulfills the responsibilities of serving the shareholder (Jensen & Meckling, 1976). Accordingly, a conflict of interest exists between shareholders and firm management and managers make decisions in their own interests at the expense of shareholders' interests (Cahyani & Handayani, 2017). As asserted by Jensen (1986), the use of debt as an internal control mechanism would be beneficial

to mitigate the agency cost problem in case of insufficient cash flow. One of the factors to reduce the agency problem is DP.

According to Tanjung et al. (2021), DP is the financing decision from external sources. DP is the policy implemented by management to obtain a source of funds that can be used to finance firm operations. DP has a significant impact on managers' discipline to optimize the use of available funds. This is because the size of debt can lead to financial difficulties or bankruptcy risk. A firm is considered risky if it has a larger share of debt in its capital structure, but conversely, a firm is considered low risk if it has less or no debt (Özkan, 2001).

Many factors affect firms' DP. Halling et al. (2016), Koutmos et al. (2018), Michalski et al. (2018) explained that sales, AS, FG, profitability, tax, firm structure and macroeconomic factors affect DP. Husna (2016) stated that debt is low if the firm's profit is high. On the contrary, Viriya and Suryaningsih (2017) explained that when firms need more funds, they will first use retained earnings, so profitability has an adverse impact on DP. The AS of the firm determines the funds that firms receive from external sources. Firms generally use debt to finance fixed assets. According to Asiyah and Khuzaini (2019) and Carlin and Purwaningsih (2022), AS significantly and positively affects DP, while Utami and Ngumar (2019) emphasize that AS has little effect on DP. Increases in the assets of firms compared to the previous year will reveal the need for more financing for the firm's activities. In order for profits to be high, the firm must also grow. DP will also increase the growth rate of the firm (Hardiningsih & Oktaviani, 2012). Similarly, Irawan et al. (2016) found that DP is significantly affected by the firm growth. On the contrary, according to the hierarchy theory, high-growth firms have sufficient internal resources for their operations, as asserted by Vithessonthi and Tongurai (2015), Chaibi and Ftiti (2015), and Alhassan et al. (2015).

In this study, the impact of FG, AS and profitability on DP will be analyzed. The research is expected to contribute to the explanation of the relationship between AS, profitability, FG and DP of firms operating in Turkey, especially in BIST.

3. METHODOLOGY

In line with the objective of the study, the data set, methodology and findings from the analysis used to examine the possible impact of FG, AS and profitability on DP are as follows.

3.1. Purpose and Method of the Study

The aim of this study is to explicate the effects of FG, AS and profitability on DP. In this study, 312 firms traded on the BIST between 2012 and 2021, whose data are available in full, constitute the sample. Panel data analysis method is used in the study.

3.2. Research Dataset and Model

The aim of the study is to analyze the impact of FG, AS and profitability on DP. In line with this purpose, 132 firms whose data were accessed between the years 2012-2021 and traded on the BIST were included in the scope of the research. The financial statements of 132 firms were analyzed to obtain data. Information on the data of the firms was obtained from the Thomas Eikon database. The dependent variable of the study is debt-to-equity ratio (DER), while the independent variables are firm growth (GROWTH), AS, and return on assets (ROA).

As a result of the analysis, “Random Effects Model” was used to determine the impact of DP on the variables. The analysis of the model was performed using the “robust standard errors based” method. The data obtained from the financial statements of the firms in the analysis and their descriptive codes are shown in Table 1.

Table 1. Explanatory variables and codes

Variables	Description	Formula	Codes
Dependent Variable			
Debt Policy	Debt-to-Equity Ratio	Total Debt/Total Equity	DER
Independent Variables			
Firm Growth	Changes in total assets serve as a proxy for firm growth	$\frac{\text{Total Assets}_t - \text{Total Assets}_{t-1}}{\text{Total Assets}_{t-1}}$	GROWTH
Asset Structure	The ratio between noncurrent assets and total assets is used to calculate the asset structure variable.	Fixed Assets/Total Assets	AS
Return on Assets	Return on Assets is an indicator of a firm’s profit or earnings.	Net Profit/Total Assets	ROA

The model comprised of the obtained variables was established as follows:

$$DER_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GROWTH_{it} + \beta_2 AS_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

3.3. Analysis and Findings of the Research

In order to decide on the method to be used in the research, some tests have been proposed first. Deciding according to the results of these tests increases the reliability of the analysis (Yerdelen Tatoglu, 2020, p.176). If the panel data model is to be used in the research, it is recommended to conduct “F test, Breuch-Pagan LM test and Likelihood Ratio Test (LR)” in order to investigate whether the classical model is valid or not, that is, unit and time effects.

In order to determine which model will be used in the research, “F test, Breusch-Pagan LM (1980) and Likelihood Ratio Test (LR)” were performed first. After these tests, Hausman (1978) test was conducted to decide whether to use the fixed effects estimator or the random effects estimator.

The results of the F test, Breusch-Pagan LM (1980), and Likelihood Ratio Test (LR) analyses are presented in Table 2.

Table 2. Results of the analysis for prediction model identification

Tests	Statistics	p-value	Hypothesis	Results
F unit	1.40	0.0000	H ₀ : There is a time effect but no cross-section effect.	Unit Effect Exists
F time	1.45	0.1427	H ₀ : There is a cross-section effect but no time effect	No Time Effect
LM unit	20.78	0.0000	H ₀ : There is a time effect but no cross-section effect	Unit Effect Exists
LM time	0.00	1.0000	H ₀ : There is a cross-section effect but no time effect	No Time Effect
LR unit	17.34	0.0000	H ₀ : There is a time effect but no cross-section effect	Unit Effect Exists
LR time	0.47	0.2450	H ₀ : There is a cross-section effect but no time effect	No Time Effect

According to the analysis results in Table 2, the model should be estimated by pooled least squares method. However, Hausman (1978) test was performed to determine whether there are fixed effects or random effects.

The null and alternative hypotheses of the Hausman (1978) test are shown below.

H₀: No correlation exists between the components of the error term and the independent variables, i.e. estimation should be done with the random effects model (REM).

H₁: Correlation exists between error term components and independent variables, i.e., estimation should be done with the fixed effects model (FEM).

Table 3. Hausman (1978) test statistics

Chi-Square	6.66
P-value	0.0835

According to Table 3, since the Hausman p-value exceeds 0.05, H_0 cannot be rejected. Accordingly, it was decided to estimate the model created for the purpose of the research with the REM.

Estimation according to the REM in the research may reveal autocorrelation, heteroscedasticity, inter-unit correlation and multicollinearity problems. Therefore, it will cause the analysis not to reflect the true value. In relation to these problems, assumption violation tests and multicollinearity tests were conducted before estimating the model. Among these assumption violation tests; “heteroscedasticity, autocorrelation, and correlation tests” were performed. The basic assumption test results for the research model are as follows.

While F tests are recommended for estimating the Gaussian distribution and equality of variances, Levene (1960) proposed a robust heteroscedasticity test in cases with normal distribution variances. The test statistic proposed by Brown and Forsythe Levene is estimated based on the trimmed mean and median, which provides a structure resistant to deviant values instead of the mean value (Yerdelen Tatoglu, 2020, p.251). In this analysis, estimation was made with the Levene-Brown and Forsythe (1974) test, which is one of the heteroscedasticity assumption tests recommended for models estimated with the REM.

The main hypothesis of the test:

H₀: There is no heteroscedasticity problem.

H₁: There is an heteroscedasticity problem.

Table 4. Levene-Brown and Forsythe (1974) test

Model	
W0 = 4.6053790	p = 0.00000000
W50 = 1.6855799	p = 0.00000000
W10= 1.8083707	p = 0.00000000

In Table 4, Levene-Brown and Forsythe (W0 and W10) estimation results are compared with the Snecodor F table with degrees of freedom. Accordingly, H_0 is rejected and H_1 , which is established as “there is a heteroscedasticity problem”, is accepted.

In the REM, it is common for error terms to be correlated over time. Studies conducted by ignoring autocorrelation lead to deviations in standard errors. Therefore, it should be tested whether there is autocorrelation in the estimations using the REM and the estimation method should be determined as a result (Yerdelen Tatoglu, 2020, pp.252-253).

LM and Adjusted LM Autocorrelation Test were used to test for autocorrelation.

H₀: There is no autocorrelation problem.

H₁: There is autocorrelation problem.

Table 5. LM and adjusted LM autocorrelation test

Model	Statistics	P value
LM (lambda=0)	7.52	0.0061
LM _A = (lambda = 0)	0.93	0.3347
LM (Var (u) = 0, lambda =0)	21.71	0.0000

According to Table 5, H₀ “there is no autocorrelation problem” is rejected and according to the estimation result, there is autocorrelation in the model.

Pesaran CD (2004) test was performed to estimate whether correlation exists in the model created within the scope of the research.

The main hypotheses of the Pesaran CD Test are as follows.

H₀: There is no correlation between units.

H₁: There is correlation between units.

Table 6. Pesaran CD (2004) correlation test

Chi-Square	24.190
P-value	0.0000

According to the Pesaran CD test result in Table 6, since the p-value is lower than 0.05, H₀ is rejected and H₁ “there is correlation between units” is accepted.

One of the tests used to investigate the multicollinearity problem in the model is the variance inflation factor (VIF) values. Table 7 shows the results of VIF values for multicollinearity.

Table 7. Multicollinearity VIF values

Variables	VIF	1/VIF
ROA	1.01	0.985349
GROWTH	1.01	0.985995
AS	1.01	0.990433
Mean VIF	1.01	

Upon analyzing the VIF values as analysis result in Table 7, it is determined that the VIF values of the independent variables used in the research assume a value of 1.01. Therefore, since it is lower than 5, it is determined that no multicollinearity problem exists.

According to the findings obtained from the basic assumptions related to the model created in line with the purpose of the research; there is a violation of the assumption as a result of three tests. Therefore, it would be appropriate to estimate the model with the “robust standard errors based” method. Thus, reliable estimation results will be obtained.

The estimation statistics based on robust errors for the model established to estimate the effect of FG, AS and profitability on DP are shown in Table 8.

Table 8. Estimation statistics based on robust standard errors

Variables	Coefficient	p-value
ROA	-.0080125	0.370
GROWTH	.1389337	0.027*
AS	.2520611	0.449
Cons.	.7516043	0.020
R ² = 0.0309		

Note: * : denotes significance at 5% significance level.

According to the results obtained from the analysis, it is found that FG has a positive and statistically significant effect on DP at the 5% significance level. The other independent variables; “asset structure” and “ROA” have no statistically significant impact on the dependent variable, DER.

4. CONCLUSION

Today, firms are affected by the rapidly developing world economy. The main objective of firms is to increase the welfare of founders and shareholders and to engage in activities that will increase firm value. Firms that fail to achieve these objectives will have difficulty in obtaining financing. Firms experiencing difficulties in obtaining financing will commonly resort to DP as a funding decision.

In this study, the effects of FG, AS and profitability on DP are analyzed. In this study, financial statement data of 312 firms traded on the BIST between 2012 and 2021 were used. According to the findings of the study, FG has a positive and statistically significant impact on DP. While the result of this study is similar to the results of Nurjanah and Purnama (2021) and Carlin and Purwaningsih (2022), it contradicts the results of Halling et al. (2016) and Vithessonthi and Tongurai (2015), which show that FG has an adverse impact on DP.

AS is one of the determinants for a firm to implement its DP. According to the findings of this study, there is no significant relationship between AS and DP. While this result is in compliance with the research conducted by Prathiwi and Yadnya (2017), it contradicts the result of the research conducted by Indana (2015), which reveals that AS has an impact on DP.

However, no statistically significant impact of profitability on DP was found in this study. This result contradicts the research by Anindhita (2017), Takengkeng et al. (2018) and Sari et al. (2021), Putri et al. (2023) who found that profitability has a significant impact on DP and Peranginangin et al. (2018) who found that profitability has an adverse and insignificant impact on the DP.

The research has limitations. Accordingly, the data of all firms operating in the BIST could not be accessed. The results obtained in the study are expected to guide the approaches to the DP of FG, AS and profitability. In addition, the results of the research are expected to contribute positively to the steps that firms will follow in determining the factors that will affect their DP decisions. In addition, it is expected to contribute to firms' planning to improve their debt policies.

For future research, the sample size and observation methods can be increased and analyzed using other variables that may affect DP. It may also be suggested to determine the effects of DP on investor preferences, dividend policy and firm value.

CONFLICT OF INTEREST DECLARATION

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Afiezan, A., Wijaya, G., Priscilia, P., & Claudia, C. (2020). The effect of free cash flow, company size, profitability and liquidity on debt policy for manufacturing companies listed on IDX in 2016-2019 periods. *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 3(4), 4005-4018.
- Alhassan, A. L., Addisson, G. K., & Asamoah, M. E. (2015). Market structure, efficiency and profitability of insurance firms in Ghana. *International Journal of Emerging Markets*, 10(4), 648-669. <https://doi.org/10.1108/IJoEM-06-2014-0173>
- Anindhita, N. (2017). Pengaruh kepemilikan saham institusi, kepemilikan saham publik, kebijakan dividen, struktur aset, dan profitabilitas terhadap kebijakan hutang perusahaan manufaktur di bursa efek Indonesia tahun 2012-2014. *JOM Fekon*, 1(2).
- Asiyah, S. T., & Khuzaini, K. (2019). Pengaruh profitabilitas, struktur aset dan ukuran perusahaan terhadap kebijakan hutang. *Jurnal Ilmu Dan Riset Manajemen*, 8, 1-18.
- Cahyani, N. I., & Handayani, N. (2017). Pengaruh profitabilitas, likuiditas, size, kepemilikan institusional dan tangibility terhadap struktur modal. *Jurnal Ilmu Dan Riset Akuntansi*, 6(2).
- Carlin, E., & Purwaningsih, E. (2022). Pengaruh struktur aset, profitabilitas, biaya agensi dan pertumbuhan perusahaan terhadap kebijakan hutang. *Jurnal Ilmiah Ilmu Pendidikan*, 5(8), 3121-3133.
- Chaibi, H., & Ftiti, Z. (2015). Credit risk determinants: Evidence from a cross country study. *Research in International Business and Finance*, 33, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2014.06.001>
- Desmintari, & Yetty, F. (2016). Effect of profitability, liquidity and assets structure on the company debt policy. *International Journal of Business and Commerce*, 5(06), 117-131.
- Drobetz, W., & Fix, R. (2003). What are the determinants of the capital structure? Some evidence for Switzerland. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 1(3), 71-113.
- Ehikioya, B. I. (2018). An empirical analysis of the determinants of corporate debt policy of Nigerian firms. *International Journal of Economics and Financial Research*, 4(6), 180-187.
- Halling, M., Yu, J., & Zechner, J. (2016). Leverage dynamics over the business cycle. *Journal of Financial Economics*, 122(1), 21-41. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2016.07.001>
- Hardiningsih, P., & Oktaviani, R. M. (2012). Determinan kebijakan hutang (dalam agency theory dan pecking order theory). *Dinamika Akuntansi, Keuangan Dan Perbankan Universitas Stikubank*, 1(1), 11-24.
- Husna, R. (2016). The influence of company size, profitability and business risk on debt policy. *Neo-Bis*, 10(2), 155-177.
- Irawan, A., Rina, A., & Oemar, A. (2016). Pengaruh aset berwujud, ukuran perusahaan, pertumbuhan perusahaan, lama perusahaan dan profitabilitas terhadap kebijakan hutang pada perusahaan manufaktur yang terdaftar di bursa efek jakarta periode tahun 2010-2014. *Jurnal Ilmiah Mahasiswa S1 Akuntansi Universitas Pandanaran*, 2(2).
- Jensen, M. C. (1986). Agency costs of free cash flow, corporate finance, and takeovers. *American Economic Review*, 76(2), 323-339.
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305-360.
- Koutmos, D., Bozos, K., Dionysiou, D., & Lambertides, N. (2018). The timing of new corporate debt issues and the risk return trade off. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 50(4), 943-978. <https://doi.org/10.1007/s11156-017-0651-z>

- Latifi, M., & Azimi, H. (2010). Establishing a marketing plan for nowdar company applying a taxonomy method. *International Conference on Management Science and Information Engineering (ICMSIE 2010)*, Zhangzhou, China.
- Lumapow, L. S. (2018). The influence of managerial ownership and firm size on debt policy. *International Journal of Applied Business and International Management*, 3(1), 47-55. <https://doi.org/10.32535/ijabim.v3i1.76>
- Michalski, G., Blendinger, G., Rozsa, Z., Cierniak Emerych, A., Svidronova, M., Buleca, J., & Bulsara, H. (2018). Can we determine debt to equity levels in non profit organisations? Answer based on polish case. *Engineering Economics*, 29(5), 526-535. <https://doi.org/10.5755/j01.ee.29.5.19666>
- Miller, M., & Modigliani, F. (1963). Corporate income taxes and the cost of capital: A correction. *American Economic Review*, 53, 443-453.
- Mukhibad, H., Subowo, S., Maharin, D. O., & Mukhtar, S. (2020). Determinants of debt policy for public companies in Indonesia. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(6), 029-037. <https://doi.org/10.13106/jafeb>
- Myers, S. C. (1984). The capital structure puzzle. *The Journal of Finance*, 39(3), 575-592.
- Nugraha, N. M., Hakim, A. A., Fitria, B. T., & Hardiyanto, N. (2020). The influence company size, asset structure, company growth, profitability on debt policy. *Economica Jurnal Program Studi Pendidikan Ekonomi*, 9(1), 34-41.
- Nurdani, R., & Rahmawati, I. Y. (2020). The effect of firm sizes, profitability, dividend policy, asset structure, sales growth and free cash flow on debt policy. *AMAR (Andalas Management Review)*, 4(1), 100-119. <https://doi.org/10.25077/amar.4.1.100-119.2020>
- Nurfathirani, N., & Rahayu, Y. (2020). Pengaruh kepemilikan manajerial, profitabilitas dan struktur aset terhadap kebijakan hutang. *Jurnal Ilmu Dan Riset Akuntansi*, 9(1). <https://doi.org/10.15294/aaj.v2i4.4171>
- Ozkan, A. (2001). Determinants of capital structure and adjustment to long run target: Evidence from UK company panel data. *Journal of Business Finance and Accounting*, 28(1-2), 175-198. <https://doi.org/10.1111/1468-5957.00370>
- Peranginangin, M. B., Saragih, C. M., Hantono, Rahmi, N. U., & Guci, S. T. (2018). Effects of asset structure, operating cash flow, and profitability on debt policy in property and real estate companies on the Indonesia stock exchange period 2013-2017. *Jurnal Accountability*, 07(01), 33-41.
- Prathiwi, N. M. D. I., & Yadnya, I. P. (2017). Pengaruh free cash flow, struktur aset, risiko bisnis dan profitabilitas terhadap kebijakan hutang. *E-Jurnal Manajemen Unud*, 6(1), 60-86.
- Putri, S. H., Buchdadi, A. D., & Kurnianti, D. (2023). The impact of profitability, asset structure, and firm size on debt policy on property and real estate companies listed on the Indonesia stock exchange (IDX) for the 2015-2020 period. *International Journal of Education, Social Studies, And Management (IJESSM)*, 3(1), 49-59.
- Sari, R. I., Suhendro, S., & Dewi, R. R. (2021). Analisis pengaruh profitabilitas, ukuran perusahaan, struktur aset dan kepemilikan manajerial terhadap kebijakan hutang. *Jurnal Ilmu Keuangan Dan Perbankan (JIKA)*, 10(2), 182-195. <https://doi.org/10.34010/jika.v10i2.4373>
- Sunardi, N., Husain, T., & Kadim, A. (2020). Determinants of debt policy and company's performance. *International Journal of Economics and Business Administration*, VIII(Issue 4), 204-213. <https://doi.org/10.35808/ijebe/580>
- Tanjung, Y. S., Widyastuti, T., & Rachbini, W. (2021). The effect of capital structure, liquidity, dividend policy, and debt policy on company value with profitability as moderating variables in the Jakarta islamic index for the 2016-2020 period. *Financial Management Studies*, 4(1), 85-100.

Tatengkeng, D., Murni, S., & Tulung, J. E. (2018). Analisis faktor faktor yang mempengaruhi kebijakan utang pada perusahaan manufaktur yang terdaftar di bursa efek Indonesia tahun 2012-2016. *Jurnal EMBA*, 6(3), 1128-1137.

Triyono, W. S. N. (2023). The effect of company growth, asset structure, and profitability on debt policy. *Proceeding of International Conference on Accounting & Finance*, 1, 167-173. Indonesia.

Umbarwati, U. (2018). Accounting analysis journal profitability as the moderator of the effects of dividend policy, firm size, and asset structure on debt policy. *Accounting Analysis Journal*, 7(3), 192-199. <https://doi.org/10.15294/aaj.v7i3.22725>

Utami, S., & Ngumar, S. (2019). Pengaruh kepemilikan institusional, struktur aset dan profitabilitas terhadap kebijakan hutang. *Urnal Ilmu Dan Riset Akuntansie*, 8(1).

Viriya, H., & Suryaningsih, R. (2017). Determinant of debt policy: Empirical evidence from Indonesia. *Journal of Finance and Banking Review*, 2(1), 1-8.

Vithessonthi, C., & Tongurai, J. (2015). The effect of firm size on the leverage performance relationship during the financial crisis of 2007-2009. *Journal of Multinational Financial Management*, 29, 1-29. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2285980>

Wiliandri, R. (2011). Pengaruh blockholder ownership dan firm size terhadap kebijakan hutang perusahaan. *Jurnal Ekonomi Bisnis*, 16(2), 95-102.

Muhasebenin Asli Unsurlarından Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Araştırma

Harun ÖĞÜNÇ^{1*}

¹ Assoc., Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Bucak Zeliha Tolunay School of Applied Technology and Management, Department of Accounting and Financial Management, Burdur, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 26.05.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 03.07.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1302904
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Kamu harcamalarının finansmanında ve dolayısıyla ülke vatandaşlarına devlet tarafından sağlanacak hizmetlerde, mükelleflerden toplanan vergi çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle vergi mükelleflerinin sayısındaki gelişmeler de bu açıdan büyük bir role sahiptir. Bu çalışmanın amacı, belirli vergiler açısından vergi mükellefi sayılarındaki değişimi incelemek ve söz konusu sayılardaki değişimin mükellefiyet türleri ve coğrafi bölgeler açısından farklılık gösterme durumunu ortaya koymaktır. Çalışmada 2001-2022 yılları arasındaki gelir vergisi, gelir stopaj vergisi, gayrimenkul sermaye iradı, basit usulde vergilendirilen gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi mükellef sayıları ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre yıllar itibarıyla mükellef sayısındaki en büyük artışın gayrimenkul sermaye iradında, en az artışın ise basit usulde vergilendirilen gelir vergisinde gerçekleştiği görülmüştür. Mükellef sayılarında gerçekleşen değişimin vergi mükellefiyeti türüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca gelir vergisi, gelir stopaj vergisi ve kurumlar vergisi mükellef sayılarının coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Vergi Mükellefi, Mükellef Sayıları, Mükellefiyet Türü, Muhasebe.

A Research on Tax Payers, One of the Essential Elements of Accounting

ABSTRACT

The tax collected from taxpayers has a very important place in the financing of public expenditures and therefore in the services to be provided by the state to the citizens of the country. Therefore, developments in the number of taxpayers also play a major role in this

regard. The aim of this study is to examine the change in the number of taxpayers in terms of certain taxes and to reveal the differences in the number of taxpayers in terms of liability types and geographical regions. In this study, the number of taxpayers of income tax, income withholding tax, real estate income, income tax taxed in simple method, corporate tax and value added tax between 2001-2022 are discussed. According to the findings, the biggest increase in the number of taxpayers by years has occurred in the income from real estate, while the least increase has been in the income tax taxed in the simple method. It was determined that the change in the number of taxpayers showed a significant difference according to the type of tax liability. In addition, it has been determined that the number of taxpayers in income tax, income withholding tax and corporate tax differs significantly according to geographical regions.

Keywords: Taxpayer, Number of Taxpayers, Type of Tax Liability, Accounting.

1. GİRİŞ

Kamu hizmetlerinin sunulabilmesi için devletler büyük ölçüde vergi gelirlerini kullanmaktadır. Vergi gelirleri ise üzerine vergi borcu düşen, mükellef olarak isimlendirilen gerçek ve tüzel kişilerden sağlanmaktadır. Mükellefiyeti doğuran olay sadece bir konutun kiraya verilmesi olabileceği gibi büyük ölçekli bir işletmenin kurum kazancı da olabilmektedir. Bu noktada vergi mükellefiyetini doğuran unsurlar kadar mükellef sayıları da söz konusu hizmetlerin ülke vatandaşlarına ulaşabilmesinde doğrudan etkili olmaktadır. Dolayısıyla mükellefin ödediği vergi miktarındaki artış önemli olmakla birlikte mükellef sayısındaki gelişmeler de büyük önem taşımaktadır. Verginin tabana yayılması, yani kayıt dışılığın önüne geçilmesi ve toplum nezdinde vergi bilincinin oluşması, elde edilen vergi gelirinin miktarı kadar önemlidir. Küçük ölçekteki gelirlerden elde edilen verginin toplamı da küçük olacaktır; ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, bugün vergi bilinci oluşmuş düşük gelirli mükellefin ileride yüksek gelir elde ettiğinde aynı bilinç ile hareket ederek daha fazla vergi ödeyeceği gerçeğidir.

Vergi türleri incelendiğinde gelir vergisi, kurumlar vergisi, sigorta muameleleri vergisi, geçici vergi, motorlu taşıtlar vergisi, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi başta olmak üzere çok sayıda vergi çeşidinin bulunduğu görülmektedir. Bu vergiler gelir üzerinden, harcama üzerinden veya servet üzerinden olmak üzere temelde üçlü bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Gelir üzerinden alınan vergiler kapsamında gelir vergisi ve kurumlar vergisi; harcamalar üzerinden alınan vergiler kapsamında katma değer vergisi, damga vergisi, gümrük vergisi, özel iletişim vergisi, özel tüketim vergisi öne çıkarken servet üzerinden alınan vergiler kapsamında ise

veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve emlak vergisi yer almaktadır. Söz konusu vergi türlerinde mükellefiyetin doğması açısından ise bazı farklılıklar bulunmaktadır. Aşağıda sadece bu çalışmanın kapsamı açısından vergi mükellefiyetlerinden gelir vergisi, basit usulde vergilendirilen gelir vergisi, gelir stopaj vergisi, kurumlar vergisi, gayrimenkul sermaye iradı ve katma değer vergisi mükellefiyetleri hakkında kısa açıklamalar yapılmıştır.

Gelir Vergisi Mükellefi: Gelir Vergisi Kanunu'na göre gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tabidir. Türkiye'de yerleşik olanlar ve resmi daire ve kurum veya kuruluşlara veya merkezi Türkiye'de bulunan teşekkül ve teşebbüslere bağlı olup adı geçen daire, kurum veya kuruluş, teşekkül ve teşebbüslerin işleri nedeniyle yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşları vergi mükellefi kapsamında bulunmaktadır. Türkiye'de yerleşmiş olmaktan kastedilen ise ikametgahı Türkiye'de bulunanlar ve bir takvim yılı içerisinde Türkiye'de devamlı surette altı aydan fazla oturanlar şeklinde belirtilmiştir (Gelir Vergisi Kanunu, Madde 1-4).

Gelir Stopaj Vergisi Mükellefi: Gelir Vergisi Kanunu madde 94'e göre "Kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler" kanunda belirtilen ödemeleri yaptıkları sırada, ödeme yapılanların gelir vergilerinden mahsup edilmek üzere stopaj (kesinti) yapmaya mecburdurlar. Dolayısıyla söz konusu kesintiyi yapanlar da gelir stopaj vergisi mükellefidir (Gelir Vergisi Kanunu, Madde 94).

Gayrimenkul Sermaye İradı Mükellefi: Gelir Vergisi Kanunu madde 70'e göre madde kapsamında belirtilen mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyetleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar gayrimenkul sermaye iradıdır. Dolayısıyla kiraya veren ise verginin mükellefidir (Gelir Vergisi Kanunu, Madde 70).

Basit Usulde Vergilendirilen Gelir Vergisi Mükellefi: Gelir Vergisi Kanunu madde 47'ye göre kendi işlerinde bilfiil çalışan veya işin başında bulunan; işyeri mülkiyeti iş sahibine ait olan veya emsal kira bedeli kanunda belirtilen hadleri aşmayan; ticari, zirai veya mesleki faaliyetler nedeniyle gerçek usulde gelir vergisine tabi olmayanlar basit usulde vergi mükellefi olarak belirtilmiştir (Gelir Vergisi Kanunu, Madde 47).

Kurumlar Vergisi Mükellefi: Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları kurumlar vergisine tabidir. Dolayısıyla Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan anonim şirket, limitet şirket ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler; Kooperatifler Kanununa veya özel kanunlara göre kurulan kooperatifler; devlete, il özel idarelerine, belediyelere, diğer kamu idarelerine ve kuruluşlarına ait veya bunlara bağlı olup, faaliyetlerinde süreklilik bulunan ve sermaye şirketleri ile kooperatifler dışında kalan ticari, sınai ve zirai işletmeler; dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları vergi mükellefi kapsamında yer almaktadır (Kurumlar Vergisi Kanunu, Madde 1-2).

Katma Değer Vergisi Mükellefi: Katma Değer Vergisi Kanunu madde 8'e göre mal teslimi ve hizmet ifasında işi yapanlar veya bunları ithal edenler; transit taşıma işlerinde gümrük veya geçiş işlemine muhatap olanlar; müzayede mahallinde satış yapanlar; PTT İşletme Genel Müdürlüğü ve radyo ve televizyon kurumları, şans ve talih oyunlarını tertip edenler, GMSİ kapsamındaki mal ve hakları kiraya verenler katma değer vergisi mükellefi olarak belirtilmiştir (Katma Değer Vergisi Kanunu, Madde 8).

Bu çalışmada 2001-2022 yılları arasındaki gelir vergisi, gelir stopaj vergisi, gayri menkul sermaye iradı, basit usulde vergilendirilen gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi mükellef sayılarındaki değişim eğilimi ile mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen değişim oranlarının vergi mükellefiyeti durumuna göre ve coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Vergi mükellefiyetine ilişkin yapılan akademik araştırmalar incelenmiş olup söz konusu çalışmalardan öne çıkanlar aşağıda sunulmuştur.

Bayraklı ve Demir (2004), Afyon ilinde toplam 257 kişi üzerinde uyguladıkları anket çalışmasıyla mükelleflerin vergiye yaklaşımını incelemiş olup mükelleflerin vergiye genellikle olumsuz bir yaklaşım içerisinde buldukları, ayrıca vergi yükünün fazla olması ve ödedikleri vergi karşılığında yeterince kamu hizmetinden faydalanamadıkları düşüncesiyle vergi kaçakçılığına hoşgörülü bir şekilde yaklaştıkları belirlenmiştir.

Armağan (2009), Isparta ilindeki vergi mükelleflerinin karşılaştığı vergi sorunlarını ele aldığı çalışmada 2001-2007 yılları arasında vergi türlerine göre mükellef sayılarındaki değişimi, Aralık 2007-Aralık 2008 döneminde aylar itibariyle vergi türlerine göre mükellef

sayılarındaki değişimi; ayrıca yargıya intikal eden vergi uyuşmazlıklarını dava öncesi ve dava sonrası şeklinde karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Çetin (2010), bilişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler sonucunda vergilendirme ve denetim faaliyetlerinde meydana gelen değişimi ve zorlukları incelediği çalışmada 2003-2010 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) e-beyanname veren mükellef sayılarını beyanname veren toplam mükellef sayılarıyla karşılaştırmıştır.

Bakar ve Gerçek (2016), risk analizinin gelişimini araştırdıkları çalışmada Avusturalya, Birleşik Krallık, Avusturya ve ABD'deki mevcut uygulamaları ele almış ve söz konusu sistemlerin vergi denetimi üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmışlardır. Ayrıca çalışmada Türkiye için tespitlerde de bulunulmuştur. Bu kapsamda mükellef sayıları, vergi gelirleri denetlenen beyanname sayıları ve incelenen mükellef sayısı gibi bilgilerden yararlanılmıştır.

Yıldız (2016), Elâzığ ili ile Doğu Anadolu Bölgesinde seçilen bazı illeri kamu gelirleri ve kamu harcamaları açısından karşılaştırdığı çalışmada 2004-2016 yılları arasındaki gelir vergisi, kurumlar vergisi, özel tüketim vergisi ve katma değer vergisi faal mükellef sayılarını kullanmıştır.

Özdemir ve Arslaner (2017), vergi ihtilaflarının çözümünde mahkemelerin rolünü araştırdıkları çalışmada Türkiye genelinde ve Aydın ilindeki Vergi ve Bölge İdare Mahkemelerindeki durumu karşılaştırmışlardır. Bu kapsamda Aydın ilindeki mükellef sayıları ele alındığında en fazla sayısının KDV mükelleflerinden oluştuğu ve 2010-2015 yılları arasında bu ilde açılan vergi davası sayısının mükellef sayısına göre oldukça düşük düzeyde kaldığı tespit edilmiştir.

Tunçer ve Olgun (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada sakin şehir uygulamaları kapsamında Seferihisar'ın ekonomik ve mali yapısı incelenmiş olup 2006 ve 2010-2014 yılları arasındaki mükellef sayıları üzerinden sakin şehir kapsamına alındığı 2009 yılından sonra mükellef sayılarındaki artış üzerinden bir değerlendirmede bulunulmuştur. Sakin şehir uygulamalarının teşvik edilmesi ve bu kapsamda özel yasalar hazırlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Karabulut ve Şeker (2018) tarafından yapılan çalışmada vergi gelirleri üzerinde gayrisafi yurtiçi hasıla, toplam mükellef sayısı, döviz kuru, enflasyon oranı, incelenen mükellef sayısı, ihracat miktarı ve yapılan iadelerin etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda söz konusu değişkenlerin 2002-2016 yılları arasındaki verileri analize dahil edilmiştir. Elde edilen

bulgulara göre vergi gelirleri ile toplam mükellef sayısı, enflasyon oranı, incelenen mükellef sayısı ve yapılan ideler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Yıldız ve Duru (2020), Türkiye’de yaygın yoğun vergi denetimi ve vergi denetimi faaliyetlerinde elektronik yoklamayı ele aldıkları çalışmada 2014-2018 yılları arasında e-fatura uygulamasını kullanan mükellef sayılarını ve 2007-2018 yılları arasında denetlenen mükellef sayılarını araştırma kapsamında veri olarak kullanmışlardır. Çalışmada yaygın yoğun vergi denetimi sayısının önemi üzerinde durulmuş olup söz konusu denetim sayısının artmasıyla birlikte kayıt dışı çalışma oranının azaldığı vurgulanmıştır.

Özdemir ve Yıldırım (2020) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de muhasebecilik mesleğinin mevcut durumunu tespit etmek amacıyla muhasebe meslek mensuplarının illere göre dağılımı incelenmiş olup meslek mensubu başına düşen mükellef sayıları ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda 2016 ve 2017 yıllarında serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavir sayıları ile gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükellef sayıları açısından iller sıralanmıştır. Yeminli mali müşavir sayıları da yeminli mali müşavir odaları kapsamında gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükellef sayıları ile karşılaştırılmıştır.

Adalıoğlu (2021), Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının gelişimini incelediği çalışmada söz konusu politikaları kurumsal iktisat çerçevesinden eleştirmiştir. Bu kapsamda 2007-2019 yılları arasında gelir vergisi mükellef sayısındaki değişimi Türkiye nüfusundaki değişimle karşılaştırmıştır.

Tolkun ve Tekin (2021), risk odaklı denetim yaklaşımı çerçevesinde Türk vergi denetim sistemi ve seçilmiş ülkelerdeki örnekleri incelemişlerdir. Bu kapsamda 2011-2018 yılları arasında toplam mükellef sayıları ve vergi incelemesi yapılan mükellef sayıları ile tarhı ve kesilmesi öngörülen ceza tutarları belirlenmiş ve elde edilen veriler üzerinden değerlendirmede bulunulmuştur. Seçilmiş ülke örnekleri kapsamında ise ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İtalya, Singapur ve Kore Cumhuriyeti’ndeki vergi uygulamaları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Demirkaya ve Çelikkaya (2022) e-fatura uygulamasına geçişte mükelleflerin yaşadığı sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik önerileri içeren çalışmada elektronik fatura kayıt sistemi, e-fatura ve e-arşiv fatura uygulamasından faydalanan mükellef sayıları üzerinden değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Çavdar (2022), Edirne ilindeki vergi dağılımını incelediği çalışmada vergi türleri açısından vergi gelirlerini; yıllar itibariyle ve vergi türleri açısından mükellef sayılarını Türkiye geneli ile karşılaştırmış, ayrıca seçilmiş illerle tahakkuk ve tahsilat durumları açısından karşılaştırmalarda bulunmuştur.

Yapılan literatür çalışması sonucunda vergi mükellefi sayılarının eğilimini içeren; önceki aylara göre mükellef sayılarındaki değişimi mükellefiyet türüne ve coğrafi bölgelere göre inceleyen herhangi bir çalışmaya ulaşılammıştır. Ayrıca mükellef sayılarının genellikle muhasebe meslek mensuplarının araştırıldığı çalışmalarda bir değişken olarak ele alındığı belirlenmiştir. Dolayısıyla bu türden çalışmalar yukarıdaki literatür araştırması kapsamına alınmamıştır.

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtları

Bu çalışmanın amacı, vergi mükellefi sayılarındaki değişimi ve söz konusu sayılardaki değişimin mükellefiyet türleri açısından ve coğrafi bölgeler açısından farklılık gösterme durumunu ortaya koymaktır. Çalışma gelir vergisi, basit usulde vergilendirilen gelir vergisi, gelir stopaj vergisi, kurumlar vergisi, gayrimenkul sermaye iradı ve katma değer vergisi mükellef sayılarını ve söz konusu sayılar açısından 2001-2022 yılları arasındaki verileri kapsamaktadır. Yukarıda belirtilen vergi türleri açısından 2001-2022 yıllar arasındaki verilerin inceleniyor olması aynı zamanda çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında faal vergi mükellefi sayıları incelenmiş olup bu kapsamda 2001-2022 yılları arasındaki gelir vergisi (GV), basit usulde vergilendirilen GV, gelir stopaj vergisi, gayrimenkul sermaye iradı (GMSİ), kurumlar vergisi (KV) ve katma değer vergisi (KDV) mükellef sayılarına ulaşılmıştır. Söz konusu veriler Gelir İdaresi Başkanlığı'nın internet sayfasından yayınladığı istatistiklerden elde edilmiştir (<https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>).

Araştırma kapsamında öncelikle aralık ayları itibariyle 2001-2022 yılları arasında mükellef sayılarındaki değişim oranları belirlenmiştir. Sonrasında mükellef sayılarındaki değişim oranları aylar itibariyle tespit edilmiş ve söz konusu oranların aylar itibariyle artış veya azalışının mükellefiyet türüne göre değişim gösterip göstermediği incelenmiş olup bu

kapsamda Welch testi uygulanmıştır. Ardından mükellef sayılarındaki değişim oranlarının coğrafi bölgelere göre değişiklik gösterme durumu araştırılmış olup analiz için One-Way ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) uygulanmıştır. İstatistiksel analizlerde IBM SPSS 22 yazılımı kullanılmıştır.

Araştırmaya ilişkin hipotezler belirlenirken, aslında var olduğu düşünülen farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Örneğin GV ve KV mükellef sayıları ele alındığında bu vergilerin mükellefleri arasında birbiriyle doğrudan bir bağlantı bulunması beklenmemektedir. Dolayısıyla mükellef sayılarında ortaya çıkan artış veya azalışın da farklı olması mümkün görünmektedir. Ancak söz konusu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde olup olmadığı test edilmesi gerekmektedir. Söz konusu hipotezlerin içeriğine ilişkin herhangi bir çalışmaya ulaşılamamış olması ve bu çalışmanın bu alanda yapılmış ilk çalışma olması ise hipotez belirleme aşamasında literatürden destek alınmasını engellemiştir. Bu bağlamda belirlenen hipotezler aşağıda verilmiştir.

H₁: Mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı vergi mükellefiyeti türüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₂: GV mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₃: Gelir stopaj vergisi mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₄: GMSİ mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₅: Basit usulde vergilendirilen GV mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₆: KV mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₇: KDV mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış/azalış oranı coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

4. BULGULAR

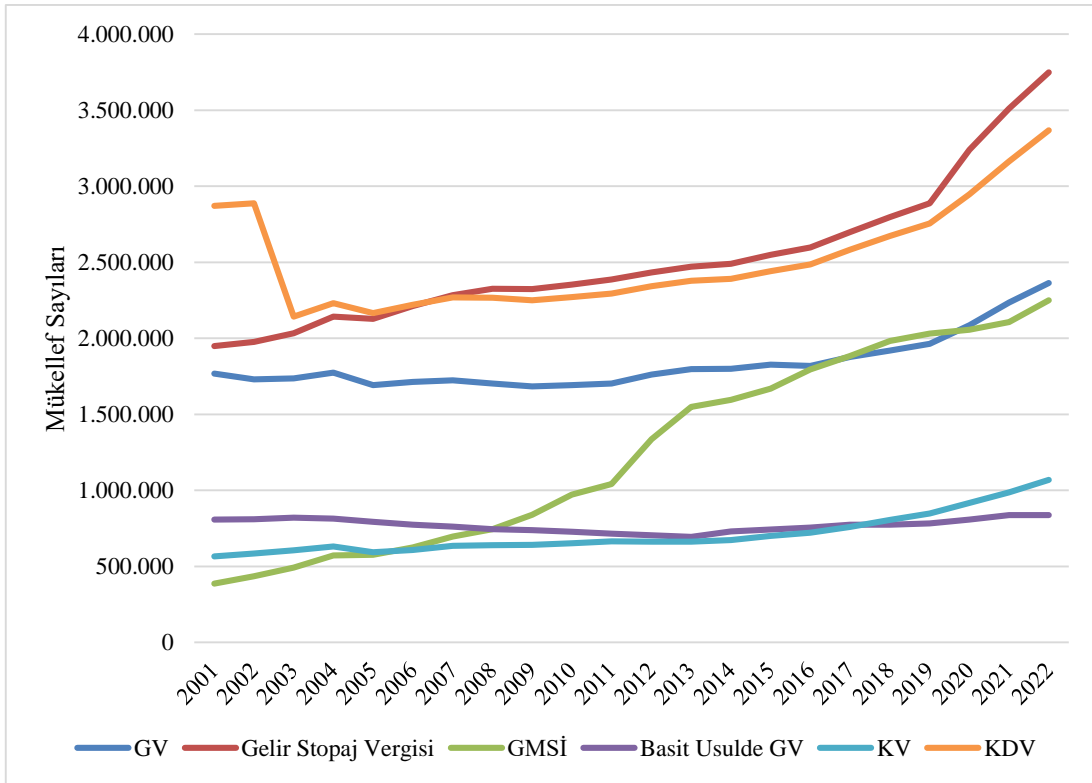
Çalışmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle aralık ayları itibarıyla 2001-2022 yılları arasındaki GV, gelir stopaj vergisi, GMSİ, basit usulde vergilendirilen GV, KV ve KDV mükellef sayılarına ait bilgilerin yanısıra 2001 yılına göre 2022 yılına gelindiğinde mükellef sayısında ortaya çıkan değişim oranları hesaplanmış ve Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. 2001-2022 yılları arasında mükellef sayıları

Yıllar	GV Mükellef Sayısı	Gelir Stopaj Vergisi Mükellef Sayısı	GMSİ Mükellef Sayısı	Basit Usulde Vergilendirilen GV Mükellef Sayısı	KV Mükellef Sayısı	KDV Mükellef Sayısı
2001	1.768.653	1.948.312	387.330	808.787	565.556	2.870.826
2002	1.729.260	1.976.469	436.479	810.167	585.981	2.887.598
2003	1.735.722	2.032.950	491.907	820.621	605.020	2.142.949
2004	1.774.568	2.141.913	573.308	814.532	632.093	2.230.815
2005	1.691.499	2.127.603	576.199	792.706	593.166	2.165.516
2006	1.712.719	2.212.690	625.982	775.141	608.981	2.220.477
2007	1.724.366	2.284.723	696.905	762.111	634.569	2.268.925
2008	1.701.865	2.326.494	744.103	744.188	640.679	2.266.053
2009	1.683.308	2.322.883	840.077	739.092	640.786	2.249.950
2010	1.693.316	2.353.382	972.864	728.850	652.009	2.271.049
2011	1.703.754	2.386.309	1.041.427	714.693	663.967	2.293.765
2012	1.760.785	2.433.590	1.336.632	705.093	662.190	2.343.221
2013	1.798.056	2.471.782	1.550.164	693.694	662.225	2.378.432
2014	1.798.738	2.489.121	1.595.320	730.956	673.920	2.390.387
2015	1.827.180	2.548.204	1.668.967	743.665	699.904	2.442.668
2016	1.819.492	2.597.340	1.796.340	756.186	721.524	2.486.821
2017	1.877.128	2.699.462	1.884.849	774.057	759.242	2.583.610
2018	1.920.586	2.797.479	1.982.524	774.681	806.622	2.674.151
2019	1.964.548	2.888.386	2.030.265	783.455	848.904	2.754.599
2020	2.086.100	3.238.862	2.056.305	808.571	918.229	2.946.139
2021	2.235.576	3.510.153	2.107.353	836.871	986.318	3.164.072
2022	2.364.625	3.749.494	2.249.233	836.779	1.069.339	3.368.573
Değişim Oranı	%33,70	%92,45	%480,70	%3,46	%89,08	%17,34

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı İstatistikleri’nden yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 1’de verilen mükellef sayıları üzerinden 2001-2022 yılları arasındaki değişim oranlarına ulaşılmış ve söz konusu oranlar aynı tabloda sunulmuştur. Değişim oranları incelendiğinde 2001-2022 yılları arasında en fazla artışın yüzde 480,70 oranla GMSİ mükellef sayılarında olduğu ve bunu yüzde 92,45 oranla gelir stopaj vergisi, sonrasında ise yüzde 89,08 oranla KV mükellef sayılarının takip ettiği belirlenmiştir. En düşük seviyedeki artışın ise yüzde 3,46 oranla basit usulde vergilendirilen GV mükellef sayılarında ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun yanında 2022 yılı itibarıyla en fazla mükellef sayısının gelir stopaj vergisinde ve ardından KDV’de ortaya çıktığı; en az mükellef sayısının ise basit usulde vergilendirilen gelir vergisinde olduğu belirlenmiştir. Söz konusu veriler dikkate alınarak oluşturulan grafik ise aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1. 2001-2022 yılları arasında mükellef sayılarındaki değişim

Şekil 1 incelendiğinde KV ve basit usulde vergilendirilen GV mükellef sayılarının diğer mükellef sayılarının oldukça altında kaldığı, GMSİ mükellef sayılarının ise 2001’de tüm vergi mükellefiyetleri içerisinde en düşük düzeyde bulunmasına rağmen 2016 yılına gelindiğinde GV mükellef sayısının düzeyine ulaştığı görülmektedir. KDV mükellef sayıları ise 2001 yılında en üst düzeyde bulunmasına rağmen 2007 yılından sonra yerini gelir stopaj vergisi mükellef sayısına bıraktığı belirlenmiştir. Tabloda aynı zamanda mükellef sayılarındaki değişim

açısından en durağan vergi türünün basit usulde vergilendirilen gelir vergisi mükellef sayıları olduğu, ardından ise KV mükellef sayılarının geldiği görülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde hipotezlerin test edilmesi amacıyla istatistiksel analizler yapılmıştır. Bu kapsamda öncelikle mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen değişim oranının vergi mükellefiyeti türüne göre anlamlı bir farklılık gösterme durumu incelenmiştir. Analizde kullanılan verilerde varyansların homojenliği koşulu sağlanamadığı için ANOVA yerine Welch testi uygulanmıştır. Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirlemek amacıyla ise Post-Hoc testi kapsamında Games-Howell yöntemi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Mükellef sayılarında gerçekleşen değişimin vergi mükellefiyeti türüne göre anlamlılığı

Vergi Mükellefiyeti Türleri	N	Ortalama	Standart Sapma	Welch Değeri	P	Farklı Gruplar
(1) GV	252	0,1162	0,39061	16,876	0,000	1-2 4-2 1-3 4-3 1-4 4-5 1-5
(2) Gelir Stopaj Vergisi	252	0,2609	0,39348			
(3) GMSİ	252	0,7517	3,38748			
(4) Basit Usulde Vergilendirilen GV	252	0,0142	0,38516			
(5) KV	252	0,2535	0,32230			
(6) KDV	252	0,0779	1,56652			

Tablo 2’de verilen bilgilere göre mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen değişim oranları vergi mükellefiyeti durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p:0,000<0,05$). Dolayısıyla H1 hipotezi kabul edilmiştir. Söz konusu farklılığın ise GV ile gelir stopaj vergisi, GMSİ, basit usulde vergilendirilen GV ve KV arasında; basit usulde vergilendirilen GV ile gelir stopaj vergisi, GMSİ ve KV arasında gerçekleştiği belirlenmiştir. Buna karşılık KDV ile diğer tüm vergi mükellef sayılarının bir önceki aya göre değişim oranları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Ayrıca gelir stopaj vergisi mükellef sayılarındaki değişim ile GMSİ ve KV arasında ve GMSİ ile KV verileri arasında mükellef sayılarının bir önceki aya göre değişim oranları açısından anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen değişimin coğrafi bölgelere göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu incelemek amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır.

Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirlemek amacıyla Post-Hoc testi kapsamında Tukey yöntemi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Mükellef sayılarında gerçekleşen değişimin coğrafi bölgelere göre anlamlılığı

Vergi Mükellefiyeti Türleri ile Coğrafi Bölgeler*	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p	Farklı Olanlar		
GV	(1)	252	0,1782	3,021	0,006	1-6 5-6		
	(2)	252	0,0818				0,37953	
	(3)	252	0,1218				0,39429	
	(4)	252	0,1178				0,42264	
	(5)	252	0,1630				0,37351	
	(6)	252	0,0463				0,38613	
	(7)	252	0,0961				0,40723	
Gelir Stopaj Vergisi	(1)	252	0,3006	5,891	0,000	1-4 3-4 5-4 6-4 7-4		
	(2)	252	0,3448				0,43461	
	(3)	252	0,2411				0,65690	
	(4)	252	0,4539				0,54040	
	(5)	252	0,2817				0,54922	
	(6)	252	0,2646				0,35079	
	(7)	252	0,2208				0,57642	
GMSİ	(1)	252	0,7986	0,116	0,995			
	(2)	252	0,9026			3,68607		
	(3)	252	0,6461			4,72325		
	(4)	252	0,7727			3,07468		
	(5)	252	0,7131			3,87717		
	(6)	252	0,7484			3,74291		
	(7)	252	0,7989			3,41808		
Basit Usulde Vergilendirilen GV	(1)	252	0,0372	1,730	0,110			
	(2)	252	0,0758			0,40027		
	(3)	252	0,0287			0,40170		
	(4)	252	0,0305			0,42568		
	(5)	252	0,0174			0,34772		
	(6)	252	0,0041			0,50102		
	(7)	252	-0,0410			0,41627		
KV	(1)	252	0,2874	19,306	0,000	1-3 2-3 2-5 2-6 2-7	4-1 4-2 4-3 4-5 4-6 4-7	
	(2)	252	0,3631					0,33178
	(3)	252	0,1825					0,27686
	(4)	252	0,4893					0,58985
	(5)	252	0,2188					0,37902
	(6)	252	0,2413					0,28859
	(7)	252	0,2502					0,29437
KDV	(1)	252	0,0930	0,268	0,952			
	(2)	252	-0,0177			2,02519		
	(3)	252	0,0492			2,69804		
	(4)	252	0,0609			1,88423		
	(5)	252	0,1117			2,38055		
	(6)	252	-0,0570			1,20306		
	(7)	252	0,1189			2,48645		

* (1): Akdeniz, (2): Doğu Anadolu, (3): Ege, (4): Güneydoğu Anadolu, (5): İç Anadolu, (6): Karadeniz, (7): Marmara

Tablo 3'e göre GV değişim oranları bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermekte olup bu farklılığın Karadeniz ile Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde ortaya çıktığı belirlenmiştir. Gelir Stopaj Vergisinde de anlamlı bir farklılık söz konusu olup Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi hariç tüm bölgelerle anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. KV değişim oranları açısından ise Güneydoğu Anadolu bölgesi ile diğer tüm bölgeler arasında; Doğu Anadolu bölgesi ile Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri dışındaki tüm bölgeler arasında ve Akdeniz bölgesi ile Ege bölgesi arasında anlamlı bir farklılık

tespit edilmiştir. Buna karşılık GMSİ, basit usulde vergilendirilen GV ve KDV için bölgelere göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Dolayısıyla H2, H3 ve H6 hipotezleri kabul edilmiş, H4, H5 ve H7 hipotezleri ise reddedilmiştir.

Bir başka açıdan bakıldığında ise en fazla Güneydoğu Anadolu bölgesi ile diğer bölgeler arasında hem gelir stopaj vergisi hem de KV mükellef sayılarının değişim oranları anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bunun yanında en fazla Doğu Anadolu bölgesi ile diğer bölgeler arasında KV; Karadeniz bölgesi ile Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında ise GV mükellef sayılarının değişim oranları farklılık göstermektedir. Dolayısıyla GV mükellef sayıları değişim oranları açısından Akdeniz, Doğu Anadolu, Ege, Güneydoğu Anadolu ve Marmara bölgeleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Ayrıca gelir stopaj vergisi açısından Akdeniz, Doğu Anadolu, Ege, İç Anadolu, Karadeniz ve Marmara bölgeleri arasında mükellef sayıları değişim oranları açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

5. SONUÇ

Bireylerin veya işletmelerin vergi mükellefi olsun veya olmasın günlük yaşam içerisinde herhangi bir şekilde vergilendirmeye tabi tutulduğu bir gerçektir. Bu vergilendirme işlemi doğrudan olabileceği gibi dolaylı bir şekilde de gerçekleşebilmektedir. Katma değer vergisi, özel iletişim vergisi, özel tüketim vergisi gibi vergiler harcamalar üzerinden alınan vergiler olup dolaylı vergi kapsamına girerken gelir vergisi, kurumlar vergisi, veraset ve intikal vergisi gibi vergiler ise gelir ve servet üzerinden alınan vergiler olup dolaysız vergiler kapsamında yer almaktadır. Bu çalışmada 2001-2022 yılları arasında gelir ve servet üzerinden alınan vergiler içerisinde yer alan gelir vergisi kapsamındaki vergi mükellefiyetlerinden gelir vergisi, gelir stopaj vergisi, gayrimenkul sermaye iradı, basit usulde vergilendirilen gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükellef sayıları ile harcamalar üzerinden alınan vergiler kapsamında yer alan katma değer vergisi mükellef sayıları incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre mükellef sayısında en fazla artışın sırasıyla gayrimenkul sermaye iradı, gelir stopaj vergisi ve kurumlar vergisinde ortaya çıktığı; en az artışın ise gelir vergisi mükellef sayısında olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla gayrimenkul sermaye iradı mükellef sayısındaki bu artış, kira gelirleri üzerinden vergilendirmenin oldukça yaygınlık kazandığını göstermektedir.

Mükellef sayılarında bir önceki aya göre gerçekleşen artış veya azalışların ise vergi mükellefiyeti türüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Hangi gruplar arasında

farklılık olduğu incelendiğinde ise gelir vergisi ile katma değer vergisi dışındaki tüm vergi türlerinde mükellef sayısındaki değişim oranı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca basit usulde vergilendirilen gelir vergisi ile gelir stopaj vergisi, gayrimenkul sermaye iradı ve kurumlar vergisi arasında da mükellef sayılarındaki değişim oranı açısından anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Farklılık olmayan gruplar da incelenmiş ve katma değer vergisi ile diğer tüm vergi türleri arasında; gelir stopaj vergisi ile gayrimenkul sermaye iradı ve kurumlar vergisi arasında ve gayrimenkul sermaye iradı ile kurumlar vergisi verileri arasında mükellef sayılarının bir önceki aya göre değişim oranları açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Mükellef sayılarındaki değişim oranlarının coğrafi bölgelere göre farklılık gösterme durumu incelendiğinde ise gelir vergisi, gelir stopaj vergisi ve kurumlar vergisi açısından anlamlı farklılığın bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu farklılıkların hangi bölgeler arasında olduğu incelendiğinde ise gelir vergisi açısından Karadeniz bölgesi ile Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında; gelir stopaj vergisi açısından Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu, Ege ve Marmara bölgeleri arasında; kurumlar vergisi açısından ise Akdeniz ile Ege bölgesi arasında, Doğu Anadolu bölgesi ile Ege, İç Anadolu, Karadeniz ve Marmara bölgeleri arasında, Güneydoğu Anadolu bölgesi ile diğer tüm bölgeler arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla farklılık bulunan vergi türleri açısından Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinin her üç vergi türü açısından farklılık gösterdiği; en fazla farklılık gösteren vergi türünün ise kurumlar vergisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca gelir stopaj vergisinde ortaya çıkan farklılığın tamamının kurumlar vergisinde de oluştuğu; buna karşılık gelir vergisi ile gelir stopaj vergisi ve kurumlar vergisi arasında farklı gruplar açısından bir birlikteliğin oluşmadığı tespit edilmiştir. Diğer yandan gelir vergisi mükellef sayılarındaki değişim oranının Doğu Anadolu, Ege, Güneydoğu Anadolu ve Marmara bölgelerinde benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Bu çalışmada belirli vergi türleri açısından mükellef sayılarının yıllara göre değişim oranları vergi türlerine ve coğrafi bölgelere göre incelenmiş olup bundan sonra yapılacak çalışmalarda diğer vergi türlerindeki değişim oranlarının ele alınması önerilmektedir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Adalıoğlu, S. (2021). Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının tarihsel gelişimi ve kurumsal iktisat çerçevesinde eleştirisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 31(167),135-166.
- Armağan R. (2009). Vergi uyumsuzluklarının yargı sürecinde çözümü: Isparta ili özelinde bir değerlendirme. *Maliye Dergisi*, (156), 199-218.
- Bakar, F., & Gerçek, A. (2016). Vergi denetiminde risk analizinin yeri: Bazı ülke uygulamaları ve Türkiye için bir değerlendirme. *International Journal of Public Finance*, 1(2), 168-193.
- Bayraklı, H. H., & Demir, İ. C. (2004). Vergi karşısında mükellef davranışları: Afyon ili örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 215-230.
- Çavdar, F. (2022). Türkiye’nin vergi yapısı: Edirne değerlendirmesi. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 315-331.
- Çetin, G. (2010). Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin vergilemede kayıt düzeni ve denetim uygulamalarına etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 79-86.
- Demirkaya, G., & Çelikkaya, A. (2022). Türkiye’de e-fatura uygulamasının mükellefler açısından değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 15(1), 1-19.
- Gelir İdaresi Başkanlığı İstatistikleri. Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>
- Gelir Vergisi Kanunu. Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>
- Karabulut, R., & Şeker, K. (2018). Belirlenmiş değişkenlerin vergi gelirleri üzerindeki etkisi: Çoklu doğrusal regresyon analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1049-1070.
- Katma Değer Vergisi Kanunu. Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3065.pdf>
- Kurumlar Vergisi Kanunu. Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5520.pdf>
- Özdemir, O., & Yıldırım, M. (2020). Muhasebe meslek mensuplarının nüfus ve mükellef yoğunluğunun tespitine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 118-135.
- Özdemir, T., & Arslaner, H. (2017). Vergi uyumsuzluklarının yargı aşamasında çözüm sürecinde etkinlik sorunu; Aydın ili özelinde bir çalışma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 322-321.
- Tolkun, S., & Tekin, A. (2021). Risk odaklı vergi denetim yaklaşımı. *International Journal of Applied Economic and Finance Studies*, 6(2), 21-39.
- Tunçer, M., & Olgun, A. (2017). Seferihisar’ın ekonomik ve mali yapısı üzerinden sakin şehir uygulamalarına ilişkin bir inceleme. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 3(1), 47-72.
- Vergi Usul Kanunu. Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf>
- Yıldız, A. (2016). Doğu anadolu bölgesinde seçilen bazı illerle Elazığ ilinin kamu gelirleri ve kamu harcamaları bağlamında karşılaştırılması. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 39-55.
- Yıldız, F., & Duru, E. (2020). Türkiye’de vergi denetiminde elektronik yoklama ve yaygın yoğun vergi denetimi. *Vergi Raporu Dergisi*, (245), 72-94.

Turizm Sektöründe Uygulanan Telafi Stratejilerinin Misafir Davranış Eğilimlerine Yansıması: Nitel Bir Araştırma

Nilgün TUZCU^{1*}

¹Dr., Isparta, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 01.08.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 11.09.2023

Doi:10.31200/makuubd.1335940
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Turizm sektöründe misafirlerin kültürleri, zevkleri, psikolojik yapıları, algıları doğrultusunda istek ve ihtiyaçları farklı olabilmekte bu durum sıfır hatasız hizmeti zorlaştırabilmektedir. Memnuniyetsizlik durumu otel hizmeti, çalışanlar, diğer misafirler ya da misafirin kendisinden kaynaklanabilmektedir. Önemli olan memnuniyetsizlik her nereden kaynaklanırsa kaynaklansın misafire ılımlı yaklaşımlarda bulunarak problemin derhal çözümlenmesi, tekrarlanmaması adına tedbirler alınması ve misafir önerilerinin dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü işletmenin misafire karşı tepkileri misafirlerin memnuniyetini ve davranışsal niyetlerini etkileyebilmektedir. Buradan hareketle araştırmada, Antalya Belek bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesi tarafından misafir geri bildirimlerine yönelik geliştirilen telafi stratejileri ve bu stratejilerin misafir davranış eğilimlerine yansımasının araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada otelde konaklamış olan misafirlerden elde edilen geri bildirimlerle oluşan dokümanlardan yararlanılarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde nitel veri analiz programı ATLAS.ti 8 kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, işletme tarafından misafir geri bildirimlerinin derecesine göre farklı telafi stratejilerinin uygulandığı ve misafirlerin telafi stratejileri neticesinde düşüncelerinin genellikle olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir. Misafirlerin bu memnuniyetleri karşısında teşekkür etme, çevrimiçi yorum sitelerine ve acente anketlerine olumlu yorumlar yazma, otele yüksek puan verme, oteli tekrar tercih etme, oteli başkalarına tavsiye etme, gelecek tatil için derhal tekrar rezervasyon yapma vb. davranış eğilimi gösterdikleri belirlenirken aynı zamanda hiçbir tepki vermeme, otelin daha önceden yapması gereken bir görevi olarak görme gibi davranış eğiliminde buldukları tespit edilmiştir. Bu çalışmanın turizm sektörüne ve turizm işletmelerine yol göstermesi, çözüm stratejileri geliştirmelerine faydalı olması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Otel İşletmeleri, Misafir Geri Bildirimleri, Kurumsal Telafi Stratejileri, Misafir Memnuniyeti, Misafir Davranış Eğilimi.

Reflection of Compensation Strategies Applied in the Tourism Sector on Guest Behavior Trends: A Qualitative Research

ABSTRACT

In the tourism sector, the demands and needs of the guests can be different in line with their cultures, tastes, psychological structures and perceptions, which can make zero error-free service difficult. Dissatisfaction may be caused by the hotel service, employees, other guests or the guests themselves. The important thing is that wherever the dissatisfaction stems from, the problem should be solved immediately by taking a moderate approach to the guest, measures should be taken to prevent recurrence and guest suggestions should be taken into consideration. Because the reaction of the business to the guest can affect the satisfaction and behavioral intentions of the guests. From this point of view, the study aims to investigate the compensation strategies developed by a five-star corporate hotel operating in Antalya Belek region for guest feedback and the reflection of these strategies on guest behavioral tendencies. In the research, content analysis was carried out by using the documents of the guests who stayed at the hotel. A qualitative data analysis program ATLAS.ti 8 was used in the analysis of the data. As a result of the research, it was determined that different compensation strategies were applied by the business according to the degree of guest feedback, and the thoughts of the guests generally changed positively as a result of the compensation strategies. It has been determined that guests show behavioral tendencies such as thanking, writing positive comments on online review sites and agency surveys, giving high ratings to the hotel, choosing the hotel again, recommending the hotel to others, rebooking immediately for the next holiday, etc., while at the same time they show behavioral tendencies such as not reacting at all and seeing it as a task that the hotel should have done before. This study is expected to guide the tourism sector and tourism enterprises and help them develop solution strategies.

Keywords: Hotel Business, Guest Feedback, Corporate Compensation Strategies, Guest Satisfaction, Guest Behavioral Tendency.

1. GİRİŞ

Misafir davranışlarının zaman içerisindeki değişimi ve hizmet sektörünün özen ve dikkat gerektiren yapısı otel işletmelerinde bir takım sorunlara yol açabilmektedir. Bu sorunlar karşısında işletmelerin vermiş oldukları tepkiler bir diğer ifade ile misafire yaklaşımları müşterilerin davranış eğilimleri üzerinde olumlu veya olumsuz yönde etkili olmaktadır. Bu nedenle işletmelerin misafire yaklaşımları ve sorunları çözme teknikleri misafir memnuniyeti açısından önem arz etmektedir. Misafir geri bildirimleri doğrultusunda işletmeler tarafından geliştirilen telafi stratejilerinin tatmin edici olması misafir davranışlarını olumlu yönde etkilerken, ‘yetersiz olması ve misafirleri tatmin edememesi mevcut olan memnuniyetsizliği daha da artırarak misafir tepkilerinin daha sesli hale gelmesine ve başkalarına yayılmasına neden olabilmektedir’ (Erdoğan Tarakçı & Göktaş, 2020, s.261). Bundan dolayı, etkili ve sağlam bir şikâyet yönetim sistemi ile sorunların büyümesi, tekrar edilmesi engellenebilir aynı zamanda misafirlerin yatışması sağlanarak (Johnston, 2001, s.60) olumsuz düşünceleri olumlu yöne çevrilebilir.

Buradan hareketle bu araştırmada, her yıl milyonlarca turisti ağırlayan Antalya Belek bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesi tarafından misafir geri bildirimlerine yönelik geliştirilen telafi stratejileri ve bu stratejilerin misafir davranış eğilimlerine yansımalarının araştırılması amaçlanmıştır. Böylece bu araştırmanın, misafirlerin geri bildirimleri doğrultusunda yöneticilerin misafir memnuniyetini sağlamaya ve artırmaya dönük ne gibi yöntemler geliştirebilecekleri, hangi konulara ne tür tepkiler vermeleri gerektiği hususunda yol göstereceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, otel hizmet yapısının birbiri ile benzer yapıda olması, bir otelde uygulanabilen telafi stratejilerinin diğer otel işletmelerinde de uygulanabileceği vurgusundan hareketle işletmelerin bakış açısına katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir. Literatürde telafi stratejilerinin misafir davranış eğilimlerine etkisini ölçen çalışmaların çoğunlukla nicel yöntemlerle test edildiği görülmektedir. Bu araştırmanın, otel yönetimi tarafından bizzat tutulan dokümanlar özelinde incelenmesi ve araştırmacının araştırma süresince araştırma yapılan otelde bulunup birebir araştırma kapsamında bilgiler edinerek uygulanan telafi stratejilerinden bahsedilmesi bu araştırmayı diğerlerinden farklı kılmaktadır. Benimsenen amaç çerçevesinde, kavramsal çerçeve üzerinde durulmakta ve yöntem bölümünde dokümanlar üzerinden elde edilen bulgular değerlendirilmektedir. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise literatür çalışmaları ile araştırma sonuçları karşılaştırılmakta ve işletmenin telafi stratejilerine yönelik bilgiler verilmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kavramsal çerçeve başlığı altında; misafir geri bildirimlerinde kurumsal yaklaşımın önemi ve kurumsal telafi stratejilerinin misafir davranış eğilimlerine yansımaları konularına değinilmektedir.

2.1. Misafir Geri Bildirimlerinde Kurumsal Yaklaşımın Önemi

Günümüz rekabetçi ortamında pek çok otel işletmesi, başarının anahtarı olarak misafirleri ile ilişkilerini sürdürmeye, geliştirmeye ve birinci sınıf hizmet sunmaya gayret etmektedirler. Ancak hizmet yapısının çok fazla dikkat ve ilgi gerektirmesi, üretim ve tüketimin eş zamanlı gerçekleşmesi aynı zamanda misafir istek ve ihtiyaçlarının sürekli değişmesi hatasız bir hizmet sunumunu zorlaştırmaktadır. Bu durum misafirlerin memnuniyetini ve gelecekteki davranışsal niyetlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Abou Taleb & Abou Kamar, 2013, s.16; Güleş vd., 2005, s.274). Misafirlerin yaşadığı en yaygın sorunların başında kalitesiz/mevcut olmayan ürün-hizmet ve çalışan davranışlarının geldiği görülmektedir (Abou Taleb & Abou Kamar, 2013, s.23).

Misafirin geri bildirimleri, hizmete dair yaşanan problemlerin dile getirilmesi olarak değerlendirilse de aslında otel işletmelerinin hatalarını fark ederek hizmet iyileştirmelerine gitmeleri ve meydana gelebilecek yeni problemlerin önüne geçilebilmesi açısından değerli dönüşler olarak nitelendirilmektedir (Kotler, 1997). Hizmet hatası ile karşılaşan kişiler sorun veya şikâyetlerini hizmet sunan çalışana, işletme yetkilisine veya departman sorumlularına ileterek (Akgöz & Krasnikova, 2020, s.446) problemin çözülmesini talep etmektedirler. Bu hususta işletmeler meydana gelen hataların misafirde yarattığı memnuniyetsizliğin üstesinden gelebilmek, misafirlerin davranışsal niyetlerini olumlu yöne çevirebilmek, misafir sadakatini artırabilmek gibi amaçlarla etkili telafi stratejileri üzerine yoğunlaşmaktadırlar (Su & Bowen, 2001; Özdemir & Avcı, 2019; Ekiz & Araslı, 2007).

Misafirler için önemli olan genellikle hatanın kendisinden ziyade hatalar karşısında işletmenin vermiş olduğu tepkilerdir (Johnston, 2001, s.62). Bu hatalara yönelik işletmenin verdiği tepkilerin yetersiz veya yaklaşımının yanlış olması misafirlerin daha memnuniyetsiz olmasına, doyumsuzluğuna ve düşüncelerinin daha fazla yayılmasına neden olabilmektedir (Erdoğan Tarakçı & Göktaş, 2020). Özdemir ve Avcı (2019)'nın çalışmasında hizmet hatasının doğru bir şekilde telafi edilmesi misafirlerin sadakatini artırdığı ve işletme imajına katkı sağladığı görülürken, telafiyi yeterli görmeyen misafirlerin ise işletmeye sadakatlerinin azaldığı

tespit edilmiştir. Bundan dolayı misafirlere yönelik sunulan telafi stratejilerinin etkili ve tatmin edici olması potansiyel misafirlerin korunması, yeni misafirler kazanılması, hataların yinelenmesinin önüne geçilmesi ve kurumsal marka itibarının korunması açısından pek çok fırsat sağlayabilir.

2.2. Kurumsal Telafi Stratejilerinin Misafir Davranış Eğilimlerine Yansıması

Misafir geri bildirimleri karşısında işletmeler tarafından, telafiye yönelik uygulamalar yerine misafirden yalnızca özür dilenmesi, misafirin reddedilmesi, bir başkasına yönlendirilmesi, sorguya çekilmesi, yok sayılması misafire verilen sözlerin tutulmaması, herhangi bir tepkide bulunulmaması, kibar davranılmaması, kişisel sorumluluktan kaçmak için çok fazla gereksiz soru sorulması gibi davranışlardan kaçınılmalıdır (Bengül & Güven, 2009, ss.2532-2533; Barlow & Moller, 1998). Bunun yerine misafirlerle empati kurularak, memnun edici telafi stratejileri geliştirilmeli ve somut çabalar gösterilerek misafir davranış niyetleri olumlu yöne çevrilmeye çalışılmalıdır.

Otel misafirleri açısından hizmet başarısızlığı sayılabilecek durumlar karşısında işletmelerin uyguladıkları pek çok hizmet telafi stratejileri ile karşılaşmak mümkündür. Literatürde işletmelerin uygulamış oldukları telafi stratejilerini konu alan çalışmalar genel olarak incelendiğinde; Davidow (2000; 2003)'un çalışmaları en çok kabul gören sınıflandırmaların başında gelmekte (Akdu & Cengiz, 2020, s.4415) ve telafi stratejileri olarak dakiklik, kolaylaştırma, düzeltme/telafi, özür dileme (sorunu kabullenme), güvenilirlik ve dikkat/nezaket çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Quy (2014) tarafından telafi stratejileri özür dileme, dikkat/nezaket, açıklama, kolaylaştırma, dakiklik, tazminat (sorunun masraflarını ödeme); Karatepe ve Ekiz (2004), Karatepe (2006), Gursoy vd. (2007) tarafından özür, telafi, hızlılık, kolaylaştırma, açıklama, dikkat, çaba; Boshoff (1999) tarafından hızlılık, telafi, özür, iletişim, empati, onarım, sorumluluk, güvenilirlik, misafire geri bildirim sağlama; Abou Taleb ve Abou Kamar (2013) tarafından özür dileme, düzeltme, kolaylaştırma, çabukluk, açıklama, çaba, dikkat, hiçbir tepki göstermeme, tazminat; Akmeşe vd. (2021) tarafından ücretsiz ürün, yeni oda tahsisi, özür dileme, müşteri bilgilendirme stratejileri; Dalgıç vd. (2021) tarafından hediye verme ve ücret iadesi/kısmi ücret iadesi vb. şekillerde ele alındığı görülmektedir.

Literatürde işletmeler tarafından telafi stratejileri çerçevesinde yapılan çalışma sonuçları incelendiğinde; Erdoğan Tarakçı ve Göktaş (2021) odaya yemek gönderme, indirim yapma, ücretsiz akşam yemeği, armağanlar sunma, hizmetin ücrete tabi olanaklarından ücretsiz faydalanma gibi çabaların özür dileme, açıklama yapma, sorun giderme gibi çabalardan daha

etkili olduğu; Quy (2014) özür dileme, dikkat, açıklama, dakiklik ve tazminat gibi kurumsal tepkilerin şikayetçi memnuniyeti (hizmetin geri alınmasından duyulan memnuniyet) ile önemli ölçüde ilişkisinin olduğu; Gursoy vd. (2007) kurumsal tepkilerin şikayetçi memnuniyeti üzerinde, şikayetçi memnuniyetinin ise tekrar satın alma niyeti ve olumsuz ağızdan ağıza iletişim üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu; Karatepe ve Ekiz (2004) özür, açıklama ve çabanın şikayetçi memnuniyeti ve sadakati üzerinde önemli etkilerinin olduğu ve bu boyutlar içinde çabanın en etkili kurumsal tepki olduğu; Yavas vd. (2014) özür dileme stratejisinin memnuniyet veya yeniden satın alma niyeti üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığı ancak misafir memnuniyeti, hızlılık, açıklama ve dikkat boyutlarının tekrar satın alma niyetleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, çeşitli telafi stratejilerinin misafir memnuniyetinde ve misafir davranışlarının şekillenmesinde önemli bir etkisinin olduğu ve bu memnuniyetin kimi zaman çevrimiçi ağlarda ve seyahat web sitelerinde paylaşarak (Oliveira vd., 2020) kimi zaman akrabalara, arkadaşlara ve yakın çevreye aktararak (Tuzcu, 2023) farklı davranış biçimleri ile yansıtılacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

3. YÖNTEM

Turizm sektöründe uygulanan telafi stratejileri otellerin rekabetçiliği açısından son derece önem taşımaktadır. Önemli turizm merkezlerinden biri olan Antalya Belek bölgesindeki beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesindeki toplam beş yıllık misafir dokümanlarından hareketle; misafirlerin konaklama sırasında geri bildirimde buldukları konulara ilişkin gerçekleştirilen kurumsal telafi stratejileri ve bu stratejiler sonucunda ortaya çıkan misafir davranış eğilimlerinin araştırılmasına yönelik tasarlanan araştırmanın bu başlığı altında sırasıyla; araştırmanın amacı ve önemi, veri toplama süreci ve verilerin analizi üzerinde durulmaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Misafir geri bildirimleri; otel işletmesinin hatalarını saptayabilmeleri, eksikliklerini görebilmeleri, misafir memnuniyetini sağlayabilmeleri ve yeni misafirler çekebilmeleri açısından önemlidir. Misafirlerin özellikle tatil sırasında geri bildirimde buldukları hususların derhal dikkate alınması, işletmeden kaynaklı hatalar için misafirden özür dilenmesi, misafire gerekli açıklamaların yapılması, sorunun çözümü için gereken hızın ve çabanın gösterilmesi ve kolaylıkların sağlanması gerekmektedir. Turizm işletmeleri tarafından uygulanan telafi stratejilerinin temel amacı, misafirlerin tatmin edilerek yeniden oteli tercih

etme potansiyellerini yükseltmek, sadakati artırmak ve sorunun yayılarak başka misafirleri etkilemesini engellemektir.

Bu araştırmada, potansiyel turizm destinasyonlarından biri olan Antalya Belek bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesi tarafından misafir geri bildirimlerine yönelik geliştirilen telafi stratejileri ve bu stratejiler neticesinde ortaya çıkan misafir davranış eğilimlerine yansımalarının araştırılması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın turizm sektörüne ve turizm işletmelerine yol göstermesi, çözüm stratejileri geliştirmelerine faydalı olması beklenmektedir.

3.2. Veri Toplama Süreci

Antalya Belek bölgesi; modern otelleri, geniş golf sahaları, kongreleri, sınırsız alışveriş imkânı, gelişmiş restoranlar, antik tiyatro, doğa sporları, plajı, ipeksi kumu ile ünlü bir destinasyondur (Gezimana, 2023). Buradan hareketle araştırmada, Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri olan ve veri toplanmasına yönelik çevrimiçi seyahat platformları top on listesinde yer alan beş yıldızlı kurumsal bir otel seçilmiştir. Bu araştırmada örneklemin Türkiye'de potansiyel bir turizm destinasyonunda yer alan beş yıldızlı en iyi otel işletmelerinden birinin tercih edilmesinde, kalite standartlarına göre en iyi olarak nitelendirilebilecek konaklama tesislerinde bile misafir memnuniyetsizliklerinin meydana gelmesinin mümkün olduğu ve bu memnuniyetsizliklerin giderilmesinde uygulanan kurumsal şirket politikalarının takip edilerek diğer otellerin de kendilerini geliştirebilmelerine olanak sağlanması etkili olmuştur.

Türkiye'de beş yıldızlı bir otel işletmesinin misafir geri bildirimlerine yönelik uygulamış olduğu telafi stratejileri konusunda otel yöneticilerinden bilgi almak ve misafir raporları üzerinden değerlendirmeler yapmak zaman ve izin gerektiren durumlardır. Bu bağlamda, Antalya Belek bölgesindeki beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesinin misafir ilişkileri müdürü ile önce telefon sonrasında yüz yüze iletişim kurularak misafirlerin geri bildirimde buldukları konulara ve işletmenin uygulamış olduğu politikalara yönelik tutulan yıllık dokümanlar/raporlar talep edilmiştir. Bununla birlikte, dokümanlar ile birlikte araştırmacı, araştırma verilerinin elde edilmesi sürecinde otelde bulunarak uygulanan telafi yöntemleri hakkında detaylı bilgiler de toplamaya çalışmıştır. Bu süreçte gerekli olan tüm özel izinler alınmış ve akademik etik çerçevesinde araştırmacı tarafından tüm özel izin belgeleri saklı tutulmuştur. Bunun neticesinde yetkili kişi, bilimsel çalışmaya katkı sağlamak amacı ile 2018-2019-2020-2021-2022 yıllarına ait beş yıllık yalnızca araştırma amacına ilişkin belge ve

dokümanları otelin isminin hiçbir surette kullanılmaması ön koşulundan hareketle araştırmacı ile paylaşmıştır. Bu nedenle akademik etik çerçevesinde araştırma için ele alınan otelin adı gizlenmiştir. Araştırmaya katkı sağlayan beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesinin on iki ay hizmete devam etmesinden ötürü belirtilen yılların on iki aylık verileri dikkate alınmıştır. Bu araştırmada ikincil verilerin kullanılması dolayısı ile etik kurul izni gerekmemektedir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada veriler doküman/metin analizi incelemesi yolu ile elde edilmiş ve bu verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Araştırma çerçevesinde incelenen olgu ve olaylara ilişkin bilgi veren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanması doküman incelemesi olarak ifade edilmektedir. Raporlar, kitaplar, arşiv dosyaları, video ve ses kayıtları, görsel materyaller gibi belgeler de doküman analizi yolu ile kullanılabilen verilere dönüştürülebilir. Hangi dokümana ihtiyaç duyulduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilceği araştırma konusuna bakılarak karar verilmektedir (Karataş, 2015, s.72). Nitel araştırmalarda toplanan verilerin analizinde genellikle betimsel analiz veya içerik analizinin tercih edildiği görülmektedir. İçerik analizi, araştırmanın özüne ilişkin kalıpları, temaları, yargıları, ifadeleri belirlemek ve bir araya getirmek amacı ile verilerin dikkatli, detaylı, sistematik olarak okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenmesi, incelenmesi, yorumlanmasıdır (Baltacı, 2019, s.377).

Analize geçmeden önce araştırmanın güvenilirlik, geçerlik ve izlenecek yol açısından araştırma konusuna ve alana hakim üç uzmandan fikir alınmıştır. Araştırmanın amacına yönelik ilk olarak otel işletmesine ait beş yıllık misafir dokümanlarına aktarılan söylemler üzerinden misafir geri bildirimleri filtrelenmiş, detaylıca okunmuş ve notlar tutulmuştur. Akabinde, işletme yöneticileri tarafından uygulanan telafi stratejilerine yönelik hem dokümanlardan hem de araştırmacının araştırmanın verilerini elde etme süresince deneyimlediği bilgilerden yararlanarak Davidow (2003) tarafından sınıflandırılan “dakiklik, kolaylaştırma, düzeltme/tazminat/telafi, özür dileme, güvenilirlik, dikkat/nezaket” telafi boyutları çerçevesinde kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kodlar çerçevesinde misafirlerin geri bildirimleri doğrultusunda otel işletmesinin uyguladığı telafi stratejilerinden hareketle misafirlerin vermiş olduğu tepkileri ölçmeye yönelik frekans analizleri yapılmış ve elde edilen veriler Tablo olarak sunulmuştur. Kodların belirlenmesinde ATLAS.ti 8 programından ve frekans analizlerinin hesaplanmasında Microsoft Excel programından faydalanılmıştır. Bu çerçevede misafir geri

bildirimleri doğrultusunda ortaya çıkan kurumsal otel işletmesinin telafi stratejileri ve misafirlerin bu stratejilere karşı tepkisi özelinde yorumlamalar ve çıkarımlar yapılmıştır.

4. BULGULAR

Önemli turizm merkezlerinden biri olan Antalya Belek bölgesindeki beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesindeki toplam beş yıllık misafir dokümanlarından hareketle geri bildirimde bulunan misafir profiline ait temel bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir. Tablo 1’e göre otelde konaklayan misafirlerden beş yıl içerisinde toplamda 6504 geri bildirim alındığı görülmüştür. Bu geri bildirimlerin %56,64’ünün kadınlar tarafından, %43,36’sının erkek tarafından yapıldığı, % 41,51’inin yerli misafirler tarafından ve % 58,49’unun yabancı misafirler tarafından gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 1. Demografik özellikler

Cinsiyet	f	%
Kadın	3684	56,64
Erkek	2820	43,36
Toplam	6504	100
Yerli	2700	41,51
Yabancı	3804	58,49
Toplam	6504	100

Tablo 2’de içerik analizi ile elde edilen beş yıllık misafir dokümanlarına göre misafir geri bildirimlerinin işletme yöneticileri tarafından % 52,37’sinin olumlu, %22,85’inin olumsuz, %8,64’ünün öneri, %6,92’sinin kaza geçiren hasta ve %9,23’ünün kayıp eşya şeklinde sınıflandırıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Misafir geri bildirim sınıflandırılması

Misafir Geri Bildirimleri	f	%
Olumlu	3406	52,37
Olumsuz	1486	22,85
Öneri	562	8,64
Kaza Geçiren Hasta	450	6,92
Kayıp Eşya	600	9,23
Toplam	6504	100

Tablo 3’te misafir geri bildirimlerinin yerli ve yabancı olmak üzere pek çok misafirden gelmesinden dolayı söyleme ilişkin ifadelerde, söylemin kime ait olduğunu tespit etmeye yönelik herhangi bir kodlama yapılmamıştır. Bu noktada geri bildirimlere ilişkin yalnızca söyleme odaklanılmış ve bu söylemler Tablo 3’e aktarılmıştır. Tablo 3’te misafir geri bildirimlerine yönelik gerçekleştirilen kurumsal telafi stratejileri ve bu stratejilere misafirlerin vermiş oldukları tepkiler üzerinde durulmaktadır. Bu hususta literatürde en çok kabul gören

telafi stratejileri sınıflandırmalarından biri olan Davidow (2000; 2003)'un “dakiklik, kolaylaştırma, düzeltme/tazminat/telafi, özür dileme, güvenilirlik, dikkat/nezaket” başlıkları altında değerlendirmeler yapılmaktadır.

Tablo 3. Kurumsal telafi stratejileri ve misafir davranış eğilimleri

Dakiklik (Timeliness - Promptness)	
Dakiklik çalışmalarda çabukluk, hızlılık olarak da ele alınabilmektedir. Bir işletmenin şikâyeti ele alma ve çözümleme hızını ifade etmektedir (Davidow, 2003, s.232). Gecikmeler, misafirlerin hissedilen öfkelerini artırmakta ve hizmet kalitesi algılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Taylor, 1994, s.56).	
Örnek 1	Misafir geri bildirimi: “Az önce lobide kızım ve eşim ile otururken kızımı kedi tırmaladı. Siz kedileri otelde mi tutuyorsunuz ya da bu kedilerin aşıları varmı? Kızıma birşey olursa sizin için büyük sıkıntı olur”.
	Kurumsal tepki: Misafirin kızına doktor ofisinde derhal pansuman yapılmıştır. Küçük kızın durumunun gayet iyi olduğu tespit edilmiştir. Misafire herhangi bir ihtiyaçları olduğunda 7777 nolu otel telefon hattından destek alabilecekleri iletilmiştir.
	Misafir tepkisi: “Otelde dolaşan hayvanlar misafir ve çalışan sağlığı açısından mutlaka aşılmalı”.
Örnek 2	Misafir geri bildirimi: “Pastanede airpods kulaklığımı unuttum. Unuttuğumu fark ettiğimde geri döndüm ancak kulaklığımı oturduğum yerde bulamadım”.
	Kurumsal tepki: Güvenlik ve pastane çalışanları olaya derhal müdahale etmişlerdir ve kulaklığın misafirin oturdukları koltuğun yan tarafına kaydığı tespit edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “İlginize çok teşekkür ederiz. Kulaklığımı yeni almıştım bulunmasaydı çok üzülürdüm”.
Örnek 3	Misafir geri bildirimi: “Sizden bir şey talep ettiğimizde yerine getirmek için öyle çaba sarf ediyor ve öyle hızlı yerine getiriyorsunuz ki bu durumu görmezden gelmek imkansız”.
	Kurumsal tepki: Misafirin bu güzel düşüncesi için teşekkür edilmiştir. Ayrıca misafirden otel hakkındaki güzel düşüncelerinin çevrimiçi sitede paylaşmaları ve otele yüksek puan vermeleri rica edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “Oteliniz hakkındaki güzel düşüncelerimizi paylaşacağımızdan ve en yüksek puanı vereceğimize şüpheniz olmasın. Zaten siz söylemeseniz de biz bunu yapmayı düşünüyorduk”.
Örnek 4	Misafir geri bildirimi: “Havuzdaki adam bana ve eşime ters ters bakıyor. Bu durumdan çok rahatsız olduk ve diğer havuz alanına geçtik o kişi oraya da geldi sanki bizi takip ediyor gibi. Lütfen o kişiyi uyarın yoksa kavgaya çıkacak”.
	Kurumsal tepki: Güvenlik hemen devreye girmiştir. Rahatsızlık veren misafir nazik bir dille uyarılmıştır.
	Misafir tepkisi: “Sizin uyarınızdan sonra o kişi gelip bir yanlış anlaşılma olduğunu söyleyerek bizden özür diledi. Acil müdahaleniz için teşekkür ederiz”.
Kolaylaştırma (Facilitation)	
İşletme tarafından şikâyetlerin çözümü için misafirleri desteklemek ve yardımcı olmak amacıyla uygulanan politika, prosedür ve araçları tanımlamaktadır (Davidow, 2003, s.232).	
Örnek 1	Misafir geri bildirimi: “Otelinizde sunulan alkollerin orijinal ve bilindik markalar olması, çerezlerin ise sıcak, kaliteli ve taze olması çok güzel. Gayet memnun bir şekilde ayrılacağız. Sizden son ricamız odayı saat 13:00'a kadar kullanabilmek” (Late check out/Lco).
	Kurumsal tepki: Resepsiyona misafirin isteği iletilmiştir. Misafire saat 13:00'a kadar odayı kullanmalarının uygun olduğu bilgisi verilmiştir.
	Misafir tepkisi: “İlginiz için teşekkür ederiz. Güzel bir tatil oldu bizim için. Bu kadar ilgi ve kaliteden sonra otelinizi mutlaka tekrar tercih edeceğiz”.
Örnek 2	Misafir geri bildirimi: “Otelinizin Antalya'ya shuttle servisi hizmeti olsa güzel olurdu. Hem daha eğlenceli olabilirdi hem taksit fiyatları çok yüksek”.
	Kurumsal tepki: Bu talebin otel yönetimi tarafından değerlendirileceği ifade edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “Bu önerimizi dikkate almanız ve uygulamaya geçirmeniz bizi mutlu eder”.
Örnek 3	Misafir geri bildirimi: “Oda servisi hizmeti için 7111'i arıyorum ancak resepsiyon çıkıyor, bana yine 7111 arayın diyorlar”.
	Kurumsal tepki: Oda servisi ile irtibata geçerek misafirin odası arattırıldı.
	Misafir tepkisi: “Bu hususta yardımcı olduğunuz için çok teşekkür ederiz”.
Örnek 4	Misafir geri bildirimi: “Otele ilk girdiğim andan itibaren bu nasıl bir karşılama kimse benimle ilgilenmedi. Resepsiyonda işlemerimin bitmesini beklerken lobide oturdum hiçbir garson gelip ne içersiniz diye sormadı. Ben girişte daha memnun kalmadım tatil sürecinde kim bilir nasıl problemler yaşarım. Acentem ile konuşup rezervasyonumu iptal ettirmek ve ücretimi geri almak istiyorum”.
	Kurumsal tepki: Misafirden özür dilenmiştir, gerekli açıklamalar yapılarak misafir sakinleştirilmeye çalışılmıştır ancak misafir yine de acentesini aramıştır. Misafir ilişkileri çalışanlarını dinlemeyen misafir, departman müdürü ile görüştürülerek otelde kalması hususunda ikna edilmiştir. Görüşme neticesinde misafir ile tatil bitimine kadar özel olarak ilgilenilmesine karar verilmiştir.
	Misafir tepkisi: “İlk başlangıcım pek iyi olmadı ancak sakinleşmem için elinizden geleni yaptınız ve beni anladığınız için teşekkür ederim. İnsan böyle beş yıldızlı bir otelde özel ilgi bekliyor”. Misafir kendisiyle birebir özel olarak ilgilenildiği için çalışanlara bahşış verdiği ve yöneticiye memnuniyetini belirten bir mektup bıraktığı görülmüştür.

Düzeltilme/Tazminat/Telafi (Atonement-Redress)	
<p>Misafirin şikâyetine yanıt olarak işletmeden aldığı faydalar ve çözümler bütünüdür (Davidow, 2003, s.232). Misafirler girdi/çıkta dengesine göre adil bir biçimde çözümleme ve düzeltme talep etmektedirler. Bir işletmenin hizmet hatası ne kadar ciddi veya uygunsuzsa, telafi o kadar önemli hale gelmektedir (Boshoff, 1999, s.238). İşletmeler misafirlerin hizmet hatasından kaynaklı yaşadığı olumsuzlukları indirimler, ücretsiz ürünler, ücret iadesi, kuponlar vb. biçimlerde giderebilmektedirler (Smith vd., 1999, s.359).</p>	
Örnek 1	<p>Misafir geri bildirimi: “Biz gideceğimiz oteller hakkında önceden araştırma yaparız ve yorum sayfalarından takip ederiz. Otelinizi de bu şekilde bulduk. Otelinizi genel olarak çok beğendik ancak odalarınız aşırı sıcak, nefes almakta biraz zorlandık. Ayrıca mobilyalarda ve yerdeki halılarda eskime var, kötü görünüyor. Bu otel çok yıpranmış”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Klimanın derecesi düşürülmüş ve misafir çıkışta bir kutu çikolata ile uğurlanmıştır. Misafir tepkisi: “Eğer odalarda yenileme yapılırsa ve belirttiğimiz hususları dikkate alırsanız tekrar geliriz ve başkalarına da öneririz. Bu güzel çikolata kutusu için de çok teşekkür ederiz”.</p>
Örnek 2	<p>Misafir geri bildirimi: “Ana restoranınızda meyveli yoğurt yok. Böyle beş yıldızlı bir otelde bu durum şaşırtıcı”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Mutfak ekibi tarafından marketten meyveli yoğurt alınıp misafirin odasına servis edilmiş (toplam 9 adet) ve misafire bundan sonra restoranda meyveli yoğurtların sunulacağı bilgisi verilmiştir. Misafir tepkisi: “Bu davranışınızdan çok memnun kaldığımı belirtmek isteriz”.</p>
Örnek 3	<p>Misafir geri bildirimi: “Sabah çok erken saatlerde temizlik arabaları oda etrafında dolaşüyor ve ben bu gürültüden çok rahatsız olduğumu belirtmek isterim. Dinlenmek için geldiğim tatilden sanırım yorgun olarak ayrılacağım”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Misafire değerli paylaşımından dolayı teşekkür edilmiş ve yönetimin bilgisi dahilinde misafirin odası bir üst kategoriye taşınarak (upgrade) misafirden özür dilenmiştir. Ayrıca çıkışta misafire otel amblemini taşıyan masa süsü hediye edilmiştir. Bu durum kat hizmetleri müdürü ile paylaşılarak gerekli önlemlerin alınmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Misafir tepkisi: “Oteliniz tarafından yapılan jestlerinizden çok memnun kaldım teşekkür ederim”.</p>
Örnek 4	<p>Misafir geri bildirimi: “Sabah bir toplantıya yetişmem gerekiyordu ancak duşta iken su birden buz gibi oldu. Resepsiyonu arayıp işimin acele olduğunu söylememe rağmen hiç kimse gelip ilgilenmedi. Ben yarısı yıkanmış saçlarımla toplantıya katılmak durumunda kaldım ve bu duruma çok sinir oldum”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Misafirin odasına gönül almak amacı ile ikramlık ürünler (meyve tabağı, özel içecekler, çikolata vb.) gönderilerek (set-up) özel servis yapılmıştır. Misafir tepkisi: “Sabah çok sinirliydim ancak bu ilgili davranışınızdan dolayı seneye tatil için tekrar otelinize rezervasyonumu yaptım bile”.</p>
Özür Dileme (Apology)	
<p>Misafir tarafından belirtilen problemin işletme tarafından kabul edilmesini ifade etmektedir (Davidow, 2003, s.232). Özür dileme stratejisinin genellikle tek başına yeterli olmadığı bilinmekte (Yavas vd., 2004, s.40) ancak misafir ve işletme arasındaki ilk dengenin kurulması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. İşletme özür dileyerek misafirin istediği faydayı elde edememesinden duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir (Boshoff & Leong, 1998, s.27).</p>	
Örnek 1	<p>Misafir geri bildirimi: “Saat 09:30’da odamızdan bavullarımızı indirdik ve kahvaltıya gittik. Odamızda kalan özel eşyaları daha sonra alacaktık. O yüzden resepsiyona kartlarımızı vermedik ve çıkışımızı yapmadık. Ancak odamıza girdiğimizde kat görevlisinin bizim oda tuvaletinden çıktığını gördük, Ayrıca kola fanta şişeleri açılmış, içilmişti, odada sigara dumanı vardı. Biz bu rahat tavırdan çok rahatsız olduk. Bu kabul edilir bir durum değil. Biz bu odayı henüz boşaltmadık”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Misafire valizleri aşağıya indirdiği için resepsiyona check-out yapıldığı bilgisinin aktarıldığı söylenmiştir, bazı misafirler resepsiyona kart vermeden ve hesabı ödemedi otelden ayrıldığı için, bu durumları önlemek adına misafir bavulları indirildiğinde oda kontrolüne girildiği açıklanmıştır. Çalışan tavrı konusunda ise gerekli işlemlerin yapılacağı söylenmiş ve misafirden yaşamış olduğu durumdan dolayı özür dilenmiştir. Kat hizmetleri müdürü ile görüşülerek odada bu davranışları sergileyen ekstra elemanların işine son verilmiştir. Misafir tepkisi: Misafirler hiçbir tepki vermeden otelden ayrılmıştır.</p>
Örnek 2	<p>Misafir geri bildirimi: “Küçük çocuğumuzu gala gecesine katılmak için mini kulübe bıraktık. Bir süre sonra çocuğumuz gala gecesine tek başına masamıza kadar geldi. Siz böyle mi ilgileniyorsunuz çocuklarla? Çok korktuk, küçük bir çocuğu siz nasıl böyle bırakırsınız? Çocuğum başka bir yere de gidebilirdi. Bu kabul edilir bir şey değil, büyük rezillik. İçerde görevlilerin kim olduğu bile belli değil, tüm çalışanlar oyun alanında sivil, kimse fark edilemiyor. Kontrolsüz iş yapıyorsunuz, kimsenin kimseden haberi yok”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Misafirden özür dilenmiş ve daha dikkatli olunacağı belirtilerek konu hemen mini kulüp şefine ve misafir ilişkileri müdürüne aktarılmıştır. Mini kulüp şefi ve misafir ilişkileri müdürü tarafından misafir sakinleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca gönül almak amacıyla misafir, ücretsiz olarak alakart restorana davet edilmiştir. Misafir tepkisi: “Söyleyecek bir şey bulamıyoruz”.</p>
Örnek 3	<p>Misafir geri bildirimi: “Otelde çalışan çok az personel var. Yönetim bunu önceden planlamalı. Fazla misafir gelecekte, bütün misafirlere hızlı ve güzel hizmet sunmak için çalışan sayısını da ona göre artırmalı. Personele kızmıyorsun çünkü hepsi bıkmış bezmiş bir şekilde çalışıyorlar. Üzülüyoruz hallerine ancak biz de iyi bir hizmet almak için burdayız”.</p>
	<p>Kurumsal tepki: Misafire bu durumu aktardığı için teşekkür edilmiş ve konu üzerinde durulacağı belirtilerek misafirden özür dilenmiştir. Misafir tepkisi: “Umarım bu durumu gerçekten ciddiye alırsınız aksi takdirde bu durum işletme imajımızı ve misafir memnuniyetinizi etkileyecektir”.</p>
Güvenirlilik (Credibility)	
<p>Bir işletmenin sözlerini tutması veya yapacağını söylediği şeyi yapması anlamına gelmektedir. Bir diğer ifade ile işletme sorunu çözmek için üzerine düşeni yapmalı (Boshoff, 1999, ss.239-240) ve misafire gerekli açıklamalarda bulunmalıdır (Davidow, 2003, s.232).</p>	

Örnek 1	Misafir geri bildirim: “Bu sene içeceklerden memnun kalmadık, sanırım yönetiminiz değişmiş. Şampanya markası değiştiği için, şampanya içemedik çünkü siz Ukrayna'nın en ucuz şampanyasını kullanıyorsunuz. İçecek kalitenize açkçası pek güvenilirliğimiz kalmadı”.
	Kurumsal tepki: Misafire otel konsepti hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır. Misafirin odasına arzu ettikleri Şampanya ve Viski gönderilmiştir.
	Misafir tepkisi: “İkramınıza teşekkür etmek isterdik ancak zaten beş yıldızlı kaliteli bir otelde olması gereken bir şeyi size belirttik. Otel yönetimi olarak kaliteye ve bu tarz incelemelere daha fazla önem vermenizi bekleriz”.
Örnek 2	Misafir geri bildirim: “Cüzdanımı ve cep telefonumu kaybettiğimi bu sabah fark ettim. Dün konserden sonra odama çıktım ve o zaman bende olduğumu hatırlıyorum. Cüzdanım kahverengi renkte ve içerisinde pek çok kredi kartı var. Telefonumun modeli ise siyah Samsung. Telefonu aradığımda çalıyor. Bu durumda burada bir yerlerde olmalı. Lütfen eşyalarımın bulunması hususunda bana yardımcı olur musunuz?”
	Kurumsal tepki: Misafir gece 5. katta koridorda uyurken bulunmuştur. Sarhoş olduğu tespit edilen misafir güvenlik eşliğinde odaya götürülmüştür. Güvenlik görevlileri ve Kat hizmetlerinden alınan bilgilere göre misafir bulunduğu odanın yanında cüzdan ve telefonun olmadığı belirtilmiştir. Misafir ilişkileri departmanına da teslim edilen bir kayıp eşya bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalar ve güvenlik kameraları sayesinde misafirin kayıp eşyaları 4. katın merdivenlerinde bulunmuş ve tutanak tutularak kendisine teslim edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “Güvenilir bir otel olduğunuz ve eşyalarımı bulmak için çaba sarf ettiğiniz için çok teşekkür ederim. İnanılmaz mutlu oldum”.
Örnek 3	Misafir geri bildirim: “Odamdan çıktığımda koridorda bir kişinin dolaştığını ve altına hiçbir şey giymediğini gördüm. Ben bir kadın olarak bu durumdan çok rahatsız oldum. Bu odada kalmak istemiyorum”.
	Kurumsal tepki: Misafirden özür dilenerek koridorda dolaşan misafir uygun bir dilde uyarılmıştır. Resepsiyon tarafından misafire başka bir oda tahsis edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “Beni uğraştırmadan daha güvenli bir odaya geçirdiğiniz için çok teşekkür ederim”.
Dikkat/Nezaket (Attentiveness-Courtesy)	
İşletme çalışanları ile şikayetçi arasındaki etkileşim ve iletişimi tanımlamaktadır (Davidow, 2003, s.232). Bir diğer ifade ile dikkat çalışanların tutumu, misafirlere karşı olan samimiyeti, düşüncesi, saygısı, empati yeteneği, çabası ve dinleme isteğinin olmasıdır (Boshoff, 1999, s.240).	
Örnek 1	Misafir geri bildirim: “Odaya bırakmış olduğunuz ikramlıklar, doğum günü kartı ve hediyeler için teşekkür ederiz. Doğum günümün takip edilmesi ince bir detay”.
	Kurumsal tepki: Misafire nice güzel yıllar dilenmiş ve mutlu olmuş olmasının bizleri de memnun ettiği ifade edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “Tüm personel çok çalışkan ve saygılı. Biz gerekli tüm yerlere otel ile ilgili güzel yorumlarımızı yazacağız”.
Örnek 2	Misafir geri bildirim: “Dün ve bugün odamızda temizlik yapılmasını istemediğimizi belirtmek amacı ile odamıza DND (Do Not Disturb) kartı asmamıza rağmen kat görevlisi odamıza birden girdi. Bu durumdan hiç hoşnut olmadık”.
	Kurumsal tepki: DND raporu kontrol edildi ve misafir tarafından odaya DND kartı asıldığı tespit edilerek misafirden özür dilendi. Kat görevlilerinin daha dikkatli olmaları hususunda gerekli uyarılar yapılmıştır.
	Misafir tepkisi: “Çalışanlarınızı uyardığımız için teşekkür ederiz. Umarım aynı durum tekrarlanmaz. Tekrarlandığı takdirde tepkimiz bu kadar yumuşak olmaz”.
Örnek 3	Misafir geri bildirim: “Lobide oturduğumuzda çay içmek istedik. Etrafta baktığımızda garson bulamadık, sonradan fark ettik ki elbise giyen kızlar garsonmuş. Çok şaşırık, böyle bir garson kıyafetini ilk defa gördük ve hiç beğenmedik çünkü garson oldukları hiç anlaşılıyor”.
	Kurumsal tepki: Misafire bu hususun dikkate alınacağı söylenmiştir. Yönetim bu geri bildirim neticesinde personel kılık ve kıyafette zamanla değişiklikler yapmıştır.
	Misafir tepkisi: “Görselliğe önem vermeniz otelinizin imajı açısından daha iyi olacaktır”.
Örnek 4	Misafir geri bildirim: “Odalarındaki bornozlarınız standart beden olduğu için eşime çok büyük geliyor. Odalarda küçük beden bornozlarınız da olmalı”.
	Kurumsal tepki: Yönetim tarafından misafirin bu önerisi dikkate alınarak hem çocuk bornozu hem S-M bedenli bornozlar odalara bırakılmaya başlanmıştır. Misafire bu önerisi için teşekkür edilmiştir.
	Misafir tepkisi: “En azından bundan sonra diğer misafirleriniz bu hususta daha rahat ederler”.
Örnek 5	Misafir geri bildirim: “Otel şahane ve gerçekten son derece memnunum. Yemekleri lezzetli buluyorum, oda temizliğimi yapan bayandan çok memnunum ancak golf resepsiyonundan hiç memnun değilim. Personelleri çok kaba ve ters. Tutumlarını hiç doğru bulmadım”.
	Kurumsal tepki: Misafire ilgili kişilerin uyarılacağı söylenmiş ve otel yönetimi tarafından golf resepsiyon çalışanları adına özür dilenmiştir. Ayrıca misafire 4 günlük tatili boyunca ücretsiz golf hakkı tanınmıştır.
	Misafir tepkisi: “Çalışanların davranışlarından çok rahatsız olmuştum ve otelinize bir daha asla gelmeyi düşünmüyordum ancak bu otel yaklaşımınızdan sonra tekrar otelinizi tercih etmekten ve herkese tavsiye etmekten memnuniyet duyuyorum”.

Tablo 4 incelendiğinde, doküman analizi verilerine göre misafir geri bildirimleri doğrultusunda uygulanan telafi stratejilerinin misafir davranış eğilimlerine yansımaları aşağıdaki Tablo 4'te gösterilmektedir. Tablo 4'e göre misafirlerin bazen bir bazen aynı anda birden çok davranış eğiliminde buldukları tespit edilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde

misafirlerin %25,50'sinin teşekkür etme, %22,44'ünün çevrimiçi yorum sitelerine, acente anketlerine olumlu yorum yazma, %14,99'unun otele yüksek puan verme, %15,94'ünün oteli tekrar tercih etme, %14,20'sinin oteli başkalarına tavsiye etme, %3,58'inin öneriler getirme, %1,59'unun memnun kaldıkları çalışanlara bahşiş verme,%1,20'sinin otelden ayrılmadan seneye tatil için hemen rezervasyon gerçekleştirme, %0,32'sinin hiçbir tepki vermeme, %0,13'ünün yapılan işlemi zaten otelin bir görevi olarak görme, %0,10'unun yöneticiye memnuniyet içeren yazı bırakma gibi davranış eğiliminde buldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4. Kurumsal telafi stratejilerinin misafir davranış eğilimlerine yansımaları

Misafir Davranış Eğilimleri	f	%
Teşekkür etmek	4000	25,50
Çevrimiçi yorum sitelerine, acente anketlerine olumlu yorumlar yazmak	3520	22,44
Otele yüksek puan vermek	2351	14,99
Oteli tekrar tercih etmek	2500	15,94
Oteli başkalarına tavsiye etmek	2228	14,20
Öneri getirmek	562	3,58
Memnun kaldıkları çalışanlara bahşiş vermek	250	1,59
Otelden ayrılmadan seneye tatil için hemen rezervasyon yapmak	189	1,20
Hiçbir tepki vermemek	50	0,32
Yapılan işlem ve hizmeti zaten otelin bir görevi olarak görmek	20	0,13
Yöneticiye memnuniyet içeren bir yazı bırakmak	15	0,10
Toplam	15685	100

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Otel işletmelerinde yaşanan memnuniyetsizlik işletmenin kendisi, bazen çalışanlar, bazen diğer misafirler ve hatta misafirin kendisinden kaynaklı olabilmektedir. Ancak daha çok çalışan hataları ile işletme yönetiminin yaptığı hatalardan kaynaklı misafir memnuniyetsizliğinin meydana geldiği görülmektedir (Erdoğan Tarakçı & Göktaş, 2020, s.259). Farklı kültür, kişilik ve psikolojik özelliklere sahip misafirler düşünce ve isteklerini, önerilerini, sorunlarını işletmeye belirtebilmekte veya çevrimiçi seyahat sitelerinde paylaşabilmektedirler. Misafir geri bildirimlerinin işletmenin eksikliklerini görebilmeleri, hatalarını düzeltebilmeleri, kurumsal itibarını koruyabilmeleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle çevrimiçi seyahat platformlarının yaygınlaşması ve sosyal medyanın etkileşimli yapısı ile birlikte bireyler birbirleri üzerinde olumlu veya olumsuz yönde etki bırakabilmektedirler. Bu durumun farkında olan işletme yöneticileri misafirleri hoşnut veya rahatsız eden detayları ve önerileri yakından takip etmekte ve misafirlerin memnuniyetine yönelik yaklaşım ve stratejiler geliştirmektedirler. Buradan hareketle, önemli turizm merkezlerinden biri olan Antalya Belek bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı kurumsal bir otel işletmesi tarafından misafir memnuniyetini sağlamaya yönelik gerçekleştirilen telafi

stratejileri ve bu stratejilerin misafirlerin davranış eğilimlerine yansımalarının araştırılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın turizm sektörüne ve turizm işletmelerine yol göstermesi, çözüm stratejileri geliştirmelerine faydalı olması beklenmektedir.

2018-2019-2020-2021-2022 yıllarına ait misafir dokümanlarından hareketle araştırma kapsamında otel işletmesi tarafından uygulanan başlıca telafi stratejileri aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

- Hizmet hataları veya çalışanlardan kaynaklı şikâyet söz konusu ise misafirden özür dilenmekte, gerekli açıklamalar yapılmakta ve sorunu acilen çözmek için gerekli departmanlarla iş birliği yapılmaktadır (Özür dileme-Açıklama-Çaba).
- Misafir önerileri mutlaka dikkate alınmakta ve önerilere yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Dikkat-Düzeltilme).
- Sorun büyüdüğü takdirde misafir bir üst makama yönlendirilerek departman müdürü veya genel müdür ile görüşürülmektedir (Kolaylaştırma).
- Çalışan davranışlarından memnun kalınmadığı takdirde çalışan hemen uyarılmaktadır. Uyarıları dikkate almayan çalışanların işine son verilmektedir (Dikkat-Özür dileme).
- Kayıp eşya, kaza geçiren hasta gibi aciliyet gerektiren durumlarda gerekli müdahaleler güvenlik müdürü ve otel doktoru tarafından anında yapılmaktadır (Dakiklik-Güvenirlilik).
- Otelde memnuniyetsizliği yüksek olan misafirler ile misafir ilişkileri çalışanları birebir ilgilenmekte ve bu misafirler otelin ücrete tabii olanakları (alakart restoran, pavilion vb.) misafire ücretsiz olarak sunulabilmekte, misafir bir üst oda kategoriye geçirilebilmekte (upgrade), misafirin odasına ikramlık ürünler (meyve tabağı, içecek vb.) gönderilerek (set-up) özel servis yapılabilmekte, spa, game center vb. alanlarda indirim kuponu verilebilmekte, ücretsiz ek hizmetler (ulaşım vb.) veya armağanlar sunulabilmektedir (Düzeltilme/Telafi).
- Misafir haklı olduğu takdirde ücret tamamen veya kısmen geri ödenebilmektedir (Kolaylaştırma/Tazminat).
- Sorun yaşayan misafir ile en az üç adet misafir ilişkileri çalışanı özel olarak ilgilenilmektedir (Dakiklik-Dikkat-Kolaylaştırma).
- Her gün düzenli olarak saat 17.00-19.00 arasında otel misafirlerinin odası aranarak bir ihtiyaçlarının olup olmadığı, memnuniyeti sorulmakta (Courtesy call) özellikle

sorun yaşayan misafirler ile sıklıkla iletişime geçilmektedir (Dikkat/Nezaket-Kolaylaştırma).

- Memnuniyetsizlik düzeyi yüksek olmayan misafirler çıkışta otel amblemini taşıyan özel çikolata paketi ile uğurlanmakta veya misafirlere oteli anımsatıcı küçük hediyeler verilmektedir (Dikkat/Nezaket-Telafi).
- Özellikle sezonun yoğun zamanlarında tüm dikkate rağmen gözden kaçırılan misafirlerin çevrimiçi sitelerde veya acente anketlerinde paylaştıkları olumsuz yorumları her gün tek tek misafir ilişkileri yönetimi tarafından takip edilmektedir. Olumsuz yorum yapan misafirler ile iletişime geçilerek özür dilenmekte ve seneye oteli tekrar tercih ettikleri takdirde yaşanan problemin tekrarlanmayacağı, kendileri ile özel olarak ilgilenileceği ve bir takım promosyonlardan faydalanabilecekleri sözü verilmektedir. Bu hususta otel tarafından gerekli notlar alınmaktadır (Özür dileme-Güvenirlilik-Açıklama).

Elbette ki bu telafi stratejileri her olumsuz yorumda bulunan, otel işletmesinde sürekli bir hata arayan, niyeti iyimser olmayan, fırsatçı misafirler olarak nitelendirilebilecek kişilere uygulanmamaktadır. Çünkü art niyeti olan misafirler bu yöntemlere başvurarak haksız kazanç sağlayabilmektedirler. Geri bildirimde bulunan misafirler tek tek otel yönetiminin süzgecinden geçirilerek hangi stratejilerin kullanılacağı, misafire nasıl yaklaşılacağı hususunda nihai karar verilmektedir. Otel işletmelerinin temel amacı tüm misafirlerini en üst düzeyde memnun edebilmek veya memnuniyetsizliği en düşük seviyeye düşürebilmektir.

Araştırma kapsamında içerik analizi neticesinde elde edilen veriler incelendiğinde; işletme tarafından misafir geri bildirimlerinin derecesine göre farklı telafi stratejilerinin uygulandığı ve misafirlerin telafi stratejileri neticesinde düşüncelerinin genellikle olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir. Abou Taleb ve Abou Kamar (2013) bu çalışma sonucu ile benzer bir şekilde, otel işletmesi tarafından problemin derecesine göre farklı telafi stratejilerinin uygulandığı ve bu stratejilerin şikayetçi memnuniyetini etkilediğini bulgulamışlardır. Bu araştırmada, misafirlerin kurumsal telafi stratejileri karşısında “teşekkür etme, oteli tekrar tercih etme, oteli başkalarına tavsiye etme, otelden ayrılmadan tekrar seneye tatil için rezervasyon gerçekleştirme, çevrimiçi yorum sitelerine, acente anketlerine olumlu yorumlar yazma, otele yüksek puan verme, otelin eksikliklerine yönelik öneriler getirme, hiçbir tepki vermeme, yöneticiye memnuniyet içeren yazı bırakma, memnun kaldıkları çalışanlara bahşiş verme, yapılan işlemi zaten otelin bir görevi olarak görme gibi davranış eğiliminde buldukları tespit

edilmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; şikayetçi memnuniyetinin yeniden satın alma niyeti üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Ekiz & Arasli, 2007; Gursoy vd., 2007). Benzer bir şekilde Kerdpitak (2019) çalışmasında misafirlerin otel ürün ve hizmetlerinden tatmin olduklarında oteli tekrar ziyaret etme niyetlerinin daha yüksek olduğu, marka sadakati ve ağızdan ağıza reklam ile tutarlı bir ilişkisinin olduğunu bulgulamıştır. Buradan hareketle, misafir memnuniyetinin sağlanarak değer kayıplarının önlenmesi, potansiyel misafirlerin elde tutulması, yeni müşteriler kazanılması, işletme ile ilgili olumlu kurumsal imaj ve yüksek kalite algısının yaratılması, işletme kârlılığının artırılması açısından telafi stratejilerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Hizmet endüstrisinde hizmet başarısızlıklarını sifıra indirmek imkânsızdır ancak otel yöneticileri tarafından gereken hassasiyet ve özen gösterilerek misafir memnuniyeti sağlanabilir. Bundan sonraki araştırmalarda diğer ülkelerdeki oteller ile Türkiye otellerinin uyguladıkları telafi stratejileri araştırılarak oteller arasında karşılaştırmalar yapılabilir. Böylece otel işletmeleri eksik oldukları kısımları tamamlayabilirler ve yeni stratejik çözümler geliştirebilirler.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

Abou Taleb M., & About Kamar M. S. (2013). The influence of perceived service failure recovery strategies on customer satisfaction and loyalty in hotels. *Research Journal of Management Sciences*, 2(11), 16-24.

Akdu, S., & Cengiz, E. (2020). Hizmet hatası telafi stratejileri, hizmet kalitesi algısı ve kurumsal imaj algısı arasındaki ilişki: Konaklama işletmeleri örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 4413-4428. doi:10.20491/isarder.2020.1113

Akgöz, E., & Krasnikova, D. (2020). Konaklama işletmelerinde hizmet hatası telafi stratejilerinin kurumsal itibara etkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 446-461. doi:10.25287/ohuibf.656986

Akmeşe, H., Çınar, K., & Akmaz, A. (2021). Helal konseptli otel işletmelerinde yaşanan hizmet başarısızlıkları ile hizmet telafi stratejilerinin tespiti ve çözüm önerileri: Nitel bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 9(2), 1079-1101. doi:10.21325/jotags.2021.830

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Barlow, J., & Moller, C. (1998). Her şikayet bir armağandır (G. Günay, Çev). İstanbul: Rota Yayınları.

Bengül, S. S., & Güven, Ö. Z. (2009). Müşteri odaklı pazarlamanın uygulanmasında müşteri şikayet yönetiminin rolü ve önemi. *1.Uluslararası 5.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu*, 27-29 Mayıs 2009, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, Konya.

Boshoff, C. (1999). Recovsat: An instrument to measure satisfaction with transaction-specific service recovery. *Journal of Service Research*, 1(3), 236-249.

Boshoff, C., & Leong, J. (1998). Empowerment, attribution and apologising as dimensions of service recovery. *International Journal of Service Industry Management*, 9(1), 24-47. doi:10.1108/09564239810199932

Dalgıç, A., Toksöz, D., Ekici Çilkin, R., & Güvenç, A. (2021). Tur katılımcılarının şikâyet unsurları ve izlenen şikâyet telafi stratejileri: Turist rehberleri açısından bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 130-149.

Davidow, M. (2000). The bottom line impact of organizational responses to customer complaints. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 24(4), 473-490.

Davidow, M. (2003). Organizational responses to customer complaints: What works and what doesn't. *Journal of Service Research*, 5(3), 225-250. doi:10.1177/1094670502238917

Erdoğan Tarakçı, İ., & Göktaş, B. (2020). Turizm işletmelerinde hizmet hataları ve hizmet telafisi yöntemlerinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi: Bir uygulama. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 259-278. doi:10.26677/TR1010.2020.311

Ekiz, E. H., & Arasli, H. (2007). Measuring the impacts of organizational responses: Case of northern Cyprus hotels. *Managing Global Transitions*, 5(3), 271-287.

Gezimanya Belek Gezi Rehberi. (2023). *Belek hakkında bilinmesi gerekenler*. Erişim tarihi: 15.07.2023, <https://gezimanya.com/belek>.

Gursoy, D., Ekiz, E. H., & Chi, C. G. (2007). Impacts of organizational responses on complainants' justice perceptions and post-purchase behaviors. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 8(1), 1-27. doi:10.1300/J162v08n01_01

Güleş, H. K., Akgemci, T., & Civelek, A. (2005). Stratejik bir rekabet aracı olarak müşteri ilişkileri yönetimi: Konaklama işletmeleri üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 273-290.

Johnston, R. (2001). Linking complaint management to profit. *International Journal of Service Industry Management*, 12(1), 60-69. doi:10.1108/09564230110382772

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Karatepe, O. M. (2006). Customer complaints and organizational responses: The effects of complainants' perceptions of justice on satisfaction and loyalty. *Hospitality Management*, 25, 69-90. Doi:10.1016/j.ijhm.2004.12.008

Karatepe, O. M., & Ekiz E. H. (2004). The effects of organizational responses to complaints on satisfaction and loyalty: A study of hotel guests in northern Cyprus. *Managing Service Quality*, 14(6), 476-486. doi: 10.1108/09604520410569810

Kerdpitak, C. (2019). The relationship between hotel guests' satisfaction and revisit intentions in Bangkok, Thailand. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 10(1), 137-156.

Kotler, P. (1997). *Marketing management: Analysis, planning, implementation, and control*. NJ: Prentice Hall.

Oliveira, T., Araujo, B., & Tam, C. (2020). Why do people share their travel experiences on social media? *Tourism Management*, 78, 1-14.

Özdemir, H., & Avcı, M. S. (2019). Müşteri affeder mi? (Zincir süpermarketlerde hizmet hataları ve telafileri üzerine nitel bir araştırma). *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 549-564. doi:10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.03.1097

Smith, A. K., Bolton, R. N., & Wagner, J. (1999). A model of customer satisfaction with service encounters involving failure and recovery. *Journal of Marketing Research*, XXXVI, 356-372.

Su, W. Y., & Bowen, J. T. (2001). Restaurant customer complaint behavior. *Journal of Restaurant & Foodservice Marketing*, 4(2), 35-65. doi:10.1300/J061v04n02_03

Taylor, S. (1994). Waiting for service: The relationship between delays and evaluations of service. *Journal of Marketing*, 58, 56-69.

Tuzcu, N. (2023). Çevrimiçi internet sayfalarında paylaşılan tatil deneyiminin etkilerini belirlemeye yönelik Belek/Antalya bölgesinde nitel bir araştırma. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-26. doi:10.37847/tdtdad.1226753

Yavas, U., Karatepe, O. M., Babakus, E., & Avcı, T. (2004). Customer complaints and organizational responses: A study of hotel guests in Northern Cyprus. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 11(2-3), 31-46. doi:10.1300/J150v11n02_04

Quy, V. T. (2014). The impact of organizational responses to complaints on post purchase behavioral intentions via recovery satisfaction—the case of saigon commercial bank. *Strategic Management Quarterly*, 2(2), 49-79.

Yükseköğretimde Kurumlarının Bilimsel Yayın ve Yayıncılık Faaliyetlerinin Ulusal Ölçekte Değerlendirilmesi: TR Dizin Üzerinden Bir İş Zekası Uygulaması¹

Muhammet DAMAR^{1*} , Ömer AYDIN² , Güzin ÖZDAĞOĞLU³

¹ Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylül University Information Technology Department, İzmir, Türkiye

² Assoc. Prof. Dr., Manisa Celal Bayar University, Faculty of Engineering, Department of Electrical-Electronics Engineering, İzmir, Türkiye

³ Prof. Dr., Dokuz Eylül University, Faculty of Business Administration, İzmir, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 29.03.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1273347

Kabul Tarihi/Accepted: 11.09.2023

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Yükseköğretim kurumlarının misyonlarındaki araştırma bileşeni, bilimsel üretkenlik ve araştırma etkisini vurgulamaktadır. Bu araştırmaların sonuçları eğitim-öğretim ve toplumsal katkı gibi diğer bileşenler ile de doğrudan ilişkilidir. Küresel ölçekte hem bilimsel üretkenlik ve araştırma etkisinin izlenmesi hem de literatür kaynaklarına ulaşmak için bilimsel veri tabanları ve indeks ya da dizin mekanizmaları geliştirilmiştir. Web of Science, PubMed, Scopus, Google Scholar bu kapsamda öne çıkmakta olup, aynı zamanda farklı alan dizinlerine ve ulusal dizinlere ya da veri tabanlarına rastlanabilmektedir. İndeksler ve veri tabanları, yayınladıkları istatistiklerin yanı sıra büyük ölçekli bibliyografik verileri de üyeleriyle paylaşabilmekte ve böylece, konu ya da alanın genel dokusunu ortaya koyacak bibliyometrik ve ilişkili diğer araştırmalara kaynak sağlamaktadırlar. Bibliyometrik analizlerde, bilimsel üretkenlik, konu kümeleri, eğilimler, araştırmacılar, kurumlar, ülkeler, dergiler ve atıflar gibi boyutlar ele alınmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Manisa Celal Bayar Üniversite'sinin TR Dizin'deki bilimsel portföyünü bibliyometrik analizlerle ortaya koymaktır. Bilimsel üretkenliği TR Dizin üzerinden ulusal düzeyde araştırması ve bunu geleneksel yazılımların ötesinde, iş zekası ortamında geliştirilmiş, kişiselleştirilmiş ve etkileşimli gösterge panelleriyle yapması çalışmanın özgün değeridir. Geliştirilen analiz ortamında, öncelikle makro düzeyde kurumun diğer akranları arasındaki konumu sunularak kıyaslamalar yapılmakta ve

¹ Bu makale Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2022-090 numaralı proje kapsamında desteklenmektedir.

ardından da mikro düzeyde, yayın portföyünün alt kırılımları, bibliyometrik boyutlara göre değerlendirilmektedir. Böylece, kurumun mevcut dinamikleri incelenerek, üretkenliğin geliştirilmesi ve işbirliği fırsatları açısından öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Bibliyometri, Bilimsel Üretkenlik, İş Zekası, TR Dizin.

Assessment of Scientific Documents and Publication Activities of Higher Education Institutions at National Scale: A Business Intelligence Application Through TR Dizin

ABSTRACT

The research component in the missions of higher education institutions emphasizes scientific productivity and research impact. The results of this research are directly related to other components such as education and training and societal contribution. To monitor both scientific productivity and research impact on a global scale and to access literature sources, scientific databases or indexing mechanisms have been developed. Web of Science, PubMed, Scopus, and Google Scholar are among the most prominent ones, and different field indexes and national databases can also be encountered. Indexes and databases can share large-scale bibliographic data with their subscribers, in addition to publishing their statistics, providing sources for bibliometric and related research that will reveal the general structure of the subject or area. In bibliometric analyses, dimensions such as scientific productivity, topic sets, trends, researchers, institutions, countries, journals, and citations are taken into account. In this context, the aim of the study is to reveal the scientific portfolio of Manisa Celal Bayar University in TR-Dizin with bibliometric analyses. The original value of the study is to examine the national level scientific productivity of the university through TR-Dizin and to demonstrate it with customized and interactive dashboards developed in a business intelligence environment beyond traditional software for bibliometrics. In the analysis environment developed, firstly, comparisons are performed by presenting the position of the institution at the macro level among its peers, and then the breakdowns of the publication portfolio are evaluated according to bibliometric dimensions at the micro level. Thus, by examining the current dynamics of the institution, recommendations are presented for the improvement of productivity and collaboration opportunities.

Keywords: Manisa Celal Bayar University, Bibliometrics, Scientific Productivity, Business Intelligence, TR Dizin.

1. GİRİŞ

Günümüzün en gelişmiş ekonomileri büyük ölçüde bilgiye dayalıdır (Dunning, 2000). Yükseköğretim kurumları bu ekonominin hammaddesini üreten en kritik kaynaklar ve dönüştürücü araçlardır. Schmidt (2007), bilgi politikalarının ve bilgi değerlendirmesinin geleneksel bilim ve teknoloji politikalarına göre çok daha temel olduğunu ve bilginin toplumların geleceğini tanımlamadaki öneminin çok daha önemli olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, yükseköğretim kurumlarının bilimsel üretkenlikleri ve nitelikli faaliyetleri, buldukları toplumun refah düzeyinin artması adına değerli görülmektedir. Bu faaliyetlerden bilimsel üretkenliğin ve araştırma faaliyetlerinin izlenmesi, günümüzde sıkça tartışılan bir olgudur. Bu araştırmaların sonuçları aynı zamanda eğitim-öğretim ve toplumsal katkı gibi yükseköğretim kurumlarının benimsediği diğer misyon bileşenleriyle de doğrudan ilişkilidir.

Küresel ölçekte hem bilimsel üretkenlik ve araştırma etkisinin izlenmesi hem de literatür kaynaklarına ulaşmak için bilimsel veri tabanları ve dizin mekanizmaları geliştirilmiştir. Scopus, PubMed, Scopus veya Web of Science-WoS (SSCI, SCI, AHCI, vb.) gibi uluslararası indeksler, listelerine aldıkları ve düzenli aralıklar ile taradıkları dergileri, okuyucularına sunan toplu dergi veri tabanlarıdır ve bu sayede kullanıcılar pek çok dergi içeriğine kolayca ulaşabilmektedir. Bu yapı, özellikle alan araştırmacıları için hızlı ve etkin erişim sağlamaktadır (Asan, 2017). Ak ve Gülmez (2006), yükseköğretim kurumlarının pek çok farklı parametreye göre dünya sıralama sistemleri içinde yer aldığını ve bu sistemler içinde uluslararası yayın etkinliğinin önemli bir ölçüt olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, uluslararası akademik dergilerdeki yayın sayısının, yayınların nitelikli üst sınıf diyebileceğimiz Scopus ve WoS gibi indekslerce taranan dergilerde yayınlanmasının ve bu yayınlara yapılan atıfların araştırma etkililiği açısından kritik öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Asan ve diğerleri (2020), içinde bulunduğumuz dönemde çok sayıda bilimsel derginin varlığına dikkat çekmiş ve dergilerin, nitelikli yayın ölçütlerini benimseyen WoS (ESCI, SSCI, SCI, AHCI gibi), SCOPUS ve PubMed gibi indekslere girebilmek için çaba göstermeleri gerektiğine işaret etmiştir. Küresel ölçekte pekçok yayın indeksi ve veri tabanı bulunmasına karşın, Türkiye’de WoS, Scopus ve PubMed veri tabanındaki SSCI, SCI, SCI-Exp ve AHCI indeksleri önplana çıkmaktadır. Bu durumu tetikleyen nedenin, 2001 yılı sonrasında değişen

akademik atama kriterleri, TUBİTAK'ın vermiş olduğu yayın desteği ve yürürlükte olan akademik teşvik yönetmeliğine bağlanmaktadır.

Derntl (2009), bilimsel yayını, araştırma sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Akademisyenlerin ve araştırmacıların çalışmalarını paylaşılabilir bilimsel çıktıya dönüştürebilmeleri yayınlar aracılığıyla olmakta ve aynı zamanda onların bilime katkısını işaret eden önemli bir kanıt niteliği taşımaktadır. Bu sayede gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların çıktıları insanlığın hizmetine sunulmakta ve bilimsel gelişmeler sürdürülebilir hale gelmektedir (Kapp vd., 2011). Bilimsel çıktıların saygın ve alanda ön plana çıkan dergilerde yayınlanması, bilim insanları için önemli ve değerlidir (Hamurcu & Eren, 2017).

WoS, PubMed, Scopus, EBSCO, Google Scholar ve benzeri pek çok akademik veritabanı, bilimsel yayın veri tabanı ve bunlarla ilişkili indeks mekanizmaları, bilimsel yayınlara ulaşılmasına, değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Bünyesinde oldukça büyük hacimde bibliyometrik veri barındıran bu platformlardan bazıları, bu verileri üyeleriyle paylaşmakta ve dolayısıyla, seçilen literatürün genel dokusunu ortaya koyacak bibliyometrik ve ilişkili diğer araştırmalara kaynak sağlamaktadır.

Bibliyometri, bilimsel yayınları incelemek için kullanılan ve pek çok kanun ve metodolojiyi içeren, istatistiksel yöntemleri kullanan bir araştırma alanıdır (McBurney & Novak, 2002). Bibliometri alanının, popüleritesi bilim insanları arasında giderek artmaktadır. Özellikle bilgisayarların ve internetin hızla gelişmesi, bu alana olan motivasyonu arttırmaktadır (Bar-Ilan, 2008). Bibliyometrik analizden elde edilen sonuçlar, araştırmacıların potansiyel araştırma alanlarını daha iyi seçmelerine, gelecekteki akademik işbirlikçilerini tanımlarına ve akademik derecelerini sürdürmek veya ortak araştırma yapmak için uygun kurumları belirlemelerine yardımcı olmaktadır (Rodríguez-Rojas vd., 2019). Bibliyometrik analizler aracılığıyla pek çok farklı boyutta analizler gerçekleştirilebilmektedir. Belirli bir alandaki bilimsel üretkenlik, tartışılan konular, yıllar içinde eğilimler, öne çıkan araştırmacılar, dergiler, kurumlar, ülkeler, işbirlikleri ve atıflar gibi pek çok farklı boyut ele alınabilmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Manisa Celal Bayar Üniversite'sinin (MCBÜ), TR Dizin'deki bilimsel portföyünü bibliyometrik analizlerle ortaya koymaktır. Bilimsel üretkenliği TR Dizin üzerinden ulusal düzeyde araştırması ve bunu geleneksel yazılımların ötesinde, iş zekası ortamında geliştirilmiş, kişiselleştirilmiş ve etkileşimli gösterge panelleriyle yapması çalışmanın özgün değeridir.

Literatür incelendiğinde, iş zekası yaklaşım ve teknolojilerinin bibliyometrik verilerle bulunduğu çalışmalara rastlamak mümkündür. Örneğin, Damar ve diğerleri (2022), kullanıcı dostu gösterge panelleri ve iş zekası odaklı bir yaklaşımla, üniversite ağlarındaki araştırma işbirliklerini izlemek ve değerlendirmek için bir bilimsel üretkenlik çalışma çerçevesi ortaya koymuşlardır. WoS veri kaynakları üzerinden değerlendirdikleri çalışmalarında bibliyometrik verilerden oluşturulan bir veri ambarından elde edilen verileri otomatik olarak analiz edilmekte ve veri görselleştirme araçlarıyla anlık raporlama ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Daniel (2015) ve Williamson (2016) çalışmalarında, yükseköğretim kurumlarında iş zekası uygulamalarını faydalı görmüşler, mevcut verilerin iş zekası teknolojisi ile görselleştirme ve raporlanmasının, kurumsal karar vericilerin ihtiyaçlarını desteklediğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, bu yapıyı etkin bir karar destek aracı olarak betimlemişlerdir.

Bu çalışmada ise öncüllerinden farklı olarak, ulusal düzeydeki yayın portföyünün ve bilimsel üretkenlik düzeyinin izlenmesi için bir uygulama geliştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle ulusal dergilerin indekslenerek sistematik olarak takip edildiği TR Dizin verileri kullanılmıştır. Türkiye adresli dergilerin uluslararası ölçekte hedeflenen niteliklere kavuşmasında, bu dergilerde nitelikli yayınların basılması ve bu yayınları üniversitelerin teşvik etmesi oldukça önemli bir katkı sunmaktadır. TR Dizin yapılanması bu açıdan çok değerli bir girişim olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada, yükseköğretim kurumlarının TR Dizin'deki portföylerini etkin bir şekilde izlemelerine olanak sağlayacak bir karar destek mekanizması, MCBÜ'nün otuz yıllık yayın birikimi üzerinden sunulmaktadır. Geliştirilen analiz ortamında, öncelikle makro düzeyde kurumun diğer akranları arasındaki konumu sunularak kıyaslamalar bibliyometrik istatistiklerle yapılmakta ve ardından da mikro düzeyde, yayın portföyünün alt kırılımları, bibliyometrik boyutlara göre değerlendirilmektedir. Böylece, kurumun mevcut dinamikleri incelenerek, üretkenliğin geliştirilmesi ve işbirliği fırsatları açısından öneriler sunulmaktadır.

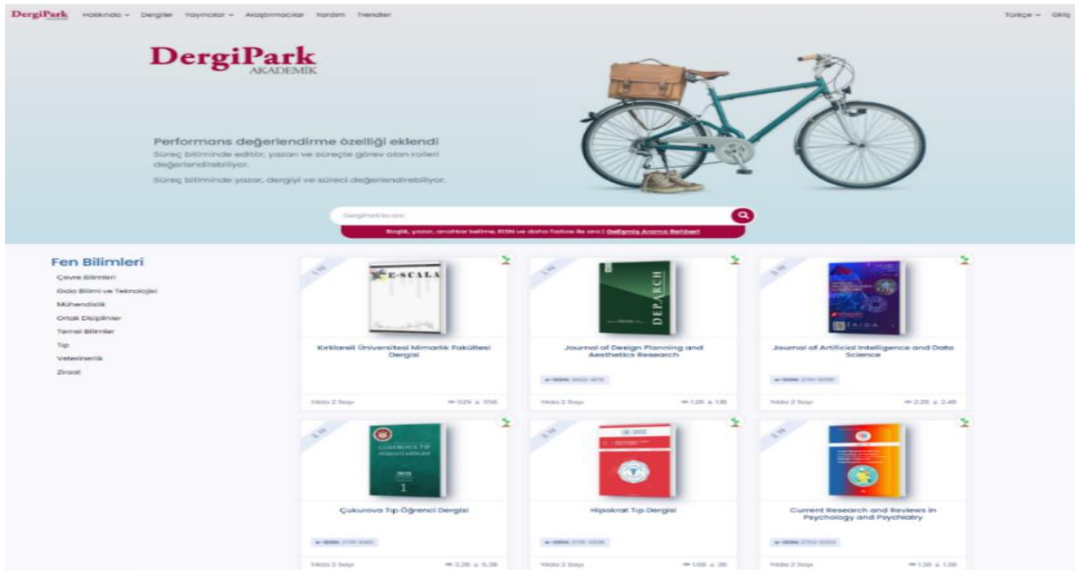
2. TR DİZİN VE DERGİPARK PLATFORMU

Boyer (1990), bilimsel bir metin kaleme almanın bilimsel bir faaliyet olduğunu ve Murray ve Moore (2006), bilim insanının kariyerinin yayınlarıyla inşa edildiğini belirtmektedir. Dergiler, bu bağlamda, bilimsel araştırmalar yoluyla oluşturulan küresel bilgi sistemini sürdürülebilir kılan kritik bir role sahip olmaktadır (Gevers, 2006). TR Dizin ve DergiPark hizmetleri, Türkiye'de indeks ve yayıncılık platformları sunmaları açısından olarak iki önemli unsur olarak değerlendirilmektedir.

TÜBİTAK Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM), 1996 yılında TÜBİTAK'ın bir bileşeni olarak kurulmuştur. ULAKBİM'in temel hedefleri, ulusal inovasyon sisteminin araştırma ve eğitim unsurları içerisinde, etkileşimi sağlamak, yüksek hızlı bir bilgisayar ağı işletmek ve böylece sürdürülebilir bilgi sağlamak olarak belirlenmiştir. ULAKBİM, üniversitelerin ve diğer araştırma kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamak, kullanıcılarının verimlilik ve üretkenliğini artırmak için bilgisayar ağları, yüksek performanslı bilgi işlem ve depolama çözümleri, veri ve bulut hizmetleri, kütüphane ve bilgi hizmetleri gibi bilgi teknolojisi olanakları sunmaktadır. ULAKBİM, Türkiye'deki ulusal araştırma ve eğitim ağını işleten Ulusal Akademik Ağ (ULAKNET) birimi, ülke çapında bilgi ve belge sağlama hizmetleri sunan Cahit Arf Bilgi Merkezi, orta ve lise için açık kaynaklı bilgi teknolojisi çözümleri sunan eğitim teknolojileri bölümünden oluşmaktadır (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi [ULAKBİM], 2022).

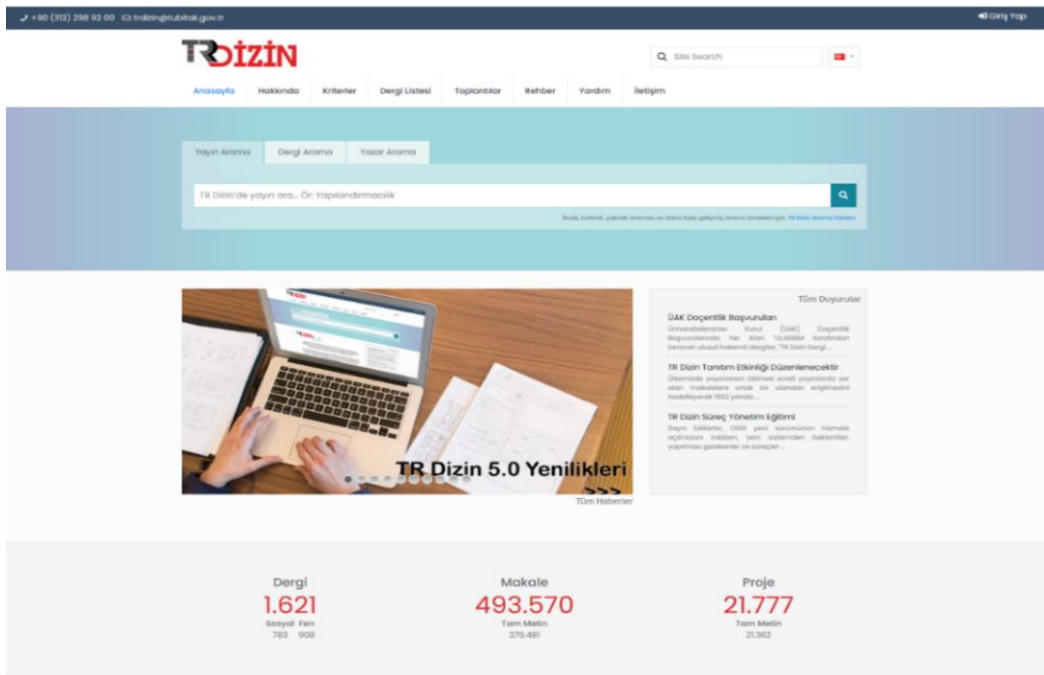
İndeksler misyonları gereği, dergileri kendi listelerine veya veri tabanlarına aldıktan sonra düzenli aralıklar ile bu dergilerin yayınladıkları çalışmalarını okuyucularına duyurmaktadır. Okuyucu veya alan araştırmacısının düzenli olarak bu içeriklere ulaşmaları kimi zaman abonelik gerektirmektedir. Bazı indeksler, taradıkları dergilerdeki yayınlar için sadece başlık ve anahtar kelimeleri tutarken, bazıları başlık, özet, erişim adresi, araştırmacı veya kendi kullandığı anahtar kelimeleri, bazıları ise yayınların tam metinlerini barındırabilmektedir. Özetlerden yayına erişim en sık tercih edilen yöntemdir (Asan, 2017). Araştırmacıların iyi dergilerde yayınlanan çalışmalarda atıf alabilmesi, iyi indeksler içinde taranan dergilerde yayın yapması ile doğrudan ilişkili olabilmektedir.

Şekil 1. DergiPark websitesi arayüz görünümü

ULAKBİM tarafından üstlenilen DergiPark Projesiyle, akademik dergilerin web tabanlı olarak yayınlanması ve çevrimiçi bir dergi yönetim sisteminin kurulması sağlanmıştır. Buradaki temel amaç, dergi yönetim ve yayın sistemi olan Açık Dergi Sistemi (Open Journal System) kullanılarak dergiler için barındırma hizmeti verilmesi ve böylece akademik yayıncılığın desteklenmesidir. 2013 yılında devreye alınan projenin ilk aşamasında yüz derginin sistem içine alınması planlanmış olmakla birlikte, sistem, gerekli şartları sağlayan Türkiye adresli tüm dergileri kurgulanan alt yapı içine alabilme kapasitesine sahiptir (Ulakbim, 2022). Şekil 1’de DergiPark ekran görüntüsü paylaşılmaktadır.

TR Dizin, TÜBİTAK ULAKBİM tarafından geliştirilen ve özellikle fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında makaleleri hem bibliyografik nitelikleri hem de tam metinleriyle barındıran bir veri tabanıdır. TR Dizin üzerinde 2022 yılı itibariyle, fen ve sosyal bilimler alanında, 1.622 dergi ve bu dergilerde 498.478 makale yer almaktadır. Ayrıca, TR Dizin tarafından indekslenen 21.777 proje bulunmaktadır. TR Dizinde yer alan dergiler, konu kapsamına göre, tıp, mühendislik, temel bilimler, ziraat, veterinerlik dış hekimliği ve eczacılık olmak üzere sekiz farklı başlıkta gruplandırılmaktadır. 441.162 yayın açık erişimken, 31.452 tanesi kapalı erişimdir. Bu yayınların yayınlandığı diller ise sıklık değerine göre, Türkçe (f:389.279) İngilizce (f:128.024), Diğer diller (f:1.396), Almanca (f:636), Arapça (f:460), Fransızca (f:361), Rusça (f:80), İtalyanca (f:7), İspanyolca (f:5) şeklinde sıralanmaktadır (TR Dizin, 2022). Şekil 2’de TR Dizin ekran görüntüsü gösterilmektedir.

Şekil 2. DergiPark websitesi arayüz görünümü

WoS ve Scopus uygulamaları kadar gelişmiş ve kapsamlı olmasa da, yenilikçi ve kapsamlı yönüyle çok kritik, önemli ve gelişen bir proje olarak değerlendirilmekte olup, özellikle dizindeki Türkiye adresli dergilerde yayınlanan makalelere ait veriler üzerinde çalışacak araştırmacılar için önemli bir kaynaktır.

3. YÖNTEM

Bilimetric veya bibliyometrik çalışmalar, ele alınan konunun, alanın, kurumun ya da seçilen başka bir boyuta göre literatürün geldiği noktayı ortaya koymakta ve böylece aynı alanda çalışan ya da çalışmayı planlayan araştırmacılara belirli bir tarih aralığıyla sınırlandırılmış büyük resmi sunmaktadır. Bu resim gelecek çalışmalara, işbirliklerine, araştırma olanaklarına ışık tutmakta ve ilham kaynağı olabilmektedir. Son yıllarda, bu tür mevcut durum analizlerinin temel ve ileri istatistik teknikler aracılığıyla yapıldığı çalışmalara rastlanmaktadır (Damar vd., 2018). WoS ve Scopus, uluslararası yayınlar hakkında bibliyometrik verileri içinde barındıran iki en önemli platformdur. TR Dizin, WoS ve Scopus veri tabanları gibi ulusal ve uluslararası yayın kaynaklarını indeksleyen bir veri kaynağıdır. Türkiye adresli çok başarılı bir girişim olarak tanımlanabilir.

Çalışmada, MCBÜ adresli ve TR Dizin platformu içinde varolan dokümanlar, türlerinden bağımsız ve bütüncül olarak değerlendirmeye alınmıştır. Bunun en önemli nedeni projemizin MCBÜ bilimsel araştırma birimi tarafından desteklenmesidir. Bilimsel olarak MCBÜ merkeze alınarak ulusal yayın üretkenliği konusunda kapsamlı bir değerlendirme sunulmuştur. Bu kapsamda, kurum adresli araştırmacıların bilimsel üretkenlik ve etki düzeyleri, ortak yazarlık durumları ve odaklandıkları konular gibi pek çok farklı boyut mercek altına alınmıştır. Analizlere girdi oluşturacak verinin toplanma tarihi 01/10/2022'dir. Genel istatistikleri sunmak adına, öncelikle DergiPark ve TR Dizin web sayfalarında raporlama araçları kullanılmıştır. İş zekası uygulamasının geliştirilme sürecinde ise MS- Excel, Power BI ve diğer ofis araçlarının yanı sıra Oracle veri tabanından da yararlanılmıştır. Veriler öncelikle teknik koşullar ve karar verici ihtiyaçları göz önünde bulundurularak çeşitli ön işlemlerden geçirilmiş ve iş zekası uygulamalarına hazır hale getirilmiştir.

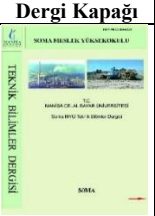
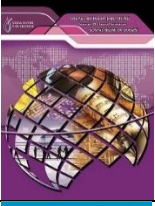

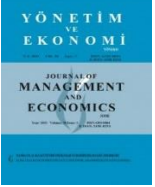

Analiz sürecinde elde edilen bulgulardan, kurumun DergiPark'taki portföyü değerlendirilmiş ve yayıncılık faaliyetlerinin geliştirilmesi adına pek çok öneri geliştirilmiştir. TR Dizin'de oluşan kurum portföyü ise hem ulusal ölçekteki konumunu ortaya koymak adına makro düzeyde incelenmiş hem de bibliyometrik istatistiklerin alt kırılımlarıyla birlikte, bilimsel üretkenlik bağlamında detaylı olarak tartışılmıştır.

4. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ TR DİZİN VE DERGİPARK DOKÜMANLARI VARLIK ANALİZİ

4.1. Kurumun Akademik Dergileri

Akademik dergiler yükseköğretim kurumları başta olmak üzere, araştırma yönlü çalışan ya da araştırmaları teşvik eden tüm kurumların yayın organlarıdır. Bu yayın organları aracılığıyla kurumlar, ulusal ve uluslararası düzeyde akademik literatüre yayıncılık anlamında katkı sunmaya çalışmaktadır. MCBÜ de kurulduğu günden bu yana akademik yayıncılık anlamında girişimlere sahiptir. Dergipark ve ISSN portalı üzerinde yapılan aramalarda MCBÜ'nin yayıncısı olduğu farklı alanlarda faaliyet gösteren sekiz adet dergiye ulaşılmıştır. Bu dergilere ait detaylar Tablo 1'de paylaşılmıştır.

Tablo 1. MCBÜ adresli Dergi Park'da bulunan akademik dergiler

Dergi Kapağı	Dergi Bilgileri	Dergi Kapağı	Dergi Bilgileri
	CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi e-ISSN: 2149-1046 Yılda 2 Sayı, 28. Yıl Dizin: TR-DİZİN Dergipark istatistikleri: 147 Bin görüntüleme 476 bin makale indirme		Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi ISSN: 1304-6330 Aylık, 19. Yıl Dergipark istatistikleri: 27 Bin görüntüleme 84 bin makale indirme
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi e-ISSN: 2146-2844 ISSN: 1304-4796 Yılda 4 Sayı, 20. Yıl Dizin: TR-DİZİN Dergipark istatistikleri: 658 Bin görüntüleme 1.6 milyon makale indirme		Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi e-ISSN: 1305-1385 ISSN: 1305-130X Yılda 4 Sayı, 18. Yıl Dizin: TR-DİZİN Dergipark istatistikleri: 239 Bin görüntüleme 944 bin makale indirme
	Yönetim ve Ekonomi Dergisi e-ISSN: 2458-8253 ISSN: 1302-0064 Yılda 4 Sayı, 28. Yıl Dizin: TR-DİZİN Dergipark istatistikleri: 562 Bin görüntüleme 2 Milyon makale indirme		Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi e-ISSN: 2147-9607 Yılda 4 Sayı, 8. Yıl Dizin: TR-DİZİN Dergipark istatistikleri: 189 Bin görüntüleme 704 bin makale indirme
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi e-ISSN: 1309-8918 ISSN: 1309-8918 Aylık, 12. Yıl Dergipark istatistikleri: 17 Bin görüntüleme 36 bin makale indirme		

Kaynak: Dergipark, 2022

Dergilerin büyük çoğunluğunun ulusal hakemli dergi statüsünde olduğu görülmektedir. Listelenen sekiz dergiden beşinin TR Dizin indeksinde tarandığı tabloda görülebilmektedir. Diğer iki derginin herhangi bir indeks bilgisi bulunmamaktadır. “Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi” başlıklı derginin sayılarına ve web sayfasına

ulaşılamamaktadır. Buradan derginin yayına devam etmediği varsayımı çıkarılmıştır. Tablo 1’de dergilerin DergiPark üzerinde ziyaret edilme ve yayınlanan makalelerinin indirilme sayılarına da yer verilmiştir. Dergilerin DergiPark sisteminin bu istatistikleri tutmaya başladığı andan günümüzü ciddi bir trafik ve makale indirim sayısına sahip olduğu söylenebilir. Kurumun Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri’ne ilişkin iki dergisi, sosyal bilimler ile yönetim ve ekonomi alanında iki dergisi, sağlık bilimler alanında bir, fen bilimleri alanında bir, eğitim bilimleri alanında bir dergisi mevcuttur. Ayrıca Teknik Meslek Yüksekokulu da bir dergiye sahiptir.

En yeni dergi sekiz yıldır faaliyette olup, en köklü dergi ise 28. yılındadır. Bu anlamda, kurumun neredeyse kurulduğu yıldan itibaren bilimsel yayıncılık konusunda sorumluluk aldığı, bu noktada yayıncılık faaliyeti sürdürdüğü, yayıncılık geçmişi güçlü bir dergi altyapısına sahip olduğu ifade edilebilir. Tablo 1’de yer alan ve görece olarak köklü geçmişe sahip olan dergilerin SSCI, SCI, ESCI veya SCOPUS gibi endekslerde taranmaması gelişmeye açık ve stratejik olarak öncelikli bir alan olarak değerlendirilmelidir.

Üniversitenin yayıncısı olduğu dergilerin yanı sıra üniversitenin kadrosundaki öğretim elemanlarının bireysel yayıncısı olduğu dergiler de bulunabilmektedir. Bazı öğretim elemanları ise dergilerin editör kurullarında yer almakta veya editörlüklerini yürütebilmektedir. Bu çalışma kapsamında DergiPark üzerinden bireysel yayıncı tarafından yayınlanan akademik dergiler incelenmiş ve bu dergilerle MCBÜ öğretim elemanları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda, Tablo 2’de verildiği üzere Doç. Dr. Kadir Yıldız tarafından yayınlanan “Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi” yer almaktadır. Derginin yedi yıldır yayında olduğu ve TR Dizin tarafından tarandığı ve 88 bin adet görüntüleme ve 149 bin adet makale indirme sayısı, üniversitenin yayındaki dergilerine kıyasla yakın veya üstünde performans sergilediği görülmektedir.

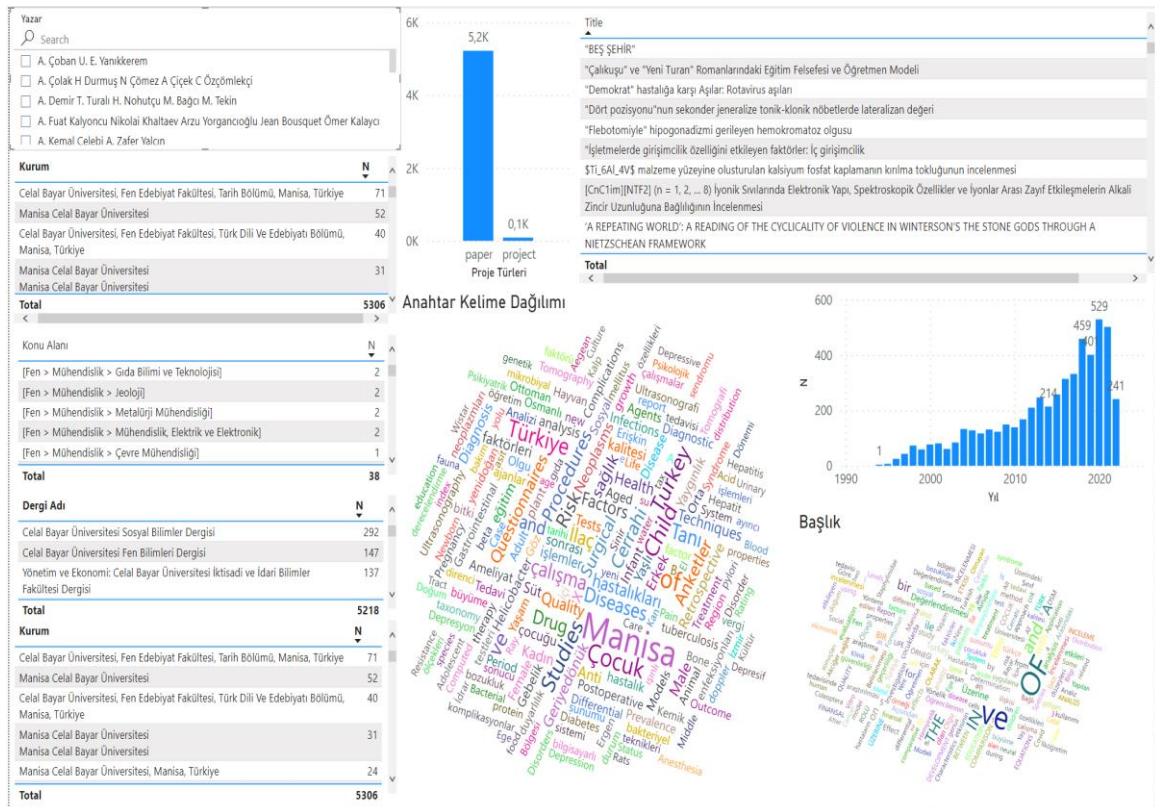
Tablo 2. MCBÜ öğretim elemanlarının yayıncısı olduğu dergiler

	<p>Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi Yayın Sahibi: KAdir Yıldız e-ISSN: 2548-0723 Dizin: TR-DİZİN Başlangıç: 2016 Yılda 2 Sayı 7. Yıl Dergipark istatistikleri: 88Bin görüntüleme 149bin makale indirme</p>
---	---

Kaynak: Dergipark, 2022

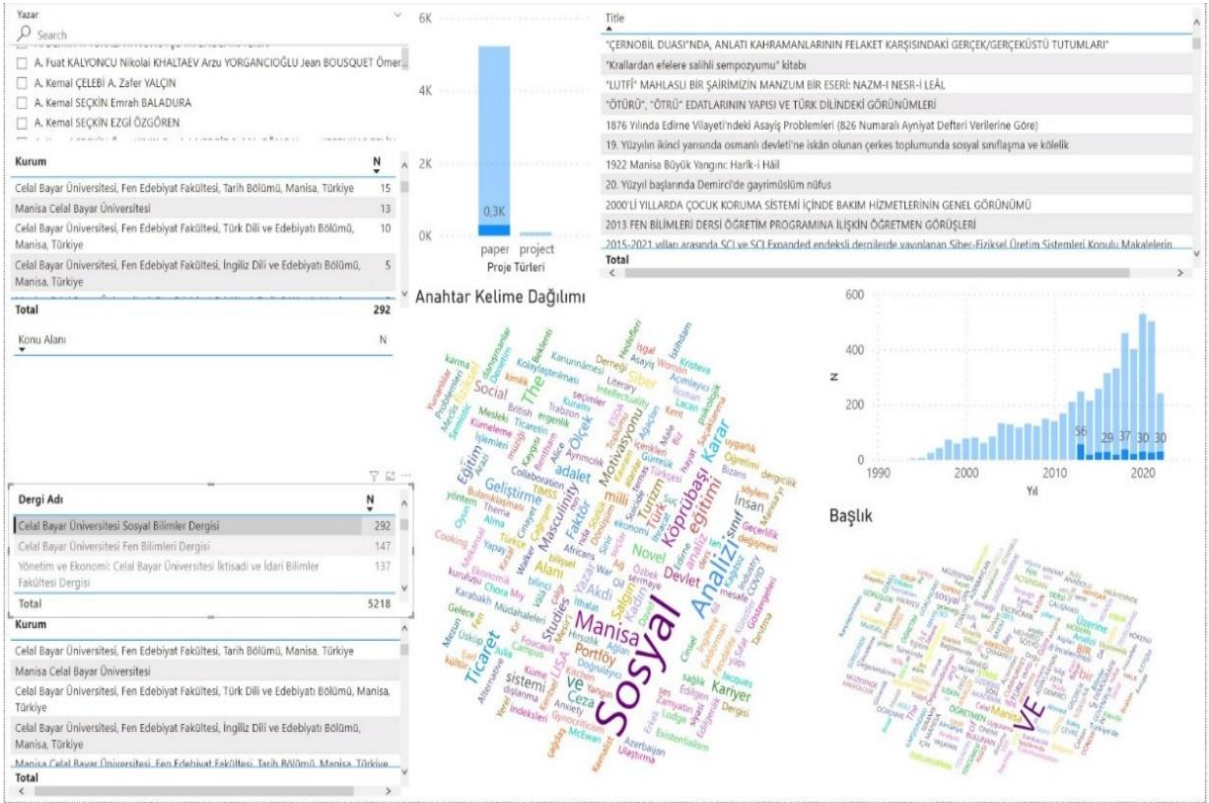
4.2. MCBÜ'nin Bibliyometrik Varlıklarının Yönetimi İçin İş Zekası Uygulaması

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, tüm sektörlerde olduğu gibi eğitim sektöründe de güncel teknolojik araçların kullanımını zorunlu kılmıştır. Bu durum hem sektörel rekabet gücüne hem de sektöre paydaş olmuş yöneticilerin işlerini etkin bir şekilde yürütme ve gerçeklere dayalı doğru yargılarda bulunabilme faaliyetlerini sürdürme isteklerine bağlanabilir. Gelişen teknoloji, eğitim sisteminde rekabet avantajı elde etmenin bir aracı olmaktan çok daha fazlasıdır.

Şekil 3. TR Dizin dokümanları için üretilen genel raporlama ekranı – I

Öğrenciler, öğretmenler, finans, faaliyetler, kaynaklar ve kontrol sistemleri gibi eğitimin çeşitli yönlerinde yetkili olan yöneticiler, faaliyetlerinin verimli ve sürdürülebilir olduğunu garanti edebilirler (Damar, 2021). Bu doğrultuda, geliştirilen karar destek sistemi veya TR Dizin Kurumsal Yayın İzleme Sistemi'nin ana odak noktası, MCBÜ'nin bilimsel üretkenliği için en uygun karar destek sisteminin iş zekası teknik ve araçlarıyla inşa edilmesidir. Sistemde, farklı amaçlarla oluşturulmuş pek çok gösterge paneli ve rapor bileşeni bulunmakta olup, sistemin kısmi bölümleri örnek ekran görüntüleri halinde paylaşılmakta ve sırasıyla ekran özellikleri açıklanmaktadır.

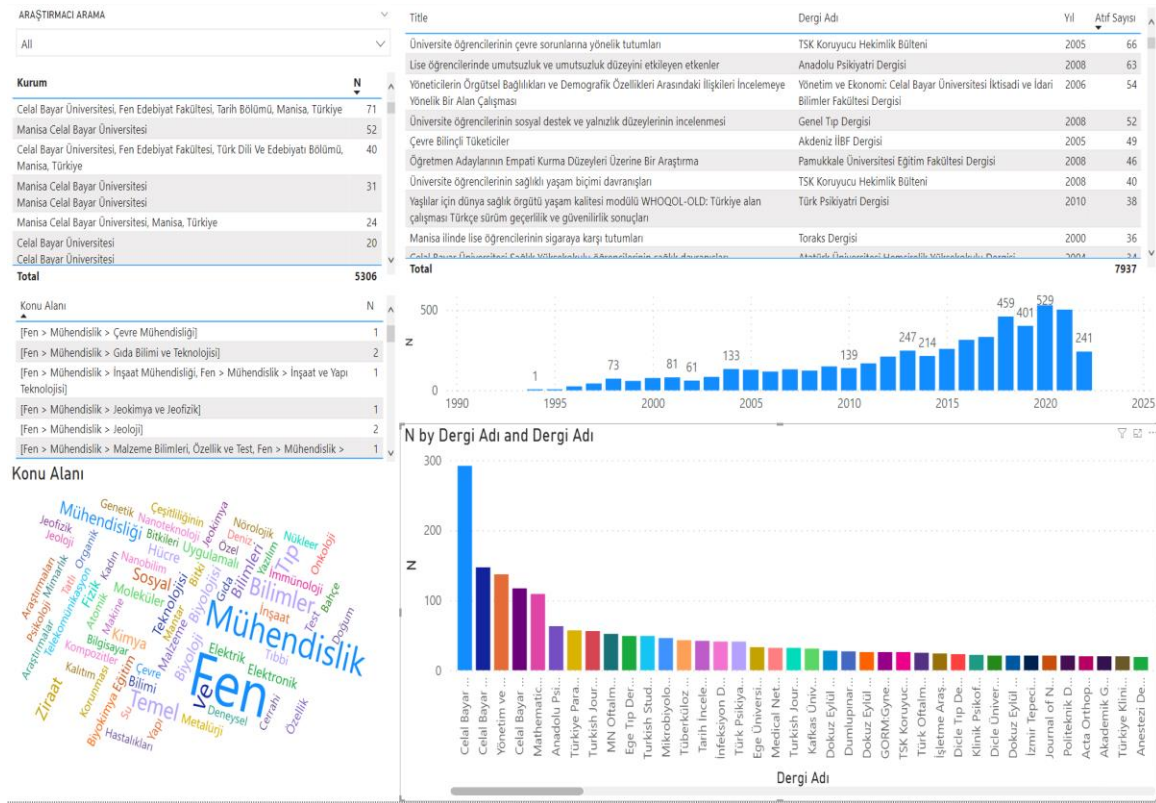

Şekil 4. TR Dizin dokümanları için üretilen genel raporlama ekranı – II (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi seçilmiş)

Şekil 5. TR Dizin dokümanları için üretilen genel raporlama ekranı – II

Şekil 3 ve Şekil 5 TR Dizin adresli dokümanları için üretilen farklı istatistiksel raporları gösterirken, Şekil 4 ve Şekil 6’da aynı gösterge panellerinin belirli bir alana göre süzgeçten geçirilmiş ve alana özelleştirilmiş durumu sergilenmektedir.

Şekil 6. TR Dizin dokümanları için üretilen genel raporlama ekranı – II (mühendislik alanı seçilmiş)

4.3. TR Dizin’deki Dokümanlar Üzerine Genel Değerlendirme-Türkiye Ölçeği

Genelden özele doğru belirlenen bir akışta öncelikle Türkiye ölçeğindeki istatistikler incelenmiştir. TR Dizin üzerinde, Fen (Frekans(f):297.200), Sosyal (f:209.012) ve Proje (f:21.777) veri tabanlarında toplam 515.441 (f:437.026 açık erişim, 31.085 kapalı erişim) dokümana bulunmaktadır. TR Dizin üzerinde yıllar içindeki doküman sayısı yıllar içinde şu şekilde sıralanmıştır; 2022 (f:22.800), 2021 (f:50.058), 2020 (f:52.179), 2019 (f:46.913), 2018 (f:40.619), 2017 (f:34.424), 2016 (f:30.990), 2015 (f:26.097), 2014 (f:23.567), 2013 (f:21.954), 2012 (f:19.446), 2011 (f:16.572), 2010 (f:14.833), 2009 (f:13.542), 2008 (f:12.132), 2007 (f:10.989), 2006 (f:10.169), 2005 (f:9.950), 2004 (f:8.791), 2003 (f:8.241), 2002 (f:7.649), 2001 (f:6.864), 2000 (f:5.841), 1999 (f:5.358), 1998 (f:4.838), 1997 (f:3.614), 1996 (f:2.206), 1995 (f:1.447), 1994 (f:280), 1993 (f:199), 1992 (f:167), 1991 (f:149), 1990 (f:106), 1989 (f:133), 1988 (f:94), 1987 (f:112), 1986 (f:111), 1985 (f:120), 1984 (f:108), 1983 (f:106), 1982 (f:143),

1981 (f:147), 1980 (f:168), 1979 (f:145), 1978 (f:139), 1977 (f:143), 1976 (f:124), 1975 (f:125), 1974 (f:91), 1973 (f:72), 1972 (f:76), 1971 (f:43), 1970 (f:42), 1969 (f:47), 1968 (f:51), 1967 (f:44), 1966 (f:37), 1965 (f:7), 1964 (f:1), 1962 (f:1), 1900 (f:27).

Üretilen dokümanların türlerine göre dağılımı ise sırasıyla, araştırma (f:379.828), olgu sunumu (f:34.679), diğer (f:34.618), derleme (f:29.447), editöre mektup (f:5.362), kitap tanıtımı (f:4.973), çeviri (f:1.621), editöryal (f:1.270), kısa bildiri (f:916), bildiri (f:639), düzeltme (f:123), mektup (f:118), toplantı özetleri (f:70), şeklindedir.

Ülkeler bilimsel kapasitelerinin sınırlarına ulaştıkça küresel ölçekte bilimsel işbirliği ortaya çıkmakta ve aynı doğrultuda bilgi yayılımı artmaktadır (Leydesdorff & Wagner, 2008). Ulusal ve uluslararası düzeyde akademik işbirliği, kurumlar arası bağları teşvik etmekte ve bilim ve endüstriye fayda sağlayan değerlerin oluşumu için elverişli koşullar sağlamaktadır. Chen ve diğerleri (2019) bu durumu, politika yapıcıların ülkeler arasındaki işbirlikçi bağları ortaya çıkarmak için etkili önlemler alması gerektiği noktasında ele almıştır. Dolayısıyla, yükseköğretim kurumlarının sadece kendi bölgelerinden veya ülkelerinden farklı kurumlardaki araştırmacılarla değil, aynı zamanda farklı ülkelerdeki kurumlardan araştırmacılarla da ortak çalışmalar yapılmasında fayda görülmektedir. TR Dizin verileri, bu bakış açısıyla, birlikte yayın yapan yazarların ülkeleri bağlamında değerlendirilmiştir.

Tablo 3'te araştırmacıların ülkeleri listelenmektedir. Tabloda gösterilmeyen ve ortak yazarlık durumu için sadece birer çalışmaya sahip araştırmacıların bulunduğu ülkeler sırasıyla, Liberya, Namibya, Saint Kitts ve Nevis, Saint Vincent ve Grenadinler, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Somali, Suriye, Tacikistan, Trinidad ve Tobago, Uruguay, Vanuatu, Çad şeklindedir. Türkiye'nin en yoğun işbirliği yaptığı ilk on ülke sırasıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (f:2.414), Diğer (f:1.170), Hindistan (f:744), İran (f:523), Amerika Birleşik Devletleri (f:484), Çin (f:339), İngiltere (f:287), Kırgızistan (f:273), İtalya (f:262), Malezya (f:189)'dır. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin TR Dizinindeki çalışmalarda ortak çalışma kültüründe yine ön plana çıktığı görülmektedir. Fakat WoS veya Scopus genel listelerinden farklı olarak burada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, İran, Kırgızistan, İtalya ve Malezya gibi ülkelerin listeye girmiş olmasıdır. Aslında Türkiye'nin özellikle TR Dizin indeksinin niteliğini ve uluslararası prestijini artırıcı eylemler içine girmesinde oldukça fayda görülmektedir. Bu sayede uluslararası itibarın artacağı düşünülmektedir.

Tablo 3. TR Dizin tüm yıllardaki üretilen yayınlardaki araştırmacıların ülkeleri

#	Ülke	F	#	Ülke	f	#	Ülke	f	#	Ülke	F
1	Türkiye	482.441	31	Romanya	63	61	Çek Cumhuriyeti	23	91	Litvanya	6
2	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	2.414	32	Yunanistan	63	62	Ürdün	23	92	Tanzanya	6
3	Diğer	1.170	33	Brezilya	60	63	Birleşik Arap Emirlikleri	21	93	Libya	5
4	Hindistan	744	34	Tayland	59	64	İsrail	21	94	Malta	5
5	İran	523	35	Polonya	58	65	Kenya	20	95	Sri Lanka	5
6	Amerika Birleşik Devletleri	484	36	Katar	55	66	Ukrayna		96	Belize	4
7	Çin	339	37	Nijerya	51	67	Filipinler	19	97	Panama	4
8	İngiltere	287	38	Belçika	50	68	Kamerun		98	Fas	3
9	Kırgızistan	273	39	Vietnam	49	69	Filistin	18	99	Fiji	3
10	İtalya	262	40	Hollanda	47	70	Meksika	18	100	Karadağ	3
11	Malezya	189	41	Srbistan	43	71	Gana	16	101	Mali	3
12	Pakistan	173	42	Burkina Faso	41	72	Umman	16	102	Moldova	3
13	Almanya	172	43	Etiyopya	37	73	Kolombiya	15	103	Peru	3
14	Nijer	165	44	Güney Kore	37	74	Kosova	15	104	Tuvalu	3
15	Mısır	118	45	Macaristan	37	75	Ekvator Ginesi	13	105	Uganda	3
16	Azerbaycan	117	46	İsviçre	37	76	Gürcistan	12	106	Venezuela	3
17	Endonezya	104	47	Bulgaristan	36	77	Rusya	12	107	Yemen	3
18	İrak	102	48	Güney Afrika Cumhuriyeti	35	78	Singapur	12	108	Botsvana	2
19	Japonya	98	49	Portekiz	33	79	Slovakya		109	Kuveyt	2
20	Beyaz Rusya	96	50	İsveç	31	80	Afganistan	11	110	Moğolistan	2
21	Kazakistan	96	51	Benin	29	81	Makedonya Cumhuriyeti	11	111	Myanmar	2
22	Suudi Arabistan	89	52	Hırvatistan	29	82	İrlanda	11	112	Ruanda	2
23	Avustralya	88	53	Özbekistan	28	83	Lübnan	10	113	Türkmenistan	2
24	Cezayir	82	54	Finlandiya	27	84	Güney Sudan	8	114	Zimbabve	2
25	Bosna-Hersek	75	55	Arnavutluk	26	85	Yeni Zelanda	8	115	Arjantin	1
26	Fransa	70	56	Avusturya	26	86	Şili		116	Bahreyn	1
27	İspanya	70	57	Tunus	26	87	Norveç	7	117	Barbados	1
28	Kıbrıs Cumhuriyeti	69	58	Danimarka	24	88	Slovenya	7	118	Dominik Cumhuriyeti	1
29	Kanada	67	59	Nepal	24	89	Estonya	7	119	Ekvador	1
30	Bangladeş	65	60	Tayvan	23	90	Kongo	6	120	Liberya	1

Ayrıca, ilgili dokümanların üretildiği diller ise şu şekilde sıralanmaktadır; Türkçe (f:387.114), İngilizce (f:125.379), Diğer (f:1.396), Almanca (f:636), Arapça (f:458), Fransızca (f:360), Rusça (f:80), İtalyanca (f:7), İspanyolca (f:5), şeklindedir. Tablo 4’de TR Dizinde üretilen yayınların araştırmacılarının şehirleri verilmiştir. İlk beş şehir Ankara, İstanbul, Düzce, İzmir ve Konya olarak sıralanmaktadır. Burada Ankara’nın 196.953 kişi ile birinci sırada olması ve belirgin şekilde diğer şehirlerden ayrılması söz konusudur. Ankara’nın ön plana çıkma nedeni Tablo 5’te görüldüğü gibi, TR Dizin’e kamu kurumlarının olan yoğun ilgisidir. Ankara’da özellikle bakanlıklarda çalışan bürokrat kesimin veya diğer alan uzmanlarının akademik çalışmalara ilgisi, yüksek lisans ve doktora süreçlerinde gerçekleştirdikleri bilimsel çıktıların ulusal dergilerde yerini alması bu bulgunun nedenlerinden biri olarak düşünülebilir.

Tablo 4. TR Dizinde üretilen yayınlardaki araştırmacıların şehirleri

#	Şehir	f	#	Şehir	f	#	Şehir	f	#	Şehir	F
1	Ankara	196.953	22	Denizli	6.051	43	Tekirdağ	2.635	64	Siirt	1.307
2	İstanbul	79.223	23	Mersin	5.771	44	Kırşehir	2.596	65	Muş	1.183
3	Düzce	56.393	24	Sivas	5.767	45	Niğde	2.506	66	Bilecik	1.155
4	İzmir	33.363	25	Manisa	5.438	46	Burdur	2.505	67	Artvin	1.154
5	Konya	16.431	26	Çanakkale	5.372	47	Giresun	2.482	68	Sinop	1.129
6	Erzurum	12.413	27	Gaziantep	5.285	48	Kastamonu	2.321	69	Osmaniye	1.120
7	Eskişehir	11.237	28	Bolu	4.781	49	Aksaray	2.286	70	Mardin	1.100
8	Antalya	10.768	29	Afyonkarahisar	4.775	50	Karabük	2.266	71	Kilis	1.047
9	Adana	10.193	30	Tokat	4.536	51	Ordu	2.245	72	Ağrı	974
10	Bursa	9.991	31	Kahramanmaraş	4.524	52	Adıyaman	2.190	73	Bitlis	930
11	Kayseri	9.027	32	Edirne	4.515	53	Erzincan	2.138	74	Bayburt	904
12	Samsun	8.856	33	Hatay	4.472	54	Nevşehir	2.018	75	Yalova	900
13	Isparta	8.734	34	Şanlıurfa	4.446	55	Çorum	1.991	76	Batman	870
14	Elazığ	8.154	35	Kırıkkale	4.083	56	Uşak	1.905	77	Tunceli	828
15	Trabzon	7.749	36	Balıkesir	4.065	57	Gümüşhane	1.727	78	Iğdır	813
16	Malatya	7.081	37	Muğla	3.914	58	Bartın	1.655	79	Ardahan	603
17	Van	6.724	38	Zonguldak	3.462	59	Bingöl	1.507	80	Şırnak	588
18	Kocaeli	6.693	39	Kütahya	3.441	60	Çankırı	1.502	81	Hakkâri	493
19	Sakarya	6.230	40	Kars	3.399	61	Karaman	1.469	82	Diğer	11
20	Diyarbakır	6.147	41	Yozgat	2.911	62	Kırklareli	1.344	83		
21	Aydın	6.083	42	Rize	2.788	63	Amasya	1.315	84		

Bir başka bulgu, Güney Doğu ve Doğu illerimizin TR Dizin dergilerdeki durumudur. Elbette bu şehirlerdeki yükseköğretim kurumları çok daha küçük veya az sayıda akademisyene sahiptir. Fakat Batman (f:870), Tunceli (f:828), Iğdır (f:813), Ardahan (f:603), Şırnak (f:588), Hakkâri (f:493), şeklindedir. Tunceli’de Munzur üniversitesi 22 Mayıs 2008 tarihinde, Ardahan’da Ardahan Üniversitesi 22 Mayıs 2008 tarihinde, Batman’da Batman Üniversitesi 28 Mayıs 2007 tarihinde, Iğdır’da Iğdır Üniversitesi 22 Mayıs 2008 tarihinde, Şırnak’da Şırnak Üniversitesi 22 Mayıs 2008 tarihinde, Hakkâri’de Hakkâri Üniversitesi 2008 yılında kurulmuştur. Sondan ilk beş sırada yer alan bu üniversitelerimizin bilimsel üretkenlik kapsamında gelişime açık alanları için ivedi çözümler geliştirmesi önerilmektedir.

Siirt, Muş, Artvin, Mardin, Ağrı ve Kilis diğer sıralamada altlarda kalan şehirlerimizdir. Üretkenlik açısından görece olarak geride kalan Çankırı, Bartın, Amasya, Bilecik, Artvin, Sinop, Osmaniye ve Yalova dikkat çeken diğer şehirlerimizdir. İlgili şehirlerde üniversite olmayabilir veya üniversitelerin yeni açılması söz konusu olabilir. Örneğin çalışmanın odak noktasında yer alan ve Manisa şehrinin tek üniversitesi olan MCBÜ’nin 25. sırada yer alması düşündürücüdür.

Tablo 5’te TR Dizin üzerindeki doküman varlığı açısından en üretken ilk elli kurum ifade edilmiştir. TR Dizin’de çalışmalara binin üzerinde kurumun katkı sunduğu görülmüştür.

Tablo 5. Tüm yıllar içinde TR Dizinde en fazla yayını bulunan kurumlar

#	Kurum	F	#	Kurum	F
1	Milli Eğitim Bakanlığı	59.819	26	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	5.929
2	Sağlık Bakanlığı	49.172	27	Başkent Üniversitesi	5.909
3	Yabancı Kurumlar	43.716	28	İstanbul Teknik Üniversitesi	5.832
4	Ankara Üniversitesi	23.439	29	Dicle Üniversitesi	5.821
5	İstanbul Üniversitesi	19.720	30	Sakarya Üniversitesi	5.763
6	Gazi Üniversitesi	17.314	31	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	5.676
7	Hacettepe Üniversitesi	16.718	32	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	5.610
8	Ege Üniversitesi	14.857	33	Tarım Ve Orman Bakanlığı	5.316
9	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	14.053	34	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi	5.310
10	Atatürk Üniversitesi	11.733	35	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	5.305
11	Selçuk Üniversitesi	10.894	36	Anadolu Üniversitesi	5.175
12	Dokuz Eylül Üniversitesi	10.879	37	Kocaeli Üniversitesi	5.165
13	Marmara Üniversitesi	9.375	38	Mersin Üniversitesi	5.134
14	Çukurova Üniversitesi	9.227	39	Tanımlanmamış Kurum	4.812
15	Bursa Uludağ Üniversitesi	9.031	40	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	4.738
16	Akdeniz Üniversitesi	8.866	41	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	4.731
17	Kurum Yok	8.732	42	Necmettin Erbakan Üniversitesi	4.545
18	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	8.309	43	Trakya Üniversitesi	4.484
19	Erciyes Üniversitesi	8.204	44	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	4.409
20	Fırat Üniversitesi	7.981	45	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	4.364
21	Süleyman Demirel Üniversitesi	7.938	46	Gaziantep Üniversitesi	4.332
22	Karadeniz Teknik Üniversitesi	6.795	47	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	5.929
23	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	6.575	48	Başkent Üniversitesi	5.909
24	İnönü Üniversitesi	6.278	49	İstanbul Teknik Üniversitesi	5.832
25	Pamukkale Üniversitesi	5.947	50	Dicle Üniversitesi	5.821

Genel olarak birim isimlerinde pek çok kurum için benzer problem tekrar ortaya çıkmıştır. 53. sıradaki Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (f:3.654) ve 107.sıradaki Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi (f:1.090) buna güzel bir örnektir. Aslında ikisi de aynı kurum altında hizmet vermektedir. Benzer durum aşağıda WoS ve Scopus üzerinde de görülmüştür. Örneğin Ege Üniversitesi ve Manisa Celal Bayar Üniversiteleri'nde Tıp Fakültesi ve üniversite iki farklı kurum olarak listelenmektedir. Bu durum, makro ölçekte yapılan değerlendirmeleri olumsuz etkileme potansiyeline ve riskine sahiptir.

Yanlış yazılan kurum isimleri ile burada da karşılaşılmaktadır. 198.sıradaki İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi (f:333) ve 199. sıradaki İzmir Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi (f:329), bu durum için verilebilecek diğer örneklerdir.

4.4. TR Dizin Üzerindeki MCBÜ Dokümanlarının Genel Değerlendirilmesi

TR Dizin üzerinde MCBÜ'den araştırmacılara ait yıllar içinde üretilen 5.306 dokümana ulaşılmıştır. Yıllar içinde ilgili dokümanların; 2022 (f:241), 2021 (f:502), 2020 (f:529), 2019 (f:401), 2018 (f:459), 2017 (f:332), 2016 (f:314), 2015 (f:258), 2014 (f:214), 2013 (f:247), 2012

(f:210), 2011 (f:168), 2010 (f:139), 2009 (f:149), 2008 (f:123), 2007 (f:131), 2006 (f:117), 2005 (f:128), 2004 (f:133), 2003 (f:84), 2002 (f:61), 2001 (f:81), 2000 (f:77), 1999 (f:59), 1998 (f:73), 1997 (f:43), 1996 (f:25), 1995 (f:7), 1994 (f:1), şeklindedir. İlgili dokümanların üretildiği diller yoğunluk sırasına göre; Türkçe (f:4.168), İngilizce (f:1.125), Diğer diller (f:12), Almanca (f:1), şeklindedir. İlgili dokümanlarının büyük bölümü açık erişimdir (Açık: 4.658, Kapalı:289). Çalışmaların yer aldığı veri tabanlarında bulunan yayın sayıları sırasıyla; Fen (f:3.365), Sosyal (f:2.060), Proje (f:88), şeklindedir.

Üretilen dokümanların türleri ise yoğunluk sırasına göre; araştırma (f:4.105), diğer (f:403), olgu sunumu (f:335), derleme (f:304), kitap tanıtımı (f:25), editöre mektup (f:19), çeviri (f:8), kısa bildiri (f:7), bildiri (f:4), düzeltme (f:3), editöryal (f:3), mektup (f:2), şeklindedir. Araştırma makaleleri çalışmaların %77,36'lık bir kısmına karşılık gelmektedir.

MCBÜ'ndeki araştırmacıların en yoğun işbirliği yaptığı ülkeler sırasıyla; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (f:19), Kırgızistan (f:3), Amerika Birleşik Devletleri (f:2), Bosna-Hersek (f:2), Kıbrıs Cumhuriyeti (f:2), İngiltere (f:2), Almanya (f:1), Brezilya (f:1), Fransa (f:1), Kolombiya (f:1), Yunanistan (f:1), İran (f:1), şeklindedir. Kurumun TR Dizin üzerindeki yayınlarında uluslararası işbirliklerinin az olduğu az sayıda işbirliğinin mevcut olduğu görülmektedir. Kurumun sırası ile en çok Milli Eğitim Bakanlığı, Ege Üniversitesi, Sağlık Bakanlığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi ile işbirliğinde olduğu Tablo 6'da görülmektedir.

Kurumda en üretken ilk on araştırmacı yoğunluk sırasına göre (Tablo 7); Ahmet Özbilgin (f:51), Beril Özbakkaloğlu (f:49), Ömer Aydemir (f:49), Ömer Aydemir (f:48), Pınar Çelik (f:46), Arzu Yorgancıoğlu (f:39), Emin Kurt (f:38), Hasan Yüksel (f:38), Süheyla Sürücüoğlu (f:37), İbrahim Çavuş (f:34), şeklindedir. Dikkat çekici hususlardan bir diğer nokta Ömer Aydemir adında iki hesabın olmasıdır. Dolayısıyla DergiPark sisteminde kullanıcıların farklı hesaplar ile yayın bilgileri yer alabilmekte, aslında belirli bir zaman sonra bu durum kurum veya araştırmacı için eksik bilgilerin toplanmasına, kurumun bilimsel üretkenliğinin akranlarına göre geri kalmasına bile sebep olabilecek, aynı kurum isimleri gibi ulusal ölçekte kronik ve ivedi çözülmesi gereken bir diğer husustur. Bunun kullanıcı şifresini unutması yanında, evlilik veya boşanma gibi nedenler ile isim değişikliği gibi pek çok farklı nedeni olabilmektedir.

Tablo 6. TR Dizinde kurum ile en fazla işbirliğine girmiş kurumlar

#	Kurum	f	#	Kurum	f
1	Milli Eğitim Bakanlığı	522	26	Uşak Üniversitesi	28
2	Ege Üniversitesi	467	27	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	27
3	Sağlık Bakanlığı	433	28	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	27
4	Dokuz Eylül Üniversitesi	252	29	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	27
5	Yabancı Kurumlar	112	30	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	27
6	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	101	31	Dicle Üniversitesi	26
7	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	85	32	İzmir Üniversitesi	26
8	Gazi Üniversitesi	76	33	Balıkesir Üniversitesi	25
9	Ankara Üniversitesi	68	34	Karadeniz Teknik Üniversitesi	25
10	İstanbul Üniversitesi	59	35	Sakarya Üniversitesi	25
11	Hacettepe Üniversitesi	57	36	İnönü Üniversitesi	25
12	Marmara Üniversitesi	54	37	Fırat Üniversitesi	24
13	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	54	38	Manisa Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hastanesi	24
14	Pamukkale Üniversitesi	51	39	Trakya Üniversitesi	24
15	Akdeniz Üniversitesi	47	40	İzmir Tepecik Eğitim Ve Araştırma Hastanesi	24
16	Bilinmeyen Kurum/Kurum Yok/ Tanımlanmamış	98	41	Başkent Üniversitesi	21
17	Özel Kuruluş	40	42	Çukurova Üniversitesi	21
18	Kocaeli Üniversitesi	38	43	Atatürk Üniversitesi	19
19	Süleyman Demirel Üniversitesi	37	44	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	19
20	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	35	45	Selçuk Üniversitesi	19
21	Bursa Uludağ Üniversitesi	33	46	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	18
22	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	31	47	Tarım Ve Orman Bakanlığı	18
23	Mersin Üniversitesi	30	48	Kırıkkale Üniversitesi	17
24	Erciyes Üniversitesi	29	49	Necmettin Erbakan Üniversitesi	16
25	Gaziantep Üniversitesi	28	50	Yozgat Bozok Üniversitesi	16

Bilindiği üzere her birim veya fakülte kendi yayın dinamiklerine sahiptir. Çünkü fakülteler veya bölümlerin alandaki dergi sayıları ve bu dergilerin bulunduğu indeksleri düzeyi alan araştırmacıların bilimsel üretkenliğine etki edebilmektedir. Ayrıca, dergi çeşitliliği ve kapasitesi alanlara göre değişkenlik göstermektedir. Atama ve yükseltme kriterleri de yayın dinamiklerini tetikleyen bir etmendir. Bu dinamiklerin etkileriyle birlikte, Tablo 7 TR Dizinde en çok yayın üreten araştırmacıları listelemektedir. Örneğin birinci sıradaki Prof.Dr. Ahmet Özbilgin Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalında, ikinci sıradaki Prof.Dr. Beril Özbakkaloğlu Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalında görev yapmakta, üçüncü sırada yer alan Prof.Dr. Ömer Aydemir yine tıp fakültesinde Psikiyatri Anabilim Dalında görev yaptığı görülmektedir.

Kurumun yayınlarını en yoğun yayınladığı dergiler sırasıyla (Tablo 8); Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (f:292), Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi (f:147), Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (f:137), Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi (f:117), Mathematical and Computational Applications (f:109), Anadolu Psikiyatri Dergisi (f:63), Türkiye Parazitoloji Dergisi (f:57), Turkish Journal of Medical Sciences (f:56), MN Oftalmoloji (f:52), Ege Tıp Dergisi (f:49), şeklindedir.

Genel olarak ilk sırada tıp dergilerinin ve sosyal bilimler alanındaki dergilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Asında tıp alanındaki dergilerin her alanda ön plana çıkması alandaki araştırmacıların diğer alanlardan farklı dinamiklere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca doğaldır ki üretkenlik bağlamında daha yüksek bir motivasyona sahip olduklarını da ayrıca gösterdiği ifade edilebilir. Ayrıca daha önce WoS ve Scopus dergilerinde mühendislik alanındaki yayın performansı ile ön plana çıkan alan araştırmacıları, TR Dizin'e gelindiğinde üst sıralardaki konumlarını ve performanslarını sosyal bilimler alanındaki araştırmacılara bıraktıkları ifade edilebilir. Buradan, sosyal bilimler alanındaki araştırmacıların daha çok ulusal dergilere yöneldiği çıkarımı yapılabilir. Bunun arkasındaki nedenler bilimsel olarak ortaya konulmalıdır. Kurumun en yoğun yayın yaptığı dergilerin TR Dizin üzerinde kurum adresli yayınlar olduğu görülmüştür ve bu durum kurum yayıncılığı açısından da ilginç bir bulgu olarak ifade edilebilir. Çünkü yayın faaliyetlerinde aynı kurumdaki dergilerde yoğun olarak aynı kurumdan araştırmacıların yayın faaliyetlerini yürütmesi farklı etmenleri tartışmaya açmaktadır.

Tablo 7. TR Dizinde en üreken araştırmacılar (minimum 15 doküman)

#	Araştırmacı	f	#	Araştırmacı	N	#	Araştırmacı	f	#	Araştırmacı	f
1	Ahmet Özbilgin	51	24	Özcan Kayıkçıoğlu	27	47	Muzaffer Polat	19	70	Hatice Mavioğlu	16
2	Beril Özbakkaloğlu	49	25	Hüseyin Mayalı	26	48	Adem Ceyhan	18	71	Kamer Gündüz	16
3	Ömer Aydemir	49	26	Cenap Güler	25	49	Ali Rıza Kandiloğlu	18	72	Sezai Taşkın	16
4	Ömer Aydemir	48	27	Hafize Seda Vatansever	24	50	Artuner Deveci	18	73	Semra Oruç	16
5	Pınar Çelik	46	28	Cihan Göktan	23	51	Emel Yılmaz	18	74	Yıldız Uyar	16
6	Arzu Yorgancıoğlu	39	29	İsmet Topçu	23	52	Gamze Göksel	18	75	İbrahim Tuğlu	16
7	Emin Kurt	38	30	Ahmet Özbilgin	22	53	Ayhan Söğüt	17	76	Betül Ersoy	15
8	Hasan Yüksel	38	31	Sinem Akçalı	22	54	Beyhan Cengiz Özyurt	17	77	Bilal Gümüş	15
9	Süheyla Sürücüoğlu	37	32	Sinan Anlaş	22	55	Bekir Sami Uyanık	17	78	Can Taneli	15
10	İbrahim Çavuş	34	33	Şenol Coşkun	22	56	Cüneyt Temiz	17	79	Fatma Şaşmaz Ören	15
11	Erhan Eser	33	34	Ali Onağ	21	57	Kenan Değerli	17	80	Hikmet Yılmaz	15
12	Hakan Yüceyar	33	35	Deniz Selçuki	21	58	Melek Sakarya	17	81	Hörü Gazi	15
13	Semin Ayhan	33	36	Erol Mir	21	59	Nesrin Şen Celasin	17	82	Mehmet Sezer	15
14	Güvenir Okcu	32	37	Hakan Baydur	21	60	Oktay Üçer	17	83	Pelin Ertan	15
15	Mehmet Selçuki	32	38	E. Oryal Taşkın	20	61	S. Sami İlker (17)	17	84	Seda Vatansever	15
16	Özge Yılmaz	31	39	Faik Koyuncu	20	62	Serdar Tarhan	17	85	Selman Laçın	15
17	Murat Saruç	30	40	Fatma Taneli	20	63	Talha Müezzinoğlu	17	86	Sibel Selim	15
18	Saliha Altuparmak	29	41	Hasan Yüksel	20	64	Tamer Şanlıdağ	17	87	Talat Tavlı	15
19	Özcan Rasim Kayıkçıoğlu	29	42	Hüseyin S. Yercan	20	65	Aydın İşisağ	16	88	Özgür Kurt	15
20	Gönül Dinç	28	43	Nalan Neşe	20	66	Buğra Yıldırım	16	89	İsmet Topçu	15
21	Emre Yanikkerem	27	44	Cüneyt Günşar	19	67	Dilek Özmen	16	90	İlginç Yorulmaz	15
22	Erhun Kasırga	27	45	Kemal Özbilgin	19	68	Faruk Öztürk	16			
23	Erol Özmen	27	46	Mehmet Pakdemirli	19	69	Görkem Eskiizmir	16			

Tablo 8. TR Dizinde kurum yayınlarının en fazla yayınlandığı dergiler

#	Kurum	f	#	Kurum	f
1	Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	292	26	Türk Oftalmoloji Dergisi	25
2	Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi	147	27	İşletme Araştırmaları Dergisi	24
3	Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	137	28	Dicle Tıp Dergisi	23
4	Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi	117	29	Klinik Psikofarmakoloji Bülteni	22
5	Mathematical and Computational Applications	109	30	Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi	21
6	Anadolu Psikiyatri Dergisi	63	31	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi	21
7	Türkiye Parazitoloji Dergisi	57	32	Journal of Neurological Sciences (Turkish)	21
8	Turkish Journal of Medical Sciences	56	33	Politeknik Dergisi	21
9	MN Oftalmoloji	52	34	İzmir Tepecik Eğitim Hastanesi Dergisi	21
10	Ege Tıp Dergisi	49	35	Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica	20
11	Turkish Studies (Elektronik)	49	36	Akademik Gıda	20
12	Mikrobiyoloji Bülteni	46	37	Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi	20
13	Tüberküloz ve Toraks	43	38	Anestezi Dergisi	19
14	Tarih İncelemeleri Dergisi	42	39	Retina-Vitreus	19
15	Türk Psikiyatri Dergisi	41	40	Turkish Journal of Botany	19
16	İnfeksiyon Dergisi	41	41	Anadolu Kardiyoloji Dergisi	18
17	Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi	33	42	Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi	18
18	Medical Network Klinik Bilimler ve Doktor	32	43	Muhasebe ve Finansman Dergisi	18
19	Turkish Journal of Gastroenterology	32	44	Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi	18
20	Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi	31	45	Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	18
21	Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi	28	46	Turkish Journal of Electrical Engineering and Computer Sciences	18
22	Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	27	47	Türk Geriatri Dergisi	18
23	Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	26	48	Türkiye Entomoloji Dergisi	18
24	GORM:Gynecology Obstetrics & Reproductive Medicine	26	49	Yeni Türk Edebiyatı: Hakemli Altı Aylık İnceleme Dergisi	18
25	TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni	26	50	İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi	18

TR Dizin üzerinde en yoğun atıf alan makaleler Tablo 9’da üzerinde listelenmektedir. İlgili makalelerin daha çok; TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, Anadolu Psikiyatri Dergisi, Türk Psikiyatri Dergisi, Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi olduğu gözlenmektedir.

Tablo 9. TR Dizinde kurum yayınlarının en fazla yayınlandığı dergiler

#	Başlık	Dergi	Araştırmacı(lar)	Yıl	Atf
1	Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları	TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni	Özmen, D., Çetinkaya, Ç. A., & Nehir, S.	2005	66
2	Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk Ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler	Anadolu Psikiyatri Dergisi	Ozmen, D., Dundar, P. E., Cetinkaya, A. C., Taskin, O., & Ozmen, E.	2008	63
3	Yöneticilerin Örgütsel Bağlılıkları Ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkileri İncelemeye Yönelik Bir Alan Çalışması	Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	Özkaya, M. O., Kocakoç, İ. D., & Karaa, E.	2006	54
4	Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek Ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi	Genel Tıp Dergisi	Yılmaz, E., Yılmaz, E., & Karaca, F.	2008	52
5	Çevre Bilinçli Tüketiciler	Akdeniz İİBF Dergisi	Canan, A. Y., & Ecevit, Z.	2005	49
6	Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi	Pala, A.	2008	46
7	Üniversite Öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları	TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni	Karadeniz, G., Uçum, E. Y., Dedeli, Ö., & Karaağaç, Ö.	2008	40
8	Yaşlılar İçin Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Modülü WHOQOL-OLD: Türkiye Alan Çalışması Türkçe Sürüm Geçerlilik Ve Güvenilirlik Sonuçları	Türk Psikiyatri Dergisi	Eser, S., Saatli, G., Eser, E., Baydur, H., & Fıdaner, C.	2010	38
9	Manisa İlinde Lise Öğrencilerinin Sigaraya Karşı Tutumları	Toraks Dergisi	Çelik, P., Esen, A., Yorgancıoğlu, A., Şen, F. S., & Topçu, F.	2000	36
10	Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Sağlık Davranışları	Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi	Özbaşaran, F., Çetinkaya, Ç. A., & Güngör, N.	2004	34
11	Sağlık Anksiyetesi Ölçeği'nin Türkçe İçin Güvenilirlik Ve Geçerlilik Çalışması	Nöropsikiyatri Arşivi	Aydemir, Ö., Kirpınar, I., Sati, T., Uykur, B., & Cengiz, C.	2013	34
12	Manisa Huzurevlerinde Kalan Yaşlılarda Depresyon Belirtilerinin Yaygınlığı Ve İlişkili Risk Etkenleri	Türk Psikiyatri Dergisi	Demet, M. M., Taşkin, E. O., Deniz, F., Karaca, N., & İçelli, İ.	2002	32
13	Vergi Aflarının Vergi Mükelleflerinin Tutum Ve Davranışları Üzerindeki Etkisi	Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	Çetin, G.	2007	31
14	Çocuklar İçin Genel Amaçlı Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Ölçeği (Kid-KINDL) Türkçe Sürümünün Psikometrik Özellikleri	Türk Psikiyatri Dergisi	Eser, E., Yüksel, H., Baydur, H., Erhart, M., Saatli, G., Özyurt, B. C., ... & Ravens-Sieberer, U.	2008	30
15	Stres Düzeylerinin Çalışanların İş Doyumu Üzerine Etkisi Celal Bayar Üniversitesi Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Araştırma	Yönetim Ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	Özkaya, M. O., Yakin, V., & Ekinci, T.	2008	30

Örneğin Türk Psikiyatri Dergisi'nde farklı dönemlerde yayınlanan en yoğun atıf alan ilk otuz makale içinde altı makaleye ulaşılmıştır. Türk Psikiyatri Dergisi; SSCI, PubMed/Medline,

Psycyh-Info ve Türk Tıp Dizininde yer almaktadır. Kurum araştırmacılarının her ne kadar TR Dizininde bir makale taransa da SSCI, Scopus veya farklı diiznler tarafından da taranmasını o makalenin daha fazla atıf alabilmesi için bir artı değer olduğu unutulmamalıdır.

5. TARTIşMA

Dergipark platformu incelendiğinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nin yayıncısı olduğu yedi adet dergi bulunduğu görölmektedir. Bu dergiler; CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi'dir. Dergileri tarandıkları dizinler bakımından değerlendirdiğimizde CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi ve Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi'nin TR-Dizin tarafından tarandığı diğerlerinin ise üst düzey bir dizin tarafından taranmadığı görölmektedir. Dergilerden en kısa süredir yayında olanın bu makalenin kaleme alındığı sırada sekiz yıldır, en uzun süredir yayında olanın ise 28 yıldır yayın hayatına devam etmektedir. Dergilerin yeterince uzun süredir yayında olması ve sayı atlamadan aralıksız olarak yayın hayatına devam ediyor olması önemli bir durumdur. Ayrıca yayıncı bakımından da bir üniversite tarafından yayınlanıyor olmaları uluslararası anlamda olumlu diyebileceğimiz bir durumdur. Kurumsal bir yayıncı tarafından yayınlanan ve dahası bir üniversite tarafından yayınlanıyor olması akademik dergiler için büyük bir avantajdır. Mizanpaj, dizgi ve diğer idari işlemler de bu kurumsal yapının gücü ve etkisi görülebilmekte ve bu durum sürdürülebilirlik açısından da büyük katkılar sunmaktadır.

TR Dizin ulusal bir dizin olma özelliği ile hakemlik süreçlerini ve belli kalite kriterlerini sağlayan dergileri bir süre takip ederek değerlendirmekte ve yapılan değerlendirmeler neticesinde ise dergileri dizine kabul etmektedir. TR Dizin, çoğu zaman atıf, etki değeri ve uluslararası tanınırlıktan çok idari süreçlerin yürütülmesindeki kalite ve etik ilkelere riayet konusuna odaklanmıştır denilebilir. Günün gerekleri bu durumu doğurmuş olabileceği aşikardır. Özellikle yağmacı ve değerlendirme süreçlerini sağlıklı yürütmeyen dergiler nedeni ile TR Dizin ciddi bir denetim de yapmaktadır. Yayınlanan ve reddedilen makaleler için süreç raporu ve hakem raporlarını isteyen bir dizindir. Üst düzey birçok dizin dahi bu raporları istememektedir. Öte yandan bahsettiğimiz üzere TR Dizin için atıf ve etki değeri gibi kriterler

halihazırda değerlendirmede ön planda tutulmamaktadır. İleride bu dizinin de atıf sayısı, atıf kalitesi, uluslararası yazar, hakem, kurul çeşitliliği, etki faktörü vb. konuları da değerlendirmeye alarak uluslararası kaliteli bir dizine evrilmesi gerektiğini değerlendirmekteyiz.

Ayrıca DergiPark sistemi içinde barındırdığı pek çok dergi ile muazzam bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile bölgesel işbirliği, uluslararası akademik işbirliği için Türkiye’den araştırmacılar için muazzam ve ücretsiz bir yayın platformu bulunmaktadır. Bilimsel işbirliğine dönük, editör kurullarına davet, ortak dergi sahipliği, ortak editör kurulları, ortak alan çalışmaları ve bölgesel kalkınma misyonlu bu yayın faaliyetleri güçlendirilebilir.

TR Dizin yayınlarda görülen önemli noktalardan birisi; Millî Eğitim Bakanlığı (f:59.819), Sağlık Bakanlığı (f:49.172), Yabancı Kurumların (f:43.716), Türkiye’deki bazı yükseköğretim kurumlarının önünde olmasıdır. Bu oldukça ilginç bir durumdur. Bunun nedeni sorgulanması gereken bir husustur. İlgili kurumların bilime katkısı tartışılmaz takdir edilmesi gereken bir husustur. Fakat yükseköğretim kurumlarının önüne geçmesinin nedenselliği farklı çalışmaların konusu olabilecek niteliktedir.

Kurumun sosyal bilimler alanındaki yayın varlıkları özellikle Scopus ve WoS üzerinde diğer alanlara göre az olduğu görülmüştür. Bilimsel alanların yöntemsel farklılıklarının yanı sıra, fen, mühendislik ve tıp alanlarında WoS ve Scopus üzerinde bulunan bilimsel varlıkların fazlalığının nedeni olarak, üniversitelerin ve üniversiteler arası kurulun koymuş olduğu atama ölçütlerinin etkili olduğu ifade edilebilir. Ayrıca fen, mühendislik ve tıp alanında yayın yapan WoS ve Scopus üzerindeki dergilerin sayısının, sosyal bilimler alanındaki dergilere göre fazla olması, çalışmaların yayınlanma aşamasında değerlendirilecek seçenek sayısını düşüren bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Ordorika ve Lloyd (2015)’ın da belirttiği gibi sıralama sistemlerinde WoS ve Scopus platformlarında yer alan yayınlar kurumlara akranlarına göre ön sıraya taşımaktadır. Ayrıca bu sistemler içinde sadece yayın sayısı olarak değil, atıf sayısı olarak da yer almaları önem arz etmektedir. Dolayısı ile buralarda kurumun doğru stratejiler yürütmesi, bilimsel üretkenliği ve makale sayısını artırması, ulusal ve uluslararası sıralama sistemlerinde kurumu ön sıralara getirecektir.

Yapılan Türkiye analizlerinde, sosyal bilimler ve sanat-kültür alanındaki çalışmalarda Türkiye adresli çalışmalarda önemli bir eksiklik görülmüştür. Küresel olarak ilgili literatürde WoS doküman varlığı konusunda bir problem olduğu berlirgin bir gerçektir. Bu gerçeklik

içinde dergi faaliyetleri, kongre etkinliklerinin azlığı örnek verilebilir. Fakat, sosyal bilimler alanında (SSCI) ve sanat-kültür alanları (AHCI) başta olmak üzere daha stratejik gidilmesinde fayda görülmektedir. Bu öneri tüm üniversitelerimiz için geçerlidir. Aslında bu durum küresel bir problemdir. Türkiye ve diğer ülkeler için bilimsel üretkenlikte kısıt gibi görünen alan doğru yaklaşımla fırsata dönüştürülebilir. Erdem (2005), yükseköğretim kurumlarının eksiklerini gidermeye ve Türk bilim tarihine katkı sağlayan çalışmaların her açıdan desteklenmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, devletler tarafından sektörün büyümesi ve genç nüfus dinamiklerinden daha fazla faydalanabilmesi adına pek çok adım atılmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ve genç nüfusa sahip ülkeler için yazılım sektörü dahil pek çok alanda önemli fırsatlara sahiptir (Damar, 2022a). Dolayısıyla yıllar içindeki değişim ve araştırma alanlarındaki üretkenlik dönümü, tutarlı ve planlanması, eylemlerin ortaya konulması, eylemlerin çıktılarını ulusal bilim stratejisine paralel olarak takip edilmeli, izlenmelidir.

Türkiye adresli uluslararası bilimsel yayın evi konusunda önemli bir girişime yapılan analizler sonucunda erişilmemiştir. Bu tür girişimlerin önünün açılmasında oldukça fayda görülmektedir. Bu noktanın önemini daha iyi ortaya koyabilmek için Hollanda çok iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Hollanda'da üniversiteler ülkelerindeki üniversitelerin ve araştırmacıların uluslararası imajı ve tanınırlığı için açık erişim dokümanları konusunda özel stratejiler yürütmektedir. Bu da ülkeye ait kurum ve araştırmacıların atıf sayısında önemli bir artış sağlamakta, aynı zamanda araştırmacı, kurum ve ülke itibarına olumlu katkı sunmaktadır. Örneğin tüm yıllarda Hollanda'ya ait WoS üzerinde bulunan doküman sayısı 1.519.652'dir. Fakat bu dokümanların 829.149'i yani yarısından fazlası 2010 ve sonrasında üretilmiştir. Ayrıca, bu dokümanların All Open Access erişimde 443.299 doküman (53,46%), Gold erişimde 123.175 doküman (14,85%), Gold-Hybrid 113.343 doküman (13,67%), Free to Read 80.913 doküman (9,75%) olduğu görülmektedir. Bu sayılar Hollanda adresli yayınların yarıdan fazlasının açık erişim konusunda önemli bir paya sahip olduğu görülmüştür. Türkiye'de yukarıda da açıklandığı üzere beş dokümandan birinin açık erişim ve benzer erişim olanaklarına sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu tür stratejiler uluslararası yayıncılık konusunda Türkiye'deki araştırmacılara önemli bir fırsat sağlayabilecek, Ortadoğu ve Balkanlardaki ülkeler ile bilimsel işbirliğinin artırılması yönünde de önemli bir etki ve etkileşim hattı doğuracağı ifade edilebilir.

Örneğin ülkeler arasındaki işbirliği incelendiğinde İran ve Türkiye'nin iki büyük bölgesel güç ve iki komşu ülkesi olmasına rağmen yeteri kadar işbirliği yapmadığı görülmektedir. Aynı durum Yunanistan, Bulgaristan ve diğer komşu ülkeler ile de vardır. Hatta

Türk Dünyası ile de yoğun bir bilimse işbirliğine rastlanmamıştır. Gerek Türkiye için gerekse Celal Bayar Üniversitesi için en fazla işbirliğinde bulunan ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İngiltere şeklindedir. Hatta genel olarak ilk onda Avrupa ülkeleri yer almıştır. Damar (2022b)' çalışmasında da bu durum benzerlik göstermiştir. İki ülke arasındaki işbirliği gelişmeye açık bir alandır. İki ülkenin bilimsel üretiminin ve küresel literatüre katkı alanlarının farklı olması, işbirliği, bilimsel üretkenlik ve bilgi alışverişi için önemli bir potansiyelin varlığını da göstermektedir. Araştırmacıya göre, özellikle komşu ülkeler ile komşuluk mantığı gereği ikili işbirliği doğal bir sonuçtur. Kamu kurumlarının ve politika yapıcıların desteğiyle, komşu ülkelerdeki araştırmacılar ticari ve bölgesel alanlarda ikili işbirlikleri genişletebilir. Skolnikoff (1993), dünya çapındaki entelektüel ilerlemelerin yerel olarak sürdürülmesi gerektiğini ve hükümetlerin bunu başarmak için bilim ve teknoloji politikaları benimsemesi gerektiğini belirtmiştir. Politik yöntemler ve sonuçta ortaya çıkan özel finansman, incelenen ağdaki bağlantılar üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Dolayısı ile bu noktada daha dışa dönük ve daha entegre kurumların inşa edilmesinde, bu stratejilere özel önem verilmesinde fayda vardır.

Üretkenliğin olduğu yerlerde performans ve bu performansın yönetim gereksinimi olabilmektedir. Dolayısı ile bilimsel üretkenliğin izlenebilmesi için yükseköğretim kurumlarında bilimsel üretkenliğin izlenmesi oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca şunu vurgulamakta da fayda vardır. Yükseköğretim yönetmeliğinde personel daire başkanlığı şeklinde yapılan personel yapısının ivedi şekilde değiştirilmesi pek çok farklı literatürde özellikleri ve yapısal farklılığı tartışılan bu özel kurumun parçası olan insan kaynağının daha nitelikli yönetilmesi, bu yeni yapının daha özellikli ve insan kaynakları daire başkanlığı şeklinde yapılanmasında fayda görülmektedir.

Başbuğ ve Ünsal (2012), organizasyonlarda, organizasyon paydaşlarını ilgilendiren kararların bir takım performans değerlendirme aktiviteleri sonucunda alındığını ve bu aktivitelerin bireysel gelişimi desteklediğini ifade etmişlerdir. Örneğin, Erciyes Üniversitesi akademik kadrosunun daha nitelikli bir ekipten oluşturabilmek için, öğretim üyesi kadrosuna ilk kez atanacaklar için QS veya ARWU sıralamalarında ilk beş yüze giren bir üniversitede doktora yapan araştırmacılar için özel bir ölçüt armadığını ifade etmiştir (Erciyes Üniversitesi, 2017). Hacettepe Üniversitesi bu noktada, öğretim üyeliğine atama ve yükseltme kriterlerinde toplam puan hesaplanırken yurt dışında en az bir ay süreli bilimsel etkinlikte bulunma koşulunu koymuş ve bunu dikkate almıştır. Ayrıca, yurt dışı akademik çalışmanın gidilen tarihte Times Higher Education (THE) sıralamasında ya da Academic Ranking of World Universities

(ARWU) sıralamasına ilk iki yüze giren bir üniversitede yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Damar vd., 2021). Belirtilen stratejiler gerek WoS varlıklarında kurumların dolaylı yönden daha fazla yayın üretmesine katkı sunacak eylemlerdir. Çünkü kuruma yükseköğretim kurumlarının misyonuna uygun, nitelikli araştırmacı ve akademisyenlerin alınması bu sayede gerçekleştirilecek, onların çıktısı uluslararası meslektaşları ile yarışır düzeyde olacaktır.

Günümüzde iş zekası teknolojisi çeşitli sistemlerden beslenmekte ve operasyonel, taktik ve stratejik seviyelerde çeşitli karar seviyelerinde kullanılabilir. Çok önemli ve gerekli bir dijital araçtır (Damar, 2021). Miller (2011), sürekli artan veri miktarı karşısında, belirli bir ağ üzerinde verilerin görüntülenmesi ve anlaşılmasının zor olabileceğini, ancak bilgi teknolojisi uzmanlarının çeşitli araçlar ve metodolojiler oluşturduğunu belirtmiştir (Miller, 2011). Zeng vd. (2011), iş zekası, doğru zamanda doğru bilgiyi doğru formatta toplama sürecidir. Araştırmalar incelendiğinde, yükseköğretim kurumlarında başarılı ve uzun vadeli bir bilgi sistemi için iş zekasının gerekliliğini gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Guster & Brown, 2012; Scholtz vd., 2018). Ayrıca, akademik kütüphane prosedürlerinde işletme bilgilerinin uygulanmasına ilişkin çeşitli araştırmalar bulunmuştur (Hamad vd., 2021; Cox & Jantti, 2012). Çeşitli süreçleri analiz eden bu araştırmalar yapılmasına rağmen yeterli görülmemektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma MCBÜ tarafından desteklenen 2022-090 numaralı bilimsel araştırma projesinin çıktılarında biridir. Çalışmada, Türkiye’de üretilen çalışmalar TR Dizin üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Makro düzeyde MCBÜ’nin diğer kurumlar ile kıyaslanarak konumunun görülmesi sağlanmıştır. Ardından mikro düzeyde MCBÜ’nin TR Dizinindeki bilimsel üretkenliğine odaklanılarak genel bir değerlendirme sunulmuş, TR Dizin verileri üzerinde geliştirilen özgün iş zekası uygulaması desteğiyle kurumun bilimsel varlığının görselleştirilmesi sağlanmış ve sonraki çalışmalar için farklı bir yaklaşım ve esin kaynağı oluşturmuştur. Tüm bulgular değerlendirildiğinde, kurumun bilimsel üretkenliğinin akademisyen sayısına göre görece olarak düşük olduğu görülmüştür. Kurum kural koyucularının yapılan analiz sonuçlarının farkına varması ve daha iyisi için politika üretmeleri ve gerekli stratejileri belirleyerek, stratejik planları kapsamına almaları önerilmektedir.

Ülkemizde her bölgenin kendine özgü dinamikleri ve özellikleri mevcuttur. Hakkari, Iğdır, Tunceli, Şırnak, Gaziantep, gibi şehirlerimiz aslında bölgesel kalkınma ve uluslararası

ilişkilerin komşu devletler ile artması için önemli bir jeostratejik pozisyona sahiptir. İlgili şehirlerdeki kurumlarımızın DergiPark üzerindeki yayıncılık faaliyetlerini iyileştirmeleri, TR Dizin’de taranan dergilerini artırmaları, hatta bu dergilerin yayın faaliyetlerine destek olmaları olumlu etki oluşturabilir. Ayrıca, uluslararası işbirliğini artırabilmek için Suriye, Irak, İran, Azerbaycan ve Gürcistan gibi ülkelerin desteğinden özellikle Güney ve Doğu komşularımızdaki üniversitelerin desteğinden faydalanabilir. Özel bir davet yazısı ile bu kurumlarla iletişime geçilebilir, dönemsel düzenlenen kongreler ve çalıştaylarla uluslararası entegrasyon için destek faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Bu durum aslında diğer bölgelerimiz için de geçerlidir.

Yanlış yazılan kurum isimleri geçmişte olduğu gibi bu çalışmada da karşılaşılan kronik bir hatadır. Uzaktan bakıldığında, minör bir hata olarak görülse ve anlaşılabilirliği açısından bir sorun yaratmasa da özellikle bibliyometrik çalışmalar, sıralama sistemleri ve bu verilerle yapılan diğer analizlerde sapmalar oluşturmaktadır. Kurum bilgisinin girilmediği çalışma sayısı da oldukça fazladır. Dolayısıyla bu noktada kurumların daha dikkat etmeleri, yönergelerle yayın üretkenliğindeki bu karmaşayı sonlandırıcı eylemleri devreye almaları önerilmektedir. Hatta doğrudan Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından hazırlanarak üniversitelere dağıtılacak bir yönerge ulusal ölçekte standart bir yapı sağlanmış olacaktır. Bu yönergenin DergiPark’ta veya farklı sistemlerde birden fazla hesap barındırmaktan, kongre, çalıştay veya dergi yayınlarındaki isimlere kadar pek çok farklı başlıkta, akademik faaliyetleri kapsayıcı ve iyi düşünülmüş bir yapıda olması gerekmektedir. Bu faaliyetin hem ulusal hem de uluslararası sıralama sistemlerinde kurumlarımızın ve ülkemizin daha ön sıralarda yer almasını destekleyici bir faaliyet olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Geliştirilen model ve üretilen parametrik raporlar aracılığıyla, araştırmacı yayın performansı, yayın niteliği, farklı kurumlardaki araştırmacılar ile ortak çalışabilme durumu, atıf durumları, araştırmacıların yayın konusunda alan veya konu bazlı dergi tercihleri gibi pek çok farklı bilgi elde edilebilmektedir. Bu sayede kurumun etkili olduğu çalışma alanları izlenebilir hale gelirken, aynı zamanda araştırma stratejilerinin hayata geçme durumu da değerlendirilebilmektedir.

İş zekası gibi teknolojik uygulamalarla harmanlanarak oluşturulan bibliyometri konularında yapılan çalışmalar yaygın olarak, belirli alandaki konuların taranması, belirli bir üniversitenin veya belirli disiplindeki akademisyenlerin yayın performanslarının modüler ve platformlara özel analizler ile ortaya koymaktadır. Bu açıdan çalışma barındırdığı yöntemsel

zenginlik, güncel bir teknolojinin kullanılması gerekse maliyet etkin sunduğu çözüm ile bilimsel üretkenlik izleme için kullanışlı bir çözüm sunmaktadır.

TR Dizin üzerindeki bilimsel varlığın daha iyi hale gelebilmesi ve DergiPark üzerindeki yayın faaliyetlerinin daha iyi hale gelebilmesi olmak üzere iki farklı başlıkta öneriler sunulmuştur.

6.1. TR Dizin ve Dergi Park Üzerinde Bilimsel Üretkenlik İçin Öneriler

Dizin üzerinde rastlanılan ilginç noktlardan birisi İstanbul Teknik Üniversitesi (f:5.832), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (f:4.731), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi (f:1.249), Boğaziçi Üniversitesi (f:1.235), Koç Üniversitesi (f:1.044), Özyeğin Üniversitesi (f:288) gibi üniversitelerin TR Dizin dergilerde taranan yayınlarda üretkenliğinin az olmasıdır. Uluslararası literatür kadar ulusal literatür de önemlidir. Özellikle uluslararası takip ve katkı konusunda bu kurumlar kendilerini ispatlamışlardır. Bu kurumların, Türkçe literatürde özellikle yeni ve güncel konuların doğru bir şekilde Türkçe literatüre yansıtılması konusunda daha fazla katkıda bulunmaları önerilebilir.

Kurumda en üretken ilk on araştırmacı yoğunluk sırasına göre; Ahmet Özbilgin (f:51), Beril Özbakkaloğlu (f:49), Ömer Aydemir (f:49), Ömer Aydemir (f:48), Pınar Çelik (f:46), Arzu Yorgancıoğlu (f:39), Emin Kurt (f:38), Hasan Yüksel (f:38), Süheyla Sürücüoğlu (f:37), İbrahim Çavuş (f:34), şeklindedir. İlerleyen çalışmalar veya bir sonraki çalışmada ilgili araştırmacıların fakülte veya program bilgileri ile daha bütünleşik bir üretkenlik dokusu ortaya konulabilir. Bilindiği üzere her birim veya fakülte kendi yayın dinamiklerine sahiptir. Bazı alanlarda dergi sayısı az iken bazı dergilerde çok miktarda dergi bulunabilir. Bazı alanlarda çeşitli yükseltme kriterlerinde daha fazla veya daha üst kriterlerdeki dergilerde yayın üretkenliği talep edilirken, bazı disiplinlerde bu durum daha geride kalmaktadır.

TR Dizin üzerinde Türkiye’de en üretken ilk beş yüksek öğretim kurumu sırasıyla; Ankara Üniversitesi (f:23.439), İstanbul Üniversitesi (f:19.720), Gazi Üniversitesi (f:17.314), Hacettepe Üniversitesi (f:16.718), Ege Üniversitesi (f:14.857), şeklindedir. MCBÜ ilgili tabloda 5.310 çalışma ile 34.sırada yer almaktadır. Yükseköğretim kurumları içinde pek çok üniversitenin gerisinde kalmaktadır. Burada kurumun durumu karşımıza iyileştirmeye açık alan olarak karşımıza çıkmıştır. Kurumun iç dinamikleri bu konuda daha kapsamlı ele alınarak öneriler bölümünde değerlendirilecektir.

Bazı kamu kurumlarının üniversitelerden daha fazla yayın yapması da TR Dizin yayınlarının Türkiye genel dokusu üzerine rastlanılan bir diğer ilginç bulgudur. Kurumlar sırasıyla; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (f:274), Başbakanlık (f:262), Yargıtay (f:253), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (f:231), Sosyal Güvenlik Kurumu (f:205), Sosyal Güvenlik Kurumu (f:205), Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (f:186), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (f:172), TBMM (161), Kalkınma Bakanlığı (f:154), Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (f:139), şeklindedir. Elbette kamu kurumları ile entegre çalışabilmek önemli ve değerli bir bilimsel çıktıdır.

MCBÜ'nin sırasıyla en çok Milli Eğitim Bakanlığı, Ege Üniversitesi, Sağlık Bakanlığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi ile işbirliğinde olduğu görülmektedir. Kurumun en yoğun yayın yaptığı dergiler arasında kurum dergileri ve Türkiye adresli uluslararası indeksli dergilerin olduğu görülmüştür. Bu noktada kurumun hem dergi kalitesini artırıcı eylemleri yürütmesi hem de uluslararası yayınlarında farklı ülkelerdeki dergileri seçmesi önerilmektedir.

MCBÜ'ndeki araştırmacılar işbirliği ülkelere göre değerlendirildiğinde ise en yoğun işbirliği yaptığı ülkeler sırasıyla; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kırgızistan, Amerika Birleşik Devletleri, Bosna-Hersek, İngiltere olduğu görülmüştür. Yukarıda bulgulara incelenebileceği üzere MCBÜ'nin TR Dizin üzerindeki varlıklarında kurum için uluslararası işbirliği iyileştirmeye açık alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Türk Dünyası ve bölgesel işbirlikleri ile kurum TR Dizin üzerindeki uluslararası işbirliklerini artırabilir. Öneri olarak kurumun kendi fonları ile uluslararası işbirliği çağrılarına destek olması, bu noktada kurumda katalize etki oluşturacak faaliyetlerin planlanması şekilde önerilebilir.

MCBÜ'nin WoS ve Scopus üzerinde taranan bir dergisi mevcut değildir. TR Dizin'de ise biri şahıs olmak üzere toplamda sekiz dergisi mevcuttur. Yapılan ilk analizler ışığında, MCBÜ'nin TR Dizin üzerindeki dergi varlığı ve bilimsel varlığının yeterli olmadığı görülmüştür. Kurumun uluslararası yayın sayısının artırılması için kapsamlı planlamalar yapılmalı, bunlar düzenli olarak izlenmeli, bu faaliyetler için yeterli fonun ayrılması gerekmektedir. Kurumun güçlü ve zayıf olduğu yanları tespit edilmeli, bölgenin ihtiyaçları da gözetilerek bilimsel alt yapı, laboratuvarlar, ek özel cihazlar, yurtdışından veya başka üniversitelerden araştırmacı takviyesi gibi desteklere yönelinebilir.

6.2. TR Dizin ve Dergi Park Üzerindeki Dergilerin Daha İyi Konuma Gelebilmesi için Öneriler

Asan (2004), araştırmacıların iyi dergilerde yayın yapabilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuş, uluslararası dergilerin editörlerinin, danışma kurulu üyelerinin ve hakemlerin, bazı genel noktalara çok dikkat ettiklerini ifade etmiş ve bunları şu şekilde ifade etmiştir. Ayrıca, çalışmanın yapılma gerekçesi nedir ve çalışma alanda hangi boşluğu doldurmaktadır, çalışmanın yapıldığı alanda, daha önce yapılan çalışmaların içinde bu çalışmanın yeri ve bilime katkısı nedir, metodolojinin uluslararası geçerliliği var mı ve çalışma sonuçlarının anlamı ve önemi nedir, daha önce yapılanlardan ne gibi farklılık taşımakta? gibi sorulara ilişkin yanıtların bulunması; kullanılan literatürün niteliği ve literatüre erişimi ve son olarak çalışmanın dili ve anlaşılabilirliğinin, iyi bir uluslararası dergi için aranan nitelikler olduğunu belirtmiştir.

MCBÜ dergilerinin TR-Dizin tarafından ortaya koyulan kriterlere uyarak belli bir standardı yakaladığı söylenebilir. Öte yandan WoS dizinleri ve Scopus gibi uluslararası indekslerde taranan dergisinin henüz olmadığı bilinmektedir. WoS tarafından ilk aşama olarak Emerging Sources Citation Index – Clarivate (ESCI) indeksine kriterleri sağlayan dergilerin başvuru yapması sağlanabilir. ESCI indeksi için belirlenmiş bazı kriterler bulunmaktadır (Clarivate, 2022). ESCI indeksi için bu kriterleri yerine doğru şekilde getirmek ile indekse kabul edilmek mümkün olabilmektedir. Clarivate bu indeksi bir giriş ve ön değerlendirme indeksi olarak belirlemiştir ve TR-Dizin'e benzer şekilde idari bazı kriterleri yerine getirilmesiyle indekste yer almak mümkün olabilmektedir. Öte yandan bu dizinde olan ve kalite şartı, etki şartı gibi bazı ek şartları yerine getiren dergiler SSCI, SCI-Expanded indekslerine alınmaktadır. Öte yandan ilgili üst indekslerde taranan ve kalite ile etki şartlarını yerine getiremeyen dergiler ise ESCI indeksine düşürülmektedir. Etki ve kalite şartı genellikle ilgili alandaki üst düzey dergilerden gelen atıflara bakılarak hesaplanmaktadır. Belli metrikler ile dergiler devamlı olarak takip edilmektedir. Etik ilkelere riayet etmeyen dergiler direk olarak dizinden çıkarılabilmektedir. Scopus indeksi ise SCI-Exp ve SSCI benzeri bir süreç yürütmekte ve idari belli şartlara ek olarak dergilerin kalite ve etki kriterlerini de yerine getirmesini beklemektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında MCBÜ akademik dergilerinin ilgili üst düzey indekslerde taranması için bazı yapısal ve idari değişiklikler yapması yerinde olacaktır. Bunları kısaca aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Dergilerin adlarının çok uzun olduğu ve genelde üniversite ismi ve alan veya birim adı şeklinde verildiği görölmektedir. Bu isimler yerine alana özgü, çarpıcı, güncel, popüler, ilgi uyandırıcı isimler seçilmesi önerilebilir.

- Dergilerin geniş bir alana hitap etmesi makale bulma ve daha geniş kitlelere hitap etmesi açısından olumlu görünse de üst düzey indekslerde bu alanlarda çok kaliteli dergiler olduğundan dolayı bu durum ilgili indekse kabul ihtimalini büyük ölçüde düşürmektedir. Bu nedenle dergilerin kapsamlarının da daraltılması yerinde olacaktır.

- Uluslararası indeksler, yazar, hakem ve editör kurulunun coğrafi olarak çeşitliliğini önemsemektedir. Uluslararası bir indekste taranan derginin yayınladığı yayınlardaki araştırmacı dokusunun yoğun olarak ulusal olması çok tercih edilmemektedir. Bu nedenle öncelikle aktif görev alan uluslararası editör kurulları oluşturulmalı ve bu kurullar vasıtasıyla farklı ülkelerden hakemlerin görev alması sağlanmalı ve makale gönderen yazarların da farklı coğrafyalardan olmasına çalışılmalıdır.

- Editör kurullarında derginin kapsamına uygun üyelerin yer alması, mümkünse akademi veya profesyonel alandan alanın öncü kişilerinin görev alması olumlu karşılanacaktır.

- Dergiler akademik dergiler olduğundan kurullarda göre alacakların ilgili alanda doktora derecesine sahip olması yerinde olacaktır.

- Uluslararası dergi olarak yayın yapacak bir derginin bilimin bazı alanları dışında tüm dünya tarafından okunur bir dergi olması gerekir. Bu anlamda özellikle İngilizce veya alana özgü bir uluslararası dilde yayın yapması, makalelerinin bu dilde yazılması önem taşımaktadır. İlgili dizinlere giren ve Türkçe yayın yapan bazı dergiler (Bilig [<https://bilig.yesevi.edu.tr/>] , Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi [<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gazimmfd>], Amme İdaresi Dergisi [<https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr>]) olduğu da bilinse de ilgili dizinlerdeki dergilerin büyük çoğunluğu İngilizce yayın yapmaktadır. Türkçe yayına devam edilecekse de en azından genişletilmiş İngilizce Özet veya mümkünse makalenin hem Türkçe hem de İngilizcesinin yayınlanması yoluna başvurulabilir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Araştırmacıların çalışmaya katkı oranları eşittir.

DESTEK VE TEŞEKKÜR BEYANI

Bu makale Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2022-090 numaralı desteklenen projenin çıktısıdır. Bu çalışmanın gerçekleştirmesinde destek olan Manisa Celal Bayar Üniversitesi'ne teşekkür ederiz.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Asan, A. (2004). ISI 'nin kullandığı indeksler: SCI -Expanded, SSCI ve AHCI: Tarihsel gelişim, bugünkü durum ve etki faktörü (IF). *Orlab On-Line Mikrobiyoloji Dergisi*, 2(5),1-21.
- Asan, A. (2017). Uluslararası bilimsel dergi indeksleri, önemleri ve Türkiye kaynaklı dergilerin durumu: Bölüm 1: Bilimsel dergi indeksleri. *Acta Medica Alanya*, 1(1), 33-42.
- Asan, A., Sezgin, M., & Giray, G. (2020). Web of Science veritabanı kapsamındaki dergilerde Türkiye adresli tam makalelerin analizi: 1900-2019. *Social Sciences*, 15(4), 1-15.
- Bar-Ilan, J. (2008). Informetrics at the beginning of the 21st century-a review. *Journal of Informetrics*, 2(1), 1-52.
- Başbuğ, G., & Ünsal, P. (2012). Kurulacak bir performans değerlendirme sistemi hakkında akademik personelin görüşleri. *Psikoloji Çalışmaları*, 29, 1-24.
- Boyer, E. L. (1990). *Scholarship reconsidered: Priorities of the professoriate*. Princeton, JN: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.
- Chen, K., Zhang, Y., & Fu, X. (2019). International research collaboration: An emerging domain of innovation studies? *Research Policy*, 48(1), 149-168. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.08.005>
- Clarivate. (2022). Web of Science journal evaluation process and selection criteria. Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://clarivate.com/products/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-workflow-solutions/web-of-science/core-collection/editorial-selection-process/editorial-selection-process/>
- Cox, B. L., & Jantti, M. (2012). Capturing business intelligence required for targeted marketing, demonstrating value, and driving process improvement. *Library & Information Science Research*, 34(4), 308-316. <http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2012.06.002>
- Damar, H. T., Bilik, O., Ozdagoglu, G., Ozdagoglu, A. & Damar, M. (2018). Evaluating the nursing academicians in Turkey in the scope of Web of Science: Scientometrics of original articles. *Scientometrics*, 115(1), 539-562.
- Damar, M. (2021). Endüstri 4.0 çağında yükseköğretim kurumları için tedarik zinciri yönetiminde bir iş zekası karar destek sistemi uygulaması. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 144-158. <https://doi.org/10.47899/ijss.20213204>
- Damar, M. (2022a). Yazılım sektörünün iki lider ülkesi Hindistan ve İrlanda, gelişmekte olan ülkeler için öneriler. *Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 6(1), 29-52.

- Damar, M. (2022b). How do Iranian and Turkish researchers collaborate? Business intelligence based decision support tool for monitoring the scientific collaborations. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Online)*, 24(2), 684-707.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2020c). Bilimsel üretkenlik bağlamında dünya sıralama sistemleri ve Türkiye'deki üniversitelerin mevcut durumu. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 107-123.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2021). Türkiye'de yükseköğretim kurumlarının bilimsel üretkenliğinin izlenmesi: Mevcut durum analizi ve öneriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), 35-48.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Saso, L. (2022). Designing a business intelligence-based monitoring platform for evaluating research collaborations within university networks: The case of UNICA. *Information Research*, 27(4), paper 943. <http://InformationR.net/ir/27-4/paper943.html>
- Daniel, B. (2015). Big Data and analytics in higher education: Opportunities and challenges. *British Journal of Educational Technology*, 46(5), 904-920. <https://doi.org/10.1111/bjet.12230>
- Dergipark. (2022). *Dergipark akademik. Dergipark web sitesi*. Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://dergipark.org.tr>
- Derntl, M. (2009). *Basics of research paper writing and publishing*. Unpublished manuscript. September 2009, Faculty of Computer Science, University of Vienna.
- Dunning, J. (2000). *Regions, globalisation & the knowledge-based economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Erciyes Üniversitesi. (2017). *Erciyes Üniversitesi. Akademik yükseltme ve atama ölçütleri*. Erişim tarihi: 02/02/2023, <https://tinyurl.com/yd7a4ch4>
- Erdem, A. R. (2005). Üniversitelerimizin bilim tarihimizdeki yeri. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 5(1), 1-11.
- Gevers, W. (2006). Introduction and background. Report on a strategic approach to research publishing in South Africa. Pretoria: Academy of Science of South Africa.
- Guster, D., & Brown, C. G. (2012). The application of business intelligence to higher education: Technical and managerial perspectives. *Journal of Information Technology Management*, 23(2), 42-62.
- Hamad, F., Al-Aamr, R., Jabbar, S. A., & Fakhuri, H. (2021). Business intelligence in academic libraries in Jordan: Opportunities and challenges. *IFLA journal*, 47(1), 37-50. <https://doi.org/10.1177/0340035220931882>
- Hamurcu, M., & Eren, T. (2017). Science citation index (SCI) kapsamında dergi seçimi için analitik ağ süreci yönteminin kullanılması. *Harran Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, 2(2), 54-70.
- Leydesdorff, L., & Wagner, C. S. (2008). International collaboration in science and the formation of a core group. *Journal of Informetrics*, 2(4), 317-325. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2008.07.003>
- Mabe, M. (2003). The growth and number of journals. *Serials*, 16(2), 191-198.
- McBurney, M. K., & Novak, P. L. (2002). What is bibliometrics and why should you care? In *Proceedings, IEEE international professional communication conference* (pp.108-114). 20-20 September 2002, Portland, OR, USA. <https://doi.org/10.1109/IPCC.2002.1049094>
- Miller, G. (2011). Social scientists wade into the Tweet stream. *Science*, 333(2011), 1814-1815. <https://doi.org/10.1126/science.333.6051.1814>
- Murray, R. S., & Moore, S. (2006). *The handbook of academic writing: A fresh approach*. Maidenhead: Open University Press.
- Ordorika, I., & Lloyd, M. (2015). International rankings and the contest for University Hegemony. *Journal of Education Policy*, 30(3), 385-405.

Rodríguez-Rojas, A., Ospina, A. A., Rodríguez-Vélez, P., & Arana-Florez, R. (2019). ¿ What is the new about food packaging material? A bibliometric review during 1996-2016. *Trends in Food Science & Technology*, 85, 252-261.

Schmidt, J. (2007). Knowledge politics of interdisciplinarity. Specifying the type of interdisciplinarity in the NSF's NBIC scenario. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 20(4), 313-328. <https://doi.org/10.1080/13511610701760721>

Scholtz, B., Calitz, A., & Haupt, R. (2018). A business intelligence framework for sustainability information management in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 19(2), 266-290. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-06-2016-0118>

Skolnikoff, E. B. (1993). *The elusive transformation: Science, technology and the evolution of international politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

TR Dizin. (2022). *ULAKBİM TR Dizin hakkında*. Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://trdizin.gov.tr/>

ULAKBİM. (2022). *Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM)*. Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/>

Williamson, B. (2016). Digital education governance: Data visualization, predictive analytics, and 'real-time' policy instruments. *Journal of Education Policy*, 31(2), 123-141. <https://doi.org/10.1080/02680939.2015.1035758>

Zeng, D., Chen, H., Castillo-Chavez, C. Lynch, W. B., & Thurmond, M. (2011). *Infectious disease informatics and biosurveillance*. Boston: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6892-0>

Müfredat ve Sektör Açısından Devlet Üniversitelerimizdeki Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümünün İncelenmesi

Hüseyin Bilal MACİT^{1*}

¹ Asst. Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Bucak Zeliha Tolunay School of Applied Technology and Management, Department of Information Systems and Technologies, Burdur, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 03.05.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 15.09.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1291649
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Son yıllarda bilişim hayatın her alanına nüfuz etmiştir. Eğlence arabirimlerinden kamu kurumlarında yapılan işlemlere kadar birçok alanda bilişim sistemleri kullanılmaktadır. Bilişim sektörü, birçok sektörün aksine ekonomik krizler karşısında bile büyümeye devam etmektedir. Türkiye’de özellikle yazılım alanında üretim ve ihracat yapan firma sayısı her geçen yıl artmaktadır. Sektöre daha fazla nitelikli eleman yetiştirmek için akademi de çeşitli dönüşümler gerçekleştirmiş, son yıllarda bilişim alanında çeşitli uzmanlık alanlarına yönelik spesifik bölüm ve programlar açılmıştır. Bu çalışmada ülkemizde bilişim sektörü pazar büyüklüğü ve çalışan bilgileri hakkında istatistiki bilgiler verilmiş, ülkemizdeki üniversitelerde bu alanda uzman personel yetiştiren lisans bölümleri hakkında yüzeysel bilgi verilmiştir. Çalışmanın odağı, devlet üniversitelerimizdeki Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri lisans programıdır. Çalışmada, bu programın yürütüldüğü 8 yüksekokul/fakültenin öğrenci yerleştirme istatistikleri ve akademik kategorize edilmiş, programlar derslere göre kıyaslanmış ve okutulan derslerin sektör ihtiyaçlarına uygunluğu incelenmiştir. Sonuç olarak ülkemizde devlet üniversitelerinde bu alanda öğretim veren birimlerin sektör taleplerini karşılayacak düzeyde müfredat hazırladığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca elde edilen verilere göre bilişim alanında nitelikli kadın çalışan sayısının gün geçtikçe azalacağı öngörülmüştür.

Anahtar kelimeler: Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri, Bilişim Sektörü, Bilişim Uzmanı, Bilişim Dersleri.

Examination of the Information Systems and Technologies Department in our State Universities in Terms of Curriculum and Sector Demands

ABSTRACT

In recent years, informatics has permeated every aspect of life. Information systems are used in many areas from entertainment interfaces to transactions in public institutions. The IT sector, unlike many other sectors, continues to grow even in the face of economic crises. The number of companies producing and exporting software in Turkey, especially in the field of software, is increasing every year. In order to train more qualified personnel for the sector, various transformations have taken place in the academy, and in recent years, specific departments and programs have been opened in the field of informatics for various fields of expertise. In this study, statistical information is given about the IT sector market size and employee information in our country, and superficial information is given about the undergraduate departments that train expert personnel in this field at universities in our country. The focus of the study is the Information Systems and Technologies undergraduate program at our state universities. In the study, student placement statistics and academic staff information of the 8 colleges/faculties where this program is carried out are shown in tables. In addition, the courses taught were categorized according to their content, the programs were compared according to the courses, and the suitability of the courses taught to the needs of the sector was examined. As a result, it has been concluded that the units teaching in this field at state universities in our country have prepared curricula at a level that will meet the demands of the sector. In addition, according to the data obtained, it is predicted that the number of qualified female employees in the field of informatics will decrease day by day.

Keywords: Information Systems and Technologies, Informatics Sector, Informatics Specialist, Informatics Courses.

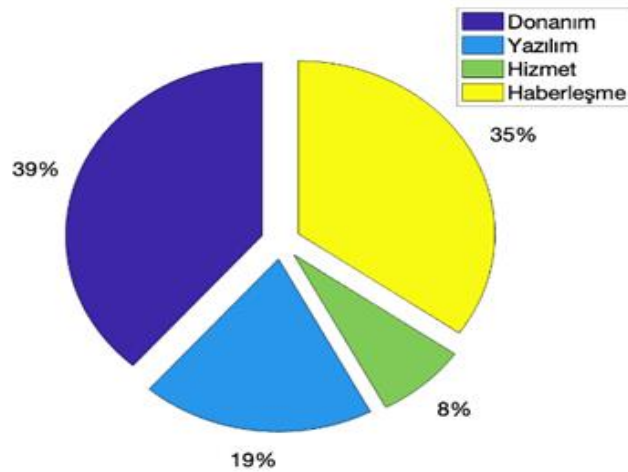
1. GİRİŞ

Bilgi kelimesi kavram olarak bir konu hakkında öğrenilebilen her şeyi kapsar. Bilişim ise bilginin elektronik cihazlar kullanılarak sistematik olarak işlenmesi, depolanması ve iletilmesidir. Bilişim kavramı, informatik veya enformatik olarak da adlandırılır (Gedik, 2020). Bilişim uygulamalarının gerçekleştirildiği tüm platformlara “Bilişim Sistemleri” denir. Bilişim sistemleri literatürde, bilişim teknolojileri, enformasyon teknolojileri, bilgi teknolojileri, bilgi ve iletişim teknolojileri şeklinde de adlandırılır (Çelik ve Akgemci, 2010). Bilişim sistemleri son yıllarda alışveriş, bankacılık, devlet, eğitim ve eğlence gibi günlük hayatın çok sayıda

alanında kullanılmaktadır (Kara ve Topaloğlu, 2019) ve vazgeçilmez araçlar haline gelmiştir. Bilişim sistemleri ayrıca üretimin de tüm hatlarına girerek sektörel bir etki oluşturmuştur (Gedik, 2020). Dünyada son yıllarda yaşanan ekonomik krizlere rağmen bilişim sektörü doğrusal bir yükseliş eğilimindedir. Statista.com araştırma şirketinin yayınladığı verilere göre 2022 yılında dünyada marka değeri en yüksek ilk 4 şirket bilişim şirketleridir. Listenin ilk sırasında 355 milyar Amerikan Doları (USD) ile Apple, ikinci sırada 350 milyar USD ile Amazon, üçüncü sırada 263 milyar USD ile Google ve dördüncü sırada 184 milyar USD ile Microsoft yer almaktadır (statista.com, 2023). Yazılım sektörüne 1970-1980’li yıllarda giren firmalar bugün dünyada söz sahibi olarak görünse de sektör gelişmeye devam ettiği için yeni kurulan firmalar için halen yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2012).

Türkiye’de bilişim sektörü 2020 yılında 189 milyar TL pazar büyüklüğüne sahipken, 2021 yılında %36 büyüyerek 256,9 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu büyümeye en fazla etki eden iki faktör yazılım pazarındaki 18,5 milyar TL büyüme ve 19 milyar TL kur artışı etkisi olmuştur (TÜBİSAD, 2021). Türkiye’de bilişim sektörü alt kategorilerinin pazar payı büyüklüğündeki oranları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. 2021 yılında Türkiye’de bilişim sektörü alt kategorilerinin pazar payı büyüklüğündeki oranları

Türkiye, 2021 yılında bilişim sektöründe 17,5 milyar TL ihracat yapmıştır. Bu ihracatın %85’i yazılım ürünlerinde gerçekleşmiştir. Türkiye’nin son 5 yılda bilişim teknolojileri ihracatı USD cinsinden yıllık ortalama %14 büyümüştür (TÜBİSAD, 2021). Türkiye İş Kurumu 2021 yılı İşgücü Piyasası Araştırması Raporu’na göre, ülkemizde çeşitli iş alanlarında 10,722,849’u erkek ve 4,189,113’ü kadın olmak üzere toplam 14,911,962 kişi çalışmaktadır. Bilişim sektöründe ise 171,147 erkek ve 82,059 kadın olmak üzere 253,206 kişi çalışmaktadır (Türkiye

İş Kurumu, 2021b) ve bu çalışanların %55'i üniversite mezunudur (TÜBİSAD, 2021). Bir sektörde işveren tarafından talep edilen işgücüne açık iş denir (Arslan ve Solak, 2020). Türkiye İş Kurumu'na göre 2021 yılında açık iş oranı en fazla olan sektör ortalama %11,7 ile bilişim sektörüdür. Açık iş oranı işletmelerdeki çalışan sayısına göre değişmektedir. 2-9 arası çalışmanı olan işletmeler arasında bilişim sektörü açık iş oranı %9,3 iken, 20 ve üzeri çalışmanı olan işletmeler arasında bilişim sektörü açık iş oranı %30 olarak tespit edilmiştir. Raporda açık işlerin tamamında yükseköğretim mezunu olma kriteri olduğu görülmektedir. Ayrıca 2022 yılında sektörel bazda en yüksek istihdam değişiminin +%6,1 ile bilişim sektöründe olacağı öngörülmüştür (Türkiye İş Kurumu, 2021b). Bilişim sektöründe 2021 yılında en fazla açık iş olan ilk 5 il sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Antalya'dır (Türkiye İş Kurumu, 2021a).

Seksenli yıllarda bilişim sektöründe yalnızca bilgisayarlar kullanılmaktaydı (Aydın, 2012) ve sektörde ağırlıklı olarak bilgisayar mühendisleri söz sahibiydi (Akpınar, 2011). Bilgisayar mühendisliği eğitimi Türkiye'de ilk defa 1977 yılında Hacettepe ve Orta Doğu Teknik Üniversiteleri'nde başladı ve ilk mezunlar 1981'de verildi (Özer, 2011). Günümüzde bilişim sektöründe farklı disiplinler ile de ortak çalışmalar yapılmaktadır. Bu yüzden işveren, bilişim sektöründe alt kategori teknolojilerde uzmanlaşmış eleman talep etmektedir (Damar, 2022a). Bugün bilişim sektöründe, 5G ve fiber internet, bulut bilişim, yapay zekâ, nesnelere interneti, blok-zincir, dijital gerçeklik, siber güvenlik ve veri gizliliği teknolojileri öne çıkmaktadır (TÜBİSAD, 2021). Bilişim sistemlerinde ortaya çıkan alt kategoriler, sektöre bu alanda eleman yetiştiren akademiye de etkilemiş, alt kategoriler günümüzde başlı başına uzmanlık alanları ve akademik unvanlar haline gelmiştir (Damar, 2022b). Örneğin hem işletme hem de bilişim sistemleri alanlarında uzman personel yetiştirmek için Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) Bölümleri kurulmuştur. Türkiye'de ilk YBS bölümü 1995 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde kurulmuştur. Yeni akademik unvanlara bir başka örnek ise 2020-2021 akademik yılında İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde açılan Yapay Zekâ ve Veri Mühendisliği programıdır (Damar, 2022a). Tablo 1'de Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerde okutulan bilişim ağırlıklı lisans bölümlerinin adları ve sayıları verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’deki üniversitelerde bilişim ağırlıklı lisans bölümleri ve sayıları

Bölüm adı	Bölüm sayısı	
	Devlet üniv.	Vakıf üniv.
Bilgi Güvenliği Teknolojisi	0	2
Bilgisayar Bilimleri	1	0
Bilgisayar Mühendisliği	97	67
Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri	1	0
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	13	1
Bilişim Sistemleri Mühendisliği	5	6
Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri	6	6
Matematik ve Bilgisayar Bilimleri	2	2
Yapay Zekâ Mühendisliği	1	3
Yapay Zekâ ve Veri Mühendisliği	2	1
Yazılım Geliştirme	0	2
Yazılım Mühendisliği	25	39
Yönetim Bilişim Sistemleri	40	32

Tablo 1’de gösterildiği üzere ülkemizdeki üniversitelerde 126’sı devlet ve 87’si özel olmak üzere bilişim alanında toplam 213 lisans bölümü öğrenci kabul etmektedir. 2023/2024 akademik yılında bu bölümlerdeki toplam 16672 öğrenci kontenjanına 16407 öğrenci yerleşmiştir ve yaklaşık %98,4 oranında doluluk oranına ulaşılmıştır. Ülkemizde 313’ü devlet üniversitelerinde ve 82’si vakıf üniversitelerinde olmak üzere bilişim alanında öğrenci alan toplam 395 program bulunmaktadır (Tablo 2). Bu istatistiklere açıköğretim fakülteleri bünyesindeki programlar da dâhildir. Bu programlarda 2023/2024 akademdik yılında toplam 33384 kontenjana 34052 öğrenci yerleşmiştir. Bu da %102 düzeyinde bir doluluk oranını göstermektedir.

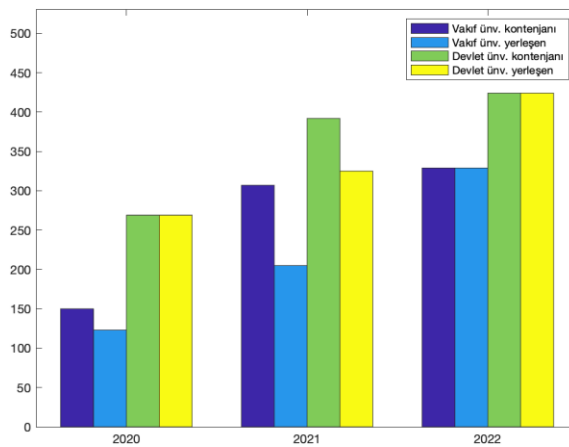
Tablo 2. Türkiye’deki üniversitelerde bilişim ağırlıklı önlisans bölümleri ve sayıları

Program adı	Program sayısı	
	Devlet üniv.	Vakıf üniv.
Bilgi Yönetimi	8	0
Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon	10	6
Bilgisayar Operatörlüğü	3	0
Bilgisayar Programcılığı	245	47
Bilgisayar Teknolojisi	14	13
Bilişim Güvenliği Teknolojisi	14	13
İnternet ve Ağ Teknolojileri	11	2
Web Tasarımı ve Kodlama	8	1
TOPLAM	313	82

Türkiye’de en fazla açık iş olan ve üniversite mezunu şartı aranan olan ilk 10 meslekten 4’ü bilişim sistemleri alanındadır. Bu meslekler, yazılım mühendisliği, bilgisayar mühendisliği, yazılım destek uzmanlığı ve yazılım geliştiriciliğidir (Türkiye İş Kurumu, 2021b). Sektör talepleri yoğun olarak lisans mezunları üzerinde yoğunlaştığı için bu çalışma lisans programları üzerine yoğunlaşmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri bölümünün ders içeriklerini incelemeyi ve sektör taleplerini bölümün ders içerikleri ile karşılaştırmayı hedeflemektedir. Sayısal puan türü ile tercih edilebilen bu bölüm, Türkiye’de 6 devlet, 6 vakıf olmak üzere toplam 12 üniversitede bulunmaktadır. Yükseköğretim Yürütme Kurulu’nun 11.03.2020 tarihli toplantısında, içerikleri aynı ancak isimleri farklı olan lisans programlarındaki isim kargaşası nedeniyle mezunların karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırmak amacıyla alanında uzman öğretim elemanları ve sektör paydaşlarının görüşleri dikkate alınarak bazı bölüm/programların adı ve içerikleri gözden geçirilmiş ve sadeleştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de üniversitelerde açık bulunan Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri, Ağ, Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri, Bilgisayar ve Enformasyon Sistemleri, Bilgisayar ve Enformatik, Sistem Yönetimi, Veri Tabanı Uygulama ve Web Tasarım bölümlerinin tümünün adı Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri olarak değiştirilmesine, ancak hali hazırda öğrencisi bulunan bölümlerin aynı isimle yükseköğrenime devam edebilmesine karar verilmiştir. Bu karar, 2020 yılı yükseköğretim kurumları sınavından itibaren yürürlüğe girmiştir. Bartın Üniversitesi haricinde tüm üniversitelerde belirtilen bölümlerin isimleri Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümü olarak değiştirilmiştir. Bartın Üniversitesi’nde bu bölüm halen Bilgisayar Teknolojileri ve Bilişim Sistemleri adı altında mezun vermeye devam etmektedir (btbs.bartın.edu.tr, 2023). Bölümün öğrenci kontenjanı son 3 yılda devlet üniversitelerinde %57, vakıf üniversitelerinde %167 artmıştır. Son 3 yılın kontenjan doluluk oranlarına bakıldığında, 2020 yılında devlet üniversitelerinde %100, vakıf üniversitelerinde %82 doluluk söz konusu iken 2022 yılında hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde %100 doluluğa ulaşıldığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. BST Bölümü 2020, 2021 ve 2022 yılları kontenjan ve doluluk grafiği

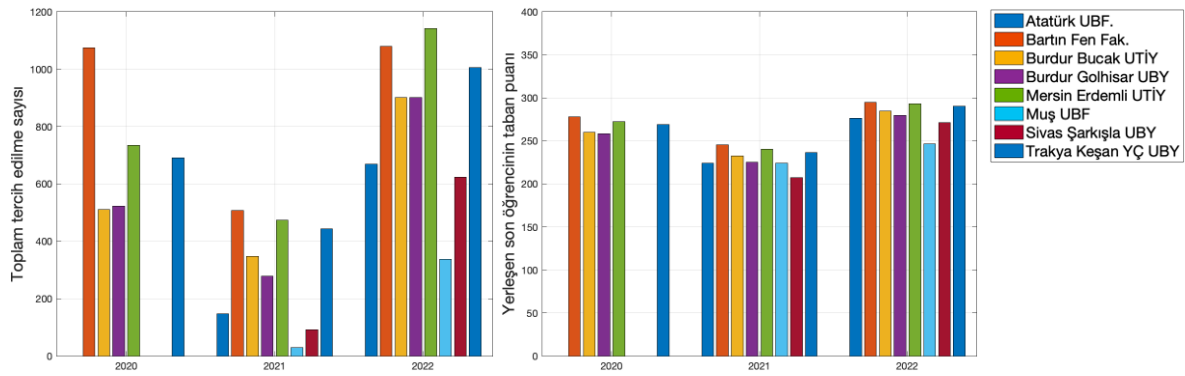
Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri bölümü, hazırlık sınıfı hariç olmak üzere 4 yıllık lisans eğitim sürecini içerir. Bölüm, öğrencilerine yazılım geliştirme, organizasyon, yönetim, ekonomi, problem çözümü gibi alanlarda beceriler kazandırmayı hedefler (emu.edu.tr, 2023, istanbulbogazicienstitu.com, 2023, kariyer.net, 2023). Mezunlar, “Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Uzmanı” unvanına sahip olurlar (acikogretim.net, 2023). Mezunlar, başta yazılım şirketleri, bankalar, ağ sağlayıcı firmalar, dijital oyun firmaları (kariyer.net, 2023), kamu, finans kuruluşları olmak üzere çok farklı alanlarda çalışabilmektedir. Mezunlar bu alanlarda yönetici (acikogretim.net, 2023), yazılımcı, oyun veya grafik tasarımcısı, bilgisayar öğretmeni (emu.edu.tr, 2023), siber güvenlik uzmanı (kariyer.net, 2023) gibi çok sayıda farklı pozisyonda iş bulma imkanına sahiptir. Ayrıca bölüm mezunları Tablo 1’deki bölümlerin tamamında lisansüstü eğitim yapma imkanına sahiptir.

Bu araştırmaya, 6 devlet üniversitesindeki Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümleri ve Bartın Üniversitesi Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri Bölümü dahil edilmiştir. Vakıf üniversiteleri, öğrencilerine tam burslu, %50 burslu, burssuz gibi farklı alternatifler sunmaktadır. Tam burslu öğrenci ile burssuz öğrencinin en düşük taban puanları arasındaki fark oldukça fazladır. Bu nedenle vakıf üniversitelerindeki Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri bölümleri bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Araştırmaya dahil olan Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde ise aynı bölüm iki farklı yüksekokulda birden okutulmaktadır. Söz konusu üniversitelerin tamamı, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 32 Avrupa ülkesinin dahil olduğu Bologna Bildirisi’ne (Yalı, 2017) uygun şekilde ders planı uygulamaktadır. Bölümlerin bağlı olduğu fakülte/yüksekokul, akademik kadro ve halihazırda okutulan sınıfların bilgisi Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’deki üniversitelerde Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümü akademik istatistikleri (UBF: Uygulamalı Bilimler Fakültesi, UTİY: Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, UBY: Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu)

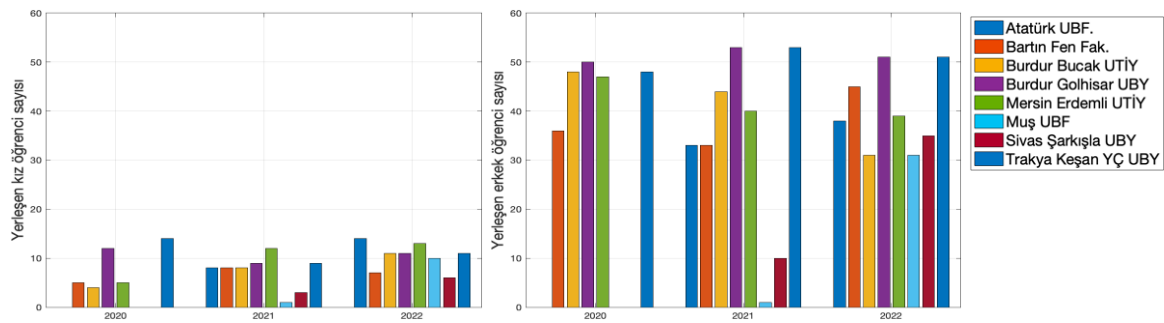
Birim no	Üniversite	Fakülte/Yüksekokul	Aktif sınıflar				Akademik kadro				
			1	2	3	4	Profesör	Doçent	Dr.Öğr.Üyesi	Öğr. Gör.	Arş. Gör.
1	Atatürk Üniv.	UBF	X	X			0	0	3	0	1
2	Bartın Üniv.	Fen Fakültesi	X	X	X	X	0	2	3	0	3
3	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniv.	Bucak Zeliha Tolunay UTİY	X	X	X		0	0	3	0	0
4		Göhlhisar UBY	X	X	X	X	0	1	1	0	1
5	Mersin Üniv.	Erdemli UTİY	X	X	X	X	0	0	3	1	0
6	Muş Alparslan Üniv.	UBF	X	X			0	0	3	0	0
7	Sivas Cumhuriyet Üniv.	Şarkışla UBY	X	X			1	0	3	0	0
8	Trakya Üniv.	Keşan Yusuf Çapraz UBY	X	X	X	X	0	0	1	3	0

Tablo 3’de görüldüğü üzere, 8 farklı yükseköğretim biriminde okutulan bölümden sadece 4 tanesinin 4.sınıfta öğrencisi bulunmaktadır. Diğer 4 bölüm henüz son 2-3 yıldır öğrenci almaktadır. Yükseköğretim lisans atlasından alınan verilere göre (yokatlas.yok.gov.tr, 2023) bölüm bazında en fazla öğretim elemanı Bartın Üniversitesi’nde bulunmaktadır. Bölümlerin 2020, 2021 ve 2022 yılı yerleştirme istatistiklerine bakıldığında, öğrenci alınan yıllarda ortalama en fazla tercih edilen birim ortalama 887,33 tercih sayısı ile Bartın Üniversitesi olurken, en az tercih edilen birim ortalama 183,5 tercih sayısı ile Muş Alparslan Üniversitesi olmuştur.

Şekil 3. BST Bölümü 2020, 2021 ve 2022 tercih ve puan istatistikleri

Son 3 yılda en yüksek taban puan ortalamasına sahip birim ortalama 272,8344 puan ile Bartın Üniversitesi iken en düşük taban puan ortalaması 235,2872 puan ile Muş Alparslan Üniversitesi olmuştur. Taban puanlarda yıllık yüzdelerik değişimlere bakıldığında, 2022 tercih döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde yükseliş, Muş Alparslan Üniversitesi’nde düşüş görülmekte, diğer birimlerde anlamlı bir değişim görülmemektedir. Tablo 1’de gösterilen bilişim ağırlıklı lisans bölümlerine yerleşen öğrencilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında Yönetim Bilişim Sistemleri bölümü haricindeki tüm bölümlerde erkek öğrencilerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Devlet üniversiteleri Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümüne son 3 yılda yerleşen öğrencilerin cinsiyet dağılımı Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Bölümün 2020, 2021 ve 2022 yıllarında öğrencilerin cinsiyet dağılımı

Son 3 yılda bölüme yerleşen toplam erkek öğrenci sayısı 691 iken, kız öğrenci sayısı 181 olmuştur. Yani, bölüme yerleşen öğrencilerin yalnızca yaklaşık %21'ini kız öğrenciler oluşturmaktadır. Oysa ki Türkiye İş Kurumu'nun 2021 yılı İşgücü Piyasası Araştırması Raporu'na göre Türkiye'de toplam çalışan sayısının yaklaşık %28'ini, bilişim alanında çalışan sayısının ise yaklaşık %34'ünü kadın çalışanlar oluşturmaktadır (Türkiye İş Kurumu, 2021b).

Bilişim sistemleri mezunlarında aranan beceriler, teknik, organizasyon, sosyal ve kavramsal beceriler olarak sınıflandırılabilir (Bahador ve Haider, 2012). Teknik beceriler, analiz, tasarım, veri tabanı, kodlama, donanım, ağ gibi becerileri içerir. Organizasyon becerileri ise zaman, bilgi ve iş yönetimidir. Sosyal beceriler arasında iletişim, yönetim, müşteri ilişkileri ve liderlik sayılabilir. Kavramsal beceriler ise problem çözme ve stratejik planlamadır (Aydın, 2012). Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri bölümlerinin ders içerikleri bu becerilere göre hazırlanmaktadır. Tablo 3'te gösterilen 8 birimin Bologna bilgi paketlerindeki ders içeriklerinden toplam 323 adet ders bilgisine erişilmiştir. Dersler, zorunlu veya seçmeli olma durumuna göre ve teorik veya uygulamalı ders saati sayısına göre sınıflandırılarak, aktif dönemler için elde edilen ortalama değerler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Dönemlik ortalama ders sayısı ve ders saati değerleri

	Birim no							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Zorunlu ders sayısı	5,5	4,88	6,17	7,75	6,75	6,5	7	5,88
Seçmeli ders sayısı	3,25	3,13	0,83	4	4,5	0,5	0,5	4,5
Haftalık zorunlu teorik ders saati	14,5	13	15	14	18,13	18	19,25	16,13
Haftalık zorunlu uygulama ders saati	0	5,63	3	3,13	2,5	3,5	2	6,5

Ortalama zorunlu ders sayısı en fazla olan birim, yarıyıl başına 7,75 ders ile Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar UBY'dir. Seçmeli ders sayısı en fazla olan birim ise yarıyıl başına 4,5 ders ile Mersin Üniversitesi'dir. Bartın Üniversitesi'ndeki bölüm, dönem başına 4,88 ders ile en az zorunlu derse sahipken, en az seçmeli ders sayısı dönem başına 0,5 ders ile Muş Alparslan Üniversitesi ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ndeki birimlerdedir. Haftalık teorik ders saati en fazla olan birimler sırasıyla Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mersin Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi'ndedir. En fazla zorunlu uygulamalı ders saati olan birim ise Trakya Üniversite'sindedir. Atatürk Üniversitesi'nin ders bilgi paketinde, öğrencisi bulunan ilk 4 yarıyıldan zorunlu uygulamalı ders bulunmamaktadır. Ortalama zorunlu ders yükü en fazla olan birim, haftalık 22,63 zorunlu ders saati ile Trakya Üniversitesi'dir. 8 birimde okutulan tüm dersler, beceri sınıfları baz alınarak, zorunlu-seçmeli ayrımı olmaksızın Tablo 5'teki şekilde 12 kategoriye ayrılmıştır.

Tablo 5. Aktif sınıflarda okutulan dersler için oluşturulan kategoriler

No	Kategori Adı	Ders sayısı	Örnek dersler
1	Temel bilgisayar bilimleri	11	Bilgisayara giriş, bilgi teknolojileri, vb.
2	Grafik & Multimedya	17	Grafik tasarımı, animasyon tasarımı, 3 boyutlu modelleme, vb.
3	Yazılım	84	Algoritmalar ve programlama, görsel programlama, vb.
4	Donanım	23	Bilgisayar donanımı, mikroişlemciler, robotik, vb.
5	Ağ	15	Ağ temelleri, bilgisayar ağları, nesnelerin interneti, vb.
6	Yapay zekâ	15	Yapay zekâ, büyük veri, bulanık mantık, vb.
7	Veri tabanı	10	Veri tabanına giriş, dağıtık veri tabanı, vb.
8	Güvenlik	8	Bilgi güvenliği, siber güvenlik, kriptoloji, vb.
9	Analitik	16	Olasılık ve istatistik, Sayısal çözümleme, ayrık matematik, vb.
10	Sosyal	103	Araştırma teknikleri, finansal yönetim, halkla ilişkiler, vb.
11	Zorunlu ortak	14	Matematik 1-2, Türk Dili 1-2, vb.
12	Bitirme	6	Staj, iş başında eğitim, vb.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 5.Maddesinin 1 bendinde, Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ve Yabancı Dil dersleri “zorunlu ortak dersler” olarak tanımlanmıştır (Eroğlu ve Kalaycı, 2020). Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümünde de bu dersler tüm birimlerde okutulmaktadır. Bu dersler 11 numaralı kategori olarak değerlendirilmiştir. 8.yarıyılıda öğrencisi bulunan birimlerden Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar UBY, bu yarıyılıda yüz yüze eğitim yerine işletmede mesleki eğitim uygulamaktadır. Mersin Üniversitesi'nde ise 4.yarıyılıda zorunlu staj dersi bulunmaktadır. Bu tür dersler 12 numaralı Bitirme kategorisinde ele alınmıştır. Diğer kategoriler arasında en fazla ders sayısı Sosyal kategoride, en az ders sayısı ise güvenlik kategorisinde bulunmaktadır. Kategorilere göre dönemlik ortalama zorunlu ders sayıları Tablo 6'da verilmiştir.

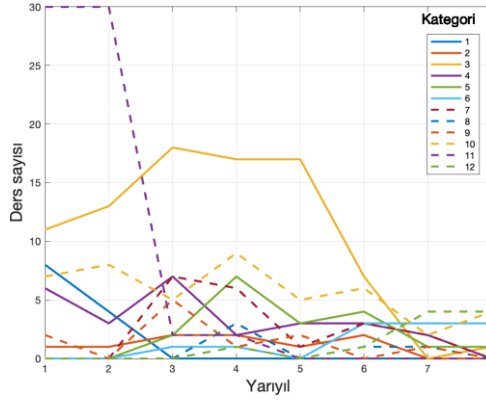
Tablo 6. Birim-kategori dönemlik ortalama zorunlu ders sayısı

		Kategori no											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Birim no	1	0,25	0,5	1,25	0,5	0,25	0	0,5	0	0	0,25	2	0
	2	0,25	0,5	1,25	0,125	0,125	0,5	0,25	0	0,25	0,375	1	0,25
	3	0	0,167	1,5	0,67	0,333	0	0,33	0,167	0,167	1,5	1,333	0
	4	0,25	0	3	1,25	1	0,25	0,5	0	0	0,125	1	0,375
	5	0,25	0,25	1,625	0,25	0,25	0,375	0,375	0,125	0,25	1,625	1	0,375
	6	0,5	0	1,5	0,5	0,25	0,25	0,25	0	0,75	1	1,5	0
	7	0,5	0	1	0,5	0,25	0	0,5	0,25	0,5	1,5	2	0
	8	0,13	0	1,625	0,375	0,25	0,125	0,375	0,25	0,125	1,125	1,25	0,25

8 birimin tamamı henüz 8 yarıyıl derslerini tamamlamadığı için kategorilerdeki ders sayıları ilerleyen dönemlerde değişecektir. Atatürk, Muş Alparslan ve Sivas Cumhuriyet Üniversiteleri'nde henüz yalnızca 4 yarıyıl dersi tanımlandığı için bu birimlerde doğal olarak zorunlu ortak derslerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. 8 yarıyılı tamamlamış birimlerde ise en fazla zorunlu ders yazılım kategorisinde, en az zorunlu ders güvenlik kategorisinde bulunmaktadır. Bu birimlerde en az ders bulunan kategoriler sırasıyla analitik, grafik &

multimedya ve temel bilgisayar bilimleridir. Tüm kategorilerde en az 1 adet zorunlu dersi bulunan tek birim ise Mersin Üniversitesi'dir. Şekil 5'te tüm birimlerde verilen zorunlu derslerin kategorilere göre göre ders sayısı-yarıyıl grafiği verilmiştir. Zorunlu ortak derslerin neredeyse tamamı tüm birimlerde ilk 2 yarıyılında verilmektedir. Yazılım kategorisindeki dersler ise tüm yarıyıldarda verilmektedir.

Şekil 5. Zorunlu derslerin kategorilere göre ders sayısı-yarıyıl grafiği

Seçmeli dersler için kategorilere göre dönemlik ortalama ders sayıları tablo 7'de verilmiştir. Tüm birimlerde dönem başına en fazla sosyal kategoride seçmeli ders bulunduğu görülmektedir. Bu kategoride en fazla seçmeli ders Trakya Üniversitesi'ndeki birimdedir. Veri tabanı kategorisinde hiçbir birimde seçmeli ders bulunmamaktadır. Temel bilgisayar bilimleri kategorisinde yalnızca Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar UBY'de seçmeli ders verilmektedir. Bartın Üniversite'sinde tüm seçmeli dersler herhangi bir yarıyılında seçilebiliyorken, diğer birimlerde yarıyılı özgü seçmeli dersler tanımlanmıştır.

Tablo 7. Birim-kategori dönemlik ortalama seçmeli ders sayısı

Birim no	Kategori no											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	0	0,25	0,75	0,25	0,25	0,25	0	0	0	1,5	0	0
2	0	0,25	0,625	0,125	0	0,25	0	0,125	0	1,75	0	0
3	0	0	0,333	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
4	0,125	0,625	0,375	0,25	0,125	0,25	0	0,25	0,25	1,75	0	0
5	0	0,375	1	0,125	0	0	0	0	0,625	2,375	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
8	0	0,125	0,375	0,25	0	0,5	0	0,125	0,25	2,875	0	0

Derslerin ders bilgi paketindeki müfredat bilgileri incelendiğinde aynı kategoride benzer isimde ve aynı içeriğe sahip çok sayıda ders olduğu görülmektedir. Örneğin temel bilgisayar bilimleri kategorisinde Bilgi Teknolojileri 1, Bilgisayar Beceri ve Uygulamaları 1 ve Bilişim

Sistemleri ve Teknolojileri 1 derslerinin müfredatı büyük ölçüde aynıdır. Donanım kategorisindeki Robotik, Robotik Bilim, Robotik Kodlama ve Robotik Programlama dersleri de bu duruma başka bir örnek olarak verilebilir. Bunun yanında ders adları kısaltmalar gibi nedenlerle farklılaşmış ama müfredatı aynı dersler de bulunmaktadır. Bu derslere örnek olarak Yazılım kategorisindeki E-ticaret ve Elektronik Ticaret dersleri, Ağ kategorisindeki Bilgisayar Ağlarına Giriş ve Bilgisayar Ağları 1 dersleri, Veri Tabanı kategorisindeki Veri Tabanı Sistemleri ve Veri Tabanı Yönetim Sistemleri dersleri verilebilir. Ders isimlerindeki farklılıklar zaman zaman yatay geçişlerde anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş Yönetmeliği'nin 8.maddesinin 3.bendine göre yatay geçiş yapılan birim komisyonu, öğrencinin hangi yarıyla veya sınıfa intibak ettirileceğini tespit eder, varsa öğrencinin alması gereken ilave derslerden oluşan bir intibak programı ile muaf tutulması gereken dersleri belirler (Resmî Gazete, 2010). Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri lisans eğitimi veren 8 birimin ders isimlerindeki bu farklılıkların azaltılması yatay geçişlerde öğrenci itirazlarını asgari düzeye indirebilir. 8 birimin ders planları incelendiğinde, aynı kategoriye dahil ve benzer müfredatlı derslerin birbirine komşu yarıyıllarda verildiği görülmektedir. Bu durum intibak konusunda bölümün avantajlı olduğunu göstermektedir. Ancak bazı dersler bazı birimlerde tek dönemde verilirken bazı birimlerde iki dönemde verilmektedir. Örneğin 3 farklı birimde Olasılık ve İstatistik dersi tek yarıyıldan haftalık 3-4 ders saati olmak üzere verilirken, 1 birimde Olasılık ve İstatistik 1 ve Olasılık ve İstatistik 2 olmak üzere 2 yarıyıldan haftalık 4'er saat şeklinde verilmektedir. Bu durum da intibak için dezavantaj oluşturmaktadır.

3. SONUÇ

Son yıllarda bilişim sektöründeki hızlı büyüme nedeniyle nitelikli eleman ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır (Damar, 2022a). Ülkemizde de en fazla açık iş olan ve üniversite mezunu şartı aranan ilk 10 meslekten 4'ü bilişim sistemleri alanındadır. Ülkemizdeki devlet üniversitelerinde bilişim alanında 193 aktif bölüm bulunmaktadır ve bu bölümlerin bazıları henüz hiç mezun vermemiştir. Bu çalışmada incelenen Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri Bölümü de son yıllarda yalnızca 7 devlet üniversitesinin 8 biriminde öğrenci almakta olan kontenjan doluluk oranı yüksek bir bölümdür. 8 birimin aktif olan sınıfları için Bologna bilgi paketlerindeki ders içeriklerinden toplam 323 adet ders bilgisine erişilmiştir. Okutulan dersler kategorilendirilmiş ve sektör beklentileri ile kıyaslanmıştır. En fazla ders sayısı toplam 103 ders ile sosyal kategoridedir. Sosyal dersleri toplam 84 ders ile yazılım geliştirme dersleri takip etmektedir. Çalışmanın odağı olan 8 birimin tamamında okutulan derslerin sektör talepleri ile

uyumlu olduğu görülmüştür. Dersler, okutulduğu yarıyıl, teorik ders saati, uygulamalı ders saati ve zorunlu-seçmeli olma durumlarına göre birimler arasında karşılaştırılmış ve birimlerin ders içeriklerinin birbirleri arasında tutarlı olduğu görülmüştür. Ancak aynı müfredata sahip bazı derslerin isimlerinde birimler arasında farklılıklar gözlenmiştir. Yazılım Bölümü tercih eden kız öğrenci sayısı ile Türkiye İş Kurumu 2021 yılı İşgücü Piyasa Araştırması Raporu'ndaki (Türkiye İş Kurumu, 2021b) sektördeki kadın çalışan sayısı kıyaslandığında bölümde okuyan kız öğrencilerin oranının sektördeki kadın çalışan oranının çok altında olduğu görülmektedir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Acikogretim.net. Erişim tarihi: 24.01.2023, acikogretim.net/bilisim-sistemleri-ve-teknolojileri-bolumu
- Akpınar, H. (2011). Türkiye'de enformasyon sistemleri öğretiminde 20. yıl. *Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri*, 01 Ocak 2011, 565-665.
- Arslan, E., & Solak, A. (2020). Meslek gruplarına göre açık iş ve işsizlik karşılaştırması: 2007-2018 dönemi incelemesi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 11-21.
- Aydın, İ. (2012). Bilişim sektörü ve Türkiye'nin sektördeki potansiyeli. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 1(1), 180-200.
- Bahador, K. M. K., & Haider, A. (2012). Information technology skills and competencies-a case for professional accountants. *Lecture Notes in Business Information Processing*, 81-87. https://doi.org/10.1007/978-3-642-34228-8_9
- Bilgi ve İletişim Sektörü İşgücü Piyasası Raporu. (2021). Türkiye İş Kurumu. Ankara.
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sektörü 2021 Pazar Verileri. (2022). Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD). İstanbul: Deloitte Danışmanlık A.Ş.
- Btbs.bartın.edu.tr. Erişim tarihi: 15.01.2023, btbs.bartın.edu.tr/haberler/bilgisayar-teknolojisi-ve-bilisim-sistemleri-btbs.html
- Çelik, A., & Akgemci, T. (2010). *Yönetim bilişim sistemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Damar, M. (2022). Dijital çağda bilişim sektörünün ihtiyacı olan yetkinlikler üzerine bir değerlendirme. *Bilişim Sistemleri ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 25-40.
- Damar, M. (2022). Dijital dünyanın dünü, bugünü ve yarını: Bilişim sektörünün gelişimi üzerine değerlendirme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, (Dijitalleşme Özel Sayısı), 51-76. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1121818>
- Emu.edu.tr. Erişim tarihi: 27.01.2023, emu.edu.tr/tr/programlar/bilisim-sistemleri-ve-teknolojileri-lisans-programi/925

Eroğlu, F., & Kalaycı, N. (2020). Üniversitelerdeki zorunlu ortak derslerden yabancı dil dersinin uzaktan ve yüz yüze eğitim uygulamalarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(1), 236-265.

Gedik, A. (2020). Ekonomik kalkınmada bilişim sektörünün etkinliği üzerine bir uygulama. *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, (1), 67-83. <https://doi.org/10.35344/japss.731827>

İstanbulbogazicienstitu.com. (2022). Erişim tarihi: 21.01.2023, istanbulbogazicienstitu.com/bolum/sayisal/bilisim-sistemleri-ve-teknolojileri

İşgücü Piyasası Araştırması Raporu. (2021). Türkiye İş Kurumu. Ankara.

Kara, O., & Topaloğlu, M. (2019). Bilgisayar teknolojileri ve bilişim sistemleri öğrencilerinin bilişim güvenliği alanında yeterliliklerinin incelenmesi. *Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 3(1), 20- 27.

Kariyer.net. Erişim tarihi: 17.01.2023, kariyer.net/bolumler/bilisim%2Bsistemleri%2Bve%2Bteknolojileri/nedir

Özer, H. (2011). III. haber bülteni. Ankara: Bilgisayar Mühendisleri Odası.

Statista.com. (2023). Erişim tarihi: 13.01.2023, statista.com/statistics/264875/brand-value-of-the-25-most-valuable-brands

Yalı, S. (2017). Avrupa Birliği'nde yükseköğretim çalışmaları: Bologna süreci ve Türkiye üniversiteleri. *The Journal of International Social Sciences*, 27(2), 143-154.

Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş, Çift Anadal, Yandal ile Kurumlar Arası Kredi Transferi Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmelik. (2010). 27561 sayılı 24.04.2010 tarihli Resmî Gazete.

Yükseköğretim Program Atlası. Erişim tarihi: 10.01.2023, yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php

Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi: E7 Ülkelerinden Ampirik Kanıtlar

Ayşe ERYER^{1*}

¹ Dr., Kahramanmaraş, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 18.06.2023

Doi:10.31200/makuubd.1315889

Kabul Tarihi/Accepted: 28.09.2023

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Solow tarafından literatüre kazandırılan Neoklasik büyüme modelinin temel varsayımlarından olan yakınsama hipotezi, ekonomik büyüme literatürün en temel konularından birini oluşturmaktadır. Bu hipotez, sermayenin azalan verimliliği ve teknolojinin giderek yayılması gibi nedenlerden dolayı zamanla düşük gelir seviyesine sahip olan ülkelerin gelir seviyesi yüksek olan ülkelere yakınsayacağını ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı E-7 ülkeleri için 1990-2021 dönemini kapsayan kişi başı gelir düzeyi verileri kullanılarak yakınsama hipotezinin geçerliliğini Yatay Kesit Genişletilmiş İm, Pesaran ve Shin (CIPS) panel birim kök testi ile analiz etmektir. Yapılan testlerin sonucunda ise E-7 ülkelerinde yakınsamanın geçerli olduğu bulunmuştur. Bu sonuç E-7 ülke grubundaki geliri düşük olan ülkelerin uzun dönemde grupta yer alan diğer ülkeleri yakalayacağını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Yakınsama Hipotezi, E7 Ülkeleri, Panel Veri Analizi.

Testing The Convergence Hypothesis: Empirical Evidence From E7 Countries

ABSTRACT

The Convergence Hypothesis, one of the basic assumptions of the Neoclassical growth model introduced to the literature by Solow, constitutes one of the most fundamental topics of economic growth literature. This hypothesis reveals that over time, countries with low income levels will converge to countries with high income levels due to reasons such as the decreasing productivity of capital and the gradual spread of technology. The aim of this study is to analyze the validity of the convergence hypothesis using the per capita income level data covering the

period 1990-2021 for E-7 countries with the Cross-Section Extended Im, Pesaran and Shin (CIPS) panel unit root test. As a result of the tests, it was found that convergence was valid in E-7 countries. This result shows that the low-income countries in the E-7 country group will catch up with the other countries in the group in the long run.

Keywords: Convergence Hypothesis, E7 Countries, Panel Data Analysis.

1. GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Neoklasik büyüme modelinin temel varsayımlarından olan yakınsama hipotezi iktisadi büyüme literatürünün önemli konularından birini oluşturmaktadır.

Yakınsama hipotezinin araştırılmasına yönelik yapılan çalışmalar, farklı yakınsama çeşitlerinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bunlardan ilki Mikro ve Makro Yakınsamadır. Mikro Yakınsama; ekonomiler arasında özdeş faktör gelirin eşitlenmesini ifade ederken, Makro Yakınsama ise, işçi başına çıktı, kişi başı gelir, toplam faktör verimliliği gibi makroekonomik değişkenlerin yakınsamasını ifade etmektedir (Rassekh, 1998, s.86).

Bir diğer yakınsama türü ise Beta ve Sigma Yakınsamasıdır. Fakir ülkelerin zengin ülkeleri kişi başı gelir ve üretim seviyesinde yakalama eğilimi beta yakınsaması olarak adlandırılmaktadır. Ekonomilerin kişi başına gelirlerinin büyüme oranları ile başlangıç yılına ait kişi başına gelir düzeyleri arasındaki ilişki negatifse yakınsamanın olduğu kabul edilirken, ilişki pozitifse iraksamanın olduğu kabul edilir (Martin, 1996). Beta yakınsaması mutlak yakınsama ve koşullu yakınsama olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Mutlak yakınsama, teknoloji, tasarruf oranı, kurumsal yapı gibi etmenler bakımından benzer ülkelerin benzer durum gösterdikleri varsayılırken, koşullu yakınsama da ülkeler arasında farklılıkları ortaya çıkaracak farklı değişkenlerin modele eklendiği varsayılmaktadır (Varol, 2019, s.29). Ülkelerin kişi başı gelir seviyelerindeki farklılıklarının zaman içinde nasıl değişim gösterdiğini ortaya koymaya çalışan yakınsama ise sigma yakınsaması olarak belirtilmektedir (Karaca, 2004, s.3).

Küresel iktisadi düzende demografi ve üretkenlik ekonomik büyümenin itici gücü olarak görülmekte ve bunların ise teknolojik gelişme, yatırım ve uluslararası ticaret kanalıyla yaygın hale geldiği belirtilmektedir. Bu aşamada yükselen piyasa ekonomileri gelişmiş ülkelerden daha yüksek büyüme oranına sahip oldukları için küresel ekonominin büyüme merkezi olmayı devam ettirmektedirler. Küreselleşmeyle beraber ortaya çıkan farklılıklar ile küresel rekabet fikri önemli hale gelmeye başlamış, iktisadi dengeler değişim göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası piyasadaki etkinlikleri hızlı bir şekilde yükselmiştir.

Yükselen ekonomiler, iktisadi istikrara, sürdürülebilir ekonomik büyümeye, yapısal reformlara daha fazla önem veren, hızlı bir şekilde büyüme gösteren, üreten, siyasi, ekonomik, sosyal ve küresel alanlarda dünya ekonomisinde önemli olarak gösterilen ülkeler şeklinde ifade edilmektedir (Cinel, 2021, ss.401-402). E-7 ülkeleri de bu ülkelerin başında gelmektedir.

E-7 sınıflandırması, 2006 yılında Pricewaterhouse'ın yayınlamış olduğu küresel görünüm raporunda gündeme gelmiştir. Türkiye, Meksika, Endonezya, Çin, Brezilya, Hindistan ve Rusya'dan oluşmaktadır. Bu ekonomilerin hızlı bir şekilde büyümeleri, küresel ticarete paylarının yükselmesi, yüksek nüfus oranları ile gelişmekte olan ülkeler içerisinde daha ön planda olduklarından dolayı ortaya koyulmuştur. G-7 ülkeleri ile 2015 yılında aynı ekonomik büyüklüğe sahip olan E-7 ülkelerinin, 2040 yılında G-7 ülkelerinin iki katı büyüyeceği tahmin edilmektedir (Tekin, 2020, s.1).

Tablo 1. E-7 ülkelerinde 2021 yılı kişi başı GSYİH, GSYİH (current \$) değerleri

Yıllar	Kişi Başı GSYİH	GSYİH	GSYİH(%)
Brezilya	7696.786	1.64962E+12	4.9
Çin	12617.5	1.78E+13	8.4
Hindistan	2238.127	3.15E+12	9
Endonezya	4334.216	1.19E+12	3.7
Meksika	10045.68	1.27E+12	4.7
Rusya	12593.16	1.84E+12	5.6
Türkiye	9661.228	8.19E+11	11.3

Kaynak: World development indicators

E-7 ülkelerinin Dünya Bankasından belli dönemlerle ele alınan 2021 yılı Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (KBGSYİH), Gayri Safi Yurt içi Hasıla (GSYİH) verileri incelendiğinde, Buna göre 2021 yılında Kişi başına düşen gelir açısından en yüksek gelir (12617.5 dolar) yine Çin'de olup en düşük gelir (2238.127 dolar) Hindistan'dadır.

Tablo 2. E-7 ülkelerinde enflasyon ve işsizlik oranları (%)

Yıllar	Enflasyon	İşsizlik
Brezilya	8.3	13.1
Çin	2.4	5.6
Hindistan	5.1	6.3
Endonezya	1.5	3.8
Meksika	5.6	4
Rusya	6.6	4.7
Türkiye	19.6	11.9

Tablo 2 E-7 ülkelerinde 2021 yılı enflasyon ve işsizlik oranlarını göstermektedir. Buna göre E-7 ülkelerinden en yüksek işsizlik oranları sırasıyla Türkiye ve Brezilya'nın olduğu görülmektedir. En düşük işsizlik oranına sahip E-7 ülkesi %3,8 ile Endonezya olmaktadır. Enflasyon oranı en yüksek (%19.6) olan E7 ülkesi Türkiye, en düşük (%1.5) Endonezya'dır.

Bu çalışmanın amacı, E-7 ülkelerinde yakınsama hipotezinin geçerli olup olmadığını belirlemektir. Çalışmanın ele alınan ülke grubu bakımından literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu bakımdan çalışmada E-7 ülkelerinin 1990-2021 dönemi verileri kullanılarak E-7 ülkelerinin KBGSYİH'nın E-7 ülkelerinin ortalama KBGSYİH seviyesine yakınsama durumu panel birim kök analiziyle tespit edilmektedir. Çalışmada konuya yönelik giriş ve kuramsal çerçeve yapıldıktan sonra daha önce konuyla ilgili yapılmış olan literatür taramasına yer verilmektedir. Daha sonra ise araştırmanın bulguları raporlanarak, sonuç ve tartışma kısmında politika önerileri sunulmaktadır.

2. LİTERATÜR

Yakınsama hipotezinin test edilmesine yönelik ilk çalışma 1986 yılında Baumol tarafından ele alınmıştır. Baumol bu çalışmasında, 16 OECD ülkesi için 1870-1979 verileri kullanılmıştır. Yapılan yatay kesit regresyon analizi sonuçlarına göre β yakınsamasının geçerli olduğu elde edilmiştir. Baumol'dan sonra yakınsama hipotezinin test edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Delong (1988) yılında Baumol'un çalışmasını iki açıdan eleştirmiştir. Bunlardan ilki, örneklem seçimi sorunu, bir diğeri de ölçüm hatası sorunu olarak görülmektedir. Bu iki araştırmacının çalışmaları yakınsama literatürünün temel çalışmaları olmuş ve yakınsama hipotezinin test edilmesine yönelik geniş bir literatürün oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Dowrick ve Nguyen (1989), Barro (1991), Barro ve Sala-i Martin (1992), ROmer (1986), King ve Rebelo(1989) gibi çalışmalar farklı ülke örneklemelerini kullanarak yakınsama hipotezinin geçerliliğini test eden diğer çalışmalardır. Bu çalışmaların çoğu yakınsama lehinde sonuçlar elde etmişlerdir.

Yakınsama hipotezinin test edilmesine yönelik yapılan çalışmalardan bir diğeri de Ram (1991) yılında ele alınmıştır. Ram (1991), yapmış olduğu çalışmasında 1950-1985 dönemi verileri kapsamında 59 ülke için yakınsama hipotezinin geçerliliğini kuadratik regresyon analizi yardımıyla test etmiştir. Çalışma sonucunda yakınsama hipotezinin geçerli olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Yakınsama hipotezinin test edilmesine yönelik olarak ele alınan güncel çalışmalar ise Tablo 3’te özetlenmektedir. Tablo 3’te yer alan araştırmalarda yakınsama hipotezinin geçerliliğine ilişkin farklı sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan araştırmaların sonuçları, kullanılan değişken, kurulan model yapısı, ele alınan dönem, ülke grubuna göre değişiklik göstermektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında yakınsama hipotezinin geçerliliğine ilişkin ortak bir bulgunun olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Konuya yönelik güncel literatür taraması

Yazar /Dönem	Yöntem	Değişkenler	Bulgu
Margaritis vd. (2007)/1960-2001	Panel Birim Kök Testi	Emek Verimliliği ve Kişi Başı GSYİH	OECD ülkelerinde panelin geneli için ülkelerin emek verimliliği ve kişi başı GSYİH değişkenlerinin yakınsama gösterdiği bulgusu elde edilmiştir.
Reza ve Zahra (2008)/1995Q1-2005Q4	Birinci Nesil Panel Birim Kök Testleri	Kişi Başı GSYİH	Seçili 10 AB ülkeleri arasında yakınsamanın geçerli olduğu belirlenmiştir.
Gögül ve Korap (2014)/1970-2012	Panel Birim Kök Testi		OECD ülkelerinde yakınsama hipotezinin geçerli olduğu elde edilmiştir.
Yeşilyurt (2014)/1978-2010	ADF Birim Kök Testi	GSYİH	Seçilen 27 OECD ülkeleri arasında yakınsamanın gerçekleştiği tespit edilmiştir.
Tüzemen ve Tüzemen (2015)/2000-2013	Panel Birim Kök Testi		12 Balkan ülkesi için yapılan birim kök testi sonucunda ülkeler arasında yakınsamanın gerçekleşmediği sonucu elde edilmiştir.
Yılmaz vd. (2019)/1990-2017	ADF Birim Kök Testi, Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi(ZA), İki ve Tek Kırılmalı Birim Kök Testi (Lee Strazicich)	Kişi Başı GSYİH	Yapılan analiz sonucunda Türkiye ve G20 ülkeleri arasında yakınsamanın olmadığı tespit edilmiştir.
Konat ve Temiz (2019)/1999-2018	CIPS ve CADF Birim Kök Testi	Kişi Başı GSYİH	Yapılan analizde G20 ülkeleri arasında yakınsamanın geçerli olmadığı tespit edilmiştir.
Konat vd. (2019)/1960-2018	Yapısal Kırılmaz Panel Birim Kök Testi, SUR ADF Ve SURKSS	Kişi Başı GSYİH	Elde edilen bulgularda AB ülkelerinin AB’nin grup ortalamasına yakınsadığı belirlenmiştir.
Yılcı ve Gökçe (2020)/1960-2015	ADF, IPS, SURADF, Fourier SUR ADF Birim Kök Testleri	Kişi Başı Gsyih	Seçilmiş 18 OECD ülkelerinin sadece 7’sinde stokastik yakınsamanın geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde ülke grupları arasında E-7 ülkelerine yönelik çalışmaların sayısının kısıtlı olduğu görülmektedir. Çalışmanın ele alınan ülke grubu ve güncel dönemleri içermesinden dolayı literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

3. EKONOMETRİK BULGULAR

Bu çalışma E-7 ülkeleri kapsamında yakınsama hipotezinin geçerliliğini 1990-2021 dönemini ele alarak test etmektedir.

Bu bağlamda çalışmada E-7 ülkeleri (Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye) için 1990-2021 dönemi verileri kullanılmıştır. Ampirik analizde kullanılan kişi başı GSYİH değişkeni Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir (World Development Indicators, 2023). Çalışmada kullanılan değişkenin logaritmik fonksiyonuyla çalışılmıştır. Değişkene ait bilgiler Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Değişkene ait bilgiler

Değişken	Açıklama	Dönem/Kaynak
LGSYİH	Logaritmik Kişi Başı GSYİH	1990-2021/ World Development Indicators

3.1. Metodoloji

Çalışmada 1990-2021 dönemi verileri kullanılarak E-7 ülkelerinde yakınsama hipotezinin geçerli olup olmadığı, Pesaran (2007)’ın oluşturduğu Yatay Kesit Genişletilmiş İm, Pesaran ve Shin (CIPS) panel birim kök testi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Panel veri analizinde öncelikle yatay kesit bağımlılığı sınaması yapılmalıdır. Yatay kesit bağımlılığı önemsenmeden yapılan analizde sonuçlar önemli derecede etkilenmektedir. Birim kök ve eşbütünleşme testlerine karar vermeden önce yatay kesit bağımlılığı araştırılmalı ve ona göre yapılacak testlere karar verilmelidir. Yatay kesit bağımlılığını dikkate almadan yapılan analizlerde sonuçlar tutarsız olacaktır (Büyükdeniz, 2018, s.34).

Yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde kullanılan yöntemlerden ilki, Breusch-Pagan (1980) LM testidir. Kesitler arası bağımlılığın tespit edilmesinde Breusch ve Pagan (1980) tarafından ortaya konulan test istatistiği şu şekilde gösterilmektedir:

$$LM = T \sum_{N(N-1)}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \beta_{ij}^2 \sim X^2_{N(N-1)/2} \quad (1)$$

Temel hipotez altında LM testi $N(N-1)/2$ serbestlik derecesinde asimptotik kıkare dağılımına sahip olduğu bilinmektedir. LM testi N küçük ve T değerinin yeteri kadar büyük olduğu durumlarda geçerliliği kabul edilmektedir. Pesaran (2004) tarafından literatüre kazandırılan test istatistiğinin fonksiyonel biçimde gösterimi ise şu şekildedir:

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \rho_{ij} \right)} \quad (2)$$

Sıfır hipotezi altında T yeteri kadar büyük olduğunda $CD \rightarrow N(0,1)$ fonksiyonu limitinin $N \rightarrow \infty$ olduğu yönünde olduğu ifade edilmektedir. Büyük panel çalışmaları için öncelikle $T \rightarrow \infty$, sonrasında $N \rightarrow \infty$ olduğunda, Pesaran vd. (2008), LM istatistiğinin varyansını ve tam ortalamasını kullanarak LM testinin değiştirilen bir şekli olan düzeltilmiş bir testi önermektedir. Düzeltilmiş olan LM testinin fonksiyonel biçimde gösterimi ise şu şekildedir (Pesaran vd., 2008, s.108):

$$LM_{adj} = \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-k)\rho_{ij}^2 - \nu_{Tij}}{\sqrt{\nu_{2Tij}}} \sim N(0,1) \quad (3)$$

Yatay kesit bağımlılık testlerinde sıfır hipotez ve alternatif hipotez sırasıyla: H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur, H_1 : Yatay Kesit Bağımlılığı vardır biçiminde kurulmaktadır. Panel veri analizlerinde yatay kesit bağımlılığı testi önemlidir. Eğer seri, yatay kesit bağımlılığına sahipse 2. Nesil birim kök testleri kullanılmaktadır (Baltagi, 2008, s.284)

Pesaran (2007) tarafından geliştirilmiş olan ve birimler arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Crosssectional Augmented Dickey Fuller(CADF) birim kök testi, Augmented Dickey Fuller (ADF) testine birim ortalamalarının gecikmeli değerlerini ve birimlerin birinci farklarını dahil ederek yeni bir test oluşturmasını önermiştir. Bu test, yatay kesit genişletilmiş Dickey Fuller (CADF) olarak nitelendirilmiştir (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s.84). Geleneksel panel birim kök testlerini CADF istatistiklerinin basit ortalamalarına dayandırıldığı bu testin yanı sıra bireysel CADF istatistiklerinin Im, Pesaran ve Shin (2003) tarafından önerilmiş olan t-bar istatistiğini temel almaktadır. Bu yüzden hem bireysel CADF istatistikleri için hem de yatay kesit genişletilmiş Im, Pesaran ve Shin (CIPS) olarak ifade edilen basit ortalama testi için yeni asimptotik sonuçlara ulaşılmaktadır (Pesaran, 2007, s.266). CADF testi, birim düzeyde durağanlığı araştırırken, CIPS testi, panelin durağanlığını araştırmaktadır (Gençoğlu vd., 2020, s.7). CADF testinin basit şekilde gösterimi aşağıda gösterilmektedir:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{i,t-1} + c \bar{y}_{t-1} + d_i \Delta \bar{y}_t + e_{it} \quad (4)$$

Paneldeki birimler için bireysel olarak CADF hesaplandıktan sonra panelin geneli için CIPS istatistiğini aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır (Yıldırım vd., 2013, s. 89).

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (5)$$

3.2. Bulgular

Çalışmada durağanlık testine geçmeden önce yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı test edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 5’te özetlenmektedir.

Tablo 5. GSYİH değişkeni için yatay kesit bağımlılığı sonuçları

Testler	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
Breusch –Pagan LM	545,116	0,000
Pesaran scaled LM	80,8729	0,000
Bias –Corrected Scaled LM	80,7600	0,000
Pesaran CD	23,2665	0,000

Durağanlık analizinin yapılması için değişkenlerin yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 5’te GSYİH değişkeni için yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarını gösterilmektedir. Buna göre GSYİH değişkeni için “yatay kesit bağımlılığı yoktur” biçiminde oluşturulan sıfır hipotezi %1 anlamlılık seviyesinde tüm test türlerine göre reddedilmektedir. Böylelikle GSYİH değişkeni için yatay kesit bağımlılığı söz konusudur. Bu durum, bir ülkede ortaya çıkan şoklar diğer ülkeleri de etkilemektedir. H_0 hipotezinin kabul edilmemesi başka bir ifade ile kesitler arası bağımlılığın olması durumu modelde ikinci kuşak testlerin uygulanmasını gerekli kılmaktadır (Nazlıoğlu, 2010, s.142).

Çalışmada uygulanan ikinci kuşak panel birim kök testi faktörlere dayalı Yatay Kesit Genişletilmiş Im, Pesaran ve Shin (CIPS) panel birim kök testidir.

Tablo 6. CIPS panel birim kök testi sonuçları

Değişken	T bar İstatistik Değeri	%10 Kiritk Değeri	%5 Kritik Değeri	%1 Kritik Değeri	Z bar İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
LGSYİH	-2,861	-2,210	-2,330	-2,550	-3,044	0,000

Uygulanmış olan panel birim kök testlerinden elde edilen bulgularda mutlak değerce t-bar istatistik değeri %1,%5, %10 anlamlılık değerlerinden büyük olduğu için H_0 temel hipotezi reddedilmiştir. Buna göre E-7 ülkelerinde yakınsamanın geçerli olduğu elde edilmiştir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Neoklasik büyüme kuramının içerisinde yer alan yakınsama hipotezi, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin gelir seviyesi yüksek olan ülkeleri yakalama eğiliminden bahsetmektedir. Yakınsama hipotezi bilimsel alanda oldukça önem taşıyan bir konudur ve sıklıkla literatürde geçerliliği tartışılmaktadır.

Bu çalışmada E-7 ülkelerinde 1990 -2021 dönemi verileri kullanılarak gelir yakınsaması hipotezinin geçerliliği Pesaran (2007) birim kök testi ile sınanmıştır. Elde edilen sonuç E7 ülkelerinde yakınsamanın geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçların Margaritis vd. (2007), Reza ve Zahra (2008), Gögül ve Korap (2012), Yeşilyurt (2014) sonuçlarıyla aynı doğrultudadır.

Çalışma sonucunda E-7 ülkelerinde yakınsamanın geçerli olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu E-7 ülke grubundaki geliri düşük olan ülkelerin uzun dönemde grupta yer alan diğer ülkeleri yakalayacağını öngörmektedir. Başka bir ifade ile uzun dönemde E- 7 ülkeleri arasında gelişmişlik farkının ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte küreselleşmeyle beraber yürütülen iktisadi ve siyasi kurallar, finansal piyasada gerçekleştirdikleri bağılıklar yakınsamanın gerçekleşme nedeni olarak gösterilebilir.

Bu yakınsamanın sürekliliğinin sağlanması için bu ülkelerde makroekonomik istikrarın sağlanması, Ar-Ge yatırımlarına daha fazla önem verilmesi, tasarruf oranlarının artırılmasının gerekli olduğu ifade edilebilir.

Son olarak ileriki çalışmalarda farklı ülke gruplarının karşılaştırmalı durağanlık analizleri yapılarak politika önermeleri için literatüre katkı sağlanabilir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric analysis of panel data*. ABD: John Wiley & Sons.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1992). Convergence. *Journal of Political Economy*, 100(2), 223-251.
- Baumol, W. J. (1986). Productivity growth, convergence, and welfare: What the long-run data show. *The American Economic Review*, 1072-1085
- Büyükdenez, A. (2018). *Teknoloji yoğunluğuna göre dış ticaret ve kur ilişkisi: Panel veri analizi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Demirtaş, Ö., & Erkiletlioğlu, H. (2012). 2023'e doğru: Küresel gelişmeler perspektifinde Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörüne ilişkin uzun dönemli beklentiler. İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü Raporu, 2012 (Çevrimiçi). https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_01_2012.pdf

Dowrick, S., & Nguyen, D. (1989). OECD comparative economic growth 1950-85: Catch-up and convergence. *The American Economic Review*, 79(5), 11030.

Gençoğlu, P., Kuşkaya, S. & Büyüknalbant, T. (2020). Seçilmiş OECD ülkelerinde sağlık harcamalarının sürdürülebilirliğinin panel birim kök testleri ile değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Doi:10.33630/ausbf.498440.

Göğül, P. K., & Koralp, L. (2014). Ekonomik yakınsama olgusunun sınanması üzerine yeni bulgular: OECD örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 60-73.

Güloğlu, B. & İvrendi, M. (2008). Output fluctuations: Transitory or permanent? The case of Latin America. *Applied Economics Letters*, 17(4), 1-6.

King, R. G., & Rebelo, S. T. (1989). Transitional dynamics and economic growth in the neoclassical model. *NBER Working Paper*, 3185.

Konat, G., & Temiz, M. (2019). G20 ülkeleri arasında gelir yakınsamasının panel birim kök testi ile sınanması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (40), 471-480.

Konat, G., Gökçe, M., & Kızılkaya, F. (2019). AB ülkelerinin yakınsaması: SURADF VE SURKSS birim kök testi. *Ekoist: Journal of Econometrics and Statistics*, (31), 63-75.

Margaritis, D., Fare, R., & Grosskopf, S. (2007). Productivity, convergence and policy: A study of OECD countries and industries. *Journal of Productivity Analysis*, 28(1-2), 87-105.

Nazlıoğlu, Ş. (2010). Makro iktisat politikalarının tarım sektörü üzerindeki etkileri: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir karşılaştırma (Yayınlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Pesaran, H. M. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.

Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *Econometrics Journal*, (11), 105-127.

Ram, R. (1991). Education and the convergence hypothesis: Additional cross-country evidence. *International Economics*, 44(2-3), 244-253.

Reza, R., & Zahra, K. T. (2008). Evaluation of the income convergence hypothesis in ten new members of the european union. A panel unit root approach. *Panoeconomicus*, 55(2), 157-166.

Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *The Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.

Tüzemen, Ö. B., & Tüzemen, S. (2015). Yakınsama hipotezi: Balkan ülkeleri örneği. *Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7).

Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel zaman serileri analizi: Stata uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Yeşilyurt, F. (2014). Yakınsama hipotezinin OECD ülkelerinde ikili yaklaşımla test edilmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(27), 349-358.

Yılancı V., & Canpolat-Gökçe E. (2020). OECD ülkelerinde yakınsama hipotezinin geçerliliği: Kalıntılarla genişletilmiş panel fourier suradf birim kök testi. *Sosyoekonomi*, 28(44), 395-407.

Yıldırım, K., Mercan, M., & Kostakoğlu S. F. (2013). Satın alma gücü paritesinin geçerliliğinin test edilmesi: Zaman serisi ve panel veri analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), 75-95.

Yılmaz, Ö., Saifi, M. N., & Akıncı, M. (2019). G20 ülkeleri ve Türkiye arasında yakınsama hipotezinin testi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1639-1656.

Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısının Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkisi¹

Zahide GENÇTÜRK^{1*}

¹ Asst. Prof. Dr., Isparta University of Applied Sciences, Isparta Vocational School, Department of Management Organization, Isparta, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 23.08.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 28.09.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1348889
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına yönelik tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Çalışma kapsamında eğitim ve öğretime devam eden 422 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Verilerin toplanmasında sosyo-demografik bilgilerin ölçüldüğü veri formu ile Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Kuzgun ve Sevim (2004) tarafından geliştirilen Kadının Çalışmasına Karşı Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı tutumunu pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin cinsiyet algısı cinsiyet, babanın eğitim durumu, annenin mesleği, babanın mesleği ve aile tipi değişkenlerine göre farklılaşmaktadır. Öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu ise cinsiyet ve aile tipi değişkenlerine göre farklılaşmaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kadının Çalışmasına Karşı Tutum, Üniversite Öğrencileri.

The Influence of University Students' Perception of Gender on Their Attitudes Toward Women's Employment

ABSTRACT

This study was conducted to determine the effect of societal gender perception of university students on their attitudes towards women's work. To this end, 422 university students

¹ Bu araştırma için Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Komitesi'nden 22.11.2021 tarihli, 73/3 sayılı karar ile etik kurul izni alınmıştır.

continuing their education and training were reached. The data set gathered by using a data form in which socio-demographic information was measured, the Societal Gender Perception Scale developed by Altinova and Duyan (2013), and the Attitude Towards Women's Work Scale developed by Kuzgun and Sevim (2004). As a result of the study, it was found that gender perception positively affected the attitude towards women's work. In addition, students' perception of gender differs according to gender, father's education level, mother's occupation, father's occupation and family type variables. Students' attitudes towards women's work differ according to gender and family type variables.

Keywords: Societal Gender, Attitudes Towards Women's Work, University Students.

1. GİRİŞ

Cinsiyet, biyolojik olarak erkek ve kadını birbirinden ayıran özellikleri ifade etmekte olup kromozom, hormon ve üreme sistemleri gibi fizyolojik bileşenlerdeki farklılıklara işaret etmektedir (Lindsey, 2015, s.4). Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeğin toplum tarafından algılanma, düşünülme şekli ve toplumun kültürel yapısı doğrultusunda beklenen davranış kalıpları ile belirlenen bir kavramdır (Akın & Demirel, 2003, s.73). Başka bir ifade ile kadın ya da erkek olmak cinsiyet temelinde üreme potansiyeline bağlı olarak oluşan biyolojik bir sınıflandırmadır. Biyolojik cinsiyetin toplumsal bakış açısı ve beklentisi yönünde detaylandırılması, sosyal bir form kazandırılması ise toplumsal cinsiyeti oluşturmaktadır (Eckert & McConnell-Ginet, 2013, s.2).

Sosyologlar cinsiyeti, kadın ya da erkek olmanın nispeten değişmeyen biyolojik yapısından kaynakladığını belirtirken, toplumsal cinsiyeti, zaman, yer ve yaşam dönemleri itibari ile erkek ve kadına göre değişen roller ve beklentiler olarak ifade etmektedir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet biyolojik yapının ötesinde sosyal bir yapı olup toplumun ve yaşanılan çağın normlarına ve değerlerine göre şekillenmektedir (Phillips, 2005, s.1). Toplumsal cinsiyet, birey ve onu oluşturan çevre ile yaşadığı etkileşim sonucu oluşarak, cinsiyetine uygun olan ve yaşadığı toplumda cinsiyeti ile ilişkilendirilen davranış kalıplarını göstermektedir. Bir anlamda toplumun uygun gördüğü cinsiyet rolleri, o toplumdaki cinsiyetler arasındaki farklılıkların nasıl algılandığına yönelik inanca göre açıklanmaktadır (Blackstone, 2003, s.335). Söz konusu bu inanç, o toplumdaki sosyo-kültürel değerler doğrultusunda şekillenerek kadın ve erkeğin nasıl davranması gerektiğini ve sorumluluklarının kapsamını belirlemektedir. Cinsiyet rolleri çocuk daha doğmadan başlayarak, henüz bebekken kullanılan eşyaların renklerinde bile kendini

göstererek aile içinde tanımlanmakta, yaşamın ilerleyen süreçlerinde öğrenilmiş davranışlara dönüşerek, kalıp yargılar haline gelmektedir (Saraç, 2013, s.27). Diğer bir ifade ile cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ailede başlayarak toplumsal yaşamda, eğitim sürecinde ve devamında çalışma yaşamında kendini göstermektedir (Yıldız, 2021, s.12).

Özellikle çalışma yaşamında cinsiyete yönelik kalıp yargılar kadın ve erkelere uygun görülen meslekleri de belirlemektedir. Kadınların olaylar karşısında daha duyarlı, çevrelerine dair daha ilgili ve bakım verici olarak algılanması neticesinde, ev kadını, öğretmen, psikolog, hemşire olmaları toplumsal olarak uygun görülürken, erkeklerin ise hırslı, bağımsız, kuvvetli olarak nitelendirilmesi dolayısıyla onların da mühendis, asker ve esnaf gibi meslekleri yapmaları beklenmektedir. Bu durum cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargıların iş yaşamına yansımaları göstermektedir (Dökmen, 2009, s.24). Dolayısıyla toplumdaki kalıp yargılar işgücü piyasasındaki meslek ve işlere yönelik izlenmesi gereken yolları çizerek, bireylerin isteklerini sınırlandırabilmektedir (Yıldız, 2021, s.12).

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren kadınların kısmen farklılaşan iş bölümü ile çalışma yaşamına katıldığı bilinmektedir (TİSK, 2002, s.17). Çalışma yaşamında farklılaşan iş bölümü zamana, topluma ve kültüre göre değişiklik göstermiştir. Fakat nüfusun neredeyse yarısını oluşturan kadınların önemli bir üretim unsuru olduğu fark edilip uygun şekilde üretime katılmaları tam olarak sağlanamamış dolayısıyla kadınlar işgücü piyasasında hep ikincil işgücü olarak kalmıştır. Bu durumun en önemli nedeni ise toplumların cinsiyete bağlı iş bölümünü uygun görmesi ve kadınların daha çok ev içinde kalmalarının istenmesi olmuştur (Özer & Biçerli, 2004, s.57).

Kadının çalışma yaşamındaki konumu açısından en önemli değişiklik Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde kadın ilk kez ekonomik bir gelir elde ederek, bağımlı çalışmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi böylece ücretli kadın işgücü kavramının oluşmasını sağlamıştır. Sanayi Devriminin yaşandığı dönemin şartları neticesinde kadınlar, erkeklerden daha düşük ücretler alarak, ağır çalışma şartları altında çalışarak, yoğun emek sömürsüne maruz kalmıştır (TİSK, 2002, s.20).

İkinci dünya savaşı sonrası ve hizmet sektörünün gelişmesi ile kadın işgücü artış göstermiş ve yapısal değişime uğramıştır. Bu değişim ile kadının hem aile içi hem de çalışma yaşamındaki konumunda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla konumu değişen kadınların toplumsal ve iş yaşamı ile ilgili eşitlik talepleri artmıştır (Koray, 2005, s.348). Bu beklentilerin karşısında hedeflenen iyi çalışma şartları ve eşitlik beklentileri istenilen düzeylere ulaşamamış

ve kadınlar ev yaşamında da çalışma yaşamında da hak ettiği yerin gerisinde yer almıştır (Aytaç vd., 2015, s.142).

1970’li yıllar itibari ile dünya ekonomisinde meydana gelen krizlerin, teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin etkisi ile yeniden bir yapılanma süreci yaşamıştır. Bu süreç çalışma yaşamını da etkileyerek kadın işgücünün istihdamına yönelik yenilikler ortaya çıkarmıştır (Kocacık & Gökkaya, 2005, s.200). Gelişen teknolojiler esnek zamanlı çalışma şekillerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Esnek zamanlı çalışma biçimleri, evde ve çalışma yaşamında cinsiyetçi bakış açısının devam etmesi ve geleneksel rol dağılımının değişmemesi neticesinde kadınların istihdama girişini kolaylaştırmıştır. Özellikle kısmi zamanlı çalışma kadınlara yönelik bir çalışma biçimi olarak görülmüş, erkekler için ise bu çalışma biçimi geçici olarak kabul edilmiştir (Eser, 1997, s.38). Dolayısıyla ev yaşamındaki sorumluluklarını paylaşamayan kadınlar esnek çalışma şekilleri ile istihdama katılmıştır. Kadın istihdamının bu şekilde artması ilk önce olumlu değerlendirilirken kadın işgücünün niteliğini, statüsünü arttıran ve aldığı ücreti iyileştiren bir etkisinin olmadığı görülmüştür (Yaşar & Baysal Kurt, 2020, ss.133-134).

1980’li yılların ekonomik krizi de kadınların istihdama katılımını arttırmıştır. Özellikle o dönemdeki satın alma gücünün düşmesi hanehalkının sıkıntı yaşamasına neden olmuş dolayısıyla gelirinin artması için kadınların çalışma yaşamına katılımı artmıştır (ILO, 2019, s.22).

Günümüzde kadınlar pek çok sektörde yer alabildiği gibi erkelere uygun görülen mesleklerde de çalışabilmektedir (Cotter vd., 2004, s.17). Özellikle kadınların eğitim düzeyinin artması ile birlikte iş yaşamındaki beklenti düzeyleri de artmıştır. Bu durum kadınların yönetim kademesinde ve teknik bilgi gerektiren pozisyonlarda görev almasını sağlamıştır. Fakat kadınlar genellikle alt yönetim pozisyonlarında ilerleme kaydederek üst yönetim seviyelerinde hala yeterince temsil edilememektedir (Davidson & Burke, 2012, s.7). Dolayısıyla yaşanan gelişmeler, toplumları yapısal, ekonomik, yasal ve örgütsel değişimlere götürmüş olsa da iş yaşamında henüz cinsiyet eşitliği sağlanamamıştır (Bergholm vd., 2011, s.1).

Toplumda erkeklerin cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarının olması kadınların çalışma yaşamında birtakım engeller ile karşılaşmasına yol açabilmektedir. Bu durum çalışan kadınların sosyal statüsünün güçlendirilmesini de zorlaştırmaktadır (Yılmaz vd., 2009, s.779). Kadınların evde, sosyal hayatta ve iş yaşamında kendi haklarının farkında olarak daha iddialı

davranmaları ve varlıklarını görünür kılmaları gerekmektedir (Bongale & Sabanna, 2023, s.3077). Ayrıca kadınların sosyal hayatın çeşitli alanlarında varlıklarını görünür kılmaları entelektüel ve psikolojik anlamda önemli bir sermaye oluşturacaktır. Özellikle psikolojik sermayenin kadın çalışanlar için öz yeterlik, umut, iyimserlik, psikolojik dayanıklılık ve iş aile çatılması gibi birçok açıdan önemli olduğu düşünülmektedir (Gül, 2022). Entelektüel sermaye açısından ise kadınların kendilerini geliştirmeleri eğitim seviyesi ile ilgilidir.

Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ile toplum içinde ve çalışma yaşamına daha çok söz sahibi olmaları, cinsiyet eşitliği konusunda kadınların lehine bir durum oluşturacaktır (Yılmaz vd., 2009, s.778). Dolayısıyla eğitim kurumlarının özellikle de üniversitelerin toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde çağdaş bakış açısının kazandırıldığı öncü kurumlar olması ve bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin de toplumsal cinsiyet algısının daha eşitlikçi olması ümit edilmektedir (Esen vd., 2017, s.48). Toplumsal cinsiyet açısından kalıp yargıların var olduğu toplumsal yapı içinde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi gelecek nesillerin, çalışma ve sosyal yaşamlarının daha eşitlikçi bir anlayışla şekillenebilmesi için oldukça önemlidir.

Literatürde, lise ve üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda sonuçlar açısından farklılıklar olduğu görülmektedir. Çalışmaların bazılarında hem erkek hem de kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde tutuma sahip olduğu saptanmıştır (Ergin vd., 2019; Lalchandani & Pardasani, 2022, s.8). Diğer bazı çalışmalarda gençlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların geleneksel bakış açısını yansıtarak, cinsiyete yönelik kalıp yargılarının olduğu bulunmuştur (Bosner, 2008, s.50; Wijewardene, 2016; Gün vd., 2021, s.213). Çalışmaların bazılarında ise kız ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklı tutum içinde oldukları, kızların erkeklere nazaran daha eşitlikçi tutum ve rollere sahip oldukları, erkeklerin daha geleneksel cinsiyet rollerine sahip oldukları tespit edilmiştir (Yılmaz vd., 2009, ss.788-789; Öngen & Aytac, 2013, s.14; Daşlı & Sarıçoban, 2016, s.418; Uçar vd., 2017; Daşlı, 2019; Pla-Julián & Diez, 2019; Ertuğrul Yaşar & Zorluoğlu; 2021; Patel vd., 2021; Karaaslan vd., 2021; Çiftçi vd., 2022). Üniversite öğrencilerinin iş ve aile ile ilgili plan, tutum ve beklentilerdeki cinsiyet farklılıklarını ve cinsiyet rolü tutumlarının gelecek beklentileri üzerindeki etkisine yönelik çalışmada ise kız ve erkek öğrencilerin çoğunluğunun evlenmeyi, çocuk sahibi olmayı ve tam zamanlı çalışmayı planladıkları tespit edilmiştir (Kaufman, 2005). Ayrıca Türkiye’de geleneksel toplumsal yapının ve bunu yansıtan bakış açısının cinsiyet temeli eşitsizliğin önemli bir nedeni olduğu görülmüştür (Çetin Aydın & Aytac, 2020, s.299; Şahin & Çoban, 2019). Du

ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada, eğitim almanın bireylerin cinsiyet rolü tutumlarını değiştirdiği ve daha eşitlikçi bir bakış açısı kazandırdığı belirtilmiştir (Du vd., 2021). Hamisan@Khair ve diğerleri (2023) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının kişisel deneyimlerine ve yaşam geçmişlerine göre değiştiği ifade edilmiştir (Hamisan@Khair vd., 2023, s.1112).

Literatürde, üniversite öğrencilerinin kadınların çalışması yönelik tutumları incelendiğinde çoğunluğun olumlu tutum sergiledikleri bulunmuştur. Olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerin ise geleneksel anlamda toplumsal cinsiyet rolleri kalıplarına sahip oldukları görülmüştür (Köseoğlu, 2017, s.311; Çiçek & Çapur, 2018). Lise öğrencilerinin kadınların çalışmasına yönelik tutumları ise cinsiyete göre farklılık göstermiş olup, kız öğrencilerin kadının çalışmasına yönelik tutumları erkek öğrencilere göre daha olumlu olmuştur (Özkardeş, 2017, s.43). Sipe ve diğerleri (2009) tarafından yapılan araştırmada ise üniversite öğrencilerinin, cinsiyet ayrımcılığının işyerinde, özellikle de kadınlara yönelik potansiyel varlığını ve etkisini hafife aldıkları belirtilmiştir (Sipe vd., 2009, s.345). Ayrıca eğitim düzeyi arttıkça kadının çalışmasına yönelik olumlu tutumların arttığı dolayısıyla kadının çalışmasına karşı olumlu tutumların gelişmesinde eğitimin rolünün önemli olduğu görülmüştür (Kuzgun & Sevim, 2004, s.24; Misra, 1995; İnce vd., 2006).

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına yönelik tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Toplumda eğitim düzeyinin yükselmesi, bireylerin kendini ve toplumsal yapıyı tanımasını, toplumsal cinsiyet algısının daha net anlaşılmasını ve daha eşitlikçi bir bakış açısına dönüşmesini sağlayabilecektir. Dolayısıyla değişen bakış açısı kadınların çalışmasına yönelik tutumu da olumlu anlamda etkileyebilecektir. Bu anlamda üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına yönelik tutumlarının öğrenilmesi önem arz etmektedir.

2. METODOLOJİ

2.1. Araştırma Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz dönemi Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulunda eğitime gören 5991 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemi ise tesadüfi örnekleme yöntemi ile gönüllülük esası doğrultusunda araştırmaya katılmayı kabul eden 440 öğrenci ile gerçekleştirilmiş olup 422 anket analize dahil edilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda öğrencilerin cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin mesleği, babanın mesleği, doğum yeri, en uzun yaşadığı yer ve aile tipi ile ilgili 8 soru bulunmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ): Altınova ve Duyan (2013) tarafından bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını belirlemeye yönelik geliştirilen 25 maddelik 5’li Likert tipi ölçektir. Ölçekteki maddeler tamamen katılıyorum “5”, katılıyorum “4”, kararsız “3”, katılmıyorum “2”, tamamen katılmıyorum “1” şeklinde puanlanmaktadır. TCAÖ’de 10 madde olumlu 15 madde olumsuz olup ölçekten alınabilecek en düşük 25 puan en yüksek 125 puandır. Ölçek puanının yüksek olması toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu göstermektedir (Altınova & Duyan, 2013).

Kadının Çalışmasına Karşı Tutum Ölçeği (KÇKTÖ): Kuzgun ve Sevim (2004) tarafından kadının çalışmasına karşı tutumların ölçülmesine yönelik olarak geliştirilen 15 madde, tek boyutlu 5’li likert tipi ölçektir. “1” tamamen katılıyorum, “5” tamamen katılmıyorum şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekte 2,7,14 ve 15. maddeler tersten puanlanmakta olup ölçekten alınabilecek en düşük puan 15 en yüksek 75 puandır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması kadının çalışmasına karşı tutumun olumlu olduğunu göstermektedir (Kuzgun & Sevim, 2004).

2.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizi istatistiksel bir paket programla yapılmıştır. Çalışmada ölçek puanları hesaplanmış ve puanların normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi için basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiştir. Ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld & Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins & Weeks, 1990; De Carlo, 1997).

Tablo 1. Basıklık ve çarpıklık değerleri ile güvenilirlik katsayısı

Ölçekler	K	α	Çarpıklık	Basıklık
Toplumsal Cinsiyet Algısı	25	0,913	-0,585	-0,204
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	15	0,907	-0,596	-0,526
Tüm İfadeler	40	0,940	-	-

“Toplumsal cinsiyet algısı” (n=422; k=25; α =0,913) ve “kadının çalışmasına karşı tutum” (n=422; k=15; α =0,907) ile tüm ifadelerin (n=422; k=40; α =0,940) güvenilirlik değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 1’de değerler incelendiğinde her bir puanın

basıklık ve çarpıklık katsayılarının -3 ile +3 arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre puanların normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Puanların normal dağılım göstermesi nedeni ile çalışmada parametrik test teknikleri kullanılmıştır. Ölçek puanının demografik özelliklere göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi için t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. T testi, 2 gruplu demografik değişkenlerin analizinde kullanılırken ANOVA testi k (k>2) gruplu değişkenlerin analizinde kullanılacaktır.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Demografik değişkenlere göre dağılım

Demografik Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	217	51,4
	Erkek	205	48,6
Annenin eğitim durumu	Okuryazar değil	14	3,3
	İlkokul	192	45,5
	Ortaokul	104	24,6
	Lise	81	19,2
	Yüksekokul/ Üniversite	31	7,3
Babanın eğitim durumu	Okuryazar değil	7	1,7
	İlkokul	154	36,5
	Ortaokul	110	26,1
	Lise	120	28,4
	Yüksekokul/ Üniversite	31	7,3
Annenin mesleği	Ev hanımı	300	71,1
	Memur	14	3,3
	İşçi	80	19,0
	Emekli	7	1,7
	Serbest meslek	20	4,7
	Diğer	1	0,2
Babanın mesleği	Çalışmıyor	3	0,7
	Memur	34	8,1
	İşçi	176	41,8
	Emekli	91	21,6
	Serbest meslek	103	24,5
	Diğer	14	3,3
	Cevapsız	1	0,2
Doğduğu yer	İl	241	57,1
	İlçe	162	38,4
	Köy	19	4,5
En uzun yaşanılan yer	İl	202	47,9
	İlçe	150	35,5
	Köy	70	16,6
Aile tipi	Çekirdek	320	75,8
	Geniş	102	24,2

Tablo 2’de analiz sonucuna göre bireylerin demografik özellikleri %51,4’ü kadınlardan oluştuğu, %45,5’i annesi ilkokul mezunu olduğu, %36,5’i babası ilkokul mezunu olduğu,

%71,1'i annesi ev hanımı olduğu, %41,8'i babası işçi olduğu, %57,1'i ilde doğduğu, %47,9'u yaşamının büyük bir kısmını ilde geçirdiği ve %75,8'i çekirdek aile tipine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. Ölçek puanının betimsel istatistikleri

Ölçekler	n	Minimum	Maximum	Ort.	ss
Toplumsal Cinsiyet Algısı	422	36,00	125,00	98,01	17,14
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	422	17,00	75,00	53,55	13,76

Tablo 3'te analiz sonucuna göre toplumsal cinsiyet algısı puan ortalaması 98,01 ($\pm 17,14$) ve kadının çalışmasına karşı tutum puan ortalaması 53,55 ($\pm 13,76$) olarak elde edilmiştir.

Tablo 4. Toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	T	p	R ²
		B	Standart Hata	Beta			
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Sabit	20,793	3,542		5,870	0,000	0,173
	Toplumsal Cinsiyet Algısı	0,334	0,036	0,416	9,388	0,000	

Model
F=88,139
p=0,000

Tablo 4'te toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı tutumu üzerindeki etkisini incelemek amacıyla regresyon analizi uygulanmış olup model anlamlıdır ($\beta=20,793$; SH= 3,542; $p<0,05$). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı tutumu üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=88,139; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı tutumunu pozitif yönde etkilediği ($\beta=0,334$) belirlenmiştir. Kadının çalışmasına karşı tutumun %17'si toplumsal cinsiyet algısı tarafından açıklanmaktadır ($R^2=\%17,3$). Toplumsal cinsiyet algısının, bireylerin kadınların çalışma hayatındaki rolüne ilişkin tutumları üzerinde belirgin bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet konularının, bireylerin mesleki ve sosyal yaşamla ilgili algıları üzerinde ne kadar büyük bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının cinsiyete göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	ss	t	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Kadın	217	105,96	14,69	11,149	0,000*
	Erkek	205	89,60	15,47		
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Kadın	217	58,02	13,91	7,282	0,000*
	Erkek	205	48,82	11,91		

Tablo 5’te toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının cinsiyet bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla t testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre kız öğrencilerin puanı erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Buna göre kadınların toplumsal cinsiyet algısı puan ortalamaları en yüksek iken erkeklerin puan ortalamaları en düşüktür.

Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre kız öğrencilerin puanı erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Buna göre kız öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı ortalamaları en yüksek iken erkeklerin puan ortalamaları en düşüktür. Sonuç olarak, hem toplumsal cinsiyet algısı hem de kadının çalışmasına karşı tutum değişkenlerinde kadınlarla erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların var olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının annenin eğitim durumuna göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Okuryazar değil veya ilkokul mezunu	206	99,17	16,43	1,063	0,365
	Ortaokul	104	95,77	18,25		
	Lise	81	97,28	16,32		
	Yüksekokul/ Üniversite	31	99,77	19,82		
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Okuryazar değil veya ilkokul mezunu	206	54,06	13,19	1,504	0,213
	Ortaokul	104	53,20	13,58		
	Lise	81	51,35	14,79		
	Yüksekokul/ Üniversite	31	57,10	14,85		

Tablo 6’da toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının annenin eğitim durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi (*Tukey HSD Testi*) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı ($F=1,063$) ve kadının çalışmasına karşı tutum puanı ($F=1,504$) annenin eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Buna göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutumu annenin eğitim durumu göre değişmemektedir.

Tablo 7. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının babanın eğitim durumuna göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	ss	F	P	Anlamlı Fark
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Okuryazar değil veya ilkokul mezunu	161	99,29	15,78	4,482	0,004*	1 <- 4 2 <- 4 3 <- 4
	Ortaokul	110	98,20	17,43			
	Lise	120	98,88	17,10			
	Yüksekokul/ Üniversite	31	87,39	20,07			
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Okuryazar değil veya ilkokul mezunu	161	54,42	13,14	0,859	0,462	
	Ortaokul	110	53,38	14,01			
	Lise	120	53,43	14,25			
	Yüksekokul/ Üniversite	31	50,13	14,10			

(1: Okuryazar değil veya ilkokul mezunu; 2: Ortaokul; 3: Lise; 4: Yüksekokul/ Üniversite) *p<0,05

Tablo 7’de toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının babanın eğitim durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi (Tukey HSD Testi) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı babanın eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (F=4,482; p<0,05). Buna göre öğrencilerin babası okuryazar olmama veya ilkokul mezunu olanların puanları babası yüksekokul/üniversite mezunu olanlara göre daha yüksektir. Aynı şekilde babası ortaokul mezunu olanların puanları yüksekokul/üniversite mezunu olanlara göre daha yüksektir. Son olarak babası lise mezunu olanların puanları yüksekokul/üniversite mezunu olanlara göre daha yüksektir.

Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı babanın eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (F=0,859; p>0,05). Buna göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu babanın eğitim durumu göre değişmemektedir.

Sonuç olarak, "toplumsal cinsiyet algısı" değişkeninde yüksekokul/üniversite mezunlarının diğer eğitim seviyelerine göre daha düşük bir puan aldığı, ancak "kadının çalışmasına karşı tutum" değişkeninde eğitim seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının annenin mesleğine göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	ss	F	P	Anlamlı Fark
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Ev hanımı	300	95,98	17,32	5,286	0,001*	2 <- 1
	İşçi	80	103,89	16,50			
	Serbest meslek	20	102,55	15,28			
	Diğer	22	100,23	12,98			
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Ev hanımı	300	52,49	13,58	2,260	0,081	
	İşçi	80	56,80	14,17			
	Serbest meslek	20	55,20	15,08			
	Diğer	22	54,77	12,00			

(1: Ev hanımı; 2: İşçi; 3: Serbest meslek; 4: Diğer) *p<0,05

Tablo 8’de toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının annenin mesleğine göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi (*Tukey HSD Testi*) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre toplumsal cinsiyet algısı puanı annenin mesleğine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5,286$; $p<0,05$). Buna göre işçi annelere sahip bireylerin “toplumsal cinsiyet algısı” ortalamaları, ev hanımı annelere sahip bireylerden anlamlı derecede yüksektir.

Analiz sonuçlarına göre kadının çalışmasına karşı tutum puanı annenin mesleği bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($F=2,260$; $p>0,05$). Buna göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu annenin mesleğine göre değişmemektedir.

Tablo 9. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının babanın mesleğine göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler	N	Ort.	Ss	F	P	Anlamlı Fark	
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Memur	34	89,03	20,91	2,950	0,020*	2 <- 1 3 <- 1
	İşçi	176	99,22	16,78			
	Emekli	91	99,99	16,13			
	Serbest meslek	103	97,32	16,90			
	Diğer	18	97,88	15,42			
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Memur	34	52,79	10,81	0,237	0,917	
	İşçi	176	54,15	13,33			
	Emekli	91	53,77	15,16			
	Serbest meslek	103	52,64	13,98			
	Diğer	18	54,29	14,95			

(1: Memur; 2: İşçi; 3: Emekli; 4: Serbest meslek; 5: Diğer) * $p<0,05$

Tablo 9’da toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının babanın mesleğine göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi (*Tukey HSD Testi*) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı babanın mesleğine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=2,950$; $p<0,05$). Buna göre öğrencinin babası emekli olanların babası memur olanlara göre puanı daha yüksektir. Aynı şekilde babası işçi olanların babası memur olanlara puanı daha yüksektir. Sonuç olarak, işçi ve emekli babalara sahip bireylerin “toplumsal cinsiyet algısı” ortalamaları, memur babalara sahip bireylerden anlamlı derecede yüksektir.

Analiz sonuçlarına göre öğrencinin kadının çalışmasına karşı tutum puanı babanın mesleği bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($F=0,237$; $p>0,05$). Buna göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu babanın mesleğine göre değişmemektedir.

Tablo 10. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının doğum yerine göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	Ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	İl	241	98,43	17,62	0,533	0,587
	İlçe	162	97,83	16,50		
	Köy	19	94,26	16,68		
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	İl	241	53,81	14,11	0,555	0,574
	İlçe	162	52,87	13,45		
	Köy	19	56,05	11,97		

Tablo 10’da toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının doğum yerine göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi (*Tukey HSD Testi*) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı (F=0,533) ve kadının çalışmasına karşı tutum puanı (F=0,555) doğduğu yer bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Buna göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutumu doğum yerine göre değişmemektedir.

Tablo 11. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının yaşanılan en uzun göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	Ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	İl	202	97,90	17,23	0,042	0,959
	İlçe	150	98,32	17,25		
	Köy	70	97,67	16,88		
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	İl	202	53,64	14,17	0,101	0,904
	İlçe	150	53,75	13,00		
	Köy	70	52,89	14,28		

Tablo 11’de toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının yaşanılan en uzun yere göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi (*Tukey HSD Testi*) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı (F=0,042) ve kadının çalışmasına karşı tutum puanı (F=0,101) en uzun yaşanılan yer bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Buna göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutumu en uzun yaşanılan yere göre değişmemektedir.

Tablo 12. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum ölçeği puanlarının aile tipine göre incelenmesi

Ölçekler / Değişkenler		N	Ort.	ss	T	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Çekirdek	320	98,50	17,24	1,036	0,301
	Geniş	102	96,48	16,80		
Kadının Çalışmasına Karşı Tutum	Çekirdek	320	54,44	13,40	2,363	0,019*
	Geniş	102	50,76	14,52		

Tablo 12’de toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanının aile tipi bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla t testi

uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı aile tipine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Ortalama puanlara göre çekirdek aile tipi puanı geniş aile tipine göre daha yüksektir. Buna göre çekirdek aileye sahip olan öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı geniş aileye sahip olan öğrencilerden daha yüksektir.

Analiz sonuçlarına göre öğrencinin toplumsal cinsiyet algısı puanı aile tipine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > 0,05$). Buna göre öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu aile tipine göre değişmemektedir.

4. SONUÇLAR

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına yönelik tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı tutumu üzerindeki etkisini incelemek için yapılan regresyon analizinde toplumsal cinsiyet algısının kadının çalışmasına karşı tutumunu pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet algısı daha eşitlikçi olan öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumlarının da daha olumlu olduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde Çiçek ve Çopur'un (2018) ve Günay vd., (2018) yapmış oldukları çalışmalarda kadının çalışmasına karşı tutumu olumlu olan katılımcıların toplumsal cinsiyet bakış açısının daha eşitlikçi olduğu belirtilmiştir.

Çalışmada, toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 125'tir. Ölçek puanının yüksek olması toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu göstermektedir (Altınova & Duyan, 2013). Bu doğrultuda çalışmamızda öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinden elde edilen puan ortalamasını 98.01 olması öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu göstermektedir. Literatürde de benzer sonuçlar elde edilmiştir (Zeyneloğlu, 2008; Albaş vd., 2019; Karasu vd., 2017; Coşkun, 2021; Demirel Bozkut vd., 2021; Sönmez vd., 2018). Toplumdaki cinsiyet algısının değişmesinde eğitimin oldukça önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe toplumsal cinsiyet algısı da daha eşitlikçi bir bakış açısına dönüşmektedir (Çiftçi vd., 2022). Yapılan farklı çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür (Boehnke, 2011; Atuntaş & Altınova, 2015; Güneş & Tarhan, 2022; www.gender.khas.edu.tr, 2023; Du vd., 2021; Taşcı & Batmaz, 2022).

Kadınların çalışmasına karşı tutum ölçeğinin alınabilecek en yüksek puan ise 75'tir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması kadının çalışmasına karşı tutumun olumlu olduğunu

göstermektedir (Kuzgun & Sevim, 2004). Çalışmamızda öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puan ortalamasının 53,55 olması öğrencilerin tutumlarının olumluya yakın olduğunu belirtilebilir. Çiçek ve Çapur'un (2018) yapmış olduğu çalışmada benzer şekilde katılımcıların kadının çalışmasına karşı tutumlarının olumluya yakın olduğu ifade edilmiştir. Ertaş'ın (2018) yapmış olduğu çalışmada otellerde çalışan erkeklerin kadınların çalışmasına yönelik tutumunun genel olarak olumlu olduğu belirtilmiştir. Donnelly ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada ABD'de yetişkin ve lise öğrencilerinin kadınların küçük çocukları olsa bile çalışmaları gerektiği düşüncesinin kabul gördüğü belirtilerek, çalışan kadınlara destek olacak uygulamalara duyulan ihtiyaç konusuna dikkat çekilmiştir. Habiba ve diğerlerinin (2016) yapmış olduğu çalışmada Pakistan'da kadın istihdamının artması ile birlikte kadının çalışmasına karşı tutumun olumlu yöne doğru değişim gösterdiği fakat işyerinde ayrımcılığın devam ettiği belirtilmiştir. Madhura'nın (2019) yapmış olduğu çalışmada gençlerin kadınların çalışmasına yönelik tutumlarının olumlu olduğu ifade edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet algısı ortalama puanlarına göre kız öğrencilerin puanları erkek öğrencilere daha yüksektir. Bu sonuç literatürde yapılan çalışmaların sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Uçar vd., 2017; Daşlı, 2019; Ertuğrul Yaşar & Zorluoğlu; 2021; Esen vd., 2017; Özpulat, 2016; Ergin vd., 2019; Öngen & Aytac, 2013; Seçgin & Tural, 2011; Ünal vd., 2017; Karaaslan vd., 2021; Mustafa vd., 2021; Özdemir vd., 2023). Ayrıca erkeklerin kadınlardan göre daha geleneksel ve tutucu toplumsal cinsiyet algısına sahip olmaları bu durumun kendi çıkarlarına uygun olduğunu düşündürmektedir (Atuntaş & Altınova, 2015; Vefikulucay vd., 2007). Toplumdaki cinsiyet temelli yaklaşım en çok kadınları olumsuz etkilemektedir (Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011). Erkekler cinsiyetçi yaklaşımı ellerindeki güç olarak görmekte ve söz konusu gücü kadınlar ile paylaşmak istememektedir (Çiftçi vd., 2022, s.9). Ayrıca ataerkil kültürde yetişen çocukların cinsiyet eşitsizliğini fark etmeden kabullenip yetişkinlik dönemlerinde de bu yaklaşımı sürdürdüğü görülmektedir (Çoşkun vd., 2022).

Üniversite öğrencilerinin kadının çalışmasına karşı tutum puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu erkek öğrencilere göre daha olumludur. Benzer şekilde kadınların, kadının çalışmasına yönelik tutumlarının erkeklere göre daha olumlu olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Kuruvilla & SeemaS, 2014; Misra, 1995; Mumporeze, 2020). Rashid ve diğerlerinin (2021) yapmış olduğu çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre cinsiyet ayrımcılığının

kendileri ve kariyerleri üzerinde daha olumsuz etkileri olduğunu ve cinsiyet ayrımcılığının özgüvenlerini, becerilerini ve iş yaşamında ilerlemelerini etkilediğini düşündükleri belirtmiştir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı ve kadının çalışmasına karşı tutum puanı annenin eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Benzer şekilde Aydın ve diğerlerinin (2016) yaptığı çalışmada öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Sumbas & Erdemir, 2021; Atış, 2010; Erbil, 2019; Can vd., 2018; Aylaz vd., 2014).

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı babanın eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterirken, kadının çalışmasına karşı tutum puanı babanın eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Uçar ve diğerlerinin (2017) yaptığı çalışmada babanın eğitim düzeyinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları etkilediği belirtilmiştir. Bazı çalışmada ise öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı babanın eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Kodal Çetinkaya, 2013; Kılınç & Türkoğlu, 2023; Varol vd., 2016; Güneş & Tarhan, 2022; Yıldırım vd., 2022).

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı annenin mesleğine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Öğrencilerin annesi işçi olanların puanı ev hanımı olanların puanına göre daha yüksektir. Benzer şekilde annenin çalışıyor olmasının öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısını etkilediğini belirten çalışmalar bulunmaktadır (Abiç vd., 2022; Gunindi Ersoz, 2012; Boehnke, 2011; Varol vd., 2016). Öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı annenin mesleği bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde Çıtak'ın (2008) yapmış olduğu çalışmada da annenin mesleği ya da çalışma durumu öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumunu etkilememiştir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı babanın mesleğine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Öğrencinin babası emekli olanların babası memur olanlara göre puanı daha yüksektir. Aynı şekilde babası işçi olanların babası memur olanlara puanı daha yüksektir. Güzel'in (2016) yaptığı çalışmada babanın çalışma durumu cinsiyet rollerine göre farklılaşmakta olup babası emekli olanların babası halen çalışanlara göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin olumlu bakış açısının daha fazla olduğu görülmüştür. Dinç ve Çalışkan'ın

(2016) yapmış olduğu çalışmada babanın çalışma durumunun öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları üzerindeki etkisinin olmadığı belirtilmiştir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanı aile tipi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Dinç ve Çalışkan'ın (2016) yapmış olduğu çalışmada ise aile tipinin öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkilediği belirtilmiş ve çekirdek aile tipine sahip olan öğrencilerin daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları ifade edilmiştir. Öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutum puanı aile tipi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Çekirdek aileye sahip olan öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumu geniş aileye sahip olan öğrencilere göre daha olumludur. Bu anlamda geniş ailede, çekirdek aileye göre kadının çalışmasına yönelik geleneksel bir bakış açısı ve rol dağılımının söz konusu olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular genel olarak alan çalışmasında yer alan bulgular ile paralellik göstermektedir. Çalışmada öğrencilerin cinsiyet algısının belirlenmesinde cinsiyet, babanın eğitim durumu, annenin mesleği ve babanın mesleği değişkenleri etkili olurken öğrencilerin kadının çalışmasına karşı tutumunun belirlenmesinde ise cinsiyet ve aile tipi değişkenleri etkili olmuştur.

Sonuç olarak gençlerin toplumsal cinsiyet algısıyla ilgili daha eşitlikçi bir bakış açısına sahip olmaları, bunu tutum ve davranışları ile günlük yaşama aktarabilmeleri oldukça önemlidir. Eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet algısı, kadınlara yönelik kalıp yargıların fark edilmesini sağlayarak kadınların toplum içindeki ve evdeki statülerinin değişmesinde etkili olacaktır. Kadınların aile ve çocuk bakımı gibi işlerin hepsinden sorumlu tutulması görüşünün değişmesi ve daha modern bir bakış açısının geliştirilmesi onların iş yaşamına katılımlarını arttırabilecektir. Ev ve aile yaşamında sorumlulukların paylaşılması, çocuk bakımı konusunda destek verecek çeşitli alternatif bakım seçeneklerinin değerlendirilmesi, kadınların ev ve iş yaşamı arasında denge kurmalarını kolaylaştırabilecektir.

Yapılan çalışmalar eğitim düzeyinin, toplumsal cinsiyet algısı ve kadının çalışmasına karşı tutum üzerinde oldukça önemli etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet algısının ve kadının çalışmasına karşı tutumun değişmesi için öncelikle toplumdaki eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi onların daha vasıflı işlerde ve daha uygun çalışma şartlarında iş yaşamına katılımlarını sağlayacaktır.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Abiç, A., Temizler Sekizkan, E., & Vefikuluçay Yılmaz, D. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile flört şiddeti arasındaki ilişki. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 235-246.
- Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki*, 25(4), 73-82.
- Albaş, R., Akyüz, H. İ., & Kamer, S. T. (2019). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), 429-448.
- Atış, E. B. (2010). *Ebelik/hemşirelik 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Altuntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Toplumsal cinsiyet algısı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Journal of Turkish Studies*, 10(6), 83-83.
- Aydın, M., Özen Bekar, E., Yılmaz Gören, Ş., & Sungur, M. A. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 223-242.
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö., & Ünal, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(5), 183-189.
- Aytaç, S., Özok, A. F., Yamankaradeniz, N., Akalp, G., Çankaya, O., Gökçe, A., Tüfekçi, U., Parçalı, A., & Snaet, C. (2015). Metal endüstrisinde çalışan kadın işçiler arasında algılanan risk faktörleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 141-148.
- Bergholm, T., Gonäs, L., & Juul, I. (2011). Gender and working life. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 1(2), 1-4.
- Blackstone, A. (2003). Gender roles and society. In J. R. Miller, R. M. Lerner, & L. B. Schiamberg (Eds.), *Human ecology: An encyclopedia of children, families, communities and environments* (pp. 335-338). Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Boehnke, M. (2011). Gender role attitudes around the globe: Egalitarian vs. traditional views. *Asian Journal of Social Science*, 39, 57-74.
- Bosner, K. C. (2008). Gender stereotypes and self- perceptions among college students. *Journal of Diversity Management*, 3(3), 41-52.
- Demirel Bozkurt, Ö., Işık, G., & Gün, S. (2021). Hemşirelik ve iletişim fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve stresleri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(3), 139-147.
- Can, R., Erenoğlu, R., & Tambağ, H. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin cinsiyet eşitliğine bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 3039-3058.
- Cotter, D. A., Hermsen, M., & Vanneman, R. (2004). *Gender inequality of work*. New York, NY: Rusell Sage Foundation.
- Çetin Aydın, G., & Aytaç, S. (2020). The status of women in working life in turkey. *International Social Sciences Journal*, 6(55), 292-300.

Çıtak, A. (2008). *Kadınların çalışmasına yönelik tutum: Cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyoekonomik düzeye göre bir karşılaştırma* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çifçi, S., Saka, G., & Akın, A.N. (2022). Gender perception and affecting factors: Example of Mardin. *Turk J Public Health*, 20(1),1-13.

Coşkun, A. M., Varışoğlu, Y., Uygur, E., Güney, G., & Şahin, Ö. (2021). Sağlık bilimleri alanında öğrenim gören lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 288-303.

Coşkun, A. M., Varışoğlu, Y., Koca Çavdar, N., & Kutlu, L. (2022). Relationship between health science students' gender-related attitudes and perception of honor. *Perspective in Psychiatric Care Wiley*, 58, 928-939.

Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesi üzerine bir alan araştırması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 364-385.

Daşlı, Y., & Sarıçoban, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi: Sivas kredi yurtlar kurumu örneği. *İkinci Uluslararası Saraybosna Sosyal Bilimler Konferansı*, 17-20 Mayıs.

Davidson, M. J., & Burke, R. J. (Eds.). (2011). *Women in management worldwide progress and prospects* (Second edition). UK: MPG Books Group.

De Carlo, L.T. (1997). On the meaning and use of kurtosis. *Psychological Methods*, 2, 292-307.

Dinç, A., & Çalışkan, C. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 3671-3683.

Donnelly, K., Twenge, J., Clark, M., Shaikh, S., Beiler May, A., & Carter, N. (2015). Attitudes toward women's work and family roles in the united states. *Psychology of Women Quarterly*, 40(1),1976-2013.

Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Du, H., Xiao, Y., & Zhao, L. (2021). Education and gender role attitudes. *Journal of Population Economics*, 34(2), 475-513.

Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2013). *Language and gender* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139245883.

Erbil, N. (2019). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Ordu University Journal of Nursing Studies*, 2(1), 33-45.

Ergin, A., Bekar, T., & Aydemir Acar, G. (2019). Tıp fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ve etkileyen faktörler. *Fırat Tıp Dergisi*, 24(3), 122-128.

Ertaş, Ç. (2018). Otellerde çalışan erkeklerin kadınların çalışmasına karşı tutumu: Erilliğin etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 625-645.

Ertuğrul Yaşar Z., & Zorluoğlu, E. (2021). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED)*, 12, 01-17

Esen, E., Y., Siyez, D. M., & Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 46-63

Eser, Ş. (1997). Part-time çalışmanın Türkiye'deki kadın istihdamına etkisi. *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu*.

Groeneveld, R. A., & Meeden, G. (1984). Measuring skewness and kurtosis. *The Statistician*, 33, 391-399.

Gunindi Ersoz, A. (2012). The role of university education in the determination of gender perception: The case of the Gazi University. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 401-408.

Gül, T. (2022). Duygusal ihmal ile iş-aile çatışması arasındaki ilişkide psikolojik sermayenin aracılık rolü. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 9(83), 927-937.

Gün, M., Aslantekin Özçoban, F., Şahinoğlu Kuş, S., & Karadağ, N. (2021). Gender perception of university students receiving formation training in Turkey. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 29(2), 207-14.

Günay, G., Aydın Boylu, A., & Bozkurt Özyalçın, Y. (2018). Kadınların toplumsal cinsiyet algısının kadınların çalışmasına ilişkin tutumları üzerindeki etkisi. *İTOBİAD KONGRE/18 I. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi*.

Güneş, F., & Tarhan, S. (2022). Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet algılarını yordamada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının rolünün incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 108-122.

Güzel, A. (2016). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve ilişkili faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, GÜSBD*, 5(4), 1-11.

Habiba, U., Ali, R., & Rasheed, A. (2016). Public attitude towards women's employment: Perceptions of working women in urban Pakistan. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 24(8), 2444-2449.

Hamisan@Khair, N. S., Muda, K., & Ismail, F. U. N. (2023). The perception on gender stereotype among students in Malaysian public universities. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 13(7), 1102-1114.

Hopkins, K. D., & Weeks, D. L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: Their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50, 717-729.

ILO. (2012). Women in the world of work. Pending challenges for achieving effective equality in Latin America and the Caribbean thematic labour overview. Lima: ILO/Regional Office for Latin America and the Caribbean.

İnce, M., & Demir, M. (2006). The determinants of female labor force: Empirical evidence from Turkey. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 71-90.

Kadir Has Üniversitesi. (2020). *Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve kadın algısı araştırması*. Erişim tarihi: 22.09.2023, <https://gender.khas.edu.tr/tr/turkiye>

Karaaslan, S., Sahin, H. G., Orhun, R., Gunbatar, N., Yeşilova, A., Erden, C. T. (2021). Gender mainstreaming role preferences and perceptions of university students enrolled at Van school of health, *East J Med*, 26(4), 533-542.

Karasu, F., Göllüce, A., Güvenç, E., & Çelik, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 21-27.

Kaufman, G. (2005). Gender role attitudes and college students' work and family expectations. *Gender Issues*, 22(2), 58-71.

Kılınç, N. Ö., & Türkoğlu, N. (2023). Determining nursing students' gender perceptions. *Advances in Women's Studies*, 5(1), 10-15.

Kocacık, F., & Gökçaya, V. B. (2005). Türkiye'de çalışan kadınlar ve sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.

Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne*, 1(2), 21-43.

Koray, M. (2005). *Sosyal politika*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Köseoğlu, S. (2017). Erkek üniversite öğrencilerinin kadınların çalışmasına yönelik tutum ölçeği. *TBB Dergisi* (Özel Sayı), 303-312.
- Kuruvilla, M., & SeemaS, P. (2014). Attitude towards women's employment: A review after 15 years. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19, 32-37.
- Kuzgun, Y., & Sevim, S. A. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.
- Lalchandani, N., & Pardasani, M. (2022). Gender roles and careers: perceptions of youth. *Journal of Student Research*, 11(3), 1-12.
- Lindsey, L. L. (2015). *Gender roles: A sociological perspective* (6th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315664095>.
- Madhuda, B. (2019). A study on youth attitude towards women at work. *International Journal of Research*, 3(10), 46-54.
- Misra, R. (1995). Change in attitudes toward working women: A cohort analysis. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 15(6), 1-20.
- Moors, J. J. A. (1986). The meaning of kurtosis: Darlington reexamined. *The American Statistician*, 40, 283-284.
- Mumporeze, N. (2020). When a mother is employed, her children suffer: A quantitative analysis of factors influencing attitudes towards women's employment and gender roles in Rwanda. *Journal of International Women's Studies*, 21(1), 47-67.
- Mustafa, M., Fidita Karya, D., & Halim, A. (2021). Indonesian students' perception of gender equity in education. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 11(4), 185-196.
- Öngen, B., & Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48, 1-18.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özdemir, S., İkiatlı Başhan, B., Demir Bozkurt, F., & Karaşahın, K. E. (2023). The relationship between gender perception and entrepreneurship characteristics in nursing students: Gender perception and entrepreneurship. *Gevher Nesibe Journal of Medical And Health Sciences*, 8(3), 553-562.
- Özer, M., & Biçerli, K. (2004). Türkiye'de kadın işgücünün panel veri analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi 2003-2004*, 3(1), 57.
- Özkardeş, A. (2017). *Liselerde okuyan öğrencilerin kadının çalışmasına yönelik tutumlarının belirlenmesi* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özpulat, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik düzeyi ile toplumsal cinsiyet algısı ilişkisi: Beyşehir örneği. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1222-1232.
- Patel, S. K., Santhya, K. G., & Haberland, N. (2021). What shapes gender attitudes among adolescent girls and boys? Evidence from the UDAYA. *Longitudinal Study in India. PLoS One*, 16(3).
- Phillips, S. P. (2005). Defining and measuring gender: A social determinant of health whose time has come. *Int J Equity Health*, 4(1), 1-4. <https://doi.org/10.1186/1475-9276-4-11>
- Pla-Julián, I., & Diez, J. L. (2019). Equality plans and gender perception in university students. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 10, 39-52.
- Rashid, S., Safdar, S., & Batool, S. B. (2021). University students' perceptions about gender discrimination at the workplace. *Pakistan Languages and Humanities Review*, 5(2), 317-333.

Saraç, S. (2013). "Toplumsal cinsiyet", toplumsal cinsiyet ve yansımaları (L. Gültekin, Der.). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.

Seçgin, F., & Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 2446-2458.

Sipe, S., Johnson, C. D., & Fisher, D. K. (2009). University students' perceptions of gender discrimination in the workplace: Reality versus fiction. *Journal of Education for Business*, 84(6), 339-349.

Sönmez, Y., Bulut Kısaoğlu, N., & Dönmez, K. O. (2018). Bir tıp fakültesinin birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve ilişkili faktörler. *Smyrna Tıp Dergisi*, 3, 14-21.

Sumbaş, E., & Erdemir, N. (2021). Toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ile duygu düzenleme arasındaki ilişki. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 117-125.

Şahin, M. K., & Çoban, A. (2019). Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyet üzerine yapılmış çalışmalara toplu bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 588-599.

Taşcı, Ş., & Batmaz, O. (2022). X, Y, Z kuşağının toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. İçinde A. Doğanay, & O. Kutlu (Eds.), *Güncel eğitim bilimleri araştırmaları VII* (ss. 101-110). Ankara: Akademisyen Yayınevi Kitabevi.

TİSK. (2002). Çağdaş iş merkezlerinde kadın işgücünün konumu: Bursa örneği. Ankara: Türkiye İşveren Sendikası (TİSK).

Uçar, T., Aksoy Derya, Y., Karaaslan, T., & Akbaş Tunç, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve şiddet davranışları. *STED*, 26, 96-103.

Ünal, F., Tarhan, S., & Çürükvelioğlu Köksal, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısını yordamda cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-236.

Varol, Z. S., Çiçeklioğlu, M. & Taner, Ş. (2016). Bir tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algı düzeyi ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 55(3), 122-128.

Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., & Taşkın, L. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 14, 26-38.

Wijewardene, K. (2016). Are male university students' perception on female gender role differs with higher education and discipline of study? *Austin J Womens Health*, 3(1), 1021.

Yanikkerem, E., Tosakal, Ö., & Boz, A. (2020). Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 164-171.

Yaşar, S., & Baysal Kurt, D. (2020). Küreselleşme ve kadın istihdamı. İçinde F. Nakipoğlu Özsoy, & A. Özpolat (Eds.), *Küreselleşme çerçevesinde yeni ekonomi ve bileşenleri* (ss. 129-146). Ankara: Nobel.

Yıldırım, Ş., Buharalıoğlu, C., & Yıldırım, A. (2022). Öğretmenlerin toplumsal cinsiyet tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(91), 475-492.

Yıldız, E. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları (Türkiye’de katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi projesi faz II)*. Ankara: Ceid Yayınları.

Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S. Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.

Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara’da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları* (Basılmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zeyneloğlu, S., & Terzioğlu, F. (2011). Development and psychometric properties gender roles attitude scale. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 40, 409-420.

İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğinin Türkçe Uyarlama Çalışması¹

Tolga GÜL^{1*}

¹ Asst. Prof. Dr., Isparta University of Applied Sciences, Isparta, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 19.09.2023

Doi: 10.31200/makuubd.1362673

Kabul Tarihi/Accepted: 28.09.2023

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışmada “İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğinin” Türkçe uyarlama çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini Isparta ili merkezinde finans sektöründe çalışmakta olan 357 beyaz yakalı özel sektör çalışanı oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında “İşyerinde Cinsiyet Ayrımcılığı” ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda ölçeğin cronbach alfa katsayısı 0,86 olarak tespit edilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda tek boyutlu “İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeği'nin” yapı geçerliliği doğrulanmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen istatistiksel bulgular ölçeğin Türk kültürüne uygun olarak uyarlandığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet Ayrımcılığı, Kadın Çalışan, Ölçek Uyarlama.

Turkish Adaptation Study of The Workplace Gender Discrimination Scale

ABSTRACT

In this study, it was aimed to conduct a Turkish adaptation study of the “The Workplace Gender Discrimination”. The research sample consists of 357 white-collar private sector employees working in the finance sector in the center of Isparta. “The Workplace Gender Discrimination” scale was used to collect data. As a result of the research findings, the Cronbach alpha coefficient of the scale was determined as 0,86. As a result of the exploratory factor analysis and confirmatory factor analyses, the construct validity of the unidimensional “The Workplace

¹ E-96714346-050.9 493 nolu 161 sayılı karar ile Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan etik kurul izni alınmıştır.

Gender Discrimination” was confirmed. The statistical findings obtained as a result of the study show that the scale was adapted to Turkish culture.

Keywords: Gender Discrimination, Working Woman, Scale Adaptation.

1. GİRİŞ

Ayrımcılık, kişinin ırk, cinsiyet, din, dil gibi kişisel özelliklerine dayalı olarak yaşamın herhangi bir alanında haksız muamele gördüğüne dair algısı olarak tanımlanmaktadır (Kim vd., 2020). İşyerinde ayrımcılık ise bir çalışanın işyerinde ırk/etnik köken, cinsiyet, yaş, engellilik veya kültürel geçmiş gibi bireysel özelliklerden kaynaklanan farklı muameleye ilişkin algısını ifade eder (Li vd., 2023). Birçok alanda sosyal davranışı etkileyen bir olgu olan, işyerinde ayrımcılık içerisinde yer alan, cinsiyet ayrımcılığında bireyler geçmişe dayalı, ön yargıları ile bu ayrımcılık içerisinde yer almaktadır (Lobel vd., 2000). Örgüt ortamındaki en yaygın işyeri ayrımcılığı türlerinden biri olan iş yerinde cinsiyet ayrımcılığı, bir kişinin cinsiyetinden dolayı iş yerinde eşit muamele görmemesi olarak tanımlanabilir (Triana vd., 2019). Kişinin kimlik grubu, etnik köken, cinsiyet veya yaş gibi benzer demografik özelliklere sahip bireyleri içerebilir, bireyler cinsiyet ayrımcılığını algıladıklarında, kendi cinsiyetlerine mensup kişilerin iş yerinde diğer cinsiyete göre sistematik olarak dezavantajlı olduğuna inanırlar (Foley vd., 2005). İşyerinde cinsiyet ayrımcılığı, bir kişinin cinsiyetine dayalı olarak haksız muameleye maruz kalmasıdır ve bazen kadınlara öncelikle eş ve anne rolleri biçen kültürel kalıp yargılara dayanmaktadır (Patterson & Walcutt, 2013). Tanımlayıcı kalıp yargılar, bu kalıp yargılarla ilişkili özellikler söz konusu iş veya görev için gerekli olan özelliklerle uyumsuz olduğunda ayrımcılığa dönüşmektedir ve dolayısıyla erkeklerin egemen olduğu mesleklerdeki kadınlar bu tür ayrımcılığa özellikle yatkın olabilmektedir (Bobbitt-Zeher, 2011).

İş yerinde cinsiyet ayrımcılığı; bir çalışanın yalnızca cinsiyeti nedeniyle olumsuz çalışma koşul ve muamelesine maruz kaldığında ortaya çıkan doğrudan ayrımcılık, herhangi bir önyargı durumu olmamasına rağmen belirli bir cinsiyet grubunun zarar gördüğü durumlarda ortaya çıkan dolaylı ayrımcılık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Arısoy & Demir, 2007). Doğrudan ayrımcılık işe giriş aşamasında, çalışma esnasında ve işten ayrılma durumunda ortaya çıkarken, dolaylı ayrımcılık evlilik-aile içindeki konumdan ve kısmi süreli çalışmadan kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır (Arısoy & Demir, 2007). Cinsiyet ayrımcılığının, personel kararlarının bireyin nitelikleri veya iş performansı yerine atfedilen bir özellik olan cinsiyete dayandırıldığı durumlarda ortaya çıktığı söylenmektedir (Guttek vd., 1996). Cinsiyetleri dışında her açıdan benzer olan iş adayları ve çalışanlar arasında işe alma, seçme ve eğitim fırsatlarında

bir ön yargı olduğunda ortaya çıkan işyerindeki cinsiyet ayrımcılığı stres, sosyal anksiyete ve depresyon gibi birçok sağlık sorunu ile ilişkilidir (Kim vd., 2019).

İşyerinde cinsiyete dayalı ayrımcılık hem erkek hem de kadın çalışanların başına gelebilmesine karşın, ağırlıklı olarak kadın çalışanların başına gelen bir sorundur. Kadın çalışanlar, erkekliğin (rasyonel, güçlü, heteroseksüel veya erkek olmanın) kadınlık (duygusal, zayıf, heteroseksüel olmayan veya kadın olmanın) üzerindeki gücünü vurgulayan cinsiyetçilik inançları nedeniyle iş yerinde sıklıkla ayrımcılığa uğradığı araştırmalara konu olmaktadır (Denissen & Saguy). İşyerinde eşitliği teşvik etmeye çalışan düzenlemelere rağmen, kadınlar gibi belirli sosyal gruplara karşı ayrımcılık hala devam etmektedir ve kadınlar gelir, işsizlik ve mesleki dağılım da dahil olmak üzere ekonomik eşitliğin çoğu ölçütünde erkeklerden daha kötü durumdadır (Trentham & Larwood, 1998). Kadınlar geleneksel olarak çocuklarının yetiştirilmesinde birincil ailevi sorumluluğu üstlendiğinden, bu tür sorumluluklardan kurtulan erkekler için, iş yerindeki sorumluluklarına tamamen odaklandıkları ve daha iyi performans gösterdikleri algısı oluşmaktadır. Bazı örgütler ideal çalışan bir insanın erkek olması gerektiğini ve bu erkek çalışanın çocuk bakımı gibi ebeveynlik görevlerinde eşine güvenen, böylece uzun günler çalışabilen ve sık sık seyahat edebilme özgürlüğü bulunan bir birey olması gerektiğini savunurlar (Gregory, 2003). Böyle bir çalışma ortamı, kadın çalışanları olumsuz etkilediğinden, işyerini çalışan annelerin sorumluluklarını karşılayacak şekilde yapılandırmayan örgütler işyerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığa göz yumarak örgüt içi dengelerin bozulmasına neden olacaktır. Bu tür eşitsiz muamele içerisinde olan, kadınların deneyim ve algılarını dışlayan normlara göre inşa edilen örgütlerin bozulmaya uğraması olasıdır.

Cinsiyete dayalı ayrımcılık algısının yüksek olduğu örgütlerde psikolojik ve fiziksel sağlık sorunları ile birlikte iş tutumuna ait olumsuz sonuçların ortaya çıkabileceği söylenmektedir (Triana vd., 2019). Depresyon, çatışma ve stres cinsiyete dayalı ayrımcılığın bireyler üzerindeki sonuçları iken, işe yabancılaşma, işten ayrılma niyeti, azalan iş tatmini, düşük düzeyde örgüte bağlılık ve güvensizlik, çalışma arkadaşları ile işbirliğine dayalı ilişkilerden kaçınma gibi durumlar da bu ayrımcılığın örgütler üzerindeki sonuçlarındandır (Kırel vd., 2010). Ayrıca örgüt içerisinde algılanan ayrımcılık çalışanların bütünleşmiş bir kültür oluşturma veya ortak değerleri paylaşma derecesini etkileyebilmekte ve bu da örgütün politika ve günlük yaşamında olumsuz değişikliklere sebebiyet verebilmektedir (Ensher vd., 2001). Özellikle kadın çalışanlar tarafından algılanan ayrımcılık, iş çatışması ve üretkenliğin azalması gibi olumsuz sonuçlar ile ilişkilendirilmektedir (Kim, 2015).

Bu çalışmada işyeri cinsiyet ayrımcılığı ölçeğinin Türkçe uyarlamasının yapı güvenirlik ve geçerliliğini test ederek bu alanda nicel çalışma yapmak isteyen araştırmacılara kullanabilecekleri bir ölçek sunmak amaçlanmıştır.

2. METODOLOJİ

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın örnekleme Isparta ili merkezinde özel finans kuruluşlarında çalışmakta olan 357 beyaz yakalı katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Anket formu Google form üzerinden oluşturulmuş ve katılımcılara çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır. Ayrıca çalışma için E-96714346-050.9 493 nolu 161 sayılı karar ile Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan etik kurul izni alınmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik dağılımları

Boyutlar	Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	196	%54,9
	Erkek	161	% 45,1
Medeni Durum	Bekâr	226	% 63,3
	Evli	131	% 36,7
Eğitim	Lise ve altı	62	% 17,4
	Ön Lisans	112	% 31,4
	Lisans	124	% 34,7
	Lisansüstü	59	% 16,5
Toplam		357	% 100

Katılımcılara ait Tablo 1’de yer alan demografik özellikler incelendiğinde n = 196’sı (%54,9) kadın, n = 161’i (%45,1) erkek ve n = 226’sı (%63,3) bekâr, n = 131’i (%36,7) evlidir. Katılımcıların eğitim düzeylerine yönelik frekans dağılımı incelendiğinde ise Lisansüstü mezun sayısının n = 59 (%16,5), Lisans mezunu n = 124 (%34,7), ön lisans mezunu n = 112 (%31,4) ve Lise ve altı mezun n = 62 (%17,4) kişiden oluştuğu görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeği (The Workplace Gender Discrimination) işyerindeki cinsiyet ayrımcılığını işe alma, terfi, ücret, işten çıkarma gibi boyutlarını kapsayan bir ölçüm

aracıdır. Ölçek toplam 6 madde tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğe (1) Kesinlikle Katılmıyorum ile (4) Kesinlikle Katılıyorum arasında cevaplandırılmaktadır. Kim'in (2010) araştırmasında ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,70 olarak bulunmuştur (Kim vd., 2010). Ölçüm aracının orijinali Kore Kadın Gelişim Enstitüsü (KWDI) tarafından boylamsal araştırmalarda kullanılmak amacıyla geliştirilmiştir (Kim, 2014).

2.3. Analiz

İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğine ait 6 madde Türkçe çeviri yapılması amacıyla bir tercümana gönderilmiştir. Çevirisi yapılan ifadeler Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesinde görev yapmakta olan ve alanları İngilizce olan 3 ayrı öğretim elamanına gönderilmiş ve uzman görüşü alınmıştır. Gerçekleştirilen çeviri ve öneriler sonrasında 6 maddelik İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı ölçeği veri formu oluşturulmuştur.

İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeği'nin madde analizi için öncelikle madde toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla öncelikle Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. AFA uygulanması için öncelikle örneklemin yeterliliği için Kaiser-Meyer Olkin (KMO) testi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde Direct Oblimin ve Temel Bileşenler Analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi sonrasında yapı geçerliliğini doğrulamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılmıştır. Ölçeğe uygulanan Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda oluşan faktör yapısına uyumlu olarak oluşan tek boyutlu yapı DFA ile test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda CMIN/df, CFI, GFI ve RMSEA uyum indeksleri incelenerek yapının geçerliliği test edilmiştir.

Ölçeğin güvenirlik analizinde Cronbach alfa katsayısı, normallik dağılımında ise skewness ve kurtosis değerleri incelenmiştir. Son olarak çalışmada ölçek maddelerinin ortalamaları, düzeltilmiş madde toplam korelasyonları, yarıya bölüm güvenirlik katsayıları ve CR ve AVE değerleri hesaplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS ve AMOS programları kullanılmıştır.

3. BULGULAR

İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğinin ortalamaları, standart sapmaları, skewness-kurtosis değerleri ve madde toplam korelasyonları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İşyeri cinsiyet ayrımcılığı ölçeğine yönelik madde analizi sonuçları

Madde	Ortalama	S.S.	Skewness	Kurtosis	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Maddelerin Silinmesi Durumunda Cronbach Alfa
1	2,02	0,93	0,672	-0,359	0,70	0,82
2	2,13	0,95	0,487	-0,662	0,75	0,81
3	1,81	0,87	0,967	0,295	0,66	0,83
4	2,54	0,96	-0,125	-0,938	0,39	0,88
5	2,08	0,95	0,548	-0,604	0,75	0,81
6	1,89	0,87	0,785	-0,036	0,66	0,83
<i>Toplam</i>	<i>2,07</i>	<i>0,70</i>	<i>0,432</i>	<i>-0,146</i>	<i>Toplam C.Alfa = 0,86</i>	

Gerçekleştirilen madde analiz sonuçları incelendiğinde ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının 0,39 ile 0,75 arasında yer aldığı görülmektedir. Büyüköztürk (2003), madde korelasyonunda ifadelerin ayırt etme seviyesinin 0,30'dan büyük olmasının yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Ölçekte madde çıkarılması durumunda yeni oluşacak Cronbach alfa katsayıları 0,71 ile 0,88 arasındadır. Ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısı ise 0,86'dır. Bu sonuç ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2010). Ölçeğin 6 ifadeli şekli ile elde edilen cronbach alfa katsayısının güvenilir olması sebebiyle ölçekten herhangi bir ifade çıkarma işlemi yapılmamıştır. İfadelerin normallik dağılımını gösteren skewness, kurtosis değerlerinin -1 ile +1 arasında yer aldığı görülmektedir. Bu sonuçta ifadelerin normal dağılımına uyumlu olduğunu göstermektedir (Tabachnick vd., 2013)

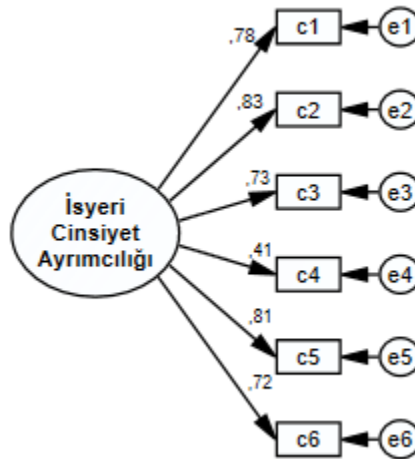
İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğine yönelik gerçekleştirilen madde korelasyon ve güvenilirlik analizi sonrasında yapı geçerliliğini test etmek amacıyla öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Gerçekleştirilen Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. İşyeri cinsiyet ayrımcılığı ölçeği açıklayıcı faktör analizi sonuçları

	İfadeler	
1	Çalıştığım kurumda, erkekler kadınlardan daha kolay işe alınmaktadır.	0,82
2	Çalıştığım kurumda, erkekler kadınlardan daha hızlı terfi etmektedir.	0,85
3	Çalıştığım kurumda, erkeklere kadınlardan daha fazla ücret ve sosyal hak verilmektedir.	0,79
4	Çalıştığım kurumda, erkeklere ve kadınlara farklı işler verilir.	0,50
5	Çalıştığım kurumda, İş geliştirme konusunda erkeklere kadınlardan daha fazla fırsat tanınmaktadır.	0,85
6	Çalıştığım kurumda, kadınlar erkeklerden daha fazla işten çıkarılmaktadır.	0,78
Toplam Varyans = 59,755; KMO = 0,88; Özdeğer= 3,585		

Tablo 3'te yer alan açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde ölçek maddelerinin faktör yüklerinin 0,50 ile 0,85 arasında yer aldığı görülmektedir. Nunnally (1978), faktör yüklerinin 0,50'nin üzerinde olması ifadelerin ölçekte yer alması açısından yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple ölçekten herhangi bir madde çıkarımı olmamıştır. Ölçeğe uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda tek faktörlü ölçeğin toplam varyansı 59,755, özdeğeri 3,585 şeklinde gerçekleşmiştir. Faktör yükleri üzerinden hesaplanan AVE ve CR değerleri sırasıyla 0,60 ve 0,90 şeklindedir. Bu değerlerin "AVE > 0,50 ve CR > 0,70 ve CR > AVE" koşullarını sağlaması faktörlerin benzeşme geçerliliğini ve kompozit güvenilirliğini sağladığını göstermektedir (Fornell & Larcker, 1981; Gürbüz, 2019).

Yapı geçerliliğinin testinde ölçeğe ayrıca Doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğe uygulanan doğrulayıcı faktör analizinin diyagramı ve sonuçları Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. İşyeri cinsiyet ayrımcılığı ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi

İşyeri cinsiyet ölçeğine uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin uyum indeksleri CMIN/DF= 2,681; CFI= 0,98; GFI= 0,98; RMSEA=0,07 şeklinde gerçekleşmiştir. Analizler sonucunda elde edilen uyum indeksleri, veri ile yapının uyum sağladığını göstermektedir (Forza & Filipini, 1998). Ayrıca maddelerin faktör yüklerinin de istenilen 0,40'tan yüksek olduğu görülmektedir (Şencan, 2005).

4. SONUÇ

Çalışma yaşamında ayrımcılık, dışlanma, mobbing, zorbalık ve şiddet gibi olumsuz davranışlar hem örgütleri hemde bireyleri olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu davranışlardan özellikle ayrımcılığın cinsiyet, ırk, dil, mezhep gibi birçok nedenlerden dolayı yapıyor olması,

çalışma yaşamında sık karşılaşılmamasına neden olmaktadır. Ayrımcılık sosyal hayatın tamamında karşılaşılan bir durum olsa da çalışma yaşamında ayrımcılık türlerinden en çok cinsiyet ayrımcılığı ile karşılaşılmaktadır. İşyerinde karşılaşılan cinsiyet ayrımcılığı ise bireylerde depresyon, kaygı ve stres gibi birçok olumsuz psikolojik etkiler yaratmaktadır (Kim & Park, 2018; Batool, 2020). Çalışma yaşamına dair yapılan çalışmaların ve yaklaşımların son dönemlerde çalışanların performansından ziyade çalışanların mutluluğuna ve ferahına odaklanması işyerindeki cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili yapılacak çalışmaları da önemli ve gerekli hale getirmektedir. Bu sebeple yurtiçinde yapılacak olan araştırmalarda işyerinde cinsiyet ayrımcılığına yönelik durumların ölçülmesi ve tartışılması önemli olduğu düşünülmüş ve “İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı” ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada Kadın Kore Gelişimin Enstitüsü-KWDI (2007) tarafından geliştirilen İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı Ölçeğinin Türkçe uyarlaması gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler neticesinde ölçeğin cronbach alfa katsayısı 0,86 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuca göre ölçüm aracının güvenilir olduğu söylenebilir (Kalaycı, 2010). Ayrıca güvenirlik analizi kapsamında ölçeğin madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmış, CR, AVE, Skewness, Kurtosis değerleri incelenmiş ve istatistiksel anlamda uyumsuz bir sonuca ulaşılmamıştır. Elde edilen katsayıların referans olarak istenilen sınırların içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla ölçeğe açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçek tek faktörlü yapıda oluşmuş ve maddelerin faktör yüklerinin istenilen katsayılara uygun şekilde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen tek faktörlü yapıya Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Uygulanan DFA sonrasında uyum indekslerinin uyum göstermesi sebebiyle herhangi bir modifikasyon işlemi yapılmamış ölçek olduğu haliyle doğrulanmıştır.

Çalışmanın çeviri süreci, veri toplama aşaması ve elde edilen istatistiksel analizlerin bulguları sonucunda tek faktörden oluşan 6 maddeli “İşyerinde Cinsiyet Ayrımcılığı” ölçeğinin Türkçe uyarlaması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ölçek kişilerin maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığından ziyade örgütte ayrımcılığının olup olmadığını algısını ölçmektedir. Bu sebeple ölçek kadın, erkek ayırt etmeksizin tüm işgörenlere uygulanabilir. Uyarlaması tamamlanan ölçeğin maddeleri ve cevap seçenekleri aşağıda verilmiştir.

1. Çalıştığım kurumda, erkekler kadınlardan daha kolay işe alınmaktadır.

2. Çalıştığım kurumda, erkekler kadınlardan daha hızlı terfi etmektedir.

3. Çalıştığım kurumda, erkeklere kadınlardan daha fazla ücret ve sosyal hak verilmektedir.

4. Çalıştığım kurumda, erkeklere ve kadınlara farklı işler verilir.

5. Çalıştığım kurumda, İş geliştirme konusunda erkeklere kadınlardan daha fazla fırsat tanınmaktadır.

6. Çalıştığım kurumda, kadınlar erkeklerden daha fazla işten çıkarılmaktadır.

Not: Ölçekte yer alan ifadelere (1) Kesinlikle Katılmıyorum - (2)Katılmıyorum – (3) Katılıyorum (4) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde cevaplar verilmektedir. Ölçekte ters kodlanan madde yoktur. Ölçeği kullanmak için atıf yapılması yeterlidir.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Arısoy, İ., & Demir, N. (2007). Gender equality in eu social law in the context of fight against discrimination. *Ege Academic Review*, 7(2), 707-725.
- Batool, F. (2020). Gender discrimination at workplace and mental health of women: A systematic literature review. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(8), 622-633.
- Bobbitt-Zeher, D. (2011). Gender discrimination at work: Connecting gender stereotypes, institutional policies, and gender composition of workplace. *Gender & Society*, 25(6), 764-786.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Denissen, A. M., & Saguy, A. C. (2014). Gendered homophobia and the contradictions of workplace discrimination for women in the building trades. *Gender & Society*, 28(3), 381-403.
- Ensher, E. A., Grant-Vallone, E. J., & Donaldson, S. I. (2001). Effects of perceived discrimination on job satisfaction, organizational commitment, organizational citizenship behavior, and grievances. *Human Resource Development Quarterly*, 12(1), 53-72.
- Foley, S., Hang-Yue, N., & Wong, A. (2005). Perceptions of discrimination and justice: Are there gender differences in outcomes? *Group & Organization Management*, 30(4), 421-450.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.

- Gregory, R. F. (2003). *Women and workplace discrimination: Overcoming barriers to gender equality*. Rutgers University Press.
- Gutek, B. A., Cohen, A. G., & Tsui, A. (1996). Reactions to perceived sex discrimination. *Human Relations*, 49(6), 791-813.
- Gürbüz, S. (2019). *Amos ile yapısal eşitlik modellemesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (Cilt 5)*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kırel, Ç., Kocabaş, F., & Özdemir, A. A. (2010). İşletmelerde algılanan cinsiyet temelli ayrımcılık: Eskişehir’de özel sektörde bir alan araştırması. *Çimento İşveren Dergisi*, 3(24), 4-15.
- Kim, G., Kim, J., Lee, S. K., Sim, J., Kim, Y., Yun, B. Y., & Yoon, J. H. (2020). Multidimensional gender discrimination in workplace and depressive symptoms. *Plos One*, 15(7).
- Kim, J. H., Oh, S. S., Bae, S. W., Park, E. C., & Jang, S. I. (2019). Gender discrimination in the workplace: Effects on pregnancy planning and childbirth among South Korean women. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(15), 2672.
- Kim, S. (2015). The effect of gender discrimination in organization. *International Review of Public Administration*, 20(1), 51-69.
- Kim, E., & Park, H. (2018). Perceived gender discrimination, belief in a just world, self-esteem, and depression in Korean working women: A moderated mediation model. *Women’s Studies International Forum*, 69, 143-150.
- KWDI (Korea Women’s Development Institute). (2007). *KLoWF (The Korean longitudinal survey of women and families)*. Seoul: KWDI.
- Li, J. Y., Lee, Y., & Xu, D. (2023). The role of strategic internal communication in empowering female employees to cope with workplace gender discrimination. *Corporate Communications: An International Journal*, 28(1), 135-154.
- Lobel, T. E., Mashraki-Pedhatur, S., Mantzur, A., & Libby, S. (2000). Gender discrimination as a function of stereotypic and counterstereotypic behavior: A cross-cultural study. *Sex Roles*, 43, 395-406.
- Patterson, L., & Walcutt, B. (2013). Korean workplace gender discrimination research analysis: A review of the literature from 1990 to 2010. *Asia Pacific Business Review*, 19(1), 85-101.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics (Vol. 6)*. Boston, MA: Pearson.
- Trentham, S., & Larwood, L. (1998). Gender discrimination and the workplace: An examination of rational bias theory. *Sex Roles*, 38(1-2), 1-28.
- Triana, M. D. C., Jayasinghe, M., Pieper, J. R., Delgado, D. M., & Li, M. (2019). Perceived workplace gender discrimination and employee consequences: A meta-analysis and complementary studies considering country context. *Journal of Management*, 45(6), 2419-2447.

Girişimcilik Niyeti ve Hakimiyet İhtiyacı: Literatür Derlemesi ve Bir Önerme

Onur SARIKAYA^{1*}

¹ Lecturer, Dr., Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 23.12.2022

Doi:10.31200/makuubd.1222628

Kabul Tarihi/Accepted: 04.05.2023

Derleme Makalesi/Review Article

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı kavramları arasındaki olası ilişkiye yönelik bir literatür taraması yapılması ve bir önerme geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramlarına ilişkin literatür taranmış ve ulaşılan bilgiler derlenmiştir. Yapılan derleme sonucunda, literatürde çeşitli kişilik özellikleri ile girişimcilik arasında ilişki bulunduğu görülmüş ve girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştığına yönelik bilgilere ulaşılmıştır. Hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğuna ilişkin bilgiler kapsamında girişimcilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği değerlendirilmiştir. Girişimcilik ve hakimiyet gibi olguların bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkilemesi ve literatürde halen bu kavramlara ilişkin eksiklikler bulunması ilgili kavramların incelenmesini gerekli hale getirmektedir.

Anahtar kelimeler: Girişimcilik Niyeti, Hakimiyet İhtiyacı, Derleme.

Entrepreneurial Intention and Need for Dominance: Literature Review and A Proposition

ABSTRACT

The aim of this study is to conduct a literature review and develop a proposition for the possible relationship between entrepreneurial intention and the need for dominance concepts. For this purpose, the literature on the concepts of entrepreneurial intention and the need for dominance has been reviewed and the information obtained has been compiled. As a result of the compilation, it has been seen in the literature that there is a relationship between various

compilation, it has been seen in the literature that there is a relationship between various personality traits and entrepreneurship, and information about the differentiation of entrepreneurs from other individuals in terms of these features has been reached. Within the scope of the information that the need for dominance is also a basic personality trait, it has been evaluated that there may be a relationship between entrepreneurship and the need for dominance. The fact that phenomena such as entrepreneurship and dominance significantly affect the lives of individuals and that there are still deficiencies in these concepts in the literature make it necessary to examine the related concepts.

Keywords: Entrepreneurial Intention, Need for Dominance, Review.

1. GİRİŞ

Girişimcilik, bir örgütsel ortaya çıkış süreci (Gartner vd., 1992) ve/veya bir fırsatın keşfi, değerlendirilmesi ve kullanılmasıdır (Shane & Venkataraman, 2000). Girişimciler ve girişimciliğin hem bireysel hem de toplumsal refah yaratılmasında büyük öneme sahip olduğu aktarılmaktadır (Baron, 1998). Girişimcilik kavramının birey ve toplumlar üzerindeki bu önemli etkisi (Atsan, 2017; Wiklund vd., 2019), bu kavrama ilişkin olguların araştırılmasını da mühim hale getirmektedir. Girişimcilik kavramı üzerine yapılan çalışmalar son yıllarda önemli bir artış gösterse de (Özler vd., 2017; Akçakanat & Dinç, 2018; Aamir vd., 2019; Wiklund vd., 2019; Entialgo & Iglesias, 2020; Lee vd., 2022) halen bu kavramla ilgili araştırılmayı bekleyen birçok husus mevcuttur.

Girişimciliğe ilişkin önemli kavramlardan biri girişimcilik niyetidir (*entrepreneurial intention*). Bu kavram, en genel ifadeyle, girişimci olmaya yönelik davranışsal niyet anlamına gelmektedir (Zhao vd., 2010). Birçok araştırmacı, girişimcilik niyetini girişimcilik davranışının önemli öncüllerinden biri olarak görmektedir (Lee vd., 2011; Linan vd., 2011; Bae vd., 2014).

Bireylerin yaşamlarında önemli etkiye sahip olan bir diğer kavram ise hakimiyet ihtiyacıdır (*need for dominance*). Temel kişilik özelliklerinden biri olan hakimiyet ihtiyacı, bireylerin diğer bireyleri etkileme, yönetme arzuları ve güç arayışına yönelme eğilimlerini kapsamaktadır (Schminke, 1992; Heckert vd., 1999). Diğer bir ifadeyle, güç arayışına yönelik bir ihtiyaç olan hakimiyet ihtiyacının, bireylerin çeşitli davranışlarını etkileyen bir eğilim olduğu belirtilmektedir (Schminke, 1992; Heckert vd., 1999; Eisenberger vd., 2004).

Psikoloji perspektifinden yürütülen çalışmalar, girişimcilik literatürünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlar genellikle girişimcileri psikolojik özellikleri

bakımından incelemektedirler. Bu çalışmalara göre, girişimcilik çeşitli psikolojik özellikler ile ilişkili olup, girişimciler çeşitli psikolojik özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaşmaktadırlar (Gartner, 1985; Low & MacMillan, 1988; Busenitz & Barney, 1997; Thornton, 1999; Shane & Venkataraman, 2000). Bu bağlamda, literatürde girişimcilerin başarı ihtiyacı (McClelland, 1961), risk alma eğilimi (Khilstrom & Laffont, 1979), belirsizliğe tolerans (Begley & Boyd, 1987) ve kontrol odaklılık (Shane & Venkataraman, 2000) gibi çok sayıda temel kişilik özellikleri incelenmiş ve ilgili özellikler ile girişimcilik arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Benzer şekilde, kişilik özellikleri ile girişimcilik davranışının önemli öncül ve ölçüm değişkenlerinden girişimcilik niyeti kavramı arasındaki anlamlı ilişkiye yönelik de çeşitli araştırmalar mevcuttur (Zhao vd., 2010; Çelik vd., 2014; Wang vd., 2016; Özler vd., 2017; Akçakanat & Dinç, 2018; Entrialgo & Iglesias, 2020).

Bu çalışmada, temelde çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik ile ilişkili olduğu, girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştıkları ve hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğu göz önünde bulundurularak, girişimcilik davranışı ve hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği yönünde bir değerlendirmede bulunulmuştur. Hakimiyet ihtiyacının girişimcilik ile olan ilişkisine dair spesifik bir değerlendirme yapılabilmesi adına, girişimcilik davranışının temel öncüllerinden biri olan girişimcilik niyeti kavramına odaklanılmıştır. Buna göre, bireylere ilişkin temel kişisel özelliklerden biri olan hakimiyet ihtiyacı ile girişimcilik davranışına ilişkin önemli öncül ve ölçüm değişkenlerinden girişimcilik niyeti kavramları arasında mevcut olabilecek potansiyel ilişkinin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda, “girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusundan yola çıkan bu çalışmanın amacı, girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasındaki olası ilişkiye yönelik kavramlara ilişkin literatürdeki bilgilerin derlenmesi ve bir önerme geliştirilmesidir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünü literatür taraması sonucunda derlenen, girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramlarına ilişkin genel bilgiler oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramları arasındaki potansiyel ilişkiye yönelik bir değerlendirme gerçekleştirilmiş ve konuyla ilgili bir önermede bulunulmuştur. Sonuç bölümü olan dördüncü bölümde ise çalışmaya ilişkin genel bir değerlendirme yapılmış ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Girişimcilik ve hakimiyet kavramları, ilişkili olduğu olgulara ilişkin kavrayışı artırması nedeniyle yönetim ve organizasyon ile örgütsel davranış araştırmacılarının ilgisini çekmektedir.

Bu kavramlara ilişkin hâlihazırda çeşitli araştırmalar bulunmakla birlikte, alanda halen aydınlatılması gereken hususlar bulunmaktadır. Bu doğrultuda, girişimcilik ve hakimiyet gibi bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen kavramlara ilişkin olguları inceleyerek, halen eksiklikler olduğu tespit edilen ilgili literatüre katkıda bulunan bu çalışmanın, bahsi geçen özelliklere sahip olması nedeniyle önem arz ettiği düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Girişimcilik Niyeti

Girişimcilik niyeti, girişimciliğe ilişkin bir dizi eylem arasında genellikle ilk sırada yer alan ve bu nedenle büyük öneme sahip olan bir kavramdır (Lee vd., 2011). Thompson (2009) ise girişimcilik niyeti kavramını, kişinin yeni bir iş kurmak veya girişimde bulunmak için kendine inanması ve gelecekte bunu gerçekleştirmek için bilinçli planlamalar yapması olarak ifade etmektedir. Girişimcilik ile ilgili niyetler genellikle kişinin kendi işine sahip olma ya da bir iş kurma isteği olarak ifade edilmektedir (Bae vd., 2014).

Sosyal-psikolojik çalışmalar, niyet kavramının bir davranışın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin öngörülmesinde kullanılabileceğini varsaymaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, bireylerin niyet oluşumu gerçekleştikten sonra, davranışın da gerçekleşmesi beklenmektedir (Lee vd., 2011; Bae vd., 2014). İlgili durum, girişimcilik alanı için de geçerlidir. Örneğin, Linan vd. (2011), girişimcilik niyeti kavramını girişimcilik davranışının ölçümü için temel kavramlardan biri olarak kabul etmektedirler. Birçok çalışma bu görüşü desteklemekte ve girişimcilik niyetini girişimcilik davranışının önemli öncüllerinden biri olarak kabul etmektedir (Lee vd., 2011; Bae vd., 2014).

Shapero ve Sokol'un (1982) Girişimsel Olay Modeli (Entrepreneurial Event Model) ve Ajzen'in (1991) Planlanmış Davranış Teorisi (Theory of Planned Behavior) girişimcilik niyeti ile ilgili temel yaklaşımlardandır. Girişimsel Olay Modeli, girişimcilik davranışını anlamak için geliştirilmiştir. Buna göre, girişimcilik niyetleri, bireylerin arzu edilebilirlik ve yapılabirlik algıları ile hareket etme eğilimlerinden kaynaklanır. Bu modelde, algılanan arzu edilebilirlik bir iş kurmanın cazibesi, yapılabirlik bireylerin bunu yapabileceğine ilişkin inanç düzeyleri ve hareket etme eğilimi ise bireylerin kararlarına göre hareket etme tutumları ile ilişkilidir. Planlanmış Davranış Teorisi ise bireylerin bir eyleme karşı tutumlarının, öznel normun ve algılanan davranışsal kontrolün nasıl niyetlerin öncülleri olabildiğini açıklamak için geliştirilmiştir (Lee vd., 2011).

Literatürde girişimciliğe ilişkin üç niyet türü tanımlanmaktadır. Bunlar, klasik girişimcilik niyeti, alternatif girişimcilik niyeti ve iç/kurumsal girişimcilik (intrapreneurship) niyeti olarak ifade edilebilir. Klasik girişimcilik niyeti bir iş kurma niyeti ile ilgiliyken, alternatif girişimcilik niyeti ise miras kalan yahut satın alınan bir şirketi işletmeye devam etme niyetini kapsamaktadır. İç/kurumsal girişimcilik niyeti ise çalışılan şirket içerisinde girişimcilik faaliyetlerinde bulunma niyeti ile ilgilidir (Wang vd., 2016).

Girişimcilik niyeti literatürde birçok görgül araştırmaya konu olmuştur. Bunlardan bir kısmını yabancı araştırmalar oluşturmaktadır. Örneğin, Zhao vd. (2010), kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti ve performansı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kişiliğin girişimlerin ortaya çıkışı ve başarılarında rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır. Wang vd. (2016), öz yeterliğin kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiye katkısını incelemiş, bu çalışmada öz yeterliğin aracılık etkisi kısmen desteklenmiş ve çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik niyeti ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Entrialgo ve Iglesias (2020) ise yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerindeki olumlu etkilerini bulgulamış ve kişisel özelliklerin girişimcilik davranışı üzerindeki önemli etkilerine dikkat çekmişlerdir.

Girişimcilik niyetine ilişkin yerli literatürde de birçok çalışma mevcuttur. Örneğin, Çelik vd. (2014), üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetleri ile ailesel faktörler arasında bir ilişki olup olmadığını incelemiş ve girişimcilik niyeti ile girişimci kişiliğe sahip olma, ailede girişimci olması ve ailede verilen kararlara katılma derecesi arasında ilişki olduğunu bulgulamışlardır. Özler vd. (2017), öz yeterlik ve kontrol odağının bireylerin girişimcilik niyetleri üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla yürüttükleri çalışmalarında, öz yeterlik ve iç kontrol odağının girişimcilik niyeti üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Akçakanat ve Dinç (2018) ise Planlanmış Davranış Teorisi kapsamında kişisel tutum, özel norm ve algılanan davranışsal kontrolün, girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini ve makyavelist kişiliğin, girişimcilik niyetini açıklayıp açıklamadığını incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonunda, girişimcilik niyeti ile kişisel tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler ve makyavelist kişiliğin girişimcilik niyetini anlamlı bir şekilde açıklamadığı tespit edilmiştir. Aktarılan tüm bu çalışmalar Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Yabancı ve yerli literatürde girişimcilik niyeti araştırmaları örnekleri

Yazar(lar)	Amaç	Sonuç
Zhao vd. (2010)	Kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti ve performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Kişiliğin girişimlerin ortaya çıkışı ve başarılarında rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Çelik vd. (2014)	Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetleri ile ailesel faktörler arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi	Girişimcilik niyeti ile girişimci kişiliğe sahip olma, ailede girişimci olması ve ailede verilen kararlara katılma derecesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Wang vd. (2016)	Öz yeterliğin kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiye katkısının incelenmesi	Öz yeterliğin aracılık etkisi kısmen desteklenmiş ve çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik niyeti ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
Özler vd. (2017)	Öz yeterlik ve kontrol odağının bireylerin girişimcilik niyetleri üzerindeki etkisinin incelenmesi	Öz yeterlik ve iç kontrol odağının girişimcilik niyeti üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Akçakanat ve Dinç (2018)	Planlanmış Davranış Teorisi kapsamında kişisel tutum, özel norm ve algılanan davranışsal kontrolün, girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinin ve makyavelist kişiliğin girişimcilik niyetini açıklayıp açıklamadığının incelenmesi	Girişimcilik niyeti ile kişisel tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler ve makyavelist kişiliğin girişimcilik niyetini anlamlı bir şekilde açıklamadığı tespit edilmiştir.
Entrialgo ve Iglesias (2020)	Yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinin incelenmesi	Yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerinde olumlu etkileri bulgulanmış ve kişisel özelliklerin girişimcilik davranışı üzerinde etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından tabloda adı geçen çalışmalardan derlenmiştir.

2.2. Hakimiyet İhtiyacı

Hakimiyet (*dominance*), olayları ve bireylerin duygu ve/veya davranışlarını kontrol etmeye yönelik bir dürtüdür (Lee, 1996). Biyolojik, sosyolojik ve psikolojik temellere dayanan ve bireylerin hayatlarında önemli bir yere sahip olan hakimiyet kavramı, bireyler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında da temel bir rol üstlenmektedir (Burgoon vd., 1998).

Hakimiyet ihtiyacı kavramı (*need for dominance*) ise bireyleri etkileme ve yönetme arzudur (Heckert vd., 1999). Bu kavram yerli literatürde, baskınlık/güç gereksinimi (Özer vd., 2007), güç/başatlık gereksinimi (Özer & Topaloğlu, 2007) ve başatlık ihtiyacı (Çivitci, 2012) olarak da ifade edilmektedir. Güç arayışına yönelik bir ihtiyaç olan hakimiyet ihtiyacının, bireylerin çeşitli davranışlarını etkileyen bir eğilim olduğu belirtilmektedir (Eisenberger vd., 2004; Heckert vd., 1999; Schminke, 1992). Hakimiyet ihtiyacı duyan bireyler, diğer bireyleri etkileme yahut yönlendirmenin yanı sıra çevrelerini kontrol etmek de istemektedirler (Burgoon vd., 1998).

Hakimiyet ihtiyacı kavramı, ikna, tavsiye, emir, iş birliği, liderlik, rehberlik, denetleme ve idare etme gibi kavramlarla ilişki içerisinde (Bartol, 1974; Dicken, 1959). Örneğin, hakimiyet ihtiyacına sahip olan bireyler, diğer bireyleri tavsiye, emir veya inandırma yoluyla etkilemek, ikna etmek ya da yönetmek istemektedirler. Bu bireyler, diğer bireyleri düşüncelerinin doğru olduğuna veya haklı olduklarına inandırmaya ve onlarla iş birliği yapmaya ikna etmeye çalışırlar. Onlara liderlik ve rehberlik etmek ister, onları denetlemeyi arzularlar (Dicken, 1959).

Hakimiyet ihtiyacı kavramının ilişkili olduğu kavramlardan birisi de güçtür. Örneğin, Schminke (1992), hakimiyet ihtiyacının bireylerin güç algıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, birçok çalışmada (Burgoon vd., 1998; Heckert vd., 1999; Lee, 1996; Mudrack, 1993; Schminke, 1992) güç ve hakimiyet ihtiyacı kavramları arasındaki ilişkiye vurgu yapılmıştır. Hatta hakimiyet ve güç kavramları iç içe geçmiş olup, bu iki kavram yaygın bir şekilde birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Burgoon ve diğerlerine (1998) göre, güç ve hakimiyet kavramları arasında yüksek düzeyde ilişki bulunsa da bu iki kavram aynı anlama gelmemektedir. Bu görüşe göre, güç sahibi olmak ve güç kullanmak için birçok yol ve araç bulunmaktadır. Hakimiyet ise bu araçlardan yalnızca bir tanesidir. Güç, hakimiyet ile ilgili ve hâkimiyeti bünyesinde barındıran fakat hâkimiyetin üstünde bulunan daha kapsamlı bir olgudur.

Hâkimiyet ve hâkimiyet ihtiyacı olumsuz bir kavram olarak da ele alınabilmekle birlikte, bu perspektifle yaklaşılması gerektiği de literatürde belirtilmiştir (Burgoon vd., 1998; Dicken, 1959). Örneğin, Burgoon vd. (1998), hakimiyet kavramının yaygın bir şekilde agresiflik ve tehdit gibi kavramlarla eş anlamlı olarak kullanıldığını, hakimiyet kavramına ilişkin yersiz ve kısıtlayıcı bir önyargının bulunduğunu ve bu yaklaşımın hakimiyet dürtüsünün istenilmeyen ve kaçınılması gereken bir iletişim stili olarak algılanmasına yol açtığını belirtmektedir. Bu noktada, hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireyin mutlaka despotça yahut nahoş bir şekilde davranmayacağını (Dicken, 1959) ve kavrama bahsi geçen önyargılar ile yaklaşmanın kavramın doğru bir şekilde değerlendirilmesine engel olabileceğinin hatırlatılmasında fayda görülmektedir.

Hakimiyet ihtiyacı kavramı birçok görgül araştırmaya konu olmuş ve çeşitli açılardan incelenmiştir. Örneğin, Jones ve Melcher'in (1982) çalışmasında hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireylerin hakimiyet kurmak için ikna edici argümanları kullandığı bulgulanmıştır. Geist ve Hamrick (1983), çalışmalarında sosyal etkileşim kurmakta güçlük çeken bireylerin

hakimiyet ihtiyaçlarının düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Schneer ve Chanin (1987) ise, çatışma yönetimi üzerine yürüttükleri araştırmada, rekabetçilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında pozitif, uysallık ve hakimiyet ihtiyacı arasında ise negatif bir ilişki bulunduğunu tespit etmişlerdir. Mudrack (1993), çalışmasında hakimiyet ve başarı ihtiyaçları arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mael vd. (2001) ise çalışmalarında yönetim kademelerine gelmek isteyen bireylerin yüksek hakimiyet ihtiyacına sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Özer ve Topaloğlu (2007), girişimci ve yöneticiler üzerine yürüttükleri araştırmalarında yöneticilerin hakimiyet ihtiyaçlarının girişimcilerin hakimiyet ihtiyaçlarından daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Çivitci (2012) ise üniversite öğrencilerinin genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, hakimiyet ihtiyacının yaşam doyumuna göre değişim göstermediğini tespit etmiştir. Aktarılan bu çalışmalar Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Yabancı ve yerli literatürde hakimiyet ihtiyacı araştırmaları örnekleri

Yazar(lar)	Amaç	Sonuç
Jones ve Melcher (1982)	Hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireylerin hakimiyet kurmak için kullandığı araçların incelenmesi	Hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireylerin hakimiyet kurmak için ikna edici argümanları kullandığı bulgulanmıştır.
Geist ve Hamrick (1983)	Hakimiyet ihtiyacı düşük bireylerin özelliklerinin incelenmesi	Sosyal etkileşim kurmakta güçlük çeken bireylerin hakimiyet ihtiyaçlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Schneer ve Chanin (1987)	Rekabetçilik ve uysallık kavramları ile hakimiyet ihtiyacı arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Rekabetçilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında pozitif, uysallık ve hakimiyet ihtiyacı arasında ise negatif bir ilişki bulunduğunu tespit edilmiştir.
Mudrack (1993)	Hakimiyet ve başarı ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Hakimiyet ve başarı ihtiyaçları arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Mael vd. (2001)	Yönetim kademelerine gelmek isteyen bireylerin temel özelliklerinin incelenmesi	Yönetim kademelerine gelmek isteyen bireylerin yüksek hakimiyet ihtiyacına sahip oldukları tespit edilmiştir.
Özer ve Topaloğlu (2007)	Girişimci ve yöneticilerin hakimiyet ihtiyaçlarının karşılaştırılması	Yöneticilerin hakimiyet ihtiyaçlarının girişimcilerin hakimiyet ihtiyaçlarından daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.
Çivitci (2012)	Üniversite öğrencilerinin genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Hakimiyet ihtiyacının yaşam doyumuna göre değişim göstermediği tespit edilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından tabloda adı geçen çalışmalardan derlenmiştir.

3. GİRİŞİMCİLİK NİYETİ VE HAKİMİYET İHTİYACI İLİŞKİSİ

Girişimcileri temel alan literatürün önemli bir bölümünü psikoloji perspektifinden yürütülen çalışmalar oluşturmaktadır. Bu alanda yürütülen çalışmaların ortak noktası, girişimciliğin çeşitli psikolojik özellikler ile ilişkili olduğu ve girişimcilerin çeşitli psikolojik özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştığı olarak ifade edilebilir (Gartner, 1985; Low

& MacMillan, 1988; Busenitz & Barney, 1997; Thornton, 1999; Shane & Venkataraman, 2000).

Literatürde girişimcilerin psikoloji ve kişilikleri ile ilgili bireysel farklılıklara dayanan çok sayıda temel kişilik özellikleri incelenmiştir. Örneğin, bu konudaki öncülerden olan McClelland (1961), başarı ihtiyacı kavramı üzerinde çalışmıştır. McClelland'ın çalışmalarına göre, yüksek başarı ihtiyacı girişimcilere ilişkin önemli psikolojik özelliklerdendir (Low & MacMillan, 1988; Shane & Venkataraman, 2000). Birçok araştırmada da girişimcilerin başarı ihtiyacı açısından diğer bireylerden farklılaştıkları tespit edilmiştir (Gartner, 1985; Busenitz & Barney, 1997; Thornton, 1999).

Risk alma eğilimi, belirsizliğe tolerans ve kontrol odaklılık ise girişimcilik ile ilişkilendirilen diğer psikolojik özelliklerdendir. Örneğin, girişimcilerin yüksek risk alma eğilimi (Khilstrom & Laffont, 1979) ve belirsizliğe tolerans (Begley & Boyd, 1987) düzeylerine sahip oldukları aktarılmaktadır. Ayrıca, girişimcilerin daha iç kontrol odaklı bir yapıya sahip oldukları ifade edilmektedir (Shane & Venkataraman, 2000).

Bireylere ilişkin bir başka temel özellik ise literatürde sıkça ele alınan hakimiyet ihtiyacıdır (Bartol, 1974; Geist & Hamrick, 1983; Mudrack, 1993; Burgoon vd., 1998). Bununla birlikte, literatürde bu kavramın girişimcilik ile olan ilişkisinin incelenmesine ilişkin boşluk bulunduğu tespit edilmiştir. Oysa ki, girişimcilik ve hakimiyet ihtiyacının ortak olarak ilişkili olduğu kavram dahi mevcuttur. Örneğin, hakimiyet ihtiyacı başlığında da belirtildiği üzere girişimcilik ile ilişkili olan temel kişilik özelliklerinden başarı ihtiyacı, bireylerin hakimiyet ihtiyaçları ile de ilişki içerisindedir (Mudrack, 1993).

Tüm bu ifadeler kapsamında bir önermede bulunulabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda öncelikle temelde çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik ile ilişkili olması ve girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaşmasından yola çıkılmıştır. Hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğu (Schneer & Chanin, 1987) göz önünde bulundurularak, girişimcilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği değerlendirilmiştir. Hakimiyet ihtiyacının girişimcilik ile olan ilişkisine dair spesifik bir değerlendirme yapabilmesi adına girişimcilik davranışının temel öncülleri ve ölçüm değişkenlerinden biri olan girişimcilik niyeti kavramına odaklanılmış ve bu doğrultuda aşağıdaki önerme geliştirilmiştir:

Önerme 1: Bireylerin hakimiyet ihtiyaçları ile girişimcilik niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Girişimcilik ve hakimiyet gibi olgular ve bu olgulara ilişkin kavramlar bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Bartol, 1974; Wiklund vd., 2019). Bununla birlikte, literatürde halen bu kavramları inceleyen çalışmalar açısından özellikle niceliksel olmak üzere eksiklik bulunmaktadır. Aktarılan bu hususlar ilgili olgu ve kavramların incelenmesini gerekli hale getirmektedir. Bu düşünceden hareketle, bu çalışmanın amacı girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasındaki olası ilişkiye yönelik bir literatür taraması yapılması ve bir önerme geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramlarıyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiş ve bu tarama sonucunda ulaşılan bilgiler derlenmiştir. Gerçekleştirilen derleme sonucunda, literatürde çeşitli kişilik özellikleri ile girişimcilik arasında ilişki tespit edildiği görülmüş ve girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştığına yönelik bilgi ve bulgulara ulaşılmıştır. Hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğuna ilişkin bilgiler göz önünde bulundurularak, bu çalışmada girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği değerlendirilmiştir.

Bahsi geçen önerme, aktarılan iki değişken arasındaki korelasyonu (ortak ilişki) işaret ettiğinden, bu korelasyonun incelenmesi maksadıyla nicel bir araştırma tasarımı yapılabileceği düşünülmektedir. Uluslararası literatürde bu ölçümlerin gerçekleştirilebileceği meşru ölçüm araçları da mevcuttur. Örneğin, girişimcilik niyeti boyutunu ölçmek amacıyla Linan ve Chen (2009) tarafından geliştirilen ve birçok çalışmada (Iakovleva vd., 2011; Linan vd., 2011; Shinnar vd., 2012; Bae vd., 2014) kullanılmış olan, Türkçeye uyarlaması Şeşen ve Basım (2012) tarafından gerçekleştirilen ölçeğin girişimcilik niyeti boyutu kullanılabilir. Hakimiyet ihtiyacı ölçümleri için ise Steers ve Braunstein (1976) tarafından geliştirilen ve birçok çalışmada (Arvey vd., 2006; Jha, 2010; Arpacı vd., 2018; Agarwal, 2022) kullanılmış olan, Türkçeye uyarlama çalışmaları Özer vd. (2007) tarafından gerçekleştirilen MNQ (manifest needs questionnaire) ölçeğinin hakimiyet ihtiyacı boyutu kullanılabilir.

Yukarıda önerilen nicel araştırma tasarımı sonucunda ulaşılabilecek görgül verilerle yapılacak analiz sonuçlarının, bireylerin yaşamlarında önemli bir yer tutan temel kişilik özelliklerinden biri olan hakimiyet ihtiyacı ile girişimcilik davranışı arasındaki ilişkiye ışık

tutulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, konuyla ilgili benzer bakış açıları kullanılarak incelenecek değişkenler ile potansiyel ilişki ve önermelerin artırılması, yapılacak araştırmaların sonuçlarının zenginleştirilmesi açısından da önem arz edecektir. Bu kapsamda yürütülecek olan araştırmalarda, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit etmekten ziyade kaliteli bir nicel analiz yürütülmesi ön planda tutulmalıdır. Örneğin, girişimcilik davranışını temsilen ele alınacak olan girişimcilik niyeti değişkeni ile hakimiyet ihtiyacı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmese dahi, yapılacak olan çalışmanın üreteceği bulguların konuyla ilgili literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, literatürde girişimcilik ile birçok temel kişilik özelliği arasındaki potansiyel ilişki incelenmiş olmasına rağmen, hakimiyet ihtiyacı kavramına ilişkin önemli bir boşluk bulunmaktadır. Bu nedenle, bu doğrultuda yürütülecek bir çalışmanın ulaşılabilecek sonuç ne olursa olsun, bahsi geçen boşluğun doldurulmasına katkıda bulunacak görgül veri sağlayacak olması nedeniyle literatür için önem arz edeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Yapılan çalışma incelenen kavramlar ve bu kavramlar arasındaki potansiyel ilişkiye dair giriş niteliğinde bir çalışma olduğundan, bahsi geçen kavramlara ilişkin genel kapsamlı bir derleme yapılmış olup, kullanılan çalışmalara ilişkin spesifik dahil etme kriterleri belirlenmemiştir. Gelecekte konuyla ilgili olarak yürütülecek çalışmalarda ilgili literatür daha spesifik kriterler belirlenerek incelenebilir. Ayrıca, bu çalışmanın sonuçları örgütsel davranış perspektifi doğrultusunda yapılmış incelemelerle sınırlı olup, farklı araştırma soruları ve perspektifler vb. kapsamında yapılacak araştırmalar daha farklı/verimli sonuçlar verebilir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığı beyan edilir.

REFERENCES / KAYNAKLAR

Aamir, S., Atsan, N. F., & Erdem, A. F. (2019). A review of entrepreneurship education research in the special issues of Education + Training journal. *Education + Training*, 61(9), 1078-1099.

Agarwal, P. (2022). High-performance work systems and burnout: The moderating role of mindset and the need for achievement. *International Journal of Organizational Analysis*, 30(6), 1803-1818.

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Akçakanat, T., & Dinç, M. (2018). Planlanmış davranış teorisi bağlamında girişimcilik niyeti üzerinde makyavelist kişiliğin etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17. ÜİK Özel Sayısı, 761-780.
- Arpaci, I., Kesici, Ş., & Baloğlu, M. (2018). Individualism and internet addiction: The mediating role of psychological needs. *Internet Research*, 28(2), 293-314.
- Arvey, R. D., Rotundo, M., Johnson, W., Zhang, Z., & McGue, M. (2006). The determinants of leadership role occupancy: Genetic and personality factors. *The Leadership Quarterly*, 17(1), 1-10.
- Atsan, N. (2017). Etnik girişimlerin doğuşu ve gelişiminde sosyal ağların rolü: Almanya'da Türk girişimciler örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1-16.
- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C., & Fiet, J. O. (2014). The relationship between education and entrepreneurial intentions: A meta-analytic review. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(2), 217-254.
- Baron, R. A. (1998). Cognitive mechanisms in entrepreneurship: Why and when entrepreneurs think differently than other people. *Journal of Business Venturing*, 13, 275-294.
- Bartol, K. M. (1974). Male versus female leaders: The effect of leader need for dominance. *Academy of Management Journal*, 17(2), 225-233.
- Begley, T., & Boyd, D. (1987). Psychological characteristics associated with performance in entrepreneurial firms and smaller businesses. *Journal of Business Venturing*, 2, 79-93.
- Burgoon, J. K., Johnson, M. L., & Koch, P. T. (1998) The nature and measurement of interpersonal dominance. *Communications Monographs*, 65(4), 308-335.
- Busenitz, L. W., & Barney, J. B. (1997). Differences between entrepreneurs and managers in large organizations: Biases and heuristics in strategic decision-making. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 593-617.
- Çelik, A., İnce, M., & Bozyiğit, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetlerini etkileyen ailesel faktörleri belirlemeye yönelik bir çalışma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 113-124.
- Çivitci, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 321-336.
- Dicken, C. F. (1959). Simulated patterns on the edwards personal preference schedule. *Journal of Applied Psychology*, 43(6), 372-378.
- Eisenberger, R., Lynch, P., Aselage, J., & Rohdieck, S. (2004). Who takes the most revenge? Individual differences in negative reciprocity norm endorsement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(6), 787-799.
- Entrialgo, M., & Iglesias, V. (2020). Entrepreneurial intentions among university students: The moderating role of creativity. *European Management Review*, 1-14.
- Gartner, W. B. (1985). A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation. *The Academy of Management Review*, 10(4), 696-706.
- Gartner, W. B., Bird, B. J., & Starr, J. A. (1992). Acting as if: Differentiating entrepreneurial from organizational behavior. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16, 13-31.
- Geist, C. R., & Hamrick, T. J. (1983). Social avoidance and distress: Its relationship to self-confidence, and needs for affiliation, change, dominance, and deference. *Journal of Clinical Psychology*, 39(5), 727-730.

- Heckert, T. M., Cuneio, G., Hannah, A. P., Adams, P. J., Droste, H. E., Mueller, M. A., Wallis, H. A., Griffin, C. M., & Roberts, L. L. (1999). Creation of a new needs assessment questionnaire. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(1), 121-136.
- Iakovleva, T., Kolvereid, L., & Stephan, U. (2011). Factors affecting entrepreneurial intention levels: A role for education. *Education + Training*, 53(5), 353-370.
- Jha, S. (2010). Need for growth, achievement, power and affiliation: Determinants of psychological empowerment. *Global Business Review*, 11(3), 379-393.
- Jones, R. E., & Melcher, B. H. (1982). Personality and the preference for modes of conflict resolution. *Human Relations*, 35(8), 649-658.
- Khilstrom, R., & Laffont, J. (1979). A general equilibrium entrepreneurial theory of firm formation based on risk aversion. *Journal of Political Economy*, 87, 719-748.
- Lee, J. (1996). The motivation of women entrepreneurs in Singapore. *Women in Management Review*, 11(2), 18-29.
- Lee, L., Wong, P. K., Foo, M. D., & Leung, A. (2011). Entrepreneurial intentions: The influence of organizational and individual factors. *Journal of Business Venturing*, 26, 124-136.
- Linan, F., & Chen, Y. (2009). Development and cross-cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 12, 9-30.
- Linan, F., Cohard, J. C. R., & Cantuche, J. M. R. (2011). Factors affecting entrepreneurial intention levels: A role for education. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7, 195-218.
- Low, M. B., & MacMillan, I. C. (1988). Entrepreneurship: Past research and future challenges. *Journal of Management*, 14(2), 139-161.
- Mael, F. A., Waldman, D. A., & Mulqueen, C. (2001). From scientific work to organizational leadership: Predictors of management aspiration among technical personnel. *Journal of Vocational Behavior*, 59, 132-148.
- McClelland, D. C. (1961). *The achieving society*. New York: Van Nostrand.
- Mudrack, P. E. (1993). Relationship between dominance and achievement among self-report measures. *Psychological Reports*, 73, 971-977.
- Özer, P. S., Özmen, Ö. N. T., & Eriş, E. D. (2007). Öğrenilmiş gereksinimlere yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Ege Akademik Bakış*, 7(2), 553-571.
- Özer, P. S., & Topaloğlu, T. (2007). Girişimci ve yöneticilerin öğrenilmiş gereksinimleri ile kontrol odaklarının kıyaslanmasına yönelik bir araştırma. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 439-456.
- Özler, N. D. E., Giderler, C., & Baran, H. (2017). Öz yeterlilik ve kontrol odağının bireylerin girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı*, 736-747.
- Schminke, M. (1992). A dispositional approach to understanding individual power in organizations. *Journal of Business and Psychology*, 7(1), 63-79.
- Schneer, J. A., & Chanin, M. N. (1987). Manifest needs as personality predispositions to conflict-handling behavior. *Human Relations*, 40(9), 575-590.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *The Academy of Management Review*, 25(1), 217-226.

Shapiro, A., & Sokol, L. (1982). The social dimensions of entrepreneurship. İçinde J. M. Spector, M. D. Merrill, J. M. Merrienboer & M. P. Driscoll (Eds.), *Encyclopedia of entrepreneurship* (ss. 72-90). NJ: Prentice Hall.

Shinnar, R. S., Giacomini, O., & Janssen, F. (2012). Entrepreneurial perceptions and intentions: The role of gender and culture. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 36(3), 465-493.

Steers, R. M., & Braunstein, D. N. (1976). A behaviorally-based measure of manifest needs in work settings. *Journal of Vocational Behavior*, 9, 251-266.

Şeşen, H., & Basım, H. N. (2012). Demografik faktörler ve kişiliğin girişimcilik niyetine etkisi: Spor bilimleri alanında öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 12, 21-28.

Thompson, E. R. (2009). Individual entrepreneurial intent: Construct clarification and development of an internationally reliable metric. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 669-694.

Thornton, P. H. (1999). The sociology of entrepreneurship. *Annual Review of Sociology*, 25, 19-46.

Wang, J. H., Chang, C. C., Yao, S. N., & Liang, C. (2016). The contribution of self-efficacy to the relationship between personality traits and entrepreneurial intention. *Higher Education*, 72, 209-224.

Wiklund, J., Nikolaev, B., Shir, N., Foo, M., & Bradley, S. (2019). Entrepreneurship and well-being: Past, present, and future. *Journal of Business Venturing*, 34, 579-588.

Zhao, H., Seibert, S. E., & Lumpkin, G. T. (2010). The relationship of personality to entrepreneurial intentions and performance: A meta-analytic review. *Journal of Management*, 36(2), 381-404.

Dergi Yayım İlkeleri

- Dergiye gönderilen çalışmalar bilimsel ve özgün olmalıdır.
- Dergide kongre, sempozyum vb. bilimsel etkinliklerde sunulmuş ancak yayımlanmamış olan çalışmalar, belirtilmek şartı ile dergide yayımlanabilir.
- Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen çalışmalar daha önce başka bir yerde yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır.
- Makalelerde yazar ünvanı, isimleri, kurumları ve e-mail bilgileri çalışmanın en başında ayrı bir sayfada belirtilmelidir.
- Makalenin tamamının 10.000 kelimeyi geçmemesine özen gösterilmelidir.
- Dergide yayımlanan makalelerin gönderim ve kabul tarihleri makalelerin ilk sayfasının altında gösterilir.

Dergi Yayın Süreci ve Kuralları

- Dergide yayımlanmak üzere gönderilen bilimsel çalışmalar, editör ve/veya yayın kurulu tarafından dergi ilke ve yazım kurallarına uygunluğu incelenir.
- Uygun bulunan özgün çalışmalar, kör hakemlik ilkeleri doğrultusunda hakem kurulundan en az 2 hakeme gönderilir.
- Hakemlerden 15 gün içerisinde değerlendirme kabul onayı gelmediği takdirde çalışma başka bir hakeme gönderilir.
- Ayrıca, değerlendirilmesi amacıyla hakemlerden 1 ay içerisinde değerlendirme raporu gelmediğinde çalışma değerlendirilmek üzere başka bir hakeme gönderilir.
- Hakemlerden gelecek kararlar doğrultusunda özgün çalışmalar yayınlanır ya da reddedilir.
- Dergi yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar çalışma sahibine/sahiplerine düzeltmeleri sağlamaları için geri gönderilir.
- Dergide yayımlanan çalışmalar için ücret alınmamakla birlikte, çalışması yayımlanan yazar/yazarlara da ücret ödenmemektedir.
- Ayrıca, yazar/yazarlar dergiye gönderilen çalışmaların tüm yayın haklarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi'ne ait olduğunu kabul eder.
- Dergide yayımlanan çalışmaların bilimsel ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir

Yazım Kuralları

- Tüm makaleler, A4 kâğıdı (210 x 297 mm) boyutunda her kenardan 2,5 cm boşluk bırakılarak, Microsoft Word yazılım programı kullanılarak yazılmalıdır.
- Yazı karakteri Times New Roman ve bütün bölümleri 12 punto, 1.5 satır aralıklı iki yana yaslanmış olmalıdır. Girinti ilk satır ve 1,25 olmalıdır.
- Makalelerde sayfa numarası olmamalıdır.
- Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığının, ilk harfleri büyük, koyu ve sayfaya ortalanmış olarak yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce başlıkların 16 kelimeyi aşmamalıdır.

- İngilizce çalışmalarda Türkçe, Türkçe çalışmalarda ise, İngilizce özet yer almalıdır. Özet/Abstract mümkün olduğunca 250 kelimeyi aşmamalı ve iki yana yaslı olmalıdır. Özet/abstract başlıklarının altında 5 kelimeyi aşmayan anahtar kelime/keywords bulunmalıdır.
- Giriş bölümünden itibaren bütün bölümler numaralandırılmalıdır. Numaralandırma 1., 1.1. 1.2, 1.3., şeklinde olmalı ve mümkün olduğunda 3 alt başlıktan fazlası kullanılmamalıdır.
- Tablo ve şekiller gerektiğinde 8 puntoya kadar düşürülerek tek sayfaya sığdırılmalıdır. Tek sayfaya sığmayan tablo ve şekiller ek olarak çalışmanın en sonunda gösterilmelidir. Metin kısmındaki tabloların kaynakları tablo ve şekil altında verilmelidir. Tablo ve Şekillerin numaraları kendi içerisinde sıralı ve tablo veya şeklin üstünde yerelmalıdır.
- Makalede metin içi kaynak gösterme şu şekilde olmalıdır:
  - Karakaya'ya (2014) göre...
  - Kushilevitz ve Malkin (2016) çalışmasında belirttiği üzere...
  - Solmaz vd. (2013) için...
  - Figley (2002) ve O'Halloran ve Linton (2000) çalışmalarında...
  - .....(Kushilevitz & Malkin, 2016).
  - .....(Elwood vd., 2011; Figley, 2002; O'Halloran & Linton, 2000).

Sayfa numarasının gerekli olduğu durumlarda ise;

  - Kushilevitz ve Malkin (2016, s.24) çalışmasında belirttiği üzere...
  - Solmaz vd. (2013, ss.24-32) çalışmasında belirttiği üzere...
  - .....(Karakaya, 2014, s.14).
  - .....(Solmaz vd., 2013, ss.23-24).

Kısaltmaların metin içi kaynak gösterimi ise şu şekilde olmalıdır:

İlk kaynak gösterimi;

  - Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2020)....
  - .....(Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2020).

Sonraki kaynak gösterimleri ise;

  - TÜİK (2020) işsizlik raporunda....
  - .....(TÜİK, 2020).
- Kaynaklar, "References/Kaynaklar" ismi ile sonuç bölümünden sonra ve eklerden önce alfabetik olarak numaralandırılmadan sıralanmalıdır. Kullanılan kaynakların Doi numarası varsa mutlaka kaynakçada yer almalıdır.

Kaynakça'da kaynak gösterimi,

Tek yazarlı kitaplar için,

- Karakaya, M. (2014). *Maliyet muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitaplar için,

- Acar, D., & Tetik, N. (2009). *Genel muhasebe*. Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı editörlü kitaplar için,

- Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal alan*. İstanbul: Hil.

Çok yazarlı editörlü kitaplar için,

- Gibbs, J.T., & Huang, L. N. (Eds.). (1991). *Children of color: Psychological intervention*. San Francisco: Jossey-Bass.

Editörlü kitaptan bölüm alınmışsa,

- Siyez, D. M. (2008). Fiziksel gelişim. In A.Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 113-146). Ankara: Pegema

Çeviri kitaplar için,

- Bahtin, M. M. (2004). *Dostoyevski poetikasının sorunları* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Metis.

Derlenmiş bir kitaptaki yazı için,

- Karasu, B. (1997). İmge üretiminde roman hâlâ ilk sırada. *Ne kitapsız ne kedisiz* (ss. 13-22). İstanbul: Metis.

E-kitap için,

- McLaney, E. (2009). *Business finance*. Erişim tarihi: 25.04.2017, <http://www.books.mec.biz/tmp/books/E58R5U5EUTFE1SF8SBF3ZSBVUI16N6.pdf>.

Tek yazarlı makaleler için,

- Usul, H. (1996). Sermaye piyasalarının bütünleştiği dünyamızda Türk sermaye piyasası'nda muhasebe denetimi sorunları ve çözüm önerileri. *SDÜ İİBF Dergisi*, 1(1), 87-96.

İki ve daha fazla yazarlı makaleler için,

- Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z., & Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(4), 23-32.

Elektronik makaleler için,

- Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. *Knowledge Management Research & Practice*, 5(4), 229-236. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

Gazete makalesi için,

- Schwartz, J. (1993, Eylül 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, p. A1, A4.
- Brody, J. E. (2007, Eylül 11). Mental reserves keep brain agile. *The New York Times*. Erişim tarihi: 11.09.2007, <http://www.nytimes.com>

Yazarı belli olmayan kaynaklar,

- *İç Tüzük*. (1973). Ankara.

Gözden geçirilmiş ya da genişletilmiş baskılar için,

- Büyüköztük, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (18. Baskı). Pegem Akademi: Ankara.

Yayınlanmamış/Basılmamış tezler için,

- Aysuna, C. (2006). *Tüketici etnosentrizmi etkisini ölçmede CETSCALE ölçeği ve Türkiye uygulaması* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

İnternet kaynakları

- Akdoğan, A. (2008). *Yeni yerel yönetim yasalarında katılım*. Erişim tarihi: 02.01.2011, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/21fa74b50ba3f7c_ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0.

Çok ciltli çalışmalar için,

- Pflanze, O. (1963-1990). *Bismarc and the development of Germany* (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ansiklopediler,

- Akün, Ö. F. (1992). Divan edebiyatı. *Diyanet vakfı islâm ansiklopedisi* (ss. 398-422). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Rapor ve Teknik Makaleler,

- Gencil Bek, M. (1998). *Mediscap Turkey 2000* (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Röportaj için,

- Eğer başkası tarafından yapılmış röportajdan alıntılama yapılacaksa ve görüşme geri kazanılabilir bir formdaysa (örneğin, bir kayıt, transkript, yayınlanmış soru-cevap), röportajı yapıldığı kaynak için uygun referans formatı kullanılır.
- ODTÜ Genç Girişimciler Topluluğu. (2015). *Girişimcilik öyküleri*. Ankara: Elma Yayınevi.

Fotoğraf için,

- Adams, Ansel. (1927). *Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park* [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.

Kaynakça'ya ilişkin belirtilmeyen kaynak gösterimi APA 6 sistemine göre yapılmalıdır.

* Makale sonunda; Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı, varsa Destek ve Teşekkür Beyanı, Çatışma Beyanına yer verilmelidir. Bu beyanlar, makalenin sonuç kısmından sonra ayrı başlıklar altında verilmelidir.

Makale G6nderimi

Makale g6nderimi sadece internet 6zerinden derginin web sayfasına y6klenmelidir. Makalenin g6nderimi sonrasındaki b6t6n s6rece dair işlemler dergi web sayfasından yazarlar tarafından takip edilmelidir. Makale ile ilgili b6t6n d6zeltmeler ve değişiklikler dergi web sayfası 6zerinden yapılacaktır. İstenilen d6zeltme ve değişiklikler 1 ay i6inde yapılmazsa makale otomatik olarak reddedilecektir.

Yayın Etiği

Yazarlar i6in:

1. Yazarlar, 6alışmalarını etik kurallara uygun olarak hazırlanmalıdır.
2. 6alışmanın sonu6ları a6ık, anlaşılır ve d6r6st olmalı; hatalı, literat6re ve 6rnekleme uygunsuz ve sahte veriler 6alışmada kullanılmamalıdır.
3. Yazarlar, 6alışmalarında kullandıkları y6ntemleri a6ık bir şekilde tanımlamalı ve gelecek 6alışmalarda başka yazarlar tarafından 6alışma sonu6ları doğrulanabilir olmalıdır.
4. 6alışmaların, derginin yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olması, intihal raporunun %20'nin altında olması, orjinal, başka yerde daha 6nce yayınlanmamış, yayınlanmak 6zere kabul edilmemiş olması ve yayınlanmak i6in başka yerde değerlendirme s6recinde olmaması gerekmektedir.
5. 6alışmanın t6m sorumluluğu yazara aittir.
6. 6alışmada kullanılan finansman kaynakları varsa ya da 6alışma belli bir proje tarafından destekleniyorsa, bu durum yazar tarafından 6alışmada belirtilmelidir.

Hakemler i6in:

1. Hakemler, 6alışmanın yazar(lar)ı ile doğrudan iletişime ge6emez. Makale değerlendirme formları ve buna y6nelik makale 6zerinde g6sterilen d6zeltme 6nerileri derginin sistemi aracılığı ile edit6r(ler) tarafından ilgili yazar(lar)a y6nlendirilir.
2. Hakemler, sadece uzmanlık alanına uygun olan 6alışmaları değerlendirmelidir.
3. Hakemler, yazarların 6alışmalarını d6r6st, tarafsız ve bilimsel bir bakış a6ısıyla değerlendirmelidir.
4. Hakemler cinsiyet, dini inan6, uyruk, siyasal inan6 ve ticari kaygılar g6zetmeksizin 6alışmayı değerlendirmeli ve değerlendirme yansızlığını korumalıdır.
5. Hakemler, yazarların 6alışmaları ile ilgili bilgileri gizli tutmakla sorumludur.
6. Hakemler, 6alışmayı değerlendirirken yapıcı bir dil kullanmalı, kişisel yorumlardan uzak durmalıdır.

3. Hakemler, herhangi bir çalışmada etik kurallara, bilimsel bakış açısına uymayan ve intihal kurallarını ihlal eden durumlarla karşılaştıklarında, editör kurulunu bilgilendirmelidir.

Editörler için:

1. Editörler, ticari düşünce ve değerlendirmelerden bağımsız olarak adil ve tarafsız kararlar vermeli, makale yayın süreçlerini adil ve tarafsız bir şekilde sağlamalıdır.
2. Editörler, şeffaf ve dürüst raporlamayı teşvik eden editoryal ilkeleri benimsemelidir.
3. Editörler, şüpheli ve uygun olmayan çalışmaları gerektiğinde iade ederek ya da ilgili hakemlere düzeltmeler ve kontroller için yönlendirmelidir.
4. Editörler, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan çalışmaların etik kurallara uygunluğu eleştirel ve tarafsız bir bakış açısıyla incelemelidir.
5. Yazarlardan ve hakemlerden istenilen koşullar açıkça belirtilmelidir.
6. Editörler, hakem süreçlerini takip etmelidir.
7. Editörler, editoryal çıkar çatışmalarını yönetebilecek uygun ilkeleri belirlemeli ve benimsemelidir.
8. Editörler, çalışmaların kabul edilmesine kadar gizliliği sağlamalıdır.
9. Reddedilen çalışmalar, yazarın yazılı izni olmadan başka amaçlarla kullanılmamalıdır.
10. Editörler, cinsiyet, yaş, ırk, din, etnik köken, siyasi görüş, cinsel yönelim, yaşanılan ülke gibi özelliklerden dolayı yazarlara karşı ayırım uygulamamalıdır.

Kaynaklar: Wager, E. & Kleinert, S. (2011) ve Kleinert, S. & Wager, E. (2011) çalışmalarından alıntı yapılmış ve editör ve yazarlar için belirtilen tavsiyeler dikkate alınmıştır. Bakınız: COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları.

Etik kurul kararının alınması gereken klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerinde yapılan sosyal bilimler ile birlikte tüm bilim alanlarındaki çalışmalar için etik kurul onayının alınması gerekmektedir. Alınan etik kurul onayı ilgili makalede belirtilmeli ve belgelendirmelidir. Ayrıca, etik kurul onayının alınması gerekli olan çalışmalarda; kurum, tarih ve karar/sayı numarası ile ilgili etik kurul onay bilgileri yazar/lar tarafından makalelerinde belirtilmelidir. Bu bilgiler, makalenin ilk ya da son sayfasında olmalıdır. Bununla birlikte, çalışmanın uluslararası deklarasyona, kılavuza vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Ayrıca, olgu sunumlarında “Aydınlatılmış Onam Formu”nun alındığı makalede yazar/lar tarafından ifade edilmedir.

(Kaynak: TÜBİTAK ULAKBİM TR Dizin dergi başvuru ve değerlendirme kriterleri esas alınmış ve kaynak gösterilmiştir.)

MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ UYGULAMALI BİLİMLER DERGİSİ
HAKEM DEĞERLENDİRME FORMU

Değerlendirme Tarihi:

Makale No:

Makale Başlığı:

Kurumu:

Orcid no:

Hakemin Akademik Unvanı:

Hakemin Adı Soyadı:

Makale Türü:

1. Türkçe başlığın çalışmanın içeriği ile uyumu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

2. İngilizce başlığın çalışmanın içeriği ile uyumu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

3. Türkçe özetin ve anahtar kelimelerin çalışmanın içeriği ile uyumu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

4. İngilizce özetin ve anahtar kelimelerin çalışmanın içeriği ile uyumu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

5. Özetle çalışmanın amaç yöntem ve sonuçlarına yer verilmesi

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

6. Girişte çalışmanın konusuna kullanılacak yöntemine ve beklenen sonuçlara yer verilmesi

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

7. Teorik alt yapının yeterliliği

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

8. Kullanılan veri ve bilgilerin çalışmanın içeriğine uygunluğu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

9. Yöntemin amaç ve konuya uygunluğu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

10. Yazım dilinin dil bilgisi kurallarına uygunluğu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)

- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

11. Yazım dilinin akademik dile uygunluğu ve anlaşılabilirliği

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

12. Anlatımın mantıksal ve yapısal bütünlüğü

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

13. Tablo şekil ve grafiklerin metin içindeki düzeni ve uygunluğu

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

14. Sonuçlara objektif olarak ulaşılması

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)
- Çok iyi (5 puan)

15. Ulaşılan sonuçların ve verilen önerilerin yeterliliği

- Çok zayıf (1 puan)
- Zayıf (2 puan)
- Yeterli (3 puan)
- İyi (4 puan)

Çok iyi (5 puan)

16. Kullanılan kaynakların çalışmanın konusu ve amacı ile uyumu

Çok zayıf (1 puan)

Zayıf (2 puan)

Yeterli (3 puan)

İyi (4 puan)

Çok iyi (5 puan)

17. Kaynak sayısının yeterliliği

Çok zayıf (1 puan)

Zayıf (2 puan)

Yeterli (3 puan)

İyi (4 puan)

Çok iyi (5 puan)

18. Kullanılan kaynakların güncelliği

Çok zayıf (1 puan)

Zayıf (2 puan)

Yeterli (3 puan)

İyi (4 puan)

Çok iyi (5 puan)

19. Derginin yazım kurallarına uygunluğu

Çok zayıf (1 puan)

Zayıf (2 puan)

Yeterli (3 puan)

İyi (4 puan)

Çok iyi (5 puan)

20. Özgünlüğü ve ilgili bilim dalına katkısı

Çok zayıf (1 puan)

Zayıf (2 puan)

Yeterli (3 puan)

İyi (4 puan)

Çok iyi (5 puan)

Çalışma dergide yayımlanmaya uygun mudur?

- Bu haliyle yayımlanabilir.
- Düzeltmesi/değiştirilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. (Tekrar görmeme gerek olmaksızın editör kontrolü ile yayımlanabilir.)
- Düzeltmesi/değiştirilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. (Tekrar görmek istiyorum.)
- Bu dergide yayımlanması uygun değildir. (Lütfen gerekli açıklamaları yapınız.) Eleştirilerinizi ve önerilerinizi ya aşağıdaki açıklama kısmına yazarak ya da çalışma üzerindeki değişiklik önerilerinizin bulunduğu dosyayı sisteme yükleyerek gösteriniz.

Yazara Not:

Editöre Not:

Öneri:

- Majör Revizyon
- Minör Revizyon
- Reddet
- Kabul Et

İSTİKLÂL MARŞI

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.*

*Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!*

*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.*

*Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?*

*Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.*

*Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.*

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.*

*Ruhumun senden, İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

*O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fişkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.*

*Dağalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!*

Mehmet Âkif Ersoy